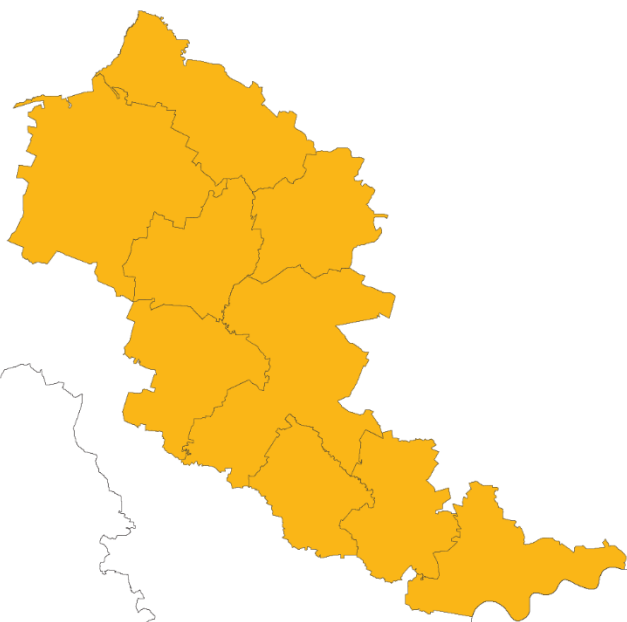

Raport diagnostyczny

Portret partnerstwa Ponidzie

GMINA
IMIELNO

MIASTO I GMINA
JĘDRZEJÓW

GMINA
KIJE

GMINA
MICHAŁÓW

MIASTO I GMINA
NOWY KORCZYN

MIASTO I GMINA
PIŃCZÓW

GMINA
SOBKÓW

MIASTO I GMINA
WIŚLICA

GMINA
ZŁOTA

POWIAT
PIŃCZOWSKI

Raport diagnostyczny

**Portret partnerstwa
Ponidzie**

Raport diagnostyczny

Portret partnerstwa Ponidzie

Opracowanie

Związek Miast Polskich

Zespół autorski

Małgorzata Zdebel, Danuta Wesołowska

Kierownik projektu CWD

Jarosław Komża

Projekt „Pilotaż Centrum Wsparcia Doradczego” poprzez bezpośrednie doradztwo ZMP w strategicznym planowaniu rozwoju 38 partnerstw samorządowych, ma na celu popularyzowanie idei partnerstwa międzysamorządowego, wzmocnienie zdolności gmin i powiatów do podejmowania przemyślanej i celowej współpracy oraz planowania kompleksowych przedsięwzięć aktywizujących potencjał obszaru partnerstwa i budujących jego rozwój.

Dzięki współpracy Związku Miast Polskich, samorządów lokalnych i regionalnych oraz Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej, dla ponad 370 partnerskich gmin i powiatów z obszarów borykających się z problemami rozwojowymi przygotowywane są diagnozy sytuacji społeczno-gospodarczo-przestrzennej, a następnie strategie terytorialne oraz pakiety przedsięwzięć podnoszące jakość życia mieszkańców.

Projekt „Pilotaż Centrum Wsparcia Doradczego” realizowany jest w okresie od września 2020 do marca 2022 roku w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2014-2020.

2021 © Związek Miast Polskich

Skład Partnerstwa

Powiat Pińczowski, Miasto i Gmina Pińczów, Gmina Kije, Gmina Michałów, Gmina Złota, Miasto i Gmina Jędrzejów, Gmina Imielno, Gmina Sobków, Miasto i Gmina Nowy Korczyn, Miasto i Gmina Wiślica

Skład Rady Partnerstwa

Zbigniew Kierkowski Starosta Pińczowski Powiat Pińczowski, Włodzimierz Badurak Burmistrz Miasta i Gminy Pińczów Miasto i Gmina Pińczów, Tomasz Socha Wójt Gminy Kije Gmina Kije, Mirosław Walasek Wójt Gminy Michałów Gmina Michałów, Tadeusz Sułek Wójt Gminy Złota Gmina Złota, Marcin Piszczek Burmistrz Miasta i Gminy Jędrzejów Miasto i Gmina Jędrzejów, Zbigniew Huk Wójt Gminy Imielno Gmina Imielno, Tomasz Chaja Wójt Gminy Sobków Gmina Sobków, Paweł Zagaja Burmistrz Miasta i Gminy Nowy Korczyn Miasto i Gmina Nowy Korczyn, Jarosław Jaworski Burmistrz Miasta i Gminy Wiślica Miasto i Gmina Wiślica

Skład Grupy Roboczej

Monika Strojna Powiat Pińczowski, Sylwia Robak Powiat Pińczowski, Urszula Sroka-Kurek Miasto i Gmina Pińczów, Przemysław Fatyga Miasto i Gmina Pińczów, Anita Białek Gmina Kije, Angelika Komór Gmina Kije, Małgorzata Leszczyńska-Stawiasz Gmina Michałów, Henryka Gietka-Bębenek Gmina Michałów, Jarosław Nowak Gmina Złota, Ireneusz Gołuszka Gmina Złota, Marta Pędzik-Prawda Miasto i Gmina Jędrzejów, Włodzimierz Węglowski Gmina Imielno, Andrzej Domagała Gmina Imielno, Sylwester Fiuk Gmina Sobków, Wojciech Biały Gmina Sobków, Łukasz Curyło Miasto i Gmina Nowy Korczyn, Monika Kulczyk Miasto i Gmina Nowy Korczyn, Jacek Balicki Miasto i Gmina Wiślica, Julita Zwolska-Grochowina Miasto i Gmina Wiślica

Spis treści

Wprowadzenie	10
1. Charakterystyka partnerstwa – informacje ogólne, wewnętrzne powiązania funkcjonalne, wiodące funkcje, obowiązujące polityki rozwoju partnerów	12
1.1. Podstawowe informacje o partnerstwie	12
1.1.1. Położenie administracyjne	14
1.1.2. Środowisko przyrodnicze	17
1.1.3. Dziedzictwo materialne i niematerialne	30
1.1.4. Charakterystyka gmin Partnerstwa Ponidzie	33
1.2. Analiza powiązań funkcjonalnych oraz określenie wiodących funkcji na obszarze partnerstwa	68
1.2.1. Identyfikowanie powiązań funkcjonalnych na obszarze partnerstwa	68
1.2.2. Wiodące funkcje obszaru partnerstwa	84
1.2.3. Podsumowanie	94
1.3. Współpraca z kluczowymi partnerami	96
1.3.1. Współpraca z kluczowymi partnerami instytucjonalnymi	96
1.3.2. Współpraca z kluczowymi partnerami społecznymi	100
1.4. Analiza aktualnych polityk rozwoju gmin/powiatów	102
2. Portret statystyczny obszaru partnerstwa – charakterystyka wskaźnikowa	106
2.1. Analiza wskaźnikowa w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowo-przestrzennym	106
2.1.1. Wymiar gospodarczy	109
2.1.2. Wymiar społeczny	111
2.1.3. Wymiar środowiskowy	114
2.2. Analiza wskaźnikowa pogłębiona dla obszaru partnerstwa	115
2.2.1. Sytuacja demograficzna	115
2.2.2. Popyt na usługi publiczne i rynkowe oraz na infrastrukturę techniczną i społeczną w kontekście zmian demograficznych	125
2.2.3. Potencjał społeczny i ekonomiczny społeczności na obszarze partnerstwa, potencjał ekonomiczny podmiotów prawnych, potencjał partnerów	130
2.2.4. Rynek pracy, potencjał i konkurencyjność lokalnej gospodarki	154

2.2.5.	Stan i jakość środowiska na obszarze oraz zagospodarowanie przestrzenne .	163
2.2.6.	Inne, specyficzne dla obszaru partnerstwa	180
3.	Analiza potencjałów, barier i potrzeb rozwojowych obszaru partnerstwa	205
3.1.	Potencjał obszaru partnerstwa.....	205
3.2.	Bariery, problemy, deficyty rozwojowe	209
3.3.	Determinanty potrzeb rozwojowych obszaru partnerstwa	216
3.4.	Kluczowe wyzwania, kierunki strategicznej interwencji	219

Wprowadzenie

Nota metodyczna

Diagnoza opracowana została w oparciu o bogaty zasób źródeł z wykorzystaniem dedykowanych diagnozie partnerstwa narzędzi badawczych i analitycznych. Pełen zbiór obejmował pięć kategorii:

- ogólnodostępne, istniejące dane, informacje i dokumenty o charakterze strategicznym, analitycznym, statystycznym (strategie, opracowania diagnostyczne, badania, raporty, sprawozdania, bilanse itd.),
- Monitor Rozwoju Lokalnego II (MRL II) – specjalnie przygotowany i zasilony danymi na potrzeby projektu „CWD” zestaw narzędzi. Służyły one głównie do analizy i oceny potencjału rozwojowego gmin i całego partnerstwa.

Na system MRL II składa się:

- ocena potencjału rozwoju partnerstw:
www.partnerstwa.monitorrozwaju.pl; baza umożliwia analizę potencjału rozwoju partnerstwa i gmin partnerstwa oraz przegląd podstawowych wskaźników rozwojowych w grupach porównawczych,
 - ocena potencjału rozwoju gmin: www.gminy.monitorrozwaju.pl;
baza umożliwia analizę potencjału rozwoju gmin oraz przegląd podstawowych wskaźników rozwojowych,
 - ocena potencjału rozwoju gmin wg obszarów:
www.analizy.monitorrozwaju.pl; baza umożliwia pogłębioną analizę potencjału rozwoju gmin oraz przegląd podstawowych danych i wskaźników rozwojowych,
 - zasób danych społeczno-ekonomicznych, m.in. dane: POLTAX, dane i prognozy demograficzne, MPSiR, i inne.
- zestaw badań społecznych dedykowanych badaniu opinii 3 kluczowych kategorii mieszkańców obszaru partnerstwa:
 - badanie opinii oraz planów życiowych młodzieży; badania on-line prowadzone za pomocą dedykowanego systemu elektronicznego ZMP; otrzymano odpowiedzi 226 uczniów ostatnich klas szkół ponadpodstawowych mieszkających na obszarze partnerstwa,

- badanie opinii mieszkańców gmin obszaru partnerstwa; badania przeprowadzono online za pomocą dedykowanego systemu elektronicznego ZMP, na niereprezentatywnej próbie 786 aktywnych internautów – mieszkańców gmin obszaru partnerstwa,
- badanie opinii lokalnych liderów skierowane do czterech kategorii liderów lokalnych przeprowadzone on-line na celowej próbie 47 liderów,
- inne narzędzia analityczne i badawcze dedykowane pogłębieniu raportu:
 - badanie bilansu i popytu usług publicznych i prywatnych na terenie partnerstwa, będące analizą przepływów usług pomiędzy gminami oraz lokalizacji centrów poszczególnych kategorii usług na terenie partnerstwa,
 - ankieta dot. przedsiębiorczości diagnozująca warunki do rozwoju przedsiębiorczości w gminach obszaru partnerstwa,
 - ankieta dot. dojrzałości instytucjonalnej diagnozująca dotychczasowy poziom współpracy międzysamorządowej i międzysektorowej,
- badania jakościowe:
 - spotkania i warsztaty z Grupą Roboczą,
 - wywiady indywidualne z przedstawicielami poszczególnych gmin.

1. Charakterystyka partnerstwa – informacje ogólne, wewnętrzne powiązania funkcjonalne, wiodące funkcje, obowiązujące polityki rozwoju partnerów

1.1. Podstawowe informacje o partnerstwie

Partnerstwo Ponidzie zostało zawiązane na mocy porozumienia jednostek samorządu terytorialnego na rzecz utworzenia Obszaru Strategicznej Interwencji Ponidzie (OSI Ponidzie). Współtworzy je dziewięć gmin przynależnych administracyjnie do trzech powiatów województwa świętokrzyskiego – powiatu pińczowskiego, powiatu buskiego i powiatu jędrzejowskiego – oraz jeden samorząd powiatowy. Skład partnerstwa prezentuje się następująco:

- z powiatu pińczowskiego: Miasto i Gmina Pińczów, Gmina Kije, Gmina Michałów, Gmina Złota oraz Powiat Pińczowski,
- z powiatu jędrzejowskiego: Miasto i Gmina Jędrzejów, Gmina Imielno oraz Gmina Sobków,
- z powiatu buskiego: Miasto i Gmina Nowy Korczyn oraz Miasto i Gmina Wiślica.

Intencją zawijanego porozumienia było wspólne opracowanie programu strategicznego stanowiącego rekomendację do uwzględnienia OSI Ponidzie w tworzonej Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+¹.

Zgodnie z zapisami przytoczonego porozumienia, Partnerstwo Ponidzie zostało zawiązane w celu rozwoju społeczno-gospodarczego obszaru Strategicznej Interwencji Ponidzie poprzez efektywne wykorzystanie endogenicznych

¹Zważywszy, iż Partnerstwo Ponidzie zostało zawiązane wokół opracowywanej Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+, zespół gmin i powiatów biorący udział w projekcie pilotażowym CWD „Centrum Wsparcia Doradczego” pod względem liczebności członkowskich JST jest tożsamy z OSI Ponidzie opisanym w w/w dokumencie strategicznym.

potencjałów dla poprawy warunków życia i wzrostu dochodów mieszkańców przy
uwzględnieniu:

- zrównoważonego rozwoju rolnictwa, leśnictwa, przetwórstwa rolno-spożywczego opartych o innowacyjne technologie przyjazne środowisku naturalnemu, a także na tradycyjnych metodach produkcji,
- rozwoju przemysłu i przedsiębiorczości w oparciu o lokalne surowce, w tym złoża lecznicze,
- poprawy dostępności do dróg krajowych i kolei wąskotorowych,
- prowadzenia działań służących poprawie stanu środowiska, w tym ochronie różnorodności biologicznej i krajobrazowej, a także dostosowaniu do zmian klimatu z wykorzystaniem energii odnawialnej oraz poprawie stanu zasobów wód powierzchniowych,
- wzmocnienia pozycji obszaru w polityce regionalnej Województwa Świętokrzyskiego i podniesieniu jego atrakcyjności i konkurencyjności poprzez rozwój turystyki,
- wzmocnienia kapitału ludzkiego poprzez wspieranie inicjatyw lokalnych.

Ryc. 1. Obszar Strategicznej Interwencji Ponidzie (OSI Ponidzie).

Źródło: Projekt Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+ (SRWS 2030+).

Wśród jednostek tworzących partnerstwo wyróżnić można cztery gminy miejsko-wiejskie oraz pięć gmin wiejskich o różnej wielkości i zróżnicowanym potencjale społeczno-ekonomicznym. Gospodarka partnerskich gmin opiera się głównie na rolnictwie, leśnictwie oraz przetwórstwie rolno-spożywczym. Funkcje przemysłowe na terenie partnerstwa rozwija przede wszystkim gmina Jędrzejów, w mniejszym stopniu pozostałe gminy powiatu jędrzejowskiego, takie jak gmina Imielno oraz gmina Sobków, a także gmina Pińczów przynależna do powiatu pińczowskiego. Część terenów inwestycyjnych gminy Jędrzejów zostało włączonych do Krakowskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej (SSE) – Krakowskiego Parku Technologicznego.

Partnerskie gminy są ze sobą powiązane terytorialnie – bezpośrednie sąsiedztwo i funkcjonalnie, w szczególności gospodarczo i administracyjnie. Partnerstwo Ponidzie współtworzą dwa miasta powiatowe, wspomniany wyżej Jędrzejów oraz miasto Pińczów, a także dwie mniejsze jednostki miejskie – Wiślica i Nowy Korczyn. Obecność na terenie partnerstwa jednostek o znaczeniu powiatowym sprawia, iż oprócz funkcji administracyjnych koncentrują one również ważne funkcje społeczne i gospodarcze.

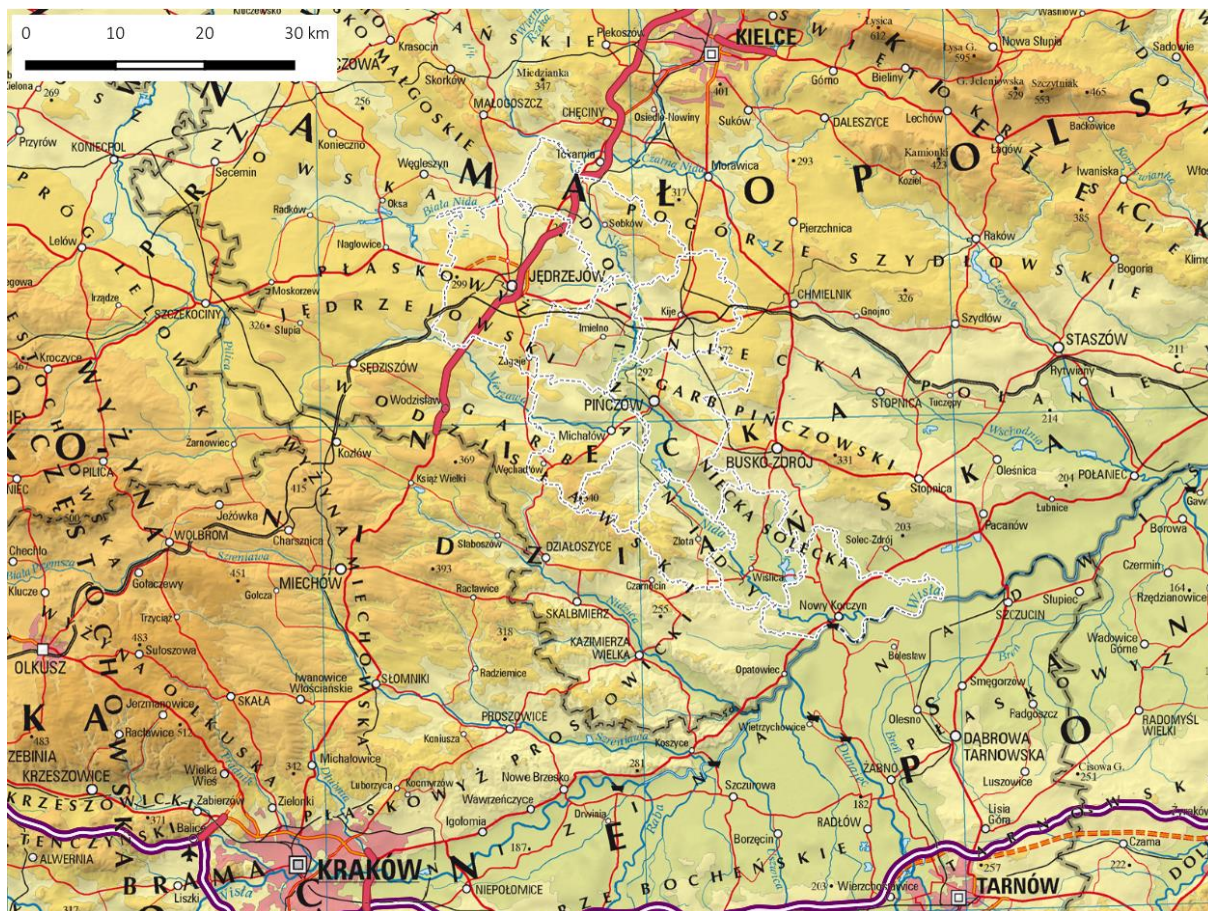
1.1.1. Położenie administracyjne

Obszar Partnerstwa Ponidzie położony jest w południowo-zachodniej części województwa świętokrzyskiego. Zajmuje on powierzchnię 1 197,0 km², co stanowi ponad 10% (10,2%) obszaru województwa. Terytorium partnerstwa od północnego-zachodu graniczy z pięcioma gminami powiatu jędrzejowskiego – gminą Małogoszcz, gminą Oksa, gminą Nagłowice, gminą Sędziszów oraz gminą Wodzisław, od zachodu z gminą Działoszyce należącą do powiatu pińczowskiego, od północnego-zachodu z powiatem kieleckim, od południowego-zachodu z trzema gminami powiatu buskiego – gminą Busko-Zdrój, gminą Solec-Zdrój oraz gminą Pacanów, natomiast od południa z powiatem kazimierskim. W granicach administracyjnych obszaru partnerstwa znajdują się 222 sołectwa oraz cztery miasta, w tym dwa powiatowe.

Liczba ludności obszaru partnerstwa według stanu na dzień 31 grudnia 2019 roku wynosiła 86 097 osób, co stanowiło blisko 7% (6,98%) ludności województwa świętokrzyskiego. Największą gminą, zarówno pod względem powierzchni, jak i liczby mieszkańców (stan na 31.12.2019 r.), jest gmina Jędrzejów – jej powierzchnia stanowi 18,96% ogólnej powierzchni obszaru partnerstwa. Liczba mieszkańców tej gminy w stosunku do łącznej liczby mieszkańców obszaru partnerstwa wynosi 32,4%. Drugą pod względem wielkości i liczebności mieszkańców jest gmina Pińczów (patrz Tab. 1 i 2). Najmniejszą gminą pod względem zajmowanego obszaru jest gmina Złota – jej powierzchnia stanowi

zaledwie 6,93% łącznej powierzchni obszaru partnerstwa, natomiast najmniejszą gminą ze względu na liczbę mieszkańców jest gmina Imielno – liczy ona 4 338 mieszkańców (stan na 31.12.2019 r.).

Ryc. 2. Położenie partnerstwa.

Źródło: Oprac. ZMP na podstawie danych GUGiK oraz GDDKiA.

Tabela 1. Liczba ludności i gęstość zaludnienia.

Gmina	Liczba ludności – 2019		Gęstość zaludnienia – 2019
	liczba	% OP	km ²
Kije	4 373	5,08%	100 km ²
Michałów	4 564	5,30%	112 km ²
Pińczów	20 626	23,96%	213 km ²

Złota	4 463	5,18%	83 km ²
Imielno	4 338	5,04%	101 km ²
Jędrzejów	27 898	32,40%	227 km ²
Sobków	8 466	9,83%	144 km ²
Nowy Korczyn	5 916	6,87%	51
Wiślica	5 453	6,33%	54

Źródło: Oprac. własne na podstawie BDL/GUS oraz Statystycznego Vademecum Samorządowca.

Tabela 2. Powierzchnia gmin, liczba miejscowości i liczba sołectw.

Gmina	Powierzchnia		Liczba miejscowości	Liczba sołectw
	km²	% OP	liczba	liczba
Kije	100 km ²	8,35%	20	20
Michałów	112 km ²	9,36%	20	20
Pińczów	213 km ²	17,79%	43	41
Złota	83 km ²	6,93%	14	14
Imielno	101 km ²	8,44%	22	21
Jędrzejów	227 km ²	18,96%	39	37
Sobków	144 km ²	12,03%	30	25
Nowy Korczyn	117 km ²	9,77%	24	24
Wiślica	100 km ²	8,35%	20	20

Źródło: Oprac. własne na podstawie BDL/GUS oraz Statystycznego Vademecum Samorządowca.

1.1.2. Środowisko przyrodnicze

Budowa geologiczna i sieć hydrologiczna

Jedną z cech wyróżniających terytorium Partnerstwa Ponidzie jest jego niezwykle urozmaicona budowa geologiczna decydująca zarówno o atrakcyjności przyrodniczo-krajobrazowej tej części województwa świętokrzyskiego, jak i jego bogactwach naturalnych. Przeważająca część terytorium obszaru partnerstwa położona jest na terenie Niecki Nidziańskiej, zwanej również „miechowską”, która popularnie nazywana jest właśnie „Ponidziem”. Niewielka północno-wschodnia część obszaru partnerstwa należy do mezoregionu Wyżyny Kieleckiej zwanego Pogórzem Szydłowskim stanowiącego formę przejściową pomiędzy Niecką Połaniecką (mezoregion Niecki Nidziańskiej) a Górami Świętokrzyskimi.

Według podziału fizyczno-geograficznego Niecka Nidziańska jest jednym z trzech makroregionów wchodzących w skład Wyżyny Małopolskiej. Obejmuje ona południową część województwa świętokrzyskiego i stanowi rozległe obniżenie między Wyżyną Krakowsko-Częstochowską (od południowego zachodu) i Wyżyną Kielecką (od północnego wschodu).

Ryc. 3. Rezerwat przyrody „Skorocice”.

Źródło: Archiwum własne gminy Wiślica.

Środkiem makroregionu płynie rzeka Nida, wzdłuż której położone są miejscowości: Pińczów, Sobków, Wiślica oraz Nowy Korczyn. Nida, powstająca z połączenia Białej i Czarnej Nidy, jest typową rzeką nizinną o bardzo niskim spadku oraz szerokich terasach zalewowych pokrytych łąkami. Jest to również jedna z najcieplejszych polskich rzek – temperatura wody w lecie dochodzi tu bowiem do 27 C. W największym miejscu koryto Nidy osiąga szerokość około 6 m, w najszerszym – 79 m. Głębokość rzeki waha się natomiast od 0,4 do 2,6 m. Do głównych dopływów Nidy należą: Brzeźnica (prawy dopływ), Mierzawa (prawy dopływ) oraz Maskalis (lewy dopływ).

Ryc. 4. Meandry rzeki Nidy.

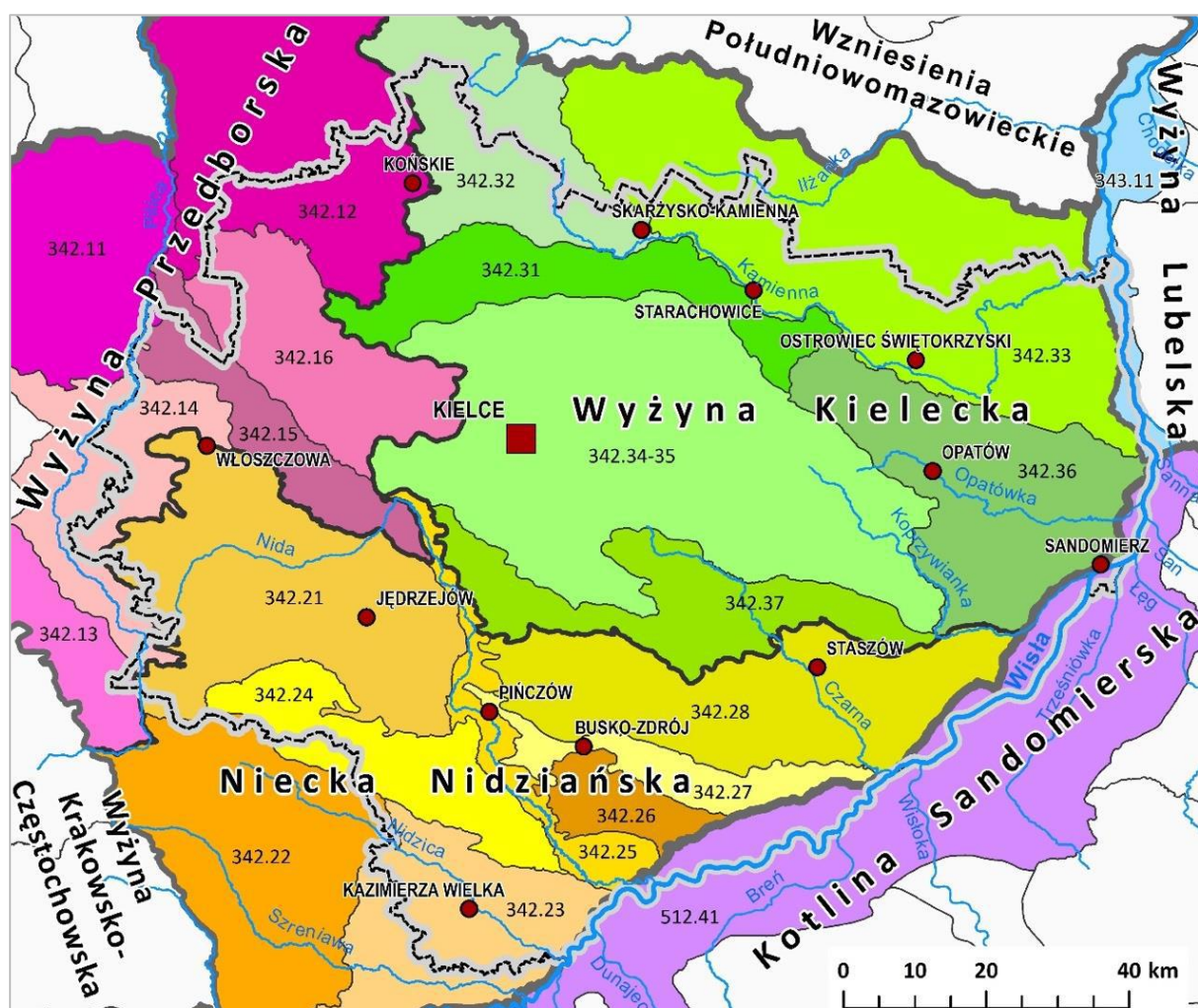
Źródło: Archiwum własne gminy Kije.

W skład Niecki Nidziańskiej wchodzi osiem mezoregionów: Płaskowyż Jędrzejowski, Płaskowyż Proszowicki, Garb Wodzisławski, Dolina Nidy, Niecka Solecka, Garb Pińczowski, Niecka Połaniecka i Wyżyna Miechowska.

Nieckę Nidziańską wypełniają głównie osady mezozoiczne i permskie, przede wszystkim margle, opoki i wapienie. Do charakterystycznych utworów budujących podłoże tego terenu zaliczyć należy natomiast wapień jurajski, lessy, utwory aluwialne i deluwialne, torfy i gleby mułowo-torfowe, piaski i gliny zwałowe oraz osady kredowe.

Najwyższym wzniesieniem Niecki jest Biała Góra osiągająca wysokość 416 m n. p. m zlokalizowana poza obszarem partnerstwa, w gminie Kozłów w województwie małopolskim. Na terenie Niecki Nidziańskiej do dnia dzisiejszego zinwentaryzowano ponad 100 jaskiń, spośród których największe znajdują się na terenie dwóch partnerskich gmin – Wiślicy i Pińczowa. Są to: Jaskinia Skorocicka o długości około 352 m (gmina Wiślica), Jaskinia w Wiśniówkach o długości 342 m (gmina Wiślica) oraz Jaskinia w Marzęcinie o długości 250 m (gmina Pińczów).

Ryc. 5. Podział fizyczno-geograficzny województwa świętokrzyskiego.

Legenda

makroregion, mezoregiony

Wyżyna Kielecka

- 342.31 Płaskowyż Suchedniowski
- 342.32 Garb Gielniowski
- 342.33 Przedgórze Iłżeckie
- 342.34-35 Góry Świętokrzyskie
- 342.36 Wyżyna Sandomierska
- 342.37 Pogórze Szydłowskie

Wyżyna Przedborska

- 342.11 Wzgórza Radomszczańskie
- 342.12 Wzgórza Opoczyńskie
- 342.13 Próg Lelowski
- 342.14 Niecka Włoszczowska
- 342.15 Pasma Przedborsko-Małogoskie
- 342.16 Wzgórza Łopuszańskie

Niecka Nidziańska

- 342.21 Płaskowyż Jędrzejowski
- 342.22 Wyżyna Miechowska
- 342.23 Płaskowyż Proszowski
- 342.24 Garb Wodzisławski
- 342.25 Dolina Nidy
- 342.26 Niecka Solecka
- 342.27 Garb Pińczowski
- 342.28 Niecka Połaniecka

Wyżyna Lubelska

- 343.11 Małopolski Przełom Wisły

Kotlina Sandomierska

- 512.41 Nizina Nadwiślańska
- mezoregiony poza woj. świętokrzyskim

granice:

- prowincji
- podprowincji
- makroregionów
- mezoregionów
- rzeki
- granice województwa
- miasto wojewódzkie
- miasto powiatowe

Źródło: Projekt Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+ (SRWŚ 2030+).

Zasoby naturalne

Zróznicowana budowa geologiczna terytorium Partnerstwa Ponidzie powoduje, iż jest to obszar bogaty w surowce mineralne. Najważniejszymi z gospodarczego punktu widzenia grupami surowców na obszarze partnerstwa są:

- **złoża wapieni i margli** wydobywane przede wszystkim w gminach powiatu jędrzejowskiego – gmina Sobków, w mniejszym stopniu w gminach powiatu pińczowskiego – gmina Kije,
- **złoża gipsów i anhydrytów** zlokalizowane wzdłuż północnego obrzeżenia Zapadliska Przedkarpackiego, przede wszystkim w dolinie Nidy, w gminach powiatu pińczowskiego – gmina Pińczów i gmina Kije, stanowiące blisko 85% krajowej produkcji w/w surowców,
- **złoża kamieni budowlanych i drogowych – łamanych i blocznych** (wapieni i dolomitów oraz piaskowców i piaskowców kwarcytowych) wydobywane głównie w gminach powiatu jędrzejowskiego – gmina Sobków, w mniejszym stopniu w gminach powiatu pińczowskiego – gmina Pińczów i gmina Kije,

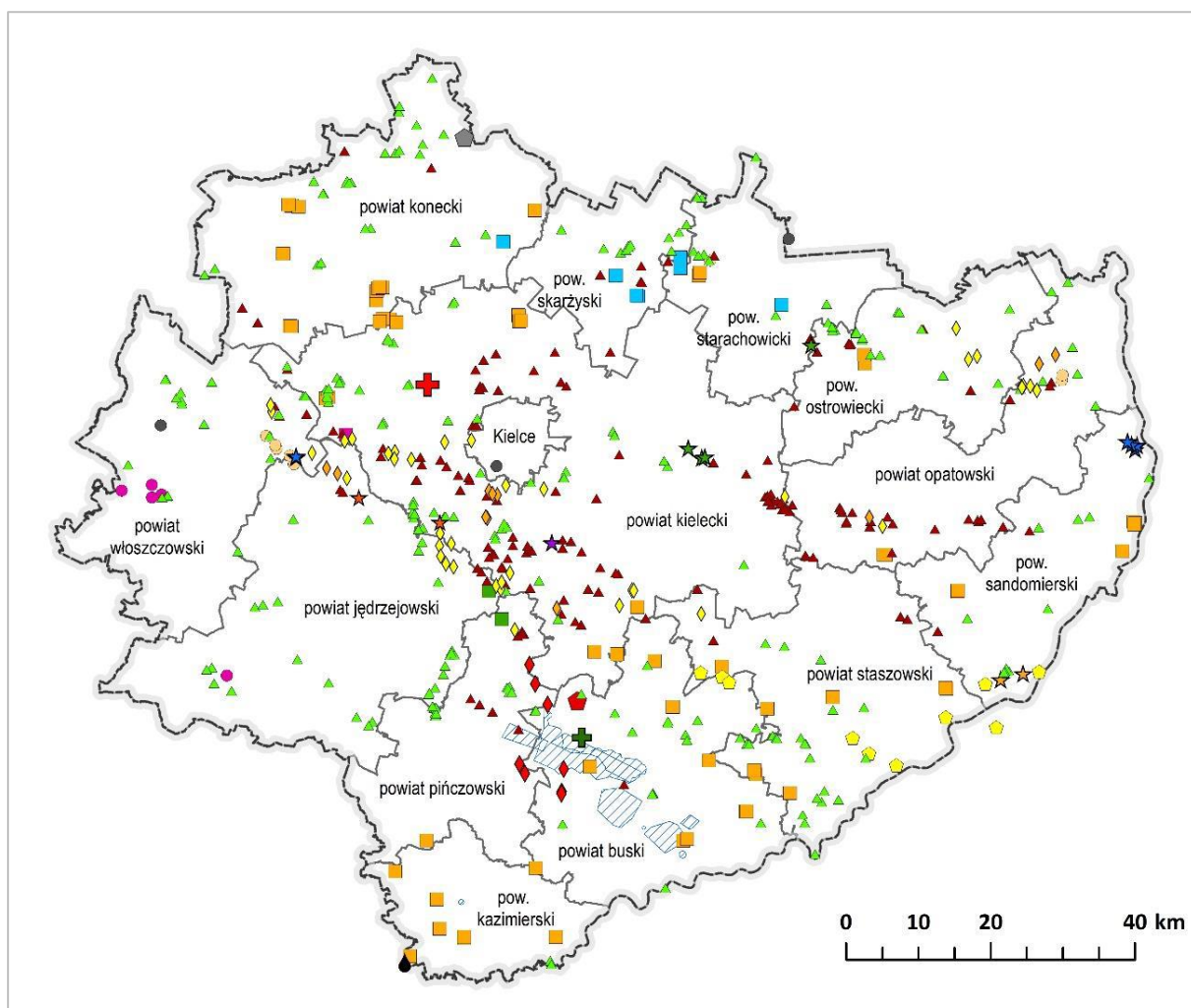
- **złoża piasków i żwirów** (kruszywa naturalne) zlokalizowane we wszystkich powiatach obszaru partnerstwa z największym odsetkiem wydobycia w powiecie jędrzejowskim – gmina Sobków i gmina Imielno².

Warto również wspomnieć o zasobie naturalnym jakim na obszarze partnerstwa są wody lecznicze występujące w udokumentowanym złożu na terenie gminy Pińczów – należy jednak zastrzec, iż jak dotąd nie zostało one objęte koncesją na wydobycie.

Z uwagi na fakt, iż eksploatacja złóż zasobów mineralnych odbywająca się metodą odkrywkową przyczynia się także do degradacji i zagrożenia stanu środowiska przyrodniczego jej intensywność na obszarze partnerstwa jest ograniczona – na terenie partnerskich gmin występują bowiem także złoża, dla których eksploatacja jest w chwili obecnej niemożliwa ze względu na obowiązujące w Zespole Parków Krajobrazowych Poniidzia reżimy ochronne. Dotyczy to przede wszystkim gminy Pińczów oraz gminy Wiślica.

²za: Projekt Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+ (SRWŚ 2030+).

Ryc. 6. Surowce naturalne województwa świętokrzyskiego.

Legenda		
♦ wapienie i margle przem. cementowego	■ surowce ilaste ceramiki budowlanej	✚ torfy
◊ wapienie i margle przem. wapienniczego	■ surowce ilaste do prod. cementu	✳ kalcyt
♦ gipsy i anhydryty	■ surowce bentonitowe	★ krzemienie
▲ kamienie drogowe i budowlane	■ gliny ceramiczne kamionkowe	★ kwarcyty
▲ kruszywa naturalne	■ surowce dla prac inżynierskich	★ surowce szklarskie
● piaski formierskie	■ surowce do prod. farb mineralnych	★ ziemia krzemionkowa
● piaski kwarcowe do prod. betonów komórkowych	● ropa naftowa	▨ wody lecznicze
● piaski kwarcowe do prod. cegły wap.-piaskowej	● siarka	▭ granice województwa
	✚ baryty	▭ granice powiatów

Źródło: Projekt Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+ (SRWŚ 2030+).

Lasy i obszary chronione

Powierzchnia lasów na terenie partnerskich gmin wg stanu na dzień 31 grudnia 2018 roku wynosiła łącznie 20 695 ha, co stanowiło ponad 17% (17,29%)

powierzchni obszaru partnerstwa. Według danych za rok 2018 lesistość obszaru partnerstwa była zdecydowanie niższa niż średnia wojewódzka, która dla województwa świętokrzyskiego wynosiła odpowiednio 28,4%. Gminą o największym procentowym udziale obszarów leśnych oraz największej nominalnej powierzchni lasów była gmina Jędrzejów – 5 284 ha terenów leśnych stanowił blisko 1/4 terytorium gminy. Najniższy stopień lesistości cechował natomiast gminę Wiślica – zarówno wielkość obszaru zajmowanego przez lasy, jak i procentowy udział terenów leśnych były w tej gminie najniższe (patrz Tab. 3).

Tabela 3. Stopień pokrycia lasami i wskaźnik lesistości.

Gmina	Powierzchnia w ha		Lesistość
	ogółem	publiczne	%
Kije	1928 ha	1057 ha	19,2%
Michałów	2268 ha	1846 ha	20,2%
Pińczów	4453 ha	3550 ha	20,9%
Złota	1035 ha	989 ha	12,6%
Imielno	1107 ha	491 ha	11,0%
Jędrzejów	5284 ha	3823 ha	23,3%
Sobków	3324 ha	1894 ha	23,0%
Nowy Korczyn	914 ha	270 ha	7,8%
Wiślica	382 ha	181 ha	3,8%

Źródło: Oprac. własne na podstawie Statystycznego Vademecum Samorządowca.

Obszary chronione zajmują aż 83% obszaru partnerstwa stanowiąc niezaprzeczalny kapitał jego rozwoju. Rejon Niecki Nidziańskiej – „Ponidzia” jest jednym z ważniejszych rejonów województwa świętokrzyskiego o znaczących walorach przyrodniczych chronionych w ramach trzech parków krajobrazowych tworzących tzw. Parki Ponidzia w ramach Zespołu Świętokrzyskich i Nadnidziańskich Parków

Krajobrazowych. Parki krajobrazowe zlokalizowane są na terytorium siedmiu z dziewięciu partnerskich gmin, co ilustruje poniższa tabela (patrz Tab. 4). Pozostałe formy ochrony przyrody takie jak obszary chronionego krajobrazu, stanowiska dokumentacyjne, użytki ekologiczne oraz zespoły przyrodniczo-krajobrazowe występują na całym obszarze partnerstwa.

Tabela 4. Parki Ponidzia.

Gmina	Powiat	Parki Ponidzia		
		NPK	SzPK	KPK
Działoszyce	pińczowski			
Kije				
Michałów				
Pińczów				
Złota				
Imielno	jędrzejowski			
Jędrzejów		brak	brak	brak
Sobków		brak	brak	brak
Nowy Korczyn	Buski			
Wiślica				
Busko-Zdrój				
Solec-Zdrój				
Chmielnik	kazimierski			
Czarnocin				

Opatowiec	kielecki			
Stopnica				

*Szare pole w komórce danego wiersza oznacza, iż na terenie gminy znajduje się jeden z parków krajobrazowych opisanych w górnej części tabeli.

Źródło: <https://www.pk.kielce.pl/>.

Zespół Parków Krajobrazowych Ponidzia skupia najcenniejsze i najbardziej charakterystyczne cechy przyrodnicze i krajobrazowe Niecki Nidziańskiej. Znajduje się tu większość chronionych na jej obszarze obiektów przyrodniczych o wysokiej randze, liczne stanowiska roślin i zwierząt zagrożonych i chronionych, a także interesujące zabytki architektury, stanowiska archeologiczne, zespoły urbanistyczne i zabytki sztuki ludowej.

W skład zespołu Parków Krajobrazowych Ponidzia wchodzi: Nadnidziański Park Krajobrazowy (NPK), Szaniecki Park Krajobrazowy (SzPK) oraz Kozubowski Park Krajobrazowy (KPK)³.

Nadnidziański Park Krajobrazowy obejmuje swoim zasięgiem środkowy i dolny fragment Doliny Nidy, Nieckę Solecką i północno zachodnią część Garbu Pińczowskiego. Park ten utworzono dla zachowania i ochrony walorów przyrodniczych związanych między innymi z występowaniem unikatowych zespołów zjawisk i form krasu gipsowego. Charakterystycznym elementem krajobrazu parku jest dolina rzeki Nidy z licznymi meandrami i starorzeczami stanowiąca ważny korytarz ekologiczny oraz ostoję ptactwa wodno-błotnego. Dobrze nasłonecznione zbocza gipsowych i wapiennych wzgórz zajmuje natomiast jedno z największych w kraju stanowisk roślinności kserotermicznej – „stepowej”. W dolinie Nidy występują także zbiorowiska roślinności wodnej, szuwarowej i torfowiskowej.

³za: <https://www.pk.kielce.pl/>.

Ryc. 7. Zespół Parków Krajobrazowych Ponidzia.

Źródło: <https://www.pk.kielce.pl/>.

W okolicy wsi Szczerbakowa w gminie Wiślica na terenie użytku ekologicznego pn. „słone źródło” występują podmokłe solniska śródlądowe ze stanowiskami rzadkich roślin słonolubnych – halofitów.

Pod względem rzeźby terenu obszar parku jest niejednorodny. Najbardziej charakterystyczne skały gipsowe zbudowane są z ustawionych pionowo, zrosniętych kryształów gipsu potocznie nazywanych „szklicą” lub „jaskółczymi ogonami”. Wielkość ich dochodzi do 3,5 m.

Niezwykłe bogactwo form przyrody zdecydowało o utworzeniu dziewięciu rezerwatów przyrody to jest: „Skowronno”, „Grabowiec”, „Pieczyska”, „Krzyżanowice”, „Skorocice”, „Skotniki Górne”, „Winiary Zagojskie”, „Przęślin” i „Góry Wschodnie”⁴.

⁴Ibidem.

Szaniecki Park Krajobrazowy obejmuje środkową część Garbu Pińczowskiego oraz południowo zachodni fragment Niecki Połanieckiej (Płaskowyż Szaniecki). Park ten chroni enklawy wartościowego krajobrazu z malowniczymi wapiennymi i gipsowymi wzgórzami oraz ciepłolubnymi zbiorowiskami roślinności kserotermicznej – „stepowej”, torfowiskowej i halofitowej – „słonolubnej”.

Obszar Parku położony jest w strefie wododziałowej pomiędzy zlewniami rzek Nidy, Wschodniej i Czarnej. Charakterystycznym elementem przyrody Parku – uwarunkowanym geologicznie są liczne odsłonięcia gipsów, zwłaszcza wielkokrystalicznych, widoczne głównie na terenie Płaskowyżu Szanieckiego. Największe ich bogactwo na terenie parku występuje m.in. w okolicach wsi Gartatowice oraz Stawiany w gminie Kije. W jedynym ustanowionym rezerwacie przyrody – „Owczary” ochronie podlega naturalne śródładowe stanowisko roślinności halofitowej – „słonolubnej”⁵.

Kozubowski Park Krajobrazowy obejmuje wschodnią część Garbu Wodzisławskiego. Jest to teren o wybitnych wartościach krajobrazowych i przyrodniczych, charakteryzujący się urozmaiconą rzeźbą terenu ukształtowaną na kredowym podłożu pokrytym lessami, rozległymi obszarami leśnymi i porozrzucanymi wśród lasów polami i osadami. Znaczną powierzchnię parku zajmują lasy położone na wierzchołkach i zboczach wzniesień lessowych pełniące ważną rolę w regulacji stosunków wodnych i klimatycznych. Strome niezalesione zbocza wzniesień o ekspozycji południowej i południowo-zachodniej zajmują natomiast ciepłolubne murawy kserotermiczne. W dwóch rezerwach przyrody – „Polana Polichno” oraz „Wroni Dół”, położonych na terenach leśnych, chronione są fragmenty grądu oraz ciepłolubne gatunki fauny i flory zasiedlające śródleśne polany.

Osobliwością Parku jest występowanie w rezerwacie „Polana Polichno” groszku panońskiego (jedyne stanowisko w Polsce usytuowane na terenie gminy Michałów) oraz największego gatunku polskiego chrząszcza — jelonka rogacza⁶.

⁵Ibidem.

⁶Ibidem.

Ryc. 8. Stanowisko miłka wiosennego na Kopcu Pradziejowym w Gartatowicach.

Źródło: Archiwum własne gminy Kije. Fot. J. Kubalski.

Omawiając zagadnienie różnych form ochrony przyrody na terenie Partnerstwa Ponidzie należy zwrócić uwagę na obszary przyrodnicze objęte specjalną ochroną w ramach programu Natura 2000. Głównym celem funkcjonowania Europejskiej Sieci Ekologicznej Natura 2000 jest zachowanie określonych typów siedlisk przyrodniczych oraz gatunków, które uważa się za cenne i zagrożone w skali całej Europy. Podstawą funkcjonowania programu są dwie unijne dyrektywy, tzw. dyrektywa ptasia, określająca kryteria wyznaczania ostoi dla zagrożonych gatunków ptaków oraz dyrektywa siedliskowa, ustalająca zasady ochrony pozostałych gatunków zwierząt, a także roślin i siedlisk przyrodniczych. Obszary Natura 2000 wyznaczone w oparciu o pierwszą dyrektywę – obszary specjalnej ochrony ptaków (OSO) – określa się potocznie jako „ptasie”, natomiast drugi rodzaj obszarów – specjalne obszary ochrony siedlisk (SOO) – jako „siedliskowe”⁷.

⁷za: Projekt Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+ (SRWŚ 2030+).

Na terenie Partnerstwa Ponidzie wyznaczono jeden obszar specjalnej ochrony ptaków (OSO) – Dolinę Nidy oraz 11 obszarów ochrony siedlisk (SOO); współtworzą je: Ostoja Nidziańska, Ostoja Stawiany, Dolina Mierzawy, Ostoja Kazubowska, Ostoja Sobkowsko-Korytnicka, Dolina Białej Nidy, Ostoja Gaj, Ostoja Sobkowsko-Korytnicka, Wzgórza Chęcińsko-Kieleckie, Ostoja Szaniecko-Solecka.

1.1.3. Dziedzictwo materialne i niematerialne

Obszar partnerstwa znany jest z wielu zabytków kultury materialnej. Najstarszym świadectwem bogatego dziedzictwa historycznego Ponidzia są pozostałości średniowiecznych grodzisk i kopców znane np. z okolic Wiślicy. Wiele miast, miasteczek i wsi obszaru partnerstwa zachowało swoje dawne układy urbanistyczne i zabytkową zabudowę – do szczególnie interesujących należy Pińczów (XV w.), Wiślica (XIV w.), Nowy Korczyn (XIII w.), a także miejscowości Stary Korczyn, Krzyżanowice Dolne czy Kopernia.

Na uwagę zasługują interesujące przykłady architektury rezydencjonalno-obronnej, takie jak zamek w Sobkowie (fortalicja z XVI–XVIII w.), zamek w Mokrsku Górnym (XIV–XVI w.) – gmina Sobków oraz pałacowej, np. zespół pałacowo-parkowy w Chrobrzu (XIX w.) – gmina Złota.

Na obszarze partnerstwa zlokalizowanych jest wiele obiektów architektury sakralnej. Do najcenniejszych zaliczyć należy: zespół kolegiaty pod wezwaniem Narodzenia Najświętszej Maryi Panny wraz z reliktnami kościoła pod wezwaniem św. Mikołaja w Wiślicy, kościół drewniany w Mnichowie (XVIII w.) – gmina Jędrzejów, zespoły klasztorne: cystersów w Jędrzejowie (XIII w.), reformatów w Pińczowie (XVII w.), kolegiaty w Wiślicy (XII–XIV w.), a także: kościoły romańskie (XI–XIII w.) w Imielnie, Kijach, Mokrsku – gmina Sobków, kościoły gotyckie (XIV–XVI w.) w Chotlu Czerwonym – gmina Wiślica, Chrobrzu – gmina Złota, Starej Zagości – gmina Pińczów, kościoły renesansowe i barokowe (XVII–XVIII w.) w Młodzawach – gmina Pińczów i Pińczowie, zbór ariański w Węchadłowie – gmina Michałów oraz synagoga w Pińczowie.

Ryc. 9. Zamek w Mokrsku Dolnym.

Źródło: Archiwum własne gminy Sobków.

O niepowtarzalnym klimacie tego regionu świadczą również przydrożne figurki, kapliczki i krzyże wykonane z wapienia „pińczowskiego”, które można zobaczyć na terenie całego Ponidzia, przy polnych drogach, wsiach oraz w miasteczkach. Najstarsze z nich przedstawiające Matkę Boską, Chrystusa Frasobliwego, św. Józefa, św. Floriana czy św. Nepomucena powstały prawdopodobnie za panowania króla Jana III Sobieskiego. Stawiane przed wiekami jako wotum dziękczynne dla oddania czci i chwały Bogu, w trudnych czasach braku wolności narodowej i religijnej dawały nadzieję na lepsze jutro. Jest wielce prawdopodobne, że twórcami najstarszych figur byli uczniowie Santi Guccio – architekta, rzeźbiarza i projektanta jednego z najważniejszych obiektów zabytkowych Pińczowa – kaplicy św. Anny.

Ryc. 10. Kaplica św. Anny w Pińczowie.

Źródło: Archiwum własne gminy Pińczów. Fot. A. Mazurek.

Ponidzie może pochwalić się nie tylko zabytkową architekturą, ale także bogactwem dziedzictwa niematerialnego, na które składają się zwyczaje i tradycje przekazywane z pokolenia na pokolenie, przekazy ustne oraz wiedza i umiejętności związane z tradycyjnym lokalnym rzemiosłem.

1.1.4. Charakterystyka gmin Partnerstwa Ponidzie

Każde miejsce posiada swojego ducha to jest *genius loci*, którego możemy określić jako zbiór pewnych cech nadających obiektom, domom, wreszcie całym miastom i krajobrazom indywidualną i niepowtarzalną jakość. To co łączy gminy obszaru partnerstwa i jednocześnie decyduje o ich wspólnym *genius loci* to przede wszystkim rolniczy charakter obszaru, którego mieszkańców cechuje otwartość, gościnność i patriotyzm, a także przywiązanie do własnej tradycji, obrzędów i kultury. Ponidzie to miejsce, w którym czas płynie wolniej, dlatego jest ono szczególnie cenione przez ludzi lubiących spokój i ciszę. To także miejsce, w którym można odetchnąć świeżym powietrzem i zatopić się w pięknie natury z meandrującą wśród dolin rzeką Nidą, zielonymi łąkami i zalesionymi wzgórzami – niejeden turysta przybywając tutaj z wizytą powie, że Matka Natura nie szczędziła swoich darów dla Ponidzia! Obszar partnerstwa to wreszcie teren o bogatej i nierzadko burzliwej historii z wieloma zabytkami kultury sakralnej i świeckiej, które podziwiać można do dziś.

GMINA PIŃCZÓW

Lokalizacja. Gmina miejsko-wiejska Pińczów położona jest w południowej części województwa świętokrzyskiego, w powiecie pińczowskim. Jest ona jedną z czterech gmin miejsko-wiejskich obszaru Partnerstwa Ponidzie i jedną z pięciu gmin powiatu pińczowskiego. Siedzibą gminy jest miasto Pińczów będące również siedzibą powiatu pińczowskiego. Powierzchnia gminy wynosi niespełna 213 km², co stanowi 17,79 % obszaru Partnerstwa Ponidzie. W skład gminy wchodzi 43 miejscowości i 41 sołectw: Aleksandrów, Bogucice Drugie, Bogucice Pierwsze, Borków, Brzeście, Bugaj, Byczów, Chrabków, Chruścice, Chwałowice, Gacki, Grochowiska, Kopernia, Kowala, Kozubów, Krzyżanowice Dolne, Krzyżanowice Średnie, Leszcze, Marzęcin, Młodzawy Duże, Młodzawy Małe, Mozgawa, Nowa Zagość, Orkanów, Pasturka, Podłęże, Sadek, Skowronno Dolne, Skowronno Górne, Skrzypiów, Stara Zagość, Szarbków, Szczypiec, Uników, Winiary, Włochy, Wola Zagojska Dolna, Wola Zagojska Górna, Zagorzyce, Zakrzów, Zawarża.

Gmina Pińczów sąsiaduje:

- **od północy z gminą Kije (pow. pińczowski),**
- od północno-wschodu z gminą Chmielnik (pow. kielecki),
- od wschodu z gminą Busko Zdrój (pow. buski),
- **od zachodu z gminą Michałów (pow. pińczowski),**
- **od południowo-wschodu z gminą Wiślica (pow. buski),**
- **od południa z gminą Złota (pow. pińczowski),**
- od południowo-zachodu z gminą Działoszyce (pow. pińczowski),

- od północnego-zachodu z gminą Imielno (pow. jędrzejowski).

Ryc. 11. Kościół rzymskokatolicki pw. św. Jana Apostoła i Ewangelisty.

Źródło: Archiwum własne gminy Pińczów. Fot. A. Mazurek.

Miasto Pińczów położone jest 44 km na południe od Kielc i 90 km na północ od Krakowa.

Rys historyczny. Początki Pińczowa sięgają XII stulecia, kiedy to na terenie dzisiejszego miasta istniał kamieniołom wapienia wraz z otaczającym go grodem obronnym. W I poł. XIV wieku na miejscu zniszczonego przez Tatarów grodu wzniesiono gotycki zamek, u stóp którego rozwijała się osada od XVI-tego stulecia nosząca nazwę „Pińczów”. Do dnia dzisiejszego nie zachowały się żadne informacje o pierwszych właścicielach Pińczowa. Wiadomo natomiast, że w 1424 roku osada stała się własnością rodu Oleśnickich, którzy na Górze Zamkowej wybudowali nową rezydencję swojego rodu, a w osadzie ufundowali klasztor oo. Paulinów – to właśnie za panowania rodu Oleśnickich Pińczów w 1428 roku otrzymał prawa miejskie. Miejscowa ludność zajmowała się wówczas głównie rolnictwem, sadownictwem, uprawą winnej latorośli oraz hodowlą bydła.

W XVI wieku za sprawą Mikołaja Oleśnickiego miasto stało się ważnym ośrodkiem reformacji – w latach 1550-1551 z miasta wypędzono oo. Paulinów, kościół klasztorny zamieniono w zbór kalwiński, a w budynkach poklasztornych utworzono słynne gimnazjum pińczowskie nazwane później „sarmackimi Atenami”; kres ośrodkowi reformacyjnemu w Pińczowie położył biskup krakowski Piotr Myszkowski, który w 1586 roku wykupił miasto i zainicjował jego re-katolizację.

Na przełomie XVI i XVII wieku ród Myszkowskich przebudował stary zamek Oleśnickich na rezydencję w stylu manierystycznym. W Pińczowie działały wówczas słynne warsztaty rzeźbiarskie Santi Gucciego oraz Jana Marii Padovano. W tym okresie w mieście osiedlało się wielu obcokrajowców – przede wszystkim Włochów, którzy otwierali zakłady kamieniarskie korzystając z wydobywanego w okolicy kamienia pińczowskiego.

W XVIII wieku Pińczów stał się jednym z ważniejszych ośrodków żydowskich w regionie. W 1765 roku zamieszkiwało w nim aż 2 862 Żydów, a w 1856 roku 2877, co stanowiło blisko 70% populacji miasta. Kapitał żydowski przyczynił się w znacznym stopniu do rozwoju gospodarczego Pińczowa w XIX wieku.

Po śmierci ostatniego z rodu Myszkowskich miasto przeszło na własność rodu Wielopolskich. Za ich panowania Pińczów został poważnie zniszczony na skutek działań wojennych prowadzonych w czasie powstania kościuszkowskiego. Po III rozbiorze Polski Pińczów znalazł się w zaborze austriackim, a po kongresie wiedeńskim w 1815 roku w zaborze rosyjskim. W XIX wieku w Pińczowie rozwijał się przede wszystkim przemysł spożywczy; za sprawą żydowskich fabrykantów powstała także fabryka sukna Rosenberga, fabryka wyrobów bawełnianych i farbiarnia Berensteina.

Dziedzictwo przyrodnicze. Gmina Pińczów położona jest na obszarze pięciu mezo-regionów Niecki Nidziańskiej, to jest Niecki Połanieckiej, Garbu Pińczowskiego, Doliny Nidy, Niecki Soleckiej oraz Garbu Wodzisławskiego. Duże zróżnicowanie poszczególnych mezo-regionów sprawia, że gmina posiada bardzo zróżnicowany krajobraz i rzeźbę terenu⁸. Niemalże cała powierzchnia gminy podlega prawnej ochronie przyrodniczej – na jej terenie znajdują się bowiem obszary wchodzące w skład trzech parków krajobrazowych (Nadnidziański Park Krajobrazowy, Szaniecki

⁸ Niecka Nidziańska stanowi rozległe obniżenie pomiędzy Wyżyną Krakowsko-Częstochowską i Wyżyną Kielecką, pochylone i otwarte w kierunku południowo-wschodnim. Utwory kredowe i mioceńskie tworzą tutaj garby i wzgórza (190-270 m n.p.m.).

Park Krajobrazowy, Kozubowski Park Krajobrazowy) oraz pięciu rezerwatów przyrody⁹.

Dolina Nidy, która jest przyrodniczą osią gminy osiąga szerokość od 2 do 6 km. Charakteryzuje ją również płaskie i podmokłe dno podlegające często okresowym zalewom. Koryto rzeki zostało uregulowane na odcinku Motkowice – Pińczów; poczynając od Motkowic Nida silnie meandruje i płynie wieloramiennym korytem. Obszar ten obfituje w kręte starorzecza, zabagnienia i podmokłości stanowiące ostoję dla szeregu rzadkich i chronionych ptaków, szczególnie wodno-błotnych.

Garb Wodzisławski obejmuje południowo zachodnią część gminy. W krajobrazie tego regionu dominują pola uprawne, wzbogacone dużymi i cennymi pod względem przyrodniczym kompleksami leśnymi (Lasy Kozubowskie). Natomiast Garb Pińczowski jest malowniczym wypiętrzeniem o długości około 42 km i szerokości około 6 km oraz wysokościach względnych dochodzących do blisko 100 m, ciągnącym się od Pińczowa w kierunku południowo wschodnim. Różnorodność skał budujących te wzniesienia (wapień, gipsy, torf, less, piaski) wpływa na zróżnicowanie szaty roślinnej – sąsiadują tu ze sobą zbiorowiska: torfowiskowe, łąkowe i kontrastujące z nimi relikty roślinności kserotermicznej (ciepłolubnej – stepowej). Najcenniejsze obszary muraw kserotermicznych chronione są w rezerwatach przyrody: stepowych – „Krzyżanowice”, „Winiary Zagojskie” i „Polana Polichno” oraz florystycznych – „Grabowiec” i „Skowronno”, a roślinność torfotwórcza w rezerwacie „Pieczyńska”¹⁰.

⁹<http://www.expres-ponidzie.k-ow.net/trasa/stacje/pinczow/pinczow.htm> [dostęp: 19.01.2021]

¹⁰Ibidem

Ryc. 12. Pałac Wielopolskich.

Źródło: Archiwum własne gminy Pińczów. Fot. A. Mazurek.

Dziedzictwo kulturowe. O barwnej i burzliwej historii Pińczowa świadczą zachowane do dnia dzisiejszego zabytki. Wśród nich na szczególną uwagę zasługują:

- dawny zespół klasztorny oo. reformatów na Mirowie oraz dawny zespół klasztorny oo. Paulinów,
- Stara Synagoga wybudowana w latach 1594-1609 – jedna z najstarszych synagog w Polsce,
- pawilon ogrodowy w kształcie baszty z XVI wieku wybudowany według projektu Santi Guccio,
- manierystyczna kaplica św. Anny z 1600 roku – pierwsza w Polsce wolnostojąca kaplica kopułową o przeznaczeniu kultowym,
- Dom Ariański (zwany również „Drukarnią Ariańską”) na Mirowie z przełomu XVI i XVII wieku,
- pozostałości fortyfikacji bastionowych z połowy XVII wieku,

- barokowo-klasycystyczny pałac Wielopolskich wzniesiony w latach 1773-1799 przez ordynata Franciszka Wielopolskiego prawdopodobnie według projektu Franciszka Naxa,
- późnobarokowy kościół pw. św. Ducha i Matki Boskiej Bolesnej w Młodzawach Małych wzniesiony w latach 1716-1720,
- kościół św. Jana Chrzciciela w Starej Zagości, którego początki sięgają II poł. XV wieku, a także
- pozostałości XIII-wiecznego zamku przebudowanego w XVI wieku według projektu Santi Gucciego (zamek został rozebrany na przełomie XVIII i XIX wieku).

GMINA KIJE

Lokalizacja. Gmina wiejska Kije położona jest w południowej części województwa świętokrzyskiego, w powiecie pińczowskim. Jest ona jedną pięciu gmin wiejskich obszaru Partnerstwa Ponidzie i jedną z pięciu gmin powiatu pińczowskiego. Powierzchnia gminy wynosi niespełna 100 km², co stanowi 8,35% obszaru partnerstwa. W skład gminy wchodzi 20 miejscowości i 20 sołectw: Borchyn, Czechów, Gartatowice, Gołuchów, Górki, Hajdaszek, Janów, Kije, Kliszów, Kokot, Lipnik, Rębów, Samostrzałów, Stawiany, Umianowice, Wierzbica, Włoszczowice, Wola Żydowska, Wymysłów, Żydówek.

Gmina Kije sąsiaduje:

- **od północnego-zachodu z gminą Sobków (powiat jędrzejowski),**
- od północnego-wschodu z gminą Morawica (powiat kielecki),
- od wschodu z gminą Chmielnik (powiat kielecki),
- **od południa z gminą Pińczów (pow. pińczowski),**
- **od zachodu z gminą Imielno (powiat jędrzejowski).**

Rys historyczny. Kije to jedna z najstarszych miejscowości Ponidzia, położona przy starym szlaku cysterskim Jędrzejów – Staszów. Po raz pierwszy nazwa „Kije” wymieniona została w dokumencie ks. Henryka Sandomierskiego z 1166 roku, który nadał szpitalowi joannitów w Zagości prawo łowienia bobrów w Małogoszczy i Kijach. W innym dokumencie z 1198 roku jego autor wylicza majątności stanowiące uposażenie klasztoru bożogrobców w Miechowie wymieniając również wieś Kije jako ważniejszy ośrodek osadniczy.

W XVIII wieku na obszarze gminy miała miejsce największa na ziemiach polskich bitwa III wojny północnej – 19 lipca 1702 roku na podmokłych i lesistych terenach, w okolicach Kliszowa, doszło do starcia kilkudziesięciu tysięcy żołnierzy¹¹.

Po III rozbiorze Kije znalazły się w granicach zaboru austriackiego. Zmieniła się wówczas przynależność Kij do terenowych władz administracji państwowej. Po powstaniu styczniowym Kije znalazły się w granicach guberni kieleckiej, w powiecie pińczowskim.

II wojna światowa spowodowała w Kijach poważne straty – na początku września 1939 roku działania wojenne spowodowały groźny pożar, natomiast podczas ofensywy styczniowej w 1945 roku budynek kościoła został trafiony pociskami artyleryjskimi. W latach 1939-1945 na terenie gminy działały oddziały partyzanckie. Najbardziej znaczącym przykładem walk tego okresu jest uderzenie grupy żołnierzy BCh na pociąg kolejki wąskotorowej.

Dziedzictwo przyrodnicze. Gmina Kije charakteryzuje się bogactwem i dużą różnorodnością krajobrazów. Cała jej powierzchnia objęta jest ochroną w ramach Wielkoprzestrzennego Systemu Obszarów Chronionych. Południowo wschodnia część gminy została włączona do Szanieckiego Parku Krajobrazowego i jego obszaru chronionego krajobrazu (otuliny), zaś południowo zachodnia do Nadnidziańskiego Parku Krajobrazowego i jego otuliny. Oba te parki wchodzi w skład Zespołu Nadnidziańskich Parków Krajobrazowych.

Część centralna i północno zachodnia gminy znalazła się w Chmielnicko-Szydłowskim Obszarze Chronionego Krajobrazu, a północno zachodni skrawek we Włoszczowsko-Jędrzejowskim Obszarze Chronionego Krajobrazu. Zachowaniu walorów przyrodniczych gminy Kije służy także utworzenie polskiej części europejskiej sieci ekologicznej NATURA 2000.

Gmina Kije usytuowana jest w Dolina Nidy – ostoi ptactwa wodnego. Można tutaj spotkać ponad 260 gatunków ptaków, w tym orła bielika, a ponadto 11 gatunków mięczaków (np. skójkę gruboskorupowatą), 12 gatunków gadów oraz żółwia błotnego. Obszar gminy jest miejscem występowania roślinności łąkowo-bagiennnej; na szczególną uwagę zasługują takie gatunki jak: miłek wiosenny, storczyk drobnokwiatowy, wawrzynek wilczczyko czy starzec bagienny.

¹¹Bitwa pod Kliszowem miała miejsce 19 lipca 1702 roku, w czasie III wojny północnej i została stoczona przez armię szwedzką króla Karola XII i wojska saskie Augusta II oraz wojska polskie pod dowództwem hetmana wielkiego koronnego Hieronima Augustyna Lubomirskiego.

Obszar gminy położony jest w strefie między dwiema jednostkami struktury geologicznej Polski. Są to: Trzon Krystaliczny Gór Świętokrzyskich oraz Niecka Nidziańska. Na terenie gminy występują charakterystyczne dla terenu Ponidzia formy rzeźby krasowej – garby i niecki. Formy krasowe (zapadliska, progi gipsowe, szczeliny, leje) są efektem zjawisk krasowych występujących w południowo wschodniej części gminy (Gartatowice i Stawiany).

Ryc. 13. Orzeł bielik, którego siedlisko znajduje się na terenie gminy Kije.

Źródło: Archiwum własne gminy Kije.

Dziedzictwo kulturowe. Obszar gminy Kije jest uznawany jako teren województwa świętokrzyskiego charakteryzujący się średnim nasyceniem zabytkami nieruchomymi. Na obszarze gminy występują obiekty dziedzictwa materialnego, które wyróżniają się znaczną wartością historyczną bądź zabytkową. Obiekty te zostały wpisane do rejestru zabytków lub zostały ujęte w ewidencji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków dzięki czemu podlegają prawnej ochronie konserwatorskiej.

Do najważniejszych obiektów zabytkowych na terenie gminy zaliczyć należy:

- zespół kościoła parafialnego pw. św. Piotra i Pawła w Kijach,
- kaplicę pw. Matki Boskiej Częstochowskiej w Rębowie,
- kapliczkę św. Jana Nepomucena,
- linię kolejową Jędrzejowskiej Kolei Dojazdowej w Stawianach,
- drewniany budynek stacyjny w Umianowicach oraz
- pozostałości XIX-wiecznego parku dworskiego w Żydówku.

Ryc. 14. Kasztelania w Kijach.

Źródło: Archiwum własne gminy Kije.

GMINA WIŚLICA

Lokalizacja. Gmina miejsko-wiejska Wiślica położona jest w południowej części województwa świętokrzyskiego, w powiecie buskim, nad rzeką Nidą, nieopodal jej ujścia do Wisły. Jest ona jedną z czterech gmin miejsko-wiejskich obszaru partnerstwa i jedną z ośmiu gmin powiatu buskiego. Siedzibą gminy jest miasto Wiślica. Powierzchnia gminy wynosi 100 km², co stanowi 8,35% obszaru Partnerstwa Ponidzie. W skład gminy wchodzi 20 miejscowości i 20 sołectw: Brzezcie, Chotel Czerwony, Gluzy, Gorystawice, Górki, Hołudza, Jurków, Kobylniki,

Konieczmosty, Kuchary, Łatanice, Ostrów, Sielec, Skorocice, Skotniki Dolne, Skotniki Górne, Szczerbaków, Szczytniki, Wawrowice oraz Wiślica.

Gmina Wiślica sąsiaduje:

- **od południowego-wschodu z gminą Nowy Korczyn (pow. buski),**
- od południa z gminą Opatowiec (pow. kazimierski),
- od południowego-zachodu z gminą Czarnocin (pow. kazimierski),
- **od zachodu z gminą Złota (pow. pińczowski),**
- **od północnego-zachodu z gminą Pińczów (pow. pińczowski),**
- od północy-wschodu z gminą Busko Zdrój (pow. buski).

Gmina położona jest w odległości około 15 km od Buska-Zdroju, 65 km od Kielc oraz 70 km od Krakowa.

Rys historyczny. Wiślica należy do najstarszych miejscowości w Polsce powstałych jeszcze przed początkami państwa polskiego. Jej dzieje sięgają II poł. IX wieku, gdy była centralnym ośrodkiem państwa Wiślan. Tutaj przecinały się ważne szlaki handlowe co spowodowało, że Wiślica stała się ważnym ośrodkiem gospodarczym, politycznym, a nawet kościelnym. Prawa miejskie zostały nadane Wiślicy w II poł. XIII wieku, które potwierdził w 1326 roku Władysław Łokietek. Za panowania Kazimierza Wielkiego w XIV wieku nastąpiło przeplanowanie miasta, wzniesiono wówczas okazałe mury obronne o trzech bramach (Krakowskiej, Buskiej i Zamkowej), rozbudowano zamek, wystawiono nowy kościół kolegiacki.

Ryc. 15. Kolegiata w Wiślicy – widok z lotu ptaka.

Źródło: Archiwum własne gminy Wiślica.

Dziedzictwo przyrodnicze. Gmina Wiślica położona jest w centralnej i południowej części Zespołu Parków Krajobrazowych Ponidzia. Na szczególne walory przyrodnicze składa się wiele czynników, a przede wszystkim specyficzna budowa geologiczna determinująca lokalną florę i faunę. Najcenniejsze skupiska ciepłolubnej flory i fauny zostały objęte ochroną w czterech rezerwach przyrody, to jest „Góry Wschodnie”, „Przęślin”, „Skotniki Górne” oraz „Skorocice”. Najatrakcyjniejszym krajobrazowo i najczęściej odwiedzanym przez turystów jest rezerwat przyrody „Skorocice” – geologiczno-stepowy, o powierzchni blisko 7,7 ha, bogaty w formy krasowe. Można tutaj spotkać roślinność charakterystyczną dla stepów m.in. miłka wiosennego, ostnicę włosowatą czy dzwonek syberyjski. Obszar rezerwatu jest ponadto miejscem występowania owadów ciepłolubnych takich jak motyl modraszek gniady i paź królowej. W obrębie rezerwatu znajduje się także najdłuższa jaskinia gipsowa w Polsce – tzw. Jaskinia Skorocicka.

Dziedzictwo kulturowe. Najcenniejszymi zabytkami kultury materialnej Wiślicy są:

- bazylika kolegiacka pw. Narodzenia Najświętszej Marii Panny ufundowana w 1350 roku przez Kazimierza Wielkiego wraz ze znajdującymi się w podziemiach pozostałościami dwóch romańskich kościołów z XII i XIII wieku oraz unikatową płytą orantów z około 1175 roku,
- dzwonnica przykościelna, tzw. „Dom Długosza” oraz kościół parafialny pw. św. Bartłomieja Apostoła w Chotlu Czerwonym ufundowane przez Jana Długosza,
- pozostałości kościoła św. Mikołaja z przełomu XI i XII wieku oraz
- wczesnośredniowieczne grodzisko.

Ważnym elementem krajobrazu kulturowego Wiślicy są również przydrożne kapliczki, krzyże i świątki z XIX i początku XX wieku wykonane z wapienia pińczowskiego. Szczególne nagromadzenie tych obiektów występuje w rejonie Wiślicy oraz miejscowości takie jak Goryśławice, Kobylniki, Skotniki i Skorocice.

GMINA NOWY KORCZYN

Lokalizacja. Gmina miejsko-wiejska Nowy Korczyn położona jest w południowej części województwa świętokrzyskiego, w powiecie buskim, przy ujściu Nidy do Wisły. Jest ona jedną z czterech gmin miejsko-wiejskich obszaru Partnerstwa Ponidzie i jedną z ośmiu gmin powiatu buskiego. Siedzibą gminy jest miasto Nowy Korczyn. Powierzchnia gminy wynosi 117 km², co stanowi 9,77 % obszaru partnerstwa. W skład gminy wchodzi 24 miejscowości i 24 sołectwa: Badrzychowice, Błotnowola, Brzostków, Czarkowy, Grotniki Duże, Grotniki Małe, Górnówola, Harmoniny, Kawęczyn, Łęka, Nowy Korczyn, Ostrowce, Parchocin, Pawłów, Piasek Wielki, Podraje, Podzamcze, Rzegocin, Sępichów, Stary Korczyn, Strożyska, Ucisków, Winiary Dolne, Żukowice.

Gmina Nowy Korczyn sąsiaduje:

- **od północy z gminą Wiślica**, Busko-Zdrój, Solec-Zdrój, Pacanów (**pow. buski**),
- od zachodu z gminą Opatowiec (pow. kazimierski),
- od południa z gminą Gręboszów, Bolestaw, Mędrzechów (pow. dąbrowski – woj. małopolskie).

Miejscowość Nowy Korczyn usytuowana jest w odległości około 65 km na południowy-wschód od Kielc – stolicy województwa i 22 km od Buska-Zdroju – prężnie funkcjonującej miejscowości uzdrowskiej.

Ryc. 16. Rynek w Nowym Korczynie.

Źródło: Archiwum własne gminy Nowy Korczyn.

Rys historyczny. Współczesna miejscowość to dawne miasto Polskiej Rzeczypospolitej Szlacheckiej. Swoją początek zawdzięcza grodowi książęcyemu leżącemu po prawej stronie Nidy – Korczynowi Staremu. Gdy lewy brzeg rzeki okazał się dogodniejszy do osiedlenia się, w 1258 roku Bolesław V Wstydlawy książę krakowsko-sandomierski lokował tutaj miasto na prawie magdeburskim, które w odróżnieniu od Starego Korczyna zaczęto nazywać Nowym Miastem Korczynem. Według tradycji z ziemią korczyńską bardzo mocno związana jest również małżonka Bolesława V Wstydlawego księżna Kinga – to tutaj narodził się jej kult.

Pełny rozkwit Nowego Korczyna przypada na czasy panowania Kazimierza Wielkiego, który na miejscu dawnego drewnianego grodu postawił murowany zamek, a miasto otoczył murami. Zamek korczyński był ulubioną siedzibą Władysława Jagiełły, chętnie przyjeżdżali tu również inni królowie Polski.

Za panowania dynastii Jagiellonów Nowy Korczyn miał znaczenie ogólnopaństwowe – stał się miejscem częstych zjazdów szlachty, które były

zwoływane w sprawach uchwał prawodawczych, planów politycznych i wojennych.

W 1694 roku utworzona została w Nowym Korczynie kolonia akademicka funkcjonująca pod naukową opieką Akademii Krakowskiej. Istniała ona do końca XVIII wieku stanowiąc w dzisiejszym pojęciu filię krakowskiego uniwersytetu.

W 1557 roku miasto zostało spustoszone przez Szwedów, jednak wówczas udało się je jeszcze odbudować. Duży wpływ na jego odbudowę i ożywienie gospodarcze miał napływ ludności pochodzenia żydowskiego. Upadek miasta zapoczątkowała natomiast wojna północna ze Szwedami, a przypieczętował podział kraju podczas rozbiorów Polski – przebiegająca tuż za miastem granica zaboru austriackiego zahamowała bowiem stosunki handlowe Nowego Korczyna z okolicą. Symbolem ostatecznego upadku miasta była uchwała Sejmu z 1776 roku zezwalająca na rozbiórkę zamku. W 1869 roku na mocy ukazu carskiego Nowy Korczyn wraz z wieloma innymi miastami utracił prawa miejskie.

Podczas II wojny światowej, we wrześniu 1939 roku Nowy Korczyn został zajęty przez wojska niemieckie. W okolicy działały wówczas polskie oddziały partyzanckie.

Z ziemią korczyńską związane są osoby, które odegrały ważną rolę w historii Polski: zaufany rycerz Władysława Jagiełły – Jan Nasian herbu Topór, wielki mistrz krzyżacki Martin Truchsess von Wetzhausen, Jan Długosz herbu Wieniawa – polski kronikarz, Spytko z Melsztyna – przywódca konfederacji polskich husytów, Tadeusz Kościuszko – naczelnik powstania kościuszkowskiego, Józef Piłsudski – twórca Legionów Polskich, późniejszy Marszałek Polski, a także wielu dowódcy legionów.

Dziedzictwo przyrodnicze. Obszar gminy Nowy Korczyn leży na pograniczu dwóch pod-prowincji – Wyżyny Małopolskiej (wchodzącej w skład prowincji Wyżyny Polskie) oraz Podkarpacia (wchodzącego w skład prowincji Karpaty). Północno zachodnia część gminy należy do mezo-regionu Niecka Solecka, będącego częścią makro-regionu Niecka Nidziańska, południowo wschodnia część położona jest w obrębie Niziny Nadwiślańskiej, przynależnej do Kotliny Sandomierskiej. Znajduje się w obrębie dwóch jednostek geologicznych. Obszar gminy znajduje się w lewostronnym dorzeczu rzeki Wisły, która stanowi jej południową granicę. Rzeki gminy to:

- Nida – odwadniająca południowo zachodnią część gminy. Rzeką płynie szeroką doliną w południowej części gminy, prawie równoleżnikowo, z kierunku zachodniego i uchodzi do Wisły na wschód od Nowego Korczyna,
- Maskalis – lewobrzeżny dopływ Nidy; rzeka odwadnia zachodnią część gminy,

- Strumień – ma swoje źródła we wsi Ucisków; płynie w kierunku północno-wschodnim i uchodzi do Kanału Strumień poza granicami gminy Nowy Korczyn.

Obszary gminy Nowy Korczyn odznaczają się szczególnymi walorami przyrodniczymi, krajobrazowymi i kulturowymi. Zachodnia część gminy znajduje się w zasięgu Nadnidziańskiego Parku Krajobrazowego oraz jego otuliny, będącego częścią Zespołu Krajobrazowych Parków Ponięcia. Pozostała część gminy (położona poza granicami Nadnidziańskiego Parku Krajobrazowego) została włączona w obręb Solecko – Pacanowskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu. Tereny gminy obejmują także obszary Natura 2000, które pokrywają się z granicami Nadnidziańskiego Parku Krajobrazowego.

Dziedzictwo kulturowe. Gmina Nowy Korczyn słynie z bogatej historii. Z minionej świetności miasta i jego okolic zachowało się wiele zabytków sztuki.

Do najważniejszych należą:

- zespół kościelno-klasztorny z kościołem pw. św. Stanisława ufundowany przez Bolesława V Wstydliwego i św. Kingę w 1257 roku,
- kościół pojezuicki pw. św. Trójcy zwany „farnym” z XVI wieku z dwiema wczesnobarokowymi kaplicami z 1608 roku,
- kościół pw. św. Mikołaja w Starym Korczynie z XIV wieku należący do parafii, na której terenie urodził się Bolesław V Wstydlivy,
- kościół parafialny pw. św. Jana Chrzciciela w Ostrowcach z XIII wieku przebudowany w latach 1897-1900, znany przede wszystkim dzięki obrazowi Matki Bożej Pokoju,
- kościół pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Piasku Wielkim wzniesiony w I poł. XIV wieku,
- kościół pw. Najświętszej Maryi Panny w Stróżyskach z 1378 roku,
- klasycystyczna synagoga wzniesiona w XVII wieku,
- Dom Długosza zwany „Akademią” z XVII wieku, w którym zgodnie z miejscową tradycją pobierał nauki słynny kanonik,
- Kwatera Piłsudskiego – dom, w którym w 1914 roku mieściła się kwatera Marszałka,
- źródło św. Kingi znajdujące się na peryferiach miasta – zgodnie z miejscową tradycją posiadające właściwości lecznicze,
- neoklasycystyczny dworek w Winiarach Wiślickich z XVIII wieku położony na terenie Nadnidziańskiego Parku Krajobrazowego,
- cmentarz z I poł. XIX wieku zwany „rosyjskim” lub „ruskim”, na którym chowano m.in. carskich żołnierzy i urzędników.

Na uwagę zasługują także figury przydrożne, głównie późnobarokowe znajdujące się na obszarze całej gminy, na placach kościelnych, na cmentarzach, przy drogach i mostach, przy starorzeczach. Wyobrażają one różnych świętych, najczęściej św. Jana Nepomucena, św. Franciszka, św. Kingę, Matkę Boską, Pana Jezusa. Figury te, niejednokrotnie o dużej wartości artystycznej, wykonane są z wapienia pińczowskiego.

Ryc. 17. Nowy Korczyn – widok z lotu ptaka.

Źródło: Archiwum własne gminy Nowy Korczyn.

Dla upamiętnienia poległych w czasie I i II wojny światowej powstało wiele Miejsc Pamięci Narodowej. Na szczególną uwagę zasługuje:

- kopiec wraz z cmentarzem wojennym w Uciskowie pochodzący z czasów I wojny światowej,
- cmentarz legionowy w Czarkowach z lat 20-tych XX wieku,
- cmentarz w Nowym Korczynie, na którym pochowano partyzantów AK zamordowanych w 1944 roku,

- pomnik poświęcony żołnierzom poległym za wolność usytuowany na korczyńskim rynku,
- cmentarz w Ostrowcach.

GMINA IMIELNO

Lokalizacja. Gmina wiejska Imielno położona jest w południowej części województwa świętokrzyskiego, w powiecie jędrzejowskim. Jest ona jedną z pięciu gmin wiejskich obszaru Partnerstwa Ponidzie i jedną z dziewięciu gmin powiatu jędrzejowskiego. Powierzchnia gminy wynosi 101 km², co stanowi 8,44% obszaru partnerstwa. W skład gminy wchodzi 22 miejscowości i 21 sołectw: Bełk, Borszowice, Dalechowy, Dzierszyn, Grudzyń, Helenówka, Imielnica, Imielno, Jakubów, Karczunek, Kawęczyn, Mierzwin, Motkowice, Opatkowice Cysterskie i Opatkowice Pojałowskie, Opatkowice Drewniane, Opatkowice Murowane, Rajchotka, Sobowice, Stawy, Wygoda, Zegartowice. Gmina Imielno sąsiaduje:

- od zachodu z gminą Jędrzejów (pow. jędrzejowski),
- od północy z gminą Sobków (pow. jędrzejowski),
- od wschodu z gminą Kije i gminą Pińczów (pow. pińczowski),
- od południa z gminą Michałów (pow. pińczowski).

Ryc. 18. Centrum gminy Imielno.

Źródło: Archiwum własne gminy Imielno.

Rys historyczny. Miejscowości wchodzące w skład współczesnej gminy Imielno mają na ogół metrykę średniowieczną, niekiedy wczesnośredniowieczną, rzadziej nowożytną. Istniały zapewne zanim zostały wymienione w zachowanych dokumentach pisanych. Pierwsze wzmianki o miejscowości Imielno, znanej z przekazów jako „Jemielno”, pochodzą z 1230 roku (nazwę miejscowości najprawdopodobniej należy wywodzić od słowa „jemioła”). W miejscowości Imielno w początkach XIII wieku powstała parafia, której istnienie zostało potwierdzone w dokumencie z 1326 roku. Imielnica, o podobnej nazwie topograficzno-przyrodniczej, notowana jest w 1376 roku jako „Gemelnicza”, Grudzyny („Grodina”, „Grocina”, „Grogina”, „Grudzyna”) znane są ze źródeł pisanych już w początku XIII wieku jako własność benedyktynów tynieckich, później jako własność rycerska. Parafia w Grudzynach istniała najprawdopodobniej jeszcze przed 1257 rokiem. Opatkowice, pierwotnie notowane jako „Opatkowo” w dokumentach z lat 1166-67 należały od wieków (w części zwanej później jako Opatkowice Cysterskie) do dóbr cysterskiego opactwa w Mogile, a inna część Opatkowic należała do dóbr benedyktynów tynieckich. Obszar osadniczy współczesnej gminy zaliczany był

w średniowieczu do Ziemi Wiślickiej, a następnie – aż do rozbiorów – do województwa krakowskiego.

Dziedzictwo przyrodnicze. Gmina Imielno odznacza się dużymi walorami przyrodniczo-krajobrazowymi. Położona jest we fragmencie rozległej jednostki tektonicznej zwanej Niecką Nidziańską. Obszar gminy znajdujący się w regionie Niecki Nidy i obejmuje dwa subregiony – Płaskowyż Jędrzejowski, zajmujący 80% powierzchni i występujący w północno zachodniej części gminy oraz Dolinę Nidy obejmującą 20% powierzchni w części południowo wschodniej. Cały obszar gminy należy do zlewni rzeki Wisły. We wschodniej jej części z północy na południe przepływa rzeka Nida. Wschodnia część gminy, należąca do Doliny Nidy, ma charakter zabagnionej doliny z licznymi terasami.

Znaczna część gminy Imielno została objęta prawną ochroną przyrody. Wschodnia i południowo wschodnia część gminy znajduje się w Nadnidziańskim Parku Krajobrazowym (6,8% powierzchni gminy) i jego otulinie (31,5%). Na terenie parku obowiązują ustalenia „Planu ochrony Zespołu Parków Krajobrazowych Ponidzia”. Przyrodniczo najcenniejszy jest obszar poniżej Motkowic zawarty pomiędzy miejscowościami Stawy, Sobowice, Skowronno i Umianowice (na obszarze gminy Imielno i gmin sąsiednich – Pińczów i Kije). Stanowi on część biocentrum międzynarodowego węzła ekologicznego. Uformowała się tutaj unikatowa struktura geomorfologiczna – tzw. Delta śródlądowa.

Dziedzictwo kulturowe. Istotne znaczenie dla tożsamości kulturowej gminy mają obiekty zabytkowe, miejsca historyczne, pamiątki, cmentarze, miejsca związane z pobytami wybitnych osobistości historycznych, lokalne legendy i podania, tradycje. Do najcenniejszych zabytków gminy można zaliczyć:

- zespół kościoła parafialnego w Imielnie z XIII wieku, z zachowanymi fragmentami romańskimi, gotyckimi, renesansowymi i barokowymi oraz barokowym wystrojem wnętrza,
- wielkopowierzchniowe stanowisko archeologiczne „Stawy” (160 ha) datowane na VIII-XII wiek, trzecie w województwie świętokrzyskim pod względem zajmowanej powierzchni zaraz po rezerwatach archeologicznych „Rydno” i „Rosiejów-Szczotkowice”, w którego skład wchodzi: pozostałości kamiennej osady obronnej z epoki plemiennych i wczesnopanstwowej oraz grodzisko wiślańskie identyfikowane z późniejszą siedzibą średniowiecznej kasztelani czechowskiej,
- kolejkę wąskotorową z Jędrzejowa do Wiślicy zbudowaną przez wojska austriackie w okresie I wojny światowej, jedną z ostatnich użytkowanych w Polsce.

Ważne dla tożsamości kulturowej subregionu Ponidzia są pozostałe zachowane zespoły i obiekty zabytkowe gminy takie jak:

- zespół kościoła parafialnego w Mierzwinie z XVI-XIX wieku, z elementami późnogotyckimi i wnętrzem o wystroju barokowo-rokokowym,
- zespoły dworskie z parkami w Grudzynach, Motkowicach, Opatkowicach Murowanych, Stawach z XVIII-XIX wieku,
- zespół folwarczny w Motkowicach z XVIII wieku,
- tradycyjne domy i zagrody z XIX-XX wieku w Borszowicach, Dalechowach, Dzierszynie, Imielnicy, Imielnie, Jakubowie, Mierzwinie, Motkowicach, Opatkowicach, Sobowicach, Stawach,
- kaplica cmentarna z XIX wieku w Imielnie oraz cmentarz parafialny cmentarz wojenny w Motkowicach z lat 1914-1915.

Na obszarze gminy występują ponadto stanowiska archeologiczne cenne dla nauki. Są to głównie stanowiska osadnicze datowane od neolitu do wczesnego średniowiecza. Istotne znaczenie dla lokalnej tożsamości kulturowej mają zachowanie figury, kapliczki i krzyże przydrożne występujące na ogół wielokrotnie w każdej wsi.

Ryc. 19. Kościół pw. św. Piotra i Pawła w Mierzwinie.

Źródło: Archiwum własne gminy Imielno.

GMINA SOBKÓW

Lokalizacja. Gmina wiejska Sobków położona jest w centralnej części województwa świętokrzyskiego, w powiecie jędrzejowskim. Jest ona jedną z pięciu gmin wiejskich obszaru Partnerstwa Ponidzie i jedną z dziewięciu gmin powiatu jędrzejowskiego. Powierzchnia gminy wynosi 144 km², co stanowi 12,03% obszaru partnerstwa. W skład gminy wchodzi 30 miejscowości i 25 sołectw: Bizoręda, Brzegi, Brzeźno, Choiny, Chomentów, Jawór, Karsy, Korytnica, Lipa, Mięsowa, Mokrsko Dolne, Mokrsko Górne, Mzurowa, Niziny, Nowe Kotlice, Osowa, Sobków, Sokołów Dolny, Sokołów Górny, Staniowice, Stare Kotlice, Szczepanów, Wierzbica, Wólka Kawęcka, Żerniki.

Gmina Sobków sąsiaduje:

- **od zachodu** z gminą Małogoszcz i **gminą Jędrzejów (pow. jędrzejowski)**,
- **od wchodu** z gminą Morawica (pow. kielecki),

- od północy z gminą Chęciny (pow. kielecki),
- **od południa z gminą Imielno (pow. jędrzejowski) oraz gminą Kije (pow. pińczowski).**

Rys historyczny. Założycielem Sobkowa był Stanisław Sobek z Sulejowa, starosta małogoski i podskarbi wielki koronny – to właśnie od jego nazwiska pochodzi nazwa współczesnej miejscowości. Miasteczko Sobków powstało na terenie wsi Nida Ryterska położonej w czasach Jana Długosza w parafii Brzeziny. Przywilej lokacyjny, wydany w 1563 roku przez króla Zygmunta Augusta, zwalniał miasto od ceł wewnętrznych, ustanawiał targ i dwa jarmarki w roku, zapewniał także mieszkańcom 15 lat wolnizny. Stanisław Sobek w nowo lokowanym mieście wznosił okazały zamek oraz ufundował zbór kalwiński, który po jego śmierci został oddany katolikom. Po wygaśnięciu linii rodu Sobków miejscowość wraz z zamkiem przeszła na własność rodziny Drohojewskich, a później była kolejno własnością rodów: Wielopolskich, Sarbiewskich, Myszkowskich, a od 1725 roku Szaniawskich. Ci ostatni przebudowali zamek na pałac prawdopodobnie według projektu Ferdynanda Naxa. Następnie Sobków zmieniał jeszcze kilkakrotnie właścicieli.

W 1657 roku miasto zostało zniszczone i ograbione przez wojska Kozaków i Siedmiogrodzian – w II poł. XVII wieku liczyło ono zaledwie 32 domy oraz 270 mieszkańców (włącznie z dworem). W 1827 roku liczba domów wzrosła do 115, a liczba mieszkańców do 1 003. W wyniku represji caratu, po upadku powstania styczniowego, w 1869 roku Sobków stracił prawa miejskie. W czasie I wojny światowej, w 1915 roku osada została doszczętnie spalona.

Ryc. 20. Zabytkowy kościół pw. Marii Magdaleny w Chomentowie.

Źródło: Archiwum własne gminy Sobków.

Dziedzictwo przyrodnicze. Na terenie gminy Sobków występuje wiele form ochrony przyrody – znajdują się tu obszary Chęcińsko-Kieleckiego Parku Krajobrazowego, Ostoja Sobkowska-Korytnicka, Wzgórza Chęcińsko-Kieleckie, Dolina Białej Nidy, Rezerwat „Wzgórza Sobkowskie”. Ponadto na terenie miejscowości Żerniki łączą się Biała i Czarna Nida dając początek biegu Nidzie.

Dziedzictwo kulturowe. Do najcenniejszych zabytków gminy można zaliczyć:

- fortalicja w Sobkowie,
- kościół pw. św. Stanisława w Sobkowie,
- grodzisko i spichlerz podworski z okresu późnego średniowiecza w Mokrsku Dolnym i Górnym,
- kościół pw. św. Marii Magdaleny w Chomentowie,
- dwór w Kotlicach, a także
- ruiny zamku w Mokrsku Dolnym.

Ryc. 21. Zamek rycerski w Sobkowie (fortalicja w Sobkowie).

Źródło: Archiwum własne gminy Sobków.

GMINA ŻŁOTA

Lokalizacja. Gmina wiejska Żłota położona jest w południowej części województwa świętokrzyskiego, w powiecie pińczowskim. Jest ona jedną z pięciu gmin wiejskich obszaru Partnerstwa Ponidzie i jedną z pięciu gmin powiatu pińczowskiego. Powierzchnia gminy wynosi 83km², co stanowi 6,93% obszaru partnerstwa. W skład gminy wchodzi 14 miejscowości i 14 sołectw: Biskupice, Chroberz, Kostrzeszyn, Miernów, Niegostawice, Nieprowice, Pełczyska, Probołowice, Rudawa, Stawiszyce, Wojsławice, Wola Chroberska, Żłota i Żurawniki. Gmina Żłota sąsiaduje:

- od zachodu z gminą z gminą Czarnocin (pow. kazimierski),
- od północy z gminą Pińczów (pow. pińczowski),
- od wschodu z gminą Wiślica (pow. buski),
- od południa z gminą Czarnocin (pow. kazimierski).

Rys historyczny. Pierwsze ślady osadnictwa na terenie obecnej gminy Złota sięgają III tysiąclecia p.n.e. (okres późnego neolitu). Świadczą o tym stanowiska archeologiczne w południowo wschodniej części miejscowości Pełczyska. W dolnej partii północnego stoku wzgórza lessowego widnieją ślady osady celtyckiej użytkowanej od III w. p.n.e. do IV w. n.e. Znajdźiska archeologiczne, jak również przekazy dotyczące przemarszu wojsk Władysława Łokietka z Węgier (zdobycie w 1304 roku zamku w Pełczyskach – aktualne pozostałości to grodzisko) świadczą, iż przez Pełczyska – wzdłuż prawego brzegu Nidy, wiódł szlak drożny. W połowie XIX wieku na zlecenie Aleksandra Wielopolskiego został wybudowany w miejscowości Chroberz pałac w stylu klasycystycznym. Aktualnie pałac jest udostępniony zwiedzającym.

Historia gminy Złota jest mocno związana z historią powiatu pińczowskiego, który powstał w 1867 roku. Wówczas to w jego skład weszły gminy Złota i Chroberz. Urodzajne gleby spowodowały, że rozwijało się tu rolnictwo oraz rzemiosło, przemysł zaś występował tylko szczątkowo. Lata 1918-1939 był to czas umacniania rolniczego charakteru obu gmin. W 1926 roku oddano do użytku linię kolejki wąskotorowej, mającą połączenie z kolejami szerokotorowymi Jędrzejów- Kielce- Warszawa oraz Kocmyrów- Kraków. W okresie okupacji hitlerowskiej mieszkańcy gminy brali czynny udział w walkach o wyzwolenie i z tego tytułu 12 maja 1985 roku gmina uzyskała odznaczenie państwowe – Krzyż Grunwaldu II Klasy.

Po ustaniu działań wojennych (II wojna światowa) powiat pińczowski reaktywowano w jego poprzednim kształcie. W 1955 roku utracił on swoją południową część, która to weszła w skład powiatu kazimierskiego. W roku 1975 wszystkie powiaty w Polsce zostały zniesione. 1 stycznia 1973 roku z byłych trzech Gromadzkich Rad Narodowych – Chrobrza, Pełczysk, Złota – powstała gmina Złota. Od 1990 roku gmina działała w nowym systemie samorządu terytorialnego, a w styczniu 1999 roku gmina powróciła do powiatu pińczowskiego.

Dziedzictwo kulturowe. Obszar gminy Złota to teren bogaty w obiekty warte obejrzenia. Wśród obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie gminy należy wyróżnić:

- zespół kościoła pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny w Chrobrzu ufundowany przez Stanisława Tarnowskiego wojewodę sandomierskiego w 1550 roku wraz z wystrojem i wyposażeniem,
- pałac Wielopolskich w Chrobrzu – obecnie siedziba Zespołu Szkół Rolniczych, wzniesiony w latach 1857-1860 według projektu Henryka Marconiego na zlecenie margrabiego Aleksandra Wielopolskiego,

- kaplicę w Chrobrzu z 1850 roku wybudowaną według projektu Henryka Marconiego, a także budynki gospodarcze (chlew, kuźnię, oborę, oficynę) i obiekty techniczne (bramy, mosty) wchodzące w skład zespołu pałacowego Wielopolskich,
- stanowisko archeologiczne w Pełczyskach (osada kultury celtyckiej, cmentarzyska i osady należące do innych kultur, a także pozostałości kamieniołomu z XI-XII wieku na górze Zawinnicy),
- kościół pw. św. Wojciecha w Pełczyskach wzniesiony w I poł. XVIII wieku z fundacji Jana Pawła Pełtowskiego kasztelana wołyńskiego i jego żony Zofii,
- kaplicę grobową rodu Olszowskich na cmentarzu w Pełczyskach wybudowaną w II poł. XIX wieku,
- drewniany kościółek pw. św. Jakuba Starszego wraz z dzwonnica w Probołowicach wybudowany w latach 1759-1760,
- kapliczkę pw. Matki Boskiej Nieustającej Pomocy w Złotej z 1899 roku, a także liczne kapliczki przydrożne z XVIII i XIX wieku o dużej wartości historycznej.

Dziedzictwo przyrodnicze. Zgodnie z podziałem fizyczno-geograficznym gmina Złota położona jest w obrębie makroregionu Niecki Nidziańskiej, na pograniczu dwóch mezoregionów – Garbu Wodzisławskiego i Doliny Nidy. Południowo zachodnia część gminy leży na południowym skłonie Garbu Wodzisławskiego. Jest to płaskie wyniesienie zbudowane z opoki kredowej w południowej części pokryte osadami lessowymi. Powierzchnia terenu w tej części gminy jest urozmaicona wzgórzami a najwyższe wzniesienie – Góra Zawinnica (317m n.p.m.) znajduje się pomiędzy wsiami Pełczyska i Kostrzeszyn. W okolicy Woli Chroberskiej oraz wsi Kostrzeszyn znajdują się kompleksy leśne, natomiast pozostała część gminy jest niezalesiona i wykorzystywana rolniczo. Północno wschodnia część gminy jest położona w obrębie Doliny Nidy. Znajdują się tutaj liczne zakola rzeki Nidy oraz jej starorzecza.

Pod względem budowy geologicznej obszar gminy Złota położony jest w obrębie synklinorium jurajskiego, wypełnionego głównie utworami środkowej i górnej kredy, utworami mioceniowymi oraz czwartorzędowymi. Dominująca część południowych obszarów gminy zbudowana jest z utworów czwartorzędowych wytworzonych w postaci lessów. Na niewielkiej przestrzeni – we wsi Pełczyska – występują rędziny kredowe. Ciekim wodnym towarzyszczą małe utwory aluwialne. W zachodniej części gminy przeważają utwory czwartorzędowe, sporadycznie kredowe, tworzące rędziny o składzie mechanicznym glin średnich (wschodnia część wsi Wola Chroberska). Pozostałą część terenu gminy, pokrywają osady czwartorzędowe.

Na terenie gminy występują elementy środowiska przyrodniczego, które z uwagi na wysokie wartości objęte zostały różnymi formami ochrony wprowadzonymi

na podstawie przepisów ogólnych z zakresu ochrony środowiska oraz miejscowych aktów prawnych. Obszary podlegające ochronie na terenie gminy Złota to: Nadnidziański Park Krajobrazowy, Kozubowski Park Krajobrazowy, Obszar Specjalnej Ochrony Ptaków Dolina Nidy, Obszar Specjalnej Ochrony Siedlisk Ostoja Nidziańska, Obszar Specjalnej Ochrony Siedlisk Ostoja Kozubowska, Kozubowski Obszar Chronionego Krajobrazu, Nadnidziański Obszar Chronionego Krajobrazu, a także pomniki przyrody ożywionej oraz nieożywionej, a także jeden użytek ekologiczny.

GMINA MICHAŁÓW

Lokalizacja. Gmina wiejska Michałów położona jest w południowej części województwa świętokrzyskiego, w powiecie pińczowskim. Jest ona jedną z pięciu gmin wiejskich obszaru Partnerstwa Ponidzie i jedną z pięciu gmin powiatu pińczowskiego. Siedzibą gminy jest miejscowość Michałów. Powierzchnia gminy wynosi 112 km², co stanowi 9,36 % obszaru partnerstwa. W skład gminy wchodzi 20 miejscowości i 20 sołectw: Góry, Jelcza Mała, Jelcza Wielka, Karolów, Kołków, Michałów, Pawłowice, Polichno, Przecławka, Sadówka, Sędowice, Tomaszów, Tur Dolny, Tur Górny, Tur Piaski, Węchadłów, Wrocieryż, Zagajów, Zagajówek, Zawale Niegosławskie.

Gmina Michałów sąsiaduje:

- od zachodu z gminą Wodzisław (pow. jędrzejowski),
- **od północy z gminą Imielno (pow. jędrzejowski),**
- **od wschodu z gminą Pińczów (pow. pińczowski),**
- od południa z gminą Działoszyce (pow. pińczowski).

Ryc. 22. Urząd Gminy w Michałowie.

Źródło: Archiwum własne gminy Michałów. Fot. M. Leszczyńska-Stawiasz.

Rys historyczny. Korzenie gminy Michałów sięgają epoki brązu i wczesnej epoki żelaza. Świadczą o tym stanowiska archeologiczne z wyjątkowo cennym kompleksem osadnictwa. Pierwsze udokumentowane osady datuje się na czasy kultury trzcinieckiej i łużyckiej. W czasach pierwszych Piastów teren obecnej gminy leżał na pograniczu dzielnic sandomierskiej i krakowskiej. W XIV wieku dzielnice stały się województwami, a kraj podzielono na powiaty związane z okręgami sądowniczymi. Wschodnia część obecnej gminy (parafia Góry, Michałów i Zagajów) leżała wówczas w powiecie wiślickim, w województwie sandomierskim, zachodnia część w powiecie ksiąskim (parafia Wrocieryż), w województwie krakowskim. Te cztery parafie według spisów poborowych z roku 1579 były bardzo gęsto zaludnione. Osadnictwo na terenach współczesnej gminy Michałów jest bardzo stare – pierwsze wzmianki o wsiach Sędowice i Wrocieryż pochodzą już z XIII wieku. W następnym stuleciu pojawiają się na kartach kronik wsie Jelcza, Michałów, Tur oraz Węchadłów. W XV i XVI wieku istniała już większość miejscowości należących współcześnie do gminy Michałów.

Najtragiczniejszym okresem w historii Michałowa i okolic był rok 1794, kiedy to przez obszar współczesnej gminy przeszły wojska rosyjskie oraz pruskie wojska króla Fryderyka. Wojska obozując w tej okolicy paliły doszczętnie zboże, okradły spichlerze, niszczyły kościoły i dwory. Wraz z upadkiem I Rzeczypospolitej w 1795 roku zarówno powiat ksiąski, jak i wiślicki znalazły się w zaborze austriackim. Kraj podzielono na cyrkuły, a zabór austriacki po tej stronie Wisły nazwano Nową Galicją.

W 1809 roku w wyniku wojen napoleońskich tereny te znalazły się w granicach Księstwa Warszawskiego, a obszar dzisiejszej gminy Michałów został włączony do departamentu krakowskiego. Część zachodnia znalazła się w granicach powiatu jędrzejowskiego, a wschodnia w powiecie skalbmierskim.

W 1815 roku Księstwo Warszawskie przestało istnieć, a Kongres Wiedeński utworzył Królestwo Polskie pod berłem Rosji. Część zachodnia gminy znalazła się wówczas w obwodzie kieleckim, a część wschodnia w miechowskim. W czasie powstania styczniowego teren gminy leżał w zasięgu partyzanckich działań powstańczych.

W 1864 roku na mocy ukazu carskiego powstała gmina Góry obejmująca większość obecnych terenów gminy. Następną zmianę administracyjną przyniósł rok 1867 – utworzono wówczas powiat pińczowski. Część obecnej gminy znalazła się w jego obrębie. Były to między innymi Michałów, Góry, Jelcza Mała, Kołków. Natomiast Wrocieryż, Jelcza Wielka i Sędowice znalazły się w powiecie jędrzejowskim i należały do gminy Nawarzyce. W gminie Mierzwin w powiecie jędrzejowskim znalazły się wsie Tur (później Dolny, Górny i Piaski).

Od najdawniejszych czasów teren współczesnej gminy leżał na granicy województw, a w XIX wieku powiatów. Fakt, że powiat pińczowski był powiatem przygranicznym między Rosją i Austro-Węgrami wiązał się z tym, że według rosyjskiej doktryny wojennej takie tereny należało specjalnie utrzymywać w zaoferowaniu gospodarczym, dlatego też nie budowano tu dróg, mostów, kolei i nie inwestowano w przemysł.

W okresie I wojny światowej pobliska rzeka Nida była przez ponad pół roku linią frontu między wojskami austriackimi a rosyjskimi. Po zajęciu tych terenów przez Austro-Węgry wiosną 1915 roku do listopada 1918 roku tereny te były okupowane. We wrześniu 1939 i październiku 1943 roku w okolicy doszło do walk z Niemcami, a w styczniu 1945 na tereny gminy Michałów wkroczyła Armia Czerwona.

Ryc. 23. Kościół pw. św. Wawrzyńca w Michałowie.

Źródło: Archiwum własne gminy Michałów. Fot. M. Leszczyńska-Stawiasz.

Dziedzictwo kulturowe. Wśród obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie gminy należy wyróżnić:

- kompleks osadniczy składający się z 31 wielokulturowych stanowisk archeologicznych zlokalizowanych na terenie Pawłowic, Tura Piasków, Tura Dolnego-Businy,
- zespół dworski w Węchadłowie, w którego skład wchodzi: murowany dwór z końca XIX wieku, kaplica pw. Serca Jezusowego z 1927 roku oraz park z XVI wieku częściowo przekomponowany w XIX wieku,
- zbór ariański z 1559 roku,
- zespół dworski w Górach z II poł. XVII wieku przebudowany pod koniec XIX wieku,
- XVIII-wieczny zespół kościoła parafialnego pw. Wniebowstąpienia NMP w Górach powstały z przebudowy zboru kalwińskiego,
- klasycystyczna kaplica grobowa rodziny Dembińskich z 1839 roku,

- zespół kościoła parafialnego pw. św. Marcina we Wrocieryżu z początku XIX wieku, w którego skład wchodzi: dzwonnica z 1932 roku, ogrodzenie z bramą z XIX wieku oraz plebania z około 1930 roku,
- kościół pw. św. Wawrzyńca w Michałowie z II poł. XIV wieku przebudowany w latach 1852-1853.

Dziedzictwo przyrodnicze. Gmina Michałów znajduje się w południowo zachodniej części Niecki Nidziańskiej, w obrębie Płaskowyżu Jędrzejowskiego, Doliny Nidy i Garbu Wodzisławskiego. Lokalizacja w obrębie kilku jednostek fizjograficznych różnicuje krajobraz gminy i stwarza dogodne warunki do uprawiania turystyki.

Południowa część gminy położona w obrębie Garbu Wodzisławskiego kontrastuje z pozostałym, bezleśnym terenem. Garb o wysokości bezwzględnej od 240 do 326 m n.p.m. stanowi wyraźną wyżynę w stosunku do sąsiadujących subregionów – Doliny Nidy i Płaskowyżu Jędrzejowskiego. Ma on charakter falistej, lessowej wyżyny poprzedzielanej licznymi parowami, suchymi dolinkami i wąwozami o stromych zerodowanych stokach. Malownicze wzniesienia pokrywają pola uprawne oraz lasy wododziałowe, pomiędzy którymi wkomponowane są poszczególne wsie.

Wschodnia część gminy obejmuje Dolinę Nidy. Rzeką Nida wraz z prawym dopływem – rzeką Mierzawą jest dużym walorem gminy, nie tylko ze względów rekreacyjnych, ale i przyrodniczych. Znajdują się tutaj miejsca bytowania bobrów, wielu gatunków ptaków wodno-błotnych i ryb słodkowodnych.

Północno zachodnia część gminy to Płaskowyż Jędrzejowski. Jest on słabo zalesioną, falistą wyżyną o łagodnych i szerokich wzniesieniach, pomiędzy którymi leżą płaskie, piaszczyste równiny.

Cały obszar gminy Michałów objęty jest różnymi formami ochrony przyrody w ramach Wielkoprzestrzennego Systemu Obszarów Chronionych Województwa Świętokrzyskiego, który na terenie gminy Michałów tworzą: Kozubowski Park Krajobrazowy i Nadnidziański Park Krajobrazowy wraz z otuliną oraz Miechowsko-Działoszycki Obszar Chronionego Krajobrazu, Nadnidziański Obszar Chronionego Krajobrazu i Kozubowski Obszar Chronionego Krajobrazu.

W znajdującym się na terenie gminy rezerwacie przyrody "Wroni Dół", położonym na terenach leśnych, chronione są fragmenty grądu oraz ciepłolubne gatunki fauny i flory zasiedlające śródleśne polany.

Tereny gminy obejmują także obszary Natura 2000, to jest specjalne obszary ochrony (SOO) – Ostoja Nidziańska, Dolina Mierzawy, Ostoja Kozubowska oraz obszar specjalnej ochrony (OSO) – Dolina Nidy. Najcenniejsze wielowiekowe okazy

drzew – lipy, dęby, buki zostały ponadto objęte ochroną w formie pomników przyrody żywej.

GMINA JĘDRZEJÓW

Lokalizacja. Gmina miejsko-wiejska Jędrzejów położona jest w południowej części województwa świętokrzyskiego, w powiecie jędrzejowskim. Jest ona jedną z czterech gmin miejsko-wiejskich obszaru Partnerstwa Ponidzie i jedną z dziewięciu gmin powiatu jędrzejowskiego. Siedzibą gminy jest miasto Jędrzejów. Powierzchnia gminy wynosi 227 km², co stanowi 18,96 % obszaru partnerstwa. W skład gminy wchodzi 43 miejscowości i 37 sołectw: Borki, Borów, Brus, Brynica Sucha, Chorzewa, Chwaścice, Cierno-Zaszosie, Diament, Gozna (Czarnocice), Ignacówka, Jasionna, Książę-Skroniów, Kulczyzna (Cegła, Kopaniny), Lasków, Łćin (Niebyła), Ludwinów, Łączyn, Łysaków Drugi, Łysaków Kawęczyński, Łysaków pod Lasem, Mnichów (Wygoda), Piaski, Podchojny, Podlaszcze, Potok Mały, Potok Wielki, Przysław, Przysław Mały, Przysłów, Raków, Skroniów, Sudół (Brzeźnica), Węgleniec, Wilanów, Wolica, Wólka oraz Zagaje.

Gmina Jędrzejów sąsiaduje:

- od zachodu z gminą Oksa, gminą Nagłowice i gminą Sędziszów (pow. jędrzejowski),
- od północy z gminą Małogoszcz (pow. jędrzejowski),
- **od wschodu z gminą Sobków oraz gminą Imielno (pow. jędrzejowski),**
- od południa z gminą Wodzisław (pow. jędrzejowski).

Rys historyczny. Dzieje Jędrzejowa sięgają epoki neolitu i czasów rzymskich, natomiast początki pierwotnej osady targowej – późniejszego Jędrzejowa zarysowały się już w epoce przedpiastowskiej. Przypuszcza się, że Jędrzejów swoją nazwę zawdzięcza bratu św. Bernarda lub jednemu z członków rodu Lisów osiadłego w tym rejonie i posiadającego swe siedziby we Mstyczowie i Jędrzejowie.

Z początkami Jędrzejowa związany jest nierozzerwalnie klasztor cysterski założony w latach 1140-1149, oddziałujący przez kilka wieków na gospodarczy i kulturalny rozwój miasta.

Jędrzejów otrzymał prawa miejskie od Bolesława V Wstydliwego w 1271 roku. W następnych stuleciach były one potwierdzane i poszerzane przez wielu monarchów polskich, a mianowicie przez Władysława Łokietka, Kazimierza Wielkiego, Władysława Jagiełłę, Władysława III, Jana Olbrachta oraz Zygmunt I. Otrzymane przywileje stwarzały korzystne warunki dla rozwoju produkcji

rzemieślniczej oraz handlu decydując o kluczowej roli Jędrzejowa jako ważnego ośrodka wymiany towarowej.

Rozwój gospodarczy Jędrzejowa uległ znacznemu zahamowaniu w XVI i XVII wieku na skutek licznych pożarów i ciężkich strat w czasie wojen, zwłaszcza szwedzkich. Upadek miasta, który zarysował się pod koniec XVIII wieku pogłębiła okupacja austriacka. Czynnikiem podtrzymującym w pewnym stopniu dochody miejskie w tym okresie była głównie produkcja napojów alkoholowych.

Dawną świetność Jędrzejowa zahamowało całkowicie odebranie miastu praw miejskich w 1869 roku, co przyczyniło się do upadku rzemiosła i handlu oraz zadecydowało o przewadze charakteru rolniczego miejscowości.

Rangę gospodarczą Jędrzejowa podniosły w pewnym stopniu wybudowane na przełomie XIX i XX wieku zakłady przemysłowe, a mianowicie istniejąca od 1900 roku fabryka narzędzi rolniczych wraz z odlewnią, fabryka wyrobów metalowych „Metapol” – dzisiejszy „Metaldrut”, browar i słodownia wybudowane w latach 1904-1906 oraz młyny parowe, garbarnia, tartaki, cegielnia, olejarnia i kaflarnia. Na rozwój miasta wpłynęła również budowa stacji kolejowej w 1885 roku i kolejki wąskotorowej oraz traktu miechowsko-kieleckiego.

Dziedzictwo kulturowe. Do najważniejszych atrakcji turystycznych Jędrzejowa należy:

- Muzeum im. Przypkowskich powstałe w wyniku przekazania państwu kolekcji zegarów słonecznych, przyrządów astronomicznych oraz biblioteki starodruków przez rodzinę Przypkowskich,
- kościół parafialny pw. św. Trójcy z I poł. XV wieku, przebudowany w latach 1754–1762,
- zespół klasztorny cystersów, w skład, którego wchodzi: kościół pw. Wniebowzięcia NMP i św. Wojciecha z pocz. XIII wieku, przebudowany w XV wieku i w latach 1728–1754, klasztor z I poł. XIII wieku, przebudowany w II poł. XV wieku i I poł. XVIII wieku, dzwonnica z poł. XVIII wieku, brama klasztoru z 1738 roku, mur z basztami z XVI–XVIII wieku oraz ogród z poł. XVIII wieku, przebudowany w XX wieku,
- cmentarz z lat 1914-1917 wraz z kaplicą,
- zabudowa świecka, mieszkalna z XVIII i XIX wieku,
- wąskotorowa Jędrzejowska Kolej Dojazdowa z lat 1915-1930, w skład której wchodzi: torowisko z obiektami inżynierskimi na odcinku Jędrzejów – Umianowice – Pińczów i Umianowice – Sędziejowice, budynki stacyjne w Umianowicach, Hajdaszku, Sędziejowicach, Pińczowie i Konieczmostach,

a także budynki zaplecza technicznego na stacji Jędrzejów Wąskotorowy Osobowy z lat 1920-1938 (dwie hale napraw wagonów, kuźnia i odlewnia).

Dziedzictwo przyrodnicze. Obszar gminy Jędrzejów jest zróżnicowany pod względem ukształtowania powierzchni terenu. Pod względem fizyczno-geograficznym gmina leży w obrębie Niecki Nidziańskiej, miasto Jędrzejów położone jest natomiast na Płaskowyżu Jędrzejowskim.

Podstawowym elementem krajobrazu gminy są niewielkie pola o zróżnicowanych uprawach. Miedze i obrzeża pól porośnięte są rzadkimi w skali kraju roślinami towarzyszącymi uprawom, takimi jak kurzyślak błękitny, jaskier polny, czechrzyca grzebieniowa, włóczydło polne czy pszonik wschodni. Naturalnym bogactwem gminy Jędrzejów są lasy, które wraz z doliny biegnącymi wzdłuż rzek urozmaicają krajobraz przyrodniczy regionu.

Część obszaru gminy Jędrzejów objęta jest ochroną w ramach Wielkoprzestrzennego Systemu Obszarów Chronionych Województwa Świętokrzyskiego, do którego zaliczyć należy: Włoszczowsko-Jędrzejowski Obszar Chronionego Krajobrazu oraz Miechowsko-Działoszycki Obszar Chronionego Krajobrazu.

W znajdującym się na terenie gminy rezerwacie przyrody "Gaj" chronione są stanowiska storczyka – obuwika pospolitego oraz stanowisko długosza królewskiego (wieś Węgleszyn).

Na terenie gminy znajdują się także obszary Natura 2000, to jest specjalny obszar ochrony (SOO) – Dolina Białej Nidy i Ostoja Gaj, pomniki przyrody żywej i nieożywionej, użytki ekologiczne, a także fragment korytarza ekologicznego o znaczeniu krajowym – Dolina Nidy.

Jednym z charakterystycznych walorów środowiska gminy Jędrzejów są naturalne zbiorniki retencyjne (terenów podmokłych, oczek wodnych, nieuregulowanych odcinków cieków).

1.2. Analiza powiązań funkcjonalnych oraz określenie wiodących funkcji na obszarze partnerstwa

W celu opisanie powiązań funkcjonalnych (gospodarczo-przestrzennych) pomiędzy jednostkami tworzącymi partnerstwo Ponidzie wykorzystano:

- badania bilansu popytu i podaży usług publicznych i rynkowych na terenie partnerstwa,
- badania prowadzone z wykorzystaniem internetowej ankiety mieszkańców,
- badania prowadzone z wykorzystaniem internetowej ankiety liderów,
- badania prowadzone z wykorzystaniem internetowej ankiety młodzieży,
- aktualne dokumenty strategiczne oraz raporty o stanie gmin tworzących partnerstwo Ponidzie.

1.2.1. Identyfikowanie powiązań funkcjonalnych na obszarze partnerstwa

Edukacja i wychowanie

Większość usług edukacyjno-opiekuńczych na poziomie podstawowym (żłobki, przedszkola i szkoły podstawowe) świadczona jest na obszarze partnerstwa – na terenie danej gminy lub w innej gminie obszaru partnerstwa¹². Potwierdzają to badania przeprowadzone wśród mieszkańców OP, według których ponad 61% populacji partnerstwa zaspokaja w/w usługi lokalnie.

Wyjątek stanowi kształcenie specjalne. Jest ono wprowadzone prowadzone w dwóch gminach obszaru partnerstwa (gminie Pińczów i gminie Jędrzejów), jednakże część dzieci objęta tą formą kształcenia uczęszcza do szkół specjalnych usytuowanych poza obszarem partnerstwa (gmina Busko-Zdrój, miasto Kielce).

Kształcenie na poziomie ponadpodstawowym prowadzone jest w dwóch ośrodkach miejskich – Pińczowie i Jędrzejowie oraz w gminie Złota (Zespół Szkół Centrum Kształcenia Rolniczego im. Bolesława Chrobrego w Chrobrzu), dlatego też jedynie mieszkańcy tychże gmin w większości przypadków potrzeby z zakresu edukacji ponadpodstawowej realizują lokalnie. Mieszkańcy pozostałych gmin dojeżdżają do liceów ogólnokształcących, techników i szkół branżowych usytuowanych na terenie dwóch w/w miast powiatowych bądź do ośrodków miejskich usytuowanych poza

¹²Pozostałe gminy, w których mieszkańcy obszaru partnerstwa korzystając z w/w usług to: gmina Morawica (pow. kielecki), gmina Busko-Zdrój (pow. buski) oraz gmina Opatowiec (pow. kazimierski).

obszarem partnerstwa takich jak: Busko-Zdrój, Kazimierza Wielka, Kielce, a nawet do sąsiedniego województwa (Kraków).

Najbliższym ośrodkiem, w którym można kontynuować naukę po ukończeniu szkoły ponadpodstawowej jest Pińczów – w mieście funkcjonuje zaoczna, policealna szkoła dla młodzieży i dorosłych „Awans”. Rozwiązanie to wybierają zazwyczaj mieszkańcy powiatu pińczowskiego (gmina Kije, gmina Złota, gmina Michałów, a także gmina Działoszyce spoza obszaru partnerstwa). Jednakże bliskość ośrodka akademickiego w Kielcach sprawia, iż obok pozostałych miast wojewódzkich, takich jak Kraków czy Warszawa jest to najpopularniejsza destynacja ambitnej młodzieży chcącej kontynuować naukę na studiach wyższych (patrz badania internetowe młodzieży).

Opieka zdrowotna i pomoc społeczna

Ryc. 24. Ośrodek Zdrowia w Michałowie.

Źródło: Archiwum własne gminy Michałów. Fot. M. Leszczyńska-Stawiasz.

Większość usług z zakresu podstawowej opieki zdrowotnej świadczona jest na obszarze partnerstwa. Potwierdzają to zarówno badania bilansu popytu i podaży usług publicznych i prywatnych, jak i internetowe badania przeprowadzone wśród

mieszkańców. Jedynie mieszkańcy gminy Kije oraz mieszkańcy gminy Pińczów, aby skorzystać z usług podstawowej opieki medycznej częściej niż mieszkańcy pozostałych gmin OP wyjeżdżają poza obszar swojej gminy i obszar partnerstwa.

Usługi z zakresu specjalistycznej opieki zdrowotnej (w tym opieki szpitalnej) mają ograniczony zasięg, dlatego też większość mieszkańców obszaru partnerstwa chcąc skorzystać z tych usług wyjeżdża poza obszar swojej gminy do Pińczowa lub Jędrzejowa, a także poza obszar partnerstwa, do Kielc lub Buska-Zdroju, co potwierdzają badania przeprowadzone wśród mieszkańców OP. Według badań ponad 40% populacji partnerstwa w celu skorzystania ze specjalistycznych usług medycznych wyjeżdża poza OP do Kielc. Wyjątek stanowią mieszkańcy gminy Jędrzejów, którzy swoje potrzeby w tym zakresie w zdecydowanej większości zaspokajają na miejscu (patrz badania bilansu popytu i podaży usług publicznych i prywatnych).

Usługi z zakresu dziennej i całonocnej opieki nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi są dostępne w dwóch ośrodkach miejskich – Pińczowie i Jędrzejowie, i obok miasta Kielce oraz Buska-Zdroju są to główne kierunki wyjazdu mieszkańców obszaru partnerstwa. Analogiczna sytuacja ma miejsce w odniesieniu do usług świadczonych przez placówki opiekuńcze dla dzieci i młodzieży usytuowane na terenie trzech partnerskich gmin (gmina Pińczów, gmina Jędrzejów, gmina Nowy Korczyn). Jednakże ograniczona dostępność tych usług sprawia, iż część mieszkańców, aby mieć do nich dostęp wyjeżdża poza obszar swojej gminy oraz poza obszar partnerstwa.

Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją

Mieszkańcy obszaru partnerstwa swoje potrzeby związane z kulturą i sztuką mogą zaspokajać w dwóch ośrodkach miejskich – Pińczowie i Jędrzejowie. Z takiej możliwości korzystają zarówno mieszkańcy obu w/w ośrodków miejskich, jak i mieszkańcy mniejszych gmin OP. Badania internetowe przeprowadzone wśród mieszkańców OP pokazują, iż chęć obcowania z kulturą i sztuką może być jednym z powodów wyjazdu poza obszar partnerstwa. Blisko 63% ogółu mieszkańców OP oraz około 50% uczniów biorących udział w badaniach internetowych wskazała bowiem na deficyty w obszarze infrastruktury i oferty kulturalno-rekreacyjnej w swoich rodzinnych gminach.

Pomimo, iż na obszarze partnerstwa swoje siedziby mają różne instytucje kultury takie jak kina czy teatry, a także organizowane są znaczące wydarzenia o charakterze kulturalno-sportowym mieszkańcy OP, aby skorzystać z usług należących do tzw. kultury wysokiej wyjeżdżają chętnie poza obszar partnerstwa do Kielc lub Buska-Zdroju, a nawet poza obszar województwa (Kraków). Potwierdzają to badania przeprowadzone wśród mieszkańców OP, według których

ponad 46% populacji partnerstwa zaspokaja swoje potrzeby w zakresie kultury wysokiej poza swoim miejscem zamieszkania i poza obszarem partnerstwa (głównie w Kielcach). Analogiczna sytuacja ma miejsce w odniesieniu do większych imprez i wydarzeń o charakterze sportowym.

Nieco lepiej prezentuje się kwestia dostępności miejsc do uprawiania sportu oraz dostępności samej oferty sportowej. Większa samowystarczalność w tym zakresie cechuje gminy obszaru partnerstwa takie jak Pińczów, Jędrzejów, Złota, Michałów i Nowy Korczyn. Należy podkreślić, iż o ile podstawowe potrzeby związane z dostępem do infrastruktury sportowo-rekreacyjnej realizowane mogą być lokalnie lub na terenie sąsiednich partnerskich gmin, to chęć skorzystania ze specjalistycznych usług rekreacyjno-sportowych wymaga wyjazdu poza obszar partnerstwa.

Ryc. 25. Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji w Pińczowie – widok z lotu ptaka.

Źródło: Archiwum własne gminy Pińczów. Fot. A. Mazurek.

Usługi związane z gospodarką komunalną

W zakresie usług komunalnych związanych z zaopatrzeniem w wodę obszar partnerstwa jest w zasadzie samowystarczalny. Każda z partnerskich gmin prowadzi bowiem własną gospodarkę wodną, to jest utrzymuje i rozbudowuje sieci wodno-kanalizacyjne. Obszarem współpracy międzygminnej jest wspólna gospodarka wodno-ściekowa zakładająca odprowadzanie lokalnych nieczystości do oczyszczalni ścieków usytuowanych na terenie jednostek partnerskich.

Warto jednocześnie podkreślić, iż pomimo ciągłego rozwoju sieci wodno-kanalizacyjnej wysoki odsetek mieszkańców OP (przede wszystkim mieszkańcy terenów wiejskich) ma nadal ograniczony dostęp do tychże usług. Jedynie 49% ogółu mieszkańców obszaru partnerstwa dysponuje bowiem dostępem do kanalizacji¹³. Badania bilansu usług publicznych i rynkowych potwierdzają także, iż na obszarze partnerstwa wykorzystywane są nadal na dużą skalę zbiorniki bezodpływowe tzw. szamba.

Transport publiczny i prywatny

Dominującym środkiem transportu na obszarze partnerstwa jest transport prywatny, samochodowy. Badania przeprowadzone wśród mieszkańców OP wykazały bowiem, iż blisko 88% respondentów biorących udział w ankiecie, aby skorzystać z usług usytuowanych poza swoim miejscem zamieszkania najczęściej wykorzystuje jako środek transportu swój prywatny samochód (87,86%). Zdecydowanie rzadziej mieszkańcy OP decydują się na publiczną i prywatną komunikację zbiorową (35,24%) lub na transport rowerowy (34,52%). Sytuacja może wynikać z faktu, iż jedynie większe miejscowości obszaru partnerstwa połączone są ze sobą liniami autobusowymi, które umożliwiają komunikację z miastem wojewódzkim oraz sąsiednimi miejscowościami. Na obszarze partnerstwa mamy bowiem nadal do czynienia ze zjawiskiem tzw. białych plam komunikacyjnych, to jest z miejscowościami, które pozostają nieskomunikowane ze sobą nawzajem, jak i z większymi ośrodkami miejskimi. Mieszkańcy tych miejscowości, aby skorzystać z połączeń pasażerskich komunikacji zbiorowej wykorzystują zazwyczaj swój własny środek transportu przesiadając się do busa lub autobusu na najbliższym dostępnym przystanku. Utrudnienia komunikacyjne są również powodem ograniczonego dostępu do usług, łącznie z tymi o charakterze podstawowym. Problem ten może dotyczyć przede wszystkim osób starszych oraz małoletnich, nie dysponujących własnym środkiem transportu czy prawem jazdy. Powyższą tezę potwierdzają badania przeprowadzone wśród mieszkańców OP. Blisko 60% ogółu mieszkańców

¹³za: Projekt Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+ (SRWŚ 2030+).

OP oraz ponad 51% uczniów OP wskazało bowiem na deficyty w zakresie komunikacji i transportu zbiorowego.

Niewielką rolę na obszarze partnerstwa odgrywa obecnie transport kolejowy – ponad 80% respondentów wskazało, iż nie korzysta w ogóle z tego rodzaju transportu. Wynika to z faktu, iż jedynie obszar gminy Jędrzejów posiada połączenie kolejowe o wysokiej częstotliwości przejazdów. Pozostałe miejscowości obszaru partnerstwa takie jak Pińczów, Umianowice (gmina Kije), Motkowice (gmina Imielno), Jasionna (gmina Jędrzejów) i Jędrzejów są ze sobą skomunikowane za pośrednictwem tzw. Świętokrzyskiej Kolei Dojazdowej. Kolej ta – nazywana również „Ciuchcią Express Ponidzie” ma duże znaczenie turystyczne, jednakże zważywszy na jej sezonowy charakter nie może być traktowana jako zastępczy środek komunikacji. Dlatego też mieszkańcy partnerskich gmin chcąc skorzystać z transportu kolejowego udają się zazwyczaj do Jędrzejowa lub częściej poza obszar partnerstwa do Buska-Zdroju lub Kielc.

Usługi administracyjne

Usługi administracyjne szczebla podstawowego świadczone są przez poszczególne gminy zgodnie z ich kompetencjami. Usługi szczebla powiatowego realizowane są w miastach powiatowych. Dla trzech gmin partnerskich to jest dla gminy Kije, gminy Michałów i gminy Złota jest to miasto Pińczów, dla Sobkowa i Imielna – Jędrzejów. Mieszkańcy gminy Wiślica oraz gminy Nowy Korczyn, aby skorzystać z szczebla powiatowego muszą udać się poza obszar partnerstwa to jest do pobliskiego Buska-Zdroju. W miastach powiatowych swoje siedziby mają takie instytucje jak: Powiatowy Urząd Pracy, Powiatowa Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna, Komenda Powiatowa Policji, Sąd Rejonowy i inne. Wojewódzkie ośrodki administracji samorządowej (Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego wraz z jego służbami) oraz państwowej (Świętokrzyski Urząd Wojewódzki wraz z jego służbami) znajdują się w mieście Kielce.

Pakiet usług rynkowych

Badania bilansu usług na obszarze partnerstwa obejmują: usługi finansowe, handlowe, budowlane, remontowe i naprawcze oraz sektor usług związanych z urodą i pielęgnacją. Analiza danych zebranych za pośrednictwem matrycy pozwala zaobserwować pewną równowagę w zakresie liczby mieszkańców korzystających z usług rynkowych lokalnie, a wyjeżdżającymi po daną usługę do innej partnerskiej gminy lub poza obszar partnerstwa.

Badania internetowe przeprowadzone wśród ogółu mieszkańców OP wykazały, iż usługami, po które mieszkańcy najchętniej sięgają lokalnie lub na terenie innej

partnerskiej gminy są: usługi handlowe to jest zakupy na targowiskach oraz zakupy artykułów przemysłowych, odzieży oraz AGD, a także usługi finansowe.

Zauważono, iż usługi świadczone lokalnie mają zazwyczaj charakter podstawowy – w swoich gminach mieszkańcy korzystają najczęściej z sieci sklepów spożywczych, lokalnego zakładu kosmetycznego czy warsztatu naprawczego. Po bardziej złożoną lub ekskluzywną ofertę dostępną na rynku (np. usługi typu „beauty”, spa, sklepy z markową odzieżą) mieszkańcy obszaru partnerstwa wyjeżdżają zazwyczaj do jednego z trzech miast powiatowych – Pińczowa, Jędrzejowa lub Buska-Zdroju, a nierzadko również do miast wojewódzkich – przede wszystkim Kielc i Krakowa oraz innych miast należących do powiatu kieleckiego lub kazimierskiego. Potwierdzają to badania przeprowadzone wśród mieszkańców OP, według których ponad 43% respondentów, aby skorzystać z usług świadczonych w sieciach handlowych, większych sklepach czy hurtowniach wyjeżdża najczęściej do Kielc.

Rynek pracy

Analiza bilansu usług publicznych i rynkowych pokazuje, iż zdecydowana większość mieszkańców obszaru partnerstwa wyjeżdża do pracy poza obszar swojej gminy. Wyjątek stanowią mieszkańcy Jędrzejowa, którzy w większej mierze niż mieszkańcy pozostałych gmin znajdują zatrudnienie lokalnie, w swoim miejscu zamieszkania.

W poszukiwaniu pracy mieszkańcy obszaru partnerstwa wyjeżdżają do dwóch miast powiatowych – Pińczowa lub Jędrzejowa, a także poza obszar partnerstwa, do Buska-Zdroju oraz sąsiednich miast z powiatu kazimierskiego i kieleckiego. Nierzadkie są również wyjazdy poza obszar województwa. Dużą mobilność w zakresie miejsca świadczenia pracy potwierdzają wyniki badań przeprowadzonych wśród ogółu mieszkańców oraz wśród młodzieży OP, według których atrakcyjność lokalnego rynku pracy oraz wysokość zarobków jest wskazywana jako jedna ze słabych stron obszaru partnerstwa. Ponad 84% mieszkańców oraz około 64% uczniów szkół średnich wskazywała bowiem na niską atrakcyjność ofert pracy w swoim miejscu zamieszkania, a blisko 80% mieszkańców OP oraz ponad 71% uczniów wskazywała na niekonkurencyjną wysokość zarobków.

Tabela 5. Matryca bilansu usług publicznych i rynkowych – EDUKACJA I WYCHOWANIE.

Rodzaj usługi	Większość mieszkańców korzystająca z tych usług wyjeżdża po nie do innych miejscowości.	Występuje równowaga liczby mieszkańców wyjeżdżających po usługę i mieszkańców innych miejscowości przyjeżdżających po tę usługę.	Większość mieszkańców i duża ilość przyjezdnych korzysta z usługi na miejscu.	Miejscowości z których mieszkańcy przyjeżdżają do naszej miejscowości.
Przedszkola	Wiślica		Kije, Imielno, Pińczów, Michałów, Złota, Nowy Korczyn, Sobków, Jędrzejów	Z przedszkoli i szkół podstawowych w gminie Kije korzystają uczniowie z miejscowości Gartatowice (gmina Kije) oraz uczniowie z innych miejscowości obszaru partnerstwa takich jak Michałów, Góry, Węchadłów, Sędowice (gmina Michałów/pow. pińczowski). Do przedszkoli i szkół podstawowych w miejscowości Miąsowa (gmina Sobków/pow. jędrzejowski) uczęszczają dzieci z pobliskiego Mnichowa (gmina Jędrzejów/pow. jędrzejowski).
Szkoły podstawowe		Kije	Imielno, Pińczów, Michałów, Złota, Nowy Korczyn, Sobków, Wiślica, Jędrzejów	Z przedszkoli i szkół podstawowych w gminie Kije korzystają uczniowie z miejscowości Gartatowice (gmina Kije) oraz uczniowie z innych miejscowości obszaru partnerstwa takich jak Michałów, Góry,

				Węchadłów, Sędowice (gmina Michałów/pow. pińczowski). Do przedszkoli i szkół podstawowych w miejscowości Miąsowa (gmina Sobków/pow. jędrzejowski) uczęszczają dzieci z pobliskiego Mnichowa (gmina Jędrzejów/pow. jędrzejowski).
Szkoły ogólnokształcące	Kije, Michałów, Złota, Nowy Korczyn, Sobków, Wiślica		Pińczów, Jędrzejów	
Technika	Kije, Michałów, Złota, Nowy Korczyn, Sobków, Wiślica		Pińczów, Jędrzejów	Do techników w gminie Pińczów dojeżdżają uczniowie z gminie Działoszyce (pow. pińczowski), a także mieszkańcy pozostałych gmin obszaru Partnerstwa: Złota, Michałów, Kije.
Szkoły branżowe i zawodowe	Kije, Michałów, Złota, Nowy Korczyn, Sobków, Wiślica		Pińczów, Jędrzejów	Do szkół branżowych/zawodowych w gminie Pińczów dojeżdżają uczniowie z gminy Działoszyce (pow. pińczowski), a także mieszkańcy pozostałych gmin obszaru partnerstwa: Złota, Michałów, Kije.
Szkoły specjalne	Kije, Michałów, Złota, Nowy Korczyn, Sobków, Wiślica		Pińczów, Jędrzejów	Do szkół specjalnych w Pińczowie dojeżdżają uczniowie z gminy: Busko-Zdrój (pow. buski), Kazimierza Wielka (pow. kazimierski), a także Jędrzejów (pow. jędrzejowski).

Szkoły policalne, Lokalne Ośrodki Wiedzy i Edukacji	Kije, Michałów, Złota, Nowy Korczyn, Sobków, Wiślica		Jędrzejów	Do szkół policealnych w Pińczowie dojeżdżają uczniowie z gminy Działoszyce (pow. pińczowski).
--	--	--	-----------	---

Źródło: Badania bilansu popytu i podaży usług publicznych i prywatnych na terenie partnerstwa. Oprac. własne.

Tabela 6. Matryca bilansu usług publicznych i rynkowych – OPIEKA ZDROWOTNA I POMOC SPOŁECZNA.

Rodzaj usługi	Większość mieszkańców korzystająca z tych usług wyjeżdża po nie do innych miejscowości.	Występuje równowaga liczby mieszkańców wyjeżdżających po usługę i mieszkańców innych miejscowości przyjeżdżających po tę usługę.	Większość mieszkańców i duża ilość przyjezdnych korzysta z usługi na miejscu.	Miejscowości z których mieszkańcy przyjeżdżają do naszej miejscowości.
Podstawowa opieka zdrowotna	Kije	Pińczów	Imielno, Michałów, Złota, Nowy Korczyn, Sobków, Wiślica, Jędrzejów	Do placówek podstawowej opieki zdrowotnej w Michałowie dojeżdżają mieszkańcy miejscowości: Michałów, Góry, Węchadłów, Sędowice (gmina Michałów) oraz z gminy Działoszyce. Część mieszkańców gminy Opatowiec przyjeżdża do Nowego Korczyna skorzystać z usług podstawowej opieki zdrowotnej.
Specjalistyczna opieka zdrowotna (w tym szpitale)	Imielno, Kije, Pińczów (rehabilitacja dzieci, ortopeda i okulista dziecięcy), Michałów, Złota, Nowy Korczyn, Sobków, Wiślica		Jędrzejów	Do specjalistycznych placówek opieki zdrowotnej w Pińczowie dojeżdżają mieszkańcy gminy Działoszyce (pow. pińczowski), a także mieszkańcy gmin OP: Złota, Michałów, Kije.
Dzienne domy pobytu dla osób starszych	Imielno, Kije, Michałów, Złota, Nowy		Jędrzejów	

	Korczyn, Sobków, Wiślica			
Całodobowe domy opieki dla osób starszych i niepełnosprawny ch	Imielno, Kije, Michałów, Złota, Nowy Korczyn, Sobków, Wiślica		Jędrzejów	
Placówki opiekuńcze dla dzieci i młodzieży	Imielno, Kije, Michałów, Złota, Sobków, Wiślica		Nowy Korczyn, Jędrzejów	

Źródło: Badania bilansu popytu i podaży usług publicznych i prywatnych na terenie partnerstwa. Oprac. własne.

Tabela 7. Matryca bilansu usług publicznych i rynkowych – DZIAŁALNOŚĆ ZWIĄZANA Z KULTURĄ, ROZRYWKĄ I REKREACJĄ.

Rodzaj usługi	Większość mieszkańców korzystająca z tych usług wyjeżdża po nie do innych miejscowości.	Występuje równowaga liczby mieszkańców wyjeżdżających po usługę i mieszkańców innych miejscowości przyjeżdżających po tę usługę.	Większość mieszkańców i duża ilość przyjezdnych korzysta z usługi na miejscu.	Miejscowości z których mieszkańcy przyjeżdżają do naszej miejscowości.
Kino	Imielno, Kije, Michałów, Złota, Nowy Korczyn, Sobków, Wiślica		Pińczów, Jędrzejów	Aby skorzystać z kina do Pińczowa przyjeżdżają mieszkańcy gmin: Działoszyce (pow. pińczowski), Busko-Zdrój, Kazimierza Wielka, a także mieszkańcy gmin OP: Złota, Michałów, Kije, Jędrzejów.
Teatr	Imielno, Kije, Michałów, Złota, Nowy Korczyn, Sobków, Wiślica, Jędrzejów		Pińczów	
Pozostałe wydarzenia z zakresu kultury wysokiej	Imielno, Kije, Michałów, Złota, Nowy Korczyn, Sobków, Wiślica, Jędrzejów		Pińczów	Aby wziąć udział w wydarzeniach z zakresu kultury wysokiej do Pińczowa przyjeżdżają mieszkańcy gmin: Działoszyce (pow. pińczowski), a także mieszkańcy gmin OP: Złota, Michałów, Kije.
Wydarzenia o charakterze pop-kultury	Imielno, Kije, Michałów, Złota, Nowy		Jędrzejów	

	Korczyn, Sobków, Wiślica			
Imprezy i wydarzenia sportowe	Kije, Michałów, Złota, Nowy Korczyn, Sobków, Wiślica	Imielno	Pińczów, Jędrzejów	Aby wziąć udział w imprezach i wydarzeniach sportowych do Pińczowa przyjeżdżają mieszkańcy gmin: Działoszyce (pow. pińczowski), Busko- Zdrój, Kazimierza Wielka, a także mieszkańcy gmin OP: Złota, Michałów, Kije, Jędrzejów.
Powszechnie dostępne miejsca do uprawiania sportu i rekreacji indywidualnej	Kije, Pińczów (tory gokartowe, skateparki, parki linowe), Sobków	Imielno	Michałów, Złota, Nowy Korczyn, Jędrzejów	Z miejsc do uprawiania sportu i rekreacji w gminie Złota korzystają także mieszkańcy gminy Pińczów oraz gminy Czarnocin.

Źródło: Badania bilansu popytu i podaży usług publicznych i prywatnych na terenie partnerstwa. Oprac. własne.

Tabela 8. Matryca bilansu usług publicznych i rynkowych – USŁUGI RYNKOWE I RYNEK PRACY.

Rodzaj usługi	Większość mieszkańców korzystająca z tych usług wyjeżdża po nie do innych miejscowości.	Występuje równowaga liczby mieszkańców wyjeżdżających po usługę i mieszkańców innych miejscowości przyjeżdżających po tę usługę.	Większość mieszkańców i duża ilość przyjezdnych korzysta z usługi na miejscu.	Miejscowości z których mieszkańcy przyjeżdżają do naszej miejscowości.
USŁUGI RYNKOWE				
Usługi finansowe	Imielno, Kije, Michałów, Złota	Pińczów (usługi bankowe), Sobków, Wiślica	Pińczów, Nowy Korczyn (usługi bankowe), Jędrzejów	Aby skorzystać z przedmiotowych usług do Pińczowa przyjeżdżają mieszkańcy gmin: Działoszyce (pow. pińczowski), a także gmin OP: Złota, Michałów, Kije.
Handlowe (sieci handlowe)	Imielno, Kije, Michałów (sklepy wielobranżowe), Złota, Nowy Korczyn, Wiślica	Sobków	Pińczów, Michałów, Nowy Korczyn (spożywcze), Jędrzejów	
Handlowe (targowiska)	Imielno, Kije, Michałów, Złota, Wiślica	Sobków	Nowy Korczyn (plac targowy), Jędrzejów	Aby skorzystać z przedmiotowych usług do Pińczowa przyjeżdżają mieszkańcy gmin: Działoszyce (pow. pińczowski), a także gmin OP: Złota, Michałów, Kije.

Usługi budowlane, remontowe, naprawcze	Złota	Imielno, Sobków, Wiślica	Kije, Pińczów, Michałów, Nowy Korczyn, Jędrzejów	
Usługi typu "beauty" (fryzjer, kosmetyczka, spa itp.)	Kije, Pińczów (spa, zabiegi siarkowe), Michałów, Złota, Nowy Korczyn, Wiślica	Imielno, Pińczów (usługi fryzjerskie, kosmetyczne), Sobków	Michałów (fryzjer), Nowy Korczyn (fryzjer), Jędrzejów	Aby skorzystać z przedmiotowych usług do Pińczowa przyjeżdżają mieszkańcy gmin: Działoszyce (pow. pińczowski), Busko-Zdrój, a także gmin OP: Złota, Michałów, Kije.
RYNEK PRACY				
Wiodące zakłady pracy	Imielno, Kije, Michałów, Złota, Nowy Korczyn, Sobków		Jędrzejów	Do zakładów pracy w gminie Kije przyjeżdżają mieszkańcy miejscowości: Wola Żydowska, Hajdaszek, Włoszczowice (gmina Kije).

Źródło: Badania bilansu popytu i podaży usług publicznych i prywatnych na terenie partnerstwa. Oprac. własne.

1.2.2. Wiodące funkcje obszaru partnerstwa

Funkcja rolnicza

Z uwagi na strukturę form zagospodarowania terenu wiodącą funkcję w gospodarce gmin OP pełni rolnictwo, leśnictwo i przetwórstwo rolno-spożywcze. Lokalni producenci rolni zajmują się głównie produkcją warzyw, w mniejszym stopniu sadownictwem i produkcją zwierzęcą (hodowla trzody chlewnej, kurczaków). W uprawach warzywnych dominują: pomidory, ogórki, czosnek, kapusta, cebula, seler, marchew, ziemniaki, warzywa strączkowe, warzywa przemysłowe (burak cukrowy, rzepak i rzepik). Natomiast wśród owoców – jabłka. Część gruntów ornych zlokalizowanych na terytorium partnerstwa z uwagi na wysoką jakość gleb – I-III klasa, jest wykorzystywana pod uprawę zbóż, takich jak pszenica i jęczmień. Na terenie partnerstwa uprawiane są również zioła – między innymi tzw. pokrzywa pińczowska lub mięta pińczowska.

Głównym rynkiem zbytu produktów rolno-spożywczych na obszarze partnerstwa jest giełda rolna w Pińczowie oraz giełda rolna w Jędrzejowie, które gromadzą producentów rolnych OP. Nierzadko lokalni przedsiębiorcy, aby zwiększyć rynek zbytu wystawiają swoje towary – przede wszystkim warzywa, na giełdach rolno-spożywczych poza obszarem partnerstwa, głównie w województwie małopolskim.

Wśród najbardziej rozpoznawalnych produktów obszaru partnerstwa należy wymienić herbaty firmy Natur Vit produkowane na bazie pokrzywy pińczowskiej oraz przetwory owocowo-warzywne firmy Gomar Pińczów. Do ważniejszych produktów spożywczych wytwarzanych lokalnie, mogących stanowić wizytówkę Ponidzia zalicza się także ofertę miejscowych zakładów masarskich oraz regionalne nalewki i wina gronowe.

Jak wynika z przeprowadzonym badań internetowych młodzieży, praca w gospodarstwie rolnym nie jest uznawana za konkurencyjną. Ponad 46% respondentów uznało bowiem prowadzenie własnego gospodarstwa rolnego za mało atrakcyjne, a blisko 45% uznało za taką pracę w rodzinnym gospodarstwie rolnym. W świetle uzyskanych wyników warto zwrócić uwagę na fakt, iż rodziny ponad 60% respondentów biorących udział w badaniu prowadzą własną firmę, z czego ponad 64% tychże firm stanowią gospodarstwa rolne. Pomimo, iż ponad 46% oceniło warunki do prowadzenia działalności rolniczej bardzo wysoko, tylko 7% zadeklarowało chęć pracy w branży rolno-spożywczej.

Inne funkcje gospodarcze

Poza kilkoma większymi zakładami produkcyjnymi zlokalizowanymi w gminie Pińczów i gminie Jędrzejów, na pozostałych terenach partnerstwa brak jest dużych podmiotów gospodarczych, a tym samym znaczących pracodawców. Na obszarze

partnerstwa poza branżą rolno-spożywczą najliczniej reprezentowane są zakłady przemysłu wydobywczego oraz przetwórstwa przemysłowego (przemysł cementowy, metalowy, gipsowy), zakłady budowlane, a także firmy z obszaru handlu i transportu. Produkcja przemysłowa rozwija się głównie na terenach o najkorzystniejszych warunkach do inwestowania i prowadzenia działalności gospodarczej. Takie warunki zapewnia między innymi gmina Jędrzejów dysponująca uzbrojonymi terenami inwestycyjnymi.

Funkcja lokalnego rynku pracy

Obszar partnerstwa pełni także ważną funkcję lokalnego rynku pracy.

Do największych pracodawców należą podmioty związane z branżą rolno-spożywczą takie jak Gomar Pińczów czy Natur-Vit. Firma Natur-Vit, której zakłady i plantacje zlokalizowane są na terenie gminy Pińczów i gminy Kije zajmuje się uprawą, skupem, przetwórstwem i sprzedażą surowców zielarskich, firma Gomar Pińczów z siedzibą w Pińczowie – wliczana w poczet największych firm spożywczych w regionie świętokrzyskim odpowiada za produkcję i sprzedaż produktów owocowo-warzywnych. Do liczących się zakładów branży spożywczej usytuowanych na obszarze partnerstwa zaliczyć należy także dawny Browar "Strzelec" z siedzibą w gminie Jędrzejów – obecnie jeden z browarów duńskiego koncernu Danish Brewery Group oraz firmę AGROPOLE Nieprowice z siedzibą w gminie Złota – zakład produkcyjno-handlowy, którego oferta obejmuje suszone warzywa i zioła, przyprawy oraz mieszanki warzywno-ziołowe, a także cebulę prażoną oraz farsze dla piekarń i gastronomii.

Na obszarze partnerstwa poza branżą rolno-spożywczą istotną rolę odgrywają również zakłady przetwórstwa przemysłowego, zakłady budowlane, a także firmy z obszaru transportu i handlu¹⁴.

Jednym z najważniejszych pracodawców OP z branży przetwórstwa przemysłowego jest Spółka Dolina Nidy Sp. z o.o., która jest znanym i cenionym producentem gipsowych materiałów budowlanych – naturalnych i syntetycznych. Firma ta posiada dwa zakłady przemysłowe, w tym jeden w miejscowości Leszcze w gminie Pińczów. W tej samej miejscowości swoją siedzibę ma również Spółka FMK Spółka z o.o. – w skład tego przedsiębiorstwa wchodzi: wytwórnia konstrukcji stalowych, wydział produkcji urządzeń technologicznych oraz wydział serwisujący cementownie, zakłady wapiennicze, fabryki płyt gipsowo-kartonowych i mieszanek gipsowych, kopalnie kruszywa, a także zakłady przemysłu drzewnego.

Drugim liczącym się na rynku producentem materiałów gipsowo-kartonowych z siedzibą w Pińczowie są zakłady produkcyjne Rigips Stawiany należące do międzynarodowej grupy Saint-Gobain. Do ważniejszych zakładów na obszarze

¹⁴Produkty firmy sprzedawane są na rynek krajowy i rynki zagraniczne.

partnerstwa zaliczyć należy także zakład produkcyjny FAMET „BIFAMET” S.A. specjalizujący się w projektowaniu, produkcji i usługach montażowych aparatury procesowej i urządzeń przemysłowych z siedzibą w Jędrzejowie.

Ważnym sektorem lokalnej gospodarki jest transport i działalność magazynowa. Do największych firm świadczących usługi transportu krajowego i międzynarodowego, spedycji oraz logistyki magazynowej należą Spółka SPED PARTNER Sp. z o.o. oraz Regesta Spółka Akcyjna z siedzibami w mieście Pińczów.

Ważnym pracodawcą na terenie Gminy Kije jest Spółka Novatek Green Energy zajmująca się logistiką i sprzedażą gazu – płynnego (gaz LPG) oraz skroplonego (gaz LNG)¹⁵, a także Spółka Złote Ziaro Sp. z o.o. trudniąca się przeładunkiem, magazynowaniem, logistiką oraz sprzedażą produktów rolnych¹⁶.

W branży budowlanej na uwagę zasługuje Przedsiębiorstwo Budownictwa Ogólnego "KARTEL" z siedzibą w Jędrzejowie.

Funkcja kulturalna i kulturotwórcza

Obszar partnerstwa pełni także ważną funkcję kulturalną i kulturotwórczą. O podtrzymanie dziedzictwa niematerialnego dbają lokalne organizacje pozarządowe – przede wszystkim Koła Gospodyń Wiejskich i Ochotnicze Straże Pożarne, zespoły folklorystyczne, a także instytucje kultury oraz lokalni artyści. Na obszarze partnerskich gmin odbywa się wiele cyklicznych imprez i festiwali kultywujących dziedzictwo regionu, wśród których należy wymienić: festiwal „Na Ponidziu wiosna trwa”, „Święto Plonów”, Przegląd Pieśni Ludowej „Ciżbom Śpiewanie”, festyn „Krew Darem Życia”, „Kingonalia, coroczne Jarmarki Bożonarodzeniowe, Przegląd Kapel i Instrumentalistów Ludowych w Niegostawicach, a także spektakle „Teatru Kasztelańskiego”, „Teatru Ciut Frapujących” oraz występy „Orkiestry Kasztelańskiej”. Ważną grupę wydarzeń o charakterze kulturalnym stanowią te związane z lokalną historią czerpiące z tradycji militarnej i kolejarskiej Ponidzia. Zaliczyć do nich należy przede wszystkim: „Dzień Kolejara”, „Rajd Republiki Pińczowskiej”, „Bieg na Grochowska”, Imieninowy Rajd Marszałka Piłsudskiego czy Rajd „Tożsamość i Pamięć”.

Przez obszar partnerstwa przebiega wiele szlaków turystycznych, spośród których promowany jest w sposób szczególny Szlak Kulinaryny Ponidzia i Powiśla oznaczony

¹⁵Spółka Novatek Green Energy dysponuje dwoma terminalami przeładunkowymi w miejscowości Gołuchów i Wola Żydowska.

¹⁶Spółka Złote Ziaro Sp. z o.o. świadczy usługi magazynowe w centrum przeładunkowym zlokalizowanym na terenie miejscowości Wola Żydowska.

znakiem Dziedzictwa Kulinarnego Województwa Świętokrzyskiego. Turystyka kulinarna to szczególny typ turystyki, którego celem jest nie tylko poznanie lokalnych potraw i charakterystycznych dla danego regionu smaków, ale także kultury kulinarnej, miejscowych obyczajów i tradycji. Okazjami do obcowania z kulinarnym dziedzictwem Ponidzia są organizowane przez Koła Gospodyń Wiejskich festyny oraz konkursy na lokalne potrawy, w tym popularna „bitwa na zupy” oraz obchody Niedzieli Palmowej, podczas której oprócz palm wielkanocnych prezentowane są tradycyjne stoły i potrawy wielkanocne.

Adresatami tych imprez są zarówno mieszkańcy obszaru partnerstwa, jak i osoby przyjezdne. Mają one na celu nie tylko upowszechnienie i promowanie lokalnych tradycji, ale także zwiększenie atrakcyjności kulturalnej i turystycznej tej części województwa świętokrzyskiego.

Świadectwem bogatej i burzliwej historii Ponidzia są liczne zabytki, spośród których najstarsze datowane są na czasy pradziejowe i przedpiastowskie. Na obszarze partnerstwa zlokalizowanych jest wiele obiektów architektury sakralnej – kościelnej, klasztornej, synagogałnej, pałacowej, a także zabytki techniki oraz miejsca pamięci narodowej i pamiątki wojenne, przede wszystkim z okresu I i II wojny światowej.

Funkcja turystyczna i sportowo-rekreacyjna

Ponidzie jest jednym z ważniejszych rejonów województwa świętokrzyskiego o znaczących walorach przyrodniczych, co sprzyja rozwojowi turystyki. Bogactwo dziedzictwa przyrodniczego Ponidzia można podziwiać podążając szlakiem Ponidziańskich Rezerwatów Przyrody lub jedną z tras dydaktyczno-przyrodniczych. Ukształtowanie terenu gmin obszaru partnerstwa stwarza także dogodne warunki do rozwoju turystyki pieszej i rowerowej, co wpływa korzystnie na organizację imprez sportowo-rekreacyjnych takich jak: „Sobków biega” czy „Bieg Szlakiem Mięty i Kamienia”. Wśród pozostałych imprez sportowych na uwagę zasługuje: Ogólnopolski Trójbój Siłowy, organizowane cyklicznie rozgrywki o mistrzostwo seniorów klasy B w piłce nożnej, a także rozgrywki o mistrzostwo klasy okręgowej juniorów starszych. Przez gminy obszaru partnerstwa przebiega wiele szlaków rowerowych, spośród których wymienić należy Rowerowy Szlak Architektury Obronnej, Rowerowy Szlak – Miejsca Mocy i Rowerowy Szlak – Madonny Ponidzia.

Ryc. 26. Spływ Kajakowy rzeką Nidą.

Źródło: Archiwum własne gminy Pińczów. Fot. A. Mazurek.

Sieć rzeczna charakterystyczna dla obszaru partnerstwa stwarza dogodne warunki dla turystyki wodnej. Wycieczkę krajoznawczą tą drogą można odbyć trasą kajakową na odcinku Pińczów-Kije-Złota oraz Wiślica-Nowy Korczyn, korzystając z niezbędnej infrastruktury w Pińczowie, Wiślicy i Nowym Korczynie. W pełni profesjonalna infrastruktura przydatni kajakowej na rzece Nidzie znajduje się także w Chrobrzu w gminie Złota. Lokalna Grupa Działania „Ponidzie” w ramach projektu współpracy oznakowała szlak kajakowy z miejscami postojowymi na odcinku od Rębowa (gmina Pińczów) aż po Żurawniki (gmina Kije). Do niedawna wzdłuż rzeki Nidy można było podróżować również kolejką wąskotorową „Ciuchcia Ekspres Ponidzie” kursującą w sezonie letnim na trasie Jędrzejów – Jasionna – Motkowice – Umianowice – Pińczów. Obecnie uroki Ponidzia można podziwiać z wysokości – loty paralotnią oferuje bowiem Aeroklub w Pińczowie.

Rozpoznawalnym produktem turystycznym na obszarze partnerstwa jest założony w 1993 roku Ogród na Rozstajach – jedyny w województwie świętokrzyskim prywatny ogród botaniczno-ornitologiczny udostępniony dla zwiedzających.

Obecnie zajmuje on obszar około hektara i obejmuje ponad dwa tysiące odmian roślin i kilkanaście gatunków ptaków ozdobnych.

Projektem o kluczowym znaczeniu dla rozwoju funkcji turystycznej OP jest utworzenie tzw. szlaku turystycznego „Nidy”¹⁷. Projekt ten ma na celu zwiększenie konkurencyjności turystycznej Ponidzia, a pośrednio rozwój gospodarczy terenów leżących wzdłuż rzeki Nidy, w tym gmin obszaru partnerstwa. Koncepcja projektowa zakłada przygotowanie atrakcyjnej oferty dla turystów i podróżnych poprzez wyeksponowanie najważniejszych miejsc o znaczeniu kulturowym i przyrodniczym. Jednym z elementów tego projektu jest utworzenie szlaku dydaktyczno-historycznego dotyczącego historii zabytkowej kolejki wąskotorowej tzw. Ciuchci Express Ponidzie. Działanie to, które angażuje dwa partnerskie samorządy to jest gminę Wiślica i gminę Pińczów zakłada adaptację zabytkowych budynków stacyjnych zlokalizowanych na terenie obu gmin na centra regionalno-historyczne. Koncepcja obejmuje stworzenie ekspozycji poświęconej kolejce oraz miejsca rekreacji dla mieszkańców i podróżnych, w tym rowerzystów.

Prace przygotowawcze do pozyskania funduszy na realizację szlaku w części niezabytkowej są bardzo zaawansowane; starania obu partnerskich gmin skupiają się obecnie na pozyskaniu środków na restaurację zabytkowych budynków stacyjnych.

¹⁷Projekt szlak turystyczny „Nida” został ujęty w projekcie SRWŚ 2030+.

Ryc. 27. Ciuchcia Express Ponidzie.

Źródło: Archiwum własne gminy Pińczów. Fot. A. Mazurek.

Równoległe z projektem utworzenia szlaku turystycznego „Nida” opracowywana jest koncepcja budowy ścieżki rowerowej łączącej gminy Pińczów, Złota i Wiślica.

Ważnym punktem na mapie Ponidzia wzbogacającym aktualną ofertę turystyczną i krajoznawczą regionu będzie Centrum Edukacji Przyrodniczej powstające w Umianowicach na terenie gminy Kije. Jedną z głównych atrakcji ośrodka ma być tzw. Nidarium – ogromne akwarium ukazujące życie w Nidzie. Przy ośrodku powstanie także mini-gospodarstwo, a na bazie wyremontowanej wieży ciśnień – wieża obserwacyjna, z której szczytu będzie można oglądać okoliczną faunę i florę.

Ryc. 28. Peron Ciuchci Express Ponidzie – Wygoda.

Źródło: Archiwum własne gminy Imielno.

Jedno z działań projektowych obejmuje także remont stacyjki kolejowej, która umożliwi przejazd drezyną na odcinku Umianowice-Hajdaszek uzupełniając trasę przejazdu ponidziańskiego ekspresu.

Kluczowym dla partnerstwa przedsięwzięciem będzie zatem wznowienie kursów „Ciuchci Ekspres Ponidzie”, która na przestrzeni ubiegłego roku przeszła pod zarząd Zespołu Świętokrzyskich i Nadnidziańskich Parków Krajobrazowych. Aktualnie trwają prace, które mają na celu odrestaurowanie taboru zabytkowej kolejki. W pierwszej kolejności planuje się przywrócić kursowanie ciuchci na odcinku Jędrzejów – Wygoda (gmina Imielno), następnie Wygoda – Umianowice (gmina Kije), aby zapewnić połączenie Jędrzejowa z jedną z najważniejszych inwestycji prowadzonych na obszarze partnerstwa – budową Centrum Edukacji Przyrodniczej w Umianowicach. Powodzenie tego przedsięwzięcia będzie, jednakże uzależnione od ekspertyzy wytrzymałości zabytkowych elementów infrastruktury kolejowej oraz dostępności środków przeznaczonych na ich modernizację.

Na obszarze partnerstwa z powodzeniem działają gospodarstwa agroturystyczne, takie jak Gospodarstwo Rybackie Górki, Gospodarstwo Rybackie w Stawach, Gospodarstwo Agroturystyczne w Koperni, Gospodarstwo Agroturystyczne w Krzyżanowicach oraz mniejsze ośrodki w Wiślicy i Kijach. Sieć hydrologiczna, której częścią są liczne jeziora i stawy, sprawia, iż oprócz usług noclegowych ośrodki agroturystyczne nierzadko umożliwiają korzystanie z bogatej oferty rekreacyjno-sportowej opartej na tym zasobie (agroturystyka wędkarska). Popularna wśród gospodarstw agroturystycznych jest również oferta jazdy konnej, oferta wypożyczalni rowerów i kajaków, oferta gastronomiczna (grille, ogniska) a wśród ośrodków wypoczynkowych oferta typu „beauty” (Ośrodek Sielsko Na Wygodzie, Zamek Rycerski w Sobkowie). Z nauki jazdy konnej można skorzystać również w gminie Kije (Stajnia „Kliszów”) oraz w gminie Michałów, na terenie której usytuowana jest Stadnina Koni Michałów, zajmująca się hodowlą koni czystej krwi arabskiej, obecnie największa a Polsce.

Ryc. 29. Ludowy Klub Jeździecki „Ponidzie”.

Źródło: Archiwum własne gminy Pińczów. Fot. A. Mazurek.

Z uwagi na charakter obszaru partnerstwa działalność agroturystyczna oraz powiązana z nią działalność usługowa stanowią naturalne uzupełnienie funkcji rolniczej obszaru, a także jeden z jego potencjałów rozwojowych.

Funkcję turystyczną w zakresie sportu i rekreacji wspiera działalność lokalnych, samorządów, organizacji oraz klubów sportowych (Klub Wodny „KON-TIKI”, Uczniowski Ludowy Klub Sportowy we Włoszczowicach, Football Academy Pińczów).

Baza do uprawiania sportu, wypoczynku i rekreacji jest zazwyczaj lepiej rozwinięta w większych gminach obszaru partnerstwa, jednakże analiza danych ilościowych i jakościowych, w tym badania przeprowadzone w ramach projektu CWD „Centrum Wsparcia Doradczego” dla obszaru partnerstwa wykazują, iż zarówno infrastruktura techniczna, jak i związana z nią oferta usługowa nie jest wystarczająca w zakresie profesjonalizacji przemysłu turystycznego.

Ryc. 30. Stawy rybne w miejscowości Stawy.

Źródło: Archiwum własne gminy Imielno. Fot. P. Suchoń.

Funkcje administracyjne

Szczególną pozycję na tle pozostałych jednostek obszaru partnerstwa odgrywa Pińczów oraz Jędrzejów. Ośrodki te pełnią ważne funkcje administracyjne, odpowiednio w skali powiatu pińczowskiego i powiatu jędrzejowskiego „obsługując” ludność pozostałych gmin obszaru partnerstwa oraz okolicznych terenów wiejskich. Dotyczy to przede wszystkim gmin obszaru partnerstwa takich jak: Złota, Michałów, Kije, Imielno i Sobków. Z uwagi na przynależność do powiatu buskiego gminy miejsko-wiejskie Wiślica i Nowy Korczyn ciążyą w sposób naturalny do miasta powiatowego odpowiedniej jednostki administracyjnej to jest do Buska-Zdroju.

1.2.3. Podsumowanie

Obszar partnerstwa Ponidzie to struktura przestrzenna o układzie północnym i południowo-wschodnim. W jego centrum znajduje się gmina Pińczów wraz z miastem powiatowym Pińczów. Drugi ośrodek miejski będący także miastem powiatowym to Jędrzejów, który znajduje się na obszarach peryferyjnych partnerstwa, w jego północno-zachodniej części. Miasta te poza funkcjami administracyjnymi wynikającymi z podziału administracyjnego kraju, pełnią również ważne funkcje kulturalne, handlowe oraz przemysłowe. Zważywszy na centralne położenie Pińczowa powiązania przestrzenno-funkcjonalne gmin powiatu buskiego to jest gminy Wiślica i gminy Nowy Korczyn wydają się silniejsze z Pińczowem niż z peryferyjnie położonym Jędrzejowem, który jest ważnym centrum usługowym przede wszystkim dla mieszkańców gminy Sobków i gminy Imielno, a w dalszej kolejności dla mieszkańców gminy Kije, Michałów i Pińczów.

Przeprowadzone badania bilansu usług wskazują na istotne ciążenie gmin obszaru partnerstwa ku miastu wojewódzkiemu, a także ku Busku-Zdrojowi, jak również – w przypadku skrajnie położonych gmin – ku Kazimierzy Wielkiej (Złota, Wiślica, Nowy Korczyn) oraz ku Morawicy i Chęcinom (Kije, Sobków). Większość usług można kupić lub zrealizować lokalnie, w danej gminie lub na obszarze partnerstwa. Wyjątek stanowią zazwyczaj usługi edukacyjne (edukacja na poziomie średnim i wyższym), kulturalne (galerie, muzea, kina, teatry), a także specjalistyczne usługi w zakresie ochrony zdrowia.

Na obszarze partnerstwa obserwuje się intensywny, wielokierunkowy przepływ osób związany z zatrudnieniem. Większość mieszkańców gmin Kije, Złota, Michałów, Sobków, Imielno, Nowy Korczyn oraz Wiślica wyjeżdża do pracy poza teren swojej gminy, nierzadko również poza obszar partnerstwa. W przypadku gminy Pińczów przepływ ten wydaje się bardziej zbilansowany – część mieszkańców gminy znajduje zatrudnienie lokalnie, na terenie gminy, część natomiast podejmuje zatrudnienie poza swoim miejscem zamieszkania. Gmina Jędrzejów wraz z miastem Jędrzejów wydaje się jednostką o najbardziej chłonnym rynku pracy. Na obszarze partnerstwa

najważniejszym działem gospodarczym jest produkcja rolnicza, zdecydowanie mniejszą rolę odgrywają pozostałe gałęzie gospodarki takie jak przemysł, budownictwo czy handel.

1.3. Współpraca z kluczowymi partnerami

1.3.1. Współpraca z kluczowymi partnerami instytucjonalnymi

W dniu 19 listopada 2019 roku gminy Pińczów, Złota, Kije, Michałów, Jędrzejów, Sobków, Imielno, Wiślica, Nowy Korczyn wraz z Powiatem Pińczowskim podpisały porozumienie jednostek samorządu terytorialnego na rzecz utworzenia Obszaru Strategicznej Interwencji Ponidzie (OSI Ponidzie). Intencją zawieranego porozumienia było wspólne opracowanie programu strategicznego stanowiącego rekomendację do uwzględnienia OSI Ponidzie w tworzonej Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+. Na mocy tego dokumentu została powołana Rada Porozumienia składająca się z przedstawicieli jednostek samorządów wchodzących w jego skład, a także powstało stanowisko Koordynatora prac związanych z przygotowaniem programu strategicznego, które powierzono Staroście Pińczowskiemu.

W związku z możliwością uczestnictwa w projekcie pilotażowym CWD „Centrum Wsparcia Doradczego” partnerzy porozumienia na rzecz utworzenia OSI Ponidzie we wrześniu 2020 roku podpisali list intencyjny w sprawie dalszej współpracy. Na mocy tego dokumentu powołana została Rada Partnerstwa składająca się z burmistrzów i wójtów partnerskich gmin. Utworzono także stanowisko Przewodniczącego Rady Partnerstwa oraz Koordynatora Prac, które powierzono Staroście Pińczowskiemu.

W ocenie partnerów istnieje wiele elementów łączących współpracujące samorządy – wspólna historia i tradycja, rzeka Nida, dziedzictwo przyrodnicze oraz tkwiący w nim potencjał turystyczny, dominująca rola gospodarki opartej na rolnictwie i przetwórstwie rolno-spożywczym, a także wspólne problemy takie jak: postępująca depopulacja, starzenie się społeczeństwa, niewystarczająca dostępność usług komunalnych czy mało konkurencyjny rynek pracy. Dlatego też tym co łączy partnerów i motywuje do podejmowania wspólnych przedsięwzięć jest przede wszystkim chęć działania na rzecz społeczności lokalnej i poprawa jakości życia mieszkańców Ponidzia.

Na podstawie przeprowadzonej ankiety stwierdzono, iż głównymi obszarami dotychczasowej współpracy była ochrona środowiska oraz e-administracja. Przedsięwzięcia, które chętnie realizowano wspólnie zakładały bowiem instalację urządzeń OZE, a także wdrażanie nowych rozwiązań informatycznych oraz rozwój e-usług. Projekty partnerskie z ostatnich pięciu lat zamieszczono w poniższej tabeli.

Tabela 9. Projekty realizowane wspólnie przez partnerów porozumienia Ponidzie.

Obszar współpracy	Partnerzy		
	należący do OP	spoza OP	status projektu
Instalacja urządzeń OZE na budynkach użyteczności publicznej	Gmina Złota (lider), Gmina Michałów	Gmina Działoszyce	Projekt zrealizowany
Instalacja urządzeń OZE na budynkach prywatnych – projekt parasolowy	Gmina Michałów	Gmina Działoszyce (lider)	Projekt w trakcie realizacji.
Instalacja urządzeń OZE na budynkach prywatnych – instalacji kolektorów słonecznych oraz fotowoltaicznych	Gmina Złota, Gmina Wiślica (lider), Gmina Nowy Korczyn	Gmina Opatowiec, Gmina Czarnocin	Projekt zrealizowany
Instalacja urządzeń OZE na budynkach prywatnych	Gmina Wiślica (lider), Gmina Nowy Korczyn	Gmina Opatowiec, Gmina Czarnocin	"Instalacja systemów energii odnawialnej na domach prywatnych ..." – projekt zrealizowany

Instalacja urządzeń OZE na budynkach publicznych i prywatnych – instalacji kolektorów słonecznych oraz fotowoltaicznych	Gmina Nowy Korczyn, Gmina Wiślica, Gmina Pińczów, Gmina Kije	Gmina Busko-Zdrój, Gmina Gnojno, Gmina Pacanów, Gmina Solec-Zdrój, Gmina Stopnica, Gmina Tuczępy	„Instalacja systemów energii odnawialnej na budynkach użyteczności publicznej oraz domach prywatnych w gminach powiatu buskiego i pińczowskiego” – projekt zrealizowany
Instalacja urządzeń OZE na budynkach publicznych i prywatnych – instalacji kolektorów słonecznych oraz paneli fotowoltaicznych	Gmina Sobków	Gmina Klimontów	Projekt zrealizowany
Instalacja urządzeń OZE na budynkach publicznych i prywatnych – instalacji kolektorów słonecznych oraz paneli fotowoltaicznych	Gmina Imielno	Gminy Słupia, Gmina Nagłowice, Gmina Skalbmierz	„Instalacja systemów odnawialnych źródeł energii ...” – projekt zrealizowany
Pakiet projektów w ramach rewitalizacji – Gmina Michałów	Gmina Michałów (lider), Starostwo Powiatowe w Pińczowie	Wojewódzki Zarząd Dróg	Projekt w trakcie realizacji

Rozbudowa infrastruktury informatycznej JST	gminy obszaru partnerstwa	Gminy Województwa Świętokrzyskiego, UMWŚ (lider)	„E-świętokrzyskie” – projekt zrealizowany
Rozbudowa infrastruktury informatycznej JST i rozwój e-usług	Gmina Wiślica, Gmina Nowy Korczyn	Gmina Stopnica, Gmina Solec-Zdrój, Nowy, Gmina Tuczępy, Gmina Pacanów	„Podniesienie jakości obsługi mieszkańców, poprzez wdrożenie innowacyjnych rozwiązań wpływających na poprawę efektywności i dostępności e-usług w gminach...” – projekt zrealizowany
Rozwój e-usług	Gmina Kije, Gmina Sobków	Gmina Morawica	„Rozwój elektronicznych usług publicznych ...” – projekt zrealizowany

Źródło: Oprac. własne. na podstawie ankiety przeprowadzonej wśród partnerów.

Bogate doświadczenia zebrano także w trakcie realizacji projektów infrastrukturalnych, dotyczących budowy i modernizacji dróg oraz przejść dla pieszych, a także rozbudowy infrastruktury pieszo-rowerowej. Inwestycje te były realizowane przez gminy należące do jednego powiatu we współpracy z odpowiednim samorządem powiatowym (gmina Pińczów, gmina Kije) lub miały charakter ponad-powiatowy. Za takie przedsięwzięcie można uznać inicjatywę budowy drogi łączącej gminę Imielno z gminą Michałów.

Ważną inicjatywą o ponad-powiatowym charakterze jest budowa trasy pieszo-rowerowej wraz z niezbędną infrastrukturą na odcinku Pińczów-Złota-Wiślica, którą przypieczętowano podpisanym w lutym 2021 roku porozumieniem. Inną ważną deklaracją współpracy o zasięgu lokalnym jest porozumienie zawarte między gminą Pińczów oraz Powiatem Pińczowskim dotyczące opracowania koncepcji budowy zbiornika retencyjnego „Pińczów”.

Partnerów łączą również inne formy współpracy. W minionych latach gminy obszaru partnerstwa zawierały porozumienia, na mocy których dokonywały wspólnych zakupów energii lub prowadziły wspólną gospodarkę śmieciową – jako przykład można podać gminy powiatu jędrzejowskiego (Jędrzejów, Imielno i Sobków) zrzeszone w ramach Związku Międzygminnego „Ekologia” oraz gminy powiatu pińczowskiego (gmina Kije, gmina Złota, gmina Działoszyce – gmina spoza obszaru partnerstwa).

1.3.2. Współpraca z kluczowymi partnerami społecznymi

Zdaniem partnerów oprócz działań realizowanych przez samorządy lokalne ważne są również inne formy współpracy zakładające współdziałanie przedstawicieli różnych sektorów – administracyjnego, gospodarczego i społecznego. Partnerskie gminy współpracują z innymi jednostkami terytorialnymi, jak również jednostkami organizacyjnymi, spółkami gminnymi czy organizacjami pozarządowymi wśród których szczególnie aktywne są Ochotnicze Straże Pożarne (OSP) oraz Koła Gospodyń Wiejskich (KGW). Ważnymi emisariuszami współpracy międzysektorowej są Lokalne Grupy Działania (LGD) takie jak LGD „Ponidzie”, LGD „Ziemia Jędrzejowska – GRYF czy Świętokrzyska Rybacka LGD. W gminie Pińczów projekty międzysektorowe są wyłaniane w trakcie naboru pomysłów prowadzonego przez tamtejszą LGD. Do ważniejszych przedsięwzięć zrealizowanych według tego mechanizmu zaliczyć należy:

- projekty Lokalnej Organizacji Turystycznej „Ziemi Pińczowskiej” takie jak: „Promocja Miasta i Gminy Pińczów poprzez wydanie albumu fotograficznego”, „Promocja Gminy Pińczów poprzez organizację cyklu imprez „Klimaty Pińczowa”, „KWIAToWo – warsztaty florystyczno-rękodzielnicze”, „Zapraszamy na Ponidzie – promocja Miasta Pińczowa oraz Powiatu Pińczowskiego”,
- projekty Starostwa Powiatowego takie jak: „Rowerowy szlak turystyczny Madonny Ponidzia”, „Zachowanie dziedzictwa kulturowego poprzez wydanie publikacji Kapliczki, krzyże, przydrożne figury w Sercu Ponidzia”,
- projekty Fundacji Ekorozwój Ponidzia takie jak: „Zachowanie dziedzictwa lokalnego oraz promocja obszaru poprzez zakup tradycyjnych strojów Ponidzia z przełomu XVII-XVIII wieku”, „Zachowanie dziedzictwa lokalnego poprzez zakup strojów ludowych dla najmłodszych w wieku przedszkolnym”, „Otwarta scena tańca i muzyki”, „Ponidiańskie smaki – wspólna pasja wspólne dzieło”,
- projekty OSP w Krzyżanowicach takie jak: „Poprawa infrastruktury kulturalnej poprzez remont budynku OSP Krzyżanowice”, „Razem dla bezpieczeństwa – kurs kwalifikowanej pierwszej pomocy dla członków

organizacji pozarządowych z Gminy Pińczów”, „Szkolenie członków organizacji pozarządowych z terenu Gminy Pińczów ...”.

Przywołane przykłady świadczą o dobrej współpracy między-sektorowej, której efektem jest wspólna realizacja wydarzeń kulturalnych i rekreacyjno-sportowych, a także realizacja inicjatyw zwiększających bezpieczeństwo czy umożliwiających podnoszenie kompetencji społeczności lokalnej.

Ważnym obszarem potencjalnej współpracy partnerów jest aktywizowanie mieszkańców oraz wspieranie inicjatyw oddolnych. Jedną z form takiego wsparcia jest funkcjonujący w gminie Pińczów Budżet Obywatelski oraz lokalne fundusze sołeckie.

1.4. Analiza aktualnych polityk rozwoju gmin/powiatów

Analizę polityk rozwoju jednostek wchodzących w skład Partnerstwa Ponidzie przeprowadzono na podstawie aktualnych strategii rozwoju, raportów o stanie gmin oraz innych ogólnodostępnych źródeł informacji. W oparciu o pozyskane dane opracowano zbiorczą matrycę celów OP wyróżniającą 18 obszarów strategicznych. Szczegółowa analiza przedmiotowej matrycy pozwoliła stwierdzić, iż na plan pierwszy lokalnych polityk rozwoju gmin obszaru partnerstwa wysuwają się zagadnienia związane z rozwojem gospodarczym, ochroną środowiska, przemysłami czasu wolnego oraz rozwojem sportu i rekreacji. Wśród podobszarów analitycznych wyróżniono:

dla obszaru gospodarka:

- tworzenie nowych terenów inwestycyjnych
- tworzenie rynku zbytu produktów rolno-spożywczych
- budowa nowej lub adaptacja istniejącej infrastruktury technicznej
- świadczenie specjalistycznego doradztwa dla przedsiębiorców
- rozwój małych i średnich przedsiębiorstw
- kreowanie przyjaznego klimatu dla rozwoju przedsiębiorczości

dla obszaru ochrona środowiska:

- wzrost udziału energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych
- poprawa efektywności energetycznej budynków publicznych i prywatnych
- ograniczenie niskiej emisji
- promocja postaw proekologicznych, edukacja ekologiczna
- utylizacja szkodliwych odpadów
- poprawa jakości i dostępności usług komunalnych

dla obszaru przemysły czasu wolnego:

- ochrona dziedzictwa materialnego
- turystyczne zagospodarowanie obiektów zabytkowych
- rozbudowa infrastruktury rekreacyjno-plenerowej
- zwiększenie atrakcyjności i konkurencyjności turystycznej

dla obszaru sport i rekreacja:

- rozwój bazy sportowo-rekreacyjnej
- wzrost jakości i dostępności usług sportowych, rekreacyjnych

Ważnymi dla większości partnerów obszarami strategicznej interwencji są także: kultura, promocja i rynek pracy stanowiące uzupełnienie obszarów kluczowych scharakteryzowanych powyżej. Podobszarami analitycznymi w obrębie każdego z w/w obszarów są:

dla obszaru kultura:

- wzrost atrakcyjności oferty kulturalnej
- upowszechnianie tradycji i dóbr kultury niematerialnej
- rozwój bazy kulturalnej

dla obszaru rynek pracy:

- aktywizacja zawodowa mieszkańców, w tym osób bezrobotnych, wspieranie zatrudnienia
- pobudzanie przedsiębiorczości, stwarzanie warunków do rozwoju przedsiębiorczości

dla obszaru promocja:

- promocja walorów przyrodniczych i krajobrazowych Ponidzia
- promocja walorów zabytkowych i turystycznych Ponidzia
- budowa marki JST, regionu, produktu, kreowanie wizerunku.

Ważnymi aspektami strategicznej interwencji są również kierunki działań mające na celu zwiększenie jakości i dostępności świadczonych publicznie usług. Dotyczy to przede wszystkim usług związanych z oświatą i wychowaniem, ochroną zdrowia oraz usług administracyjnych, w tym e-usług. Odpowiedzią na zjawiska demograficzne zwłaszcza te związane z depopulacją i starzeniem się społeczeństwa są kierunki działań nakierowane na rozwój usług senioralnych. Należą do nich:

- aktywizacja (społeczna i zawodowa) osób starszych, w tym niepełnosprawnych i długotrwale chorych
- przeciwdziałanie wykluczeniu osób starszych, integracja międzypokoleniowa, przeciwdziałanie bezrobociu
- poprawa jakości życia osób starszych, poprawa jakości i dostępności do usług.

Obszarami strategicznej interwencji, które w mniejszym stopniu angażują wszystkich partnerów jest: mieszkalnictwo, budownictwo socjalne, administracja i bezpieczeństwo publiczne, planowanie przestrzenne oraz pomoc społeczna.

Tabela 10. Matryca celów operacyjnych jednostek terytorialnych obszaru partnerstwa.

	Powiat Pińczowski	Pińczów	Kije	Michałów	Złota	Jędrzejów	Sobków	Imielni	Nowy Korczyn	Wiślica
ADMINISTRACJA										
BEZPIECZEŃSTWO PUBLICZNE										
BUDOWNICTWO SOCIALNE										
E-ADMINISTRACJA										
GOSPODARKA										
MIESZKALNICTWO										
OCHRONA ŚRODOWISKA										
OŚWIATA I WYCHOWANIE										

PLANOWANIE PRZESTRZENNE										
POMOC SPOŁECZNA										
KULTURA										
PROFILAKTYKA I OCHRONA ZDROWIA										
PROMOCJA										
PRZEMYSŁ CZASU WOLNEGO										
RYNEK PRACY										
SPORT I REKREACJA										
TRANSPORT PUBLICZNY I KOMUNIKACJA										
USŁUGI SENIORALNE										

Źródło: Oprac. własne. na podstawie badań przeprowadzonych wśród partnerów.

2. Portret statystyczny obszaru partnerstwa – charakterystyka wskaźnikowa

2.1. Analiza wskaźnikowa w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowo-przestrzennym

Wskaźnik ogólny rozwoju partnerstwa¹⁸ wyraża w syntetycznej formie stopień rozwoju całego obszaru partnerstwa (OP). Obrazuje on siłę konkurencyjną i tendencje rozwojowe (pozytywne lub negatywne) wszystkich partnerskich gmin w relacji do innych samorządów w określonych grupach porównawczych (GP). Na tej podstawie można ocenić, czy partnerstwo ma przewagę w danej dziedzinie w stosunku do innych samorządów, osiąga raczej średnie wartości lub czy jego

¹⁸ Analizę porównawczą przeprowadzono za pomocą narzędzia Związku Miast Polskich – Monitora Rozwoju Lokalnego II, które pozwala na ocenę stopnia konkurencyjności poszczególnych gmin porównując je z innymi gminami pełniącymi podobną funkcję w strukturze osiedleńczej kraju. Gminy współtworzące partnerstwo Ponidzie według podziału zaproponowanego przez prof. Przemysława Śleszyńskiego należą do następujących grup porównawczych (GR):

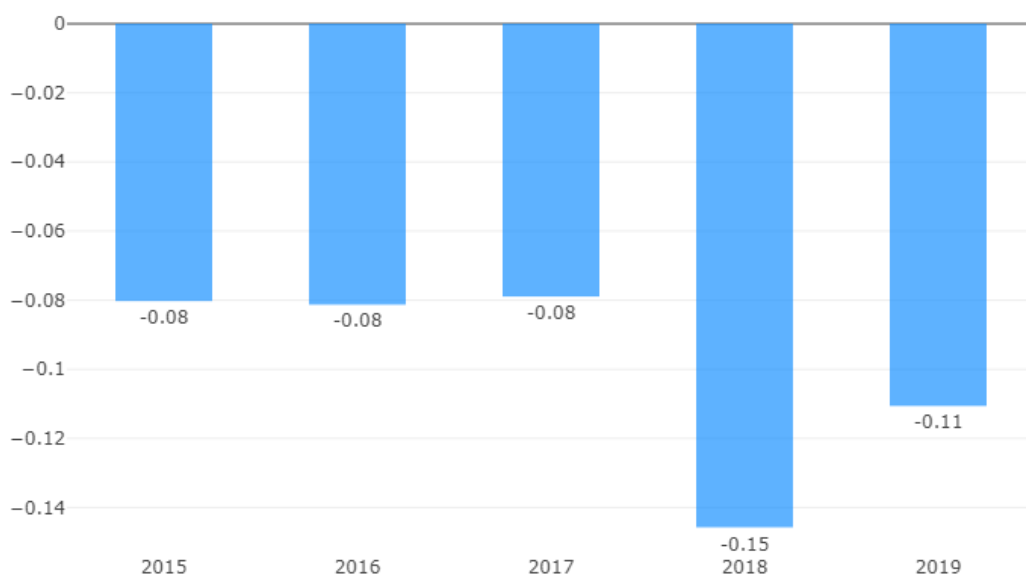
- gmina Pińczów należy do grupy gmin miejsko-wiejskich o gospodarce ekstensywnej (J3),
- gminy Żłota, Michałów, Kije, Nowy Korczyn i Wislica należą do grupy gmin wiejskich o gospodarce ekstensywnej (J4),
- gmina Jędrzejów należy do grupy gmin miejsko-wiejskich o charakterze wielofunkcyjnym (E3),
- gmina Sobków należy do grupy gmin wiejskich o umiarkowanej funkcji rolniczej (I4),
- gmina Imielno należy do grupy gmin wiejskich o intensywnej funkcji rolniczej (H4).

Wartością syntetyczną dla partnerstwa jest średnia odpowiednich wskaźników rozwoju gmin wchodzących w jego skład. Dla uwzględnienia zróżnicowania gmin w partnerstwie wartość syntetycznego wskaźnika jest średnią ważoną uwzględniającą liczbę mieszkańców poszczególnych gmin.

konkurencyjność maleje a dystans dzielący je od liderów w danym obszarze jest coraz większy.

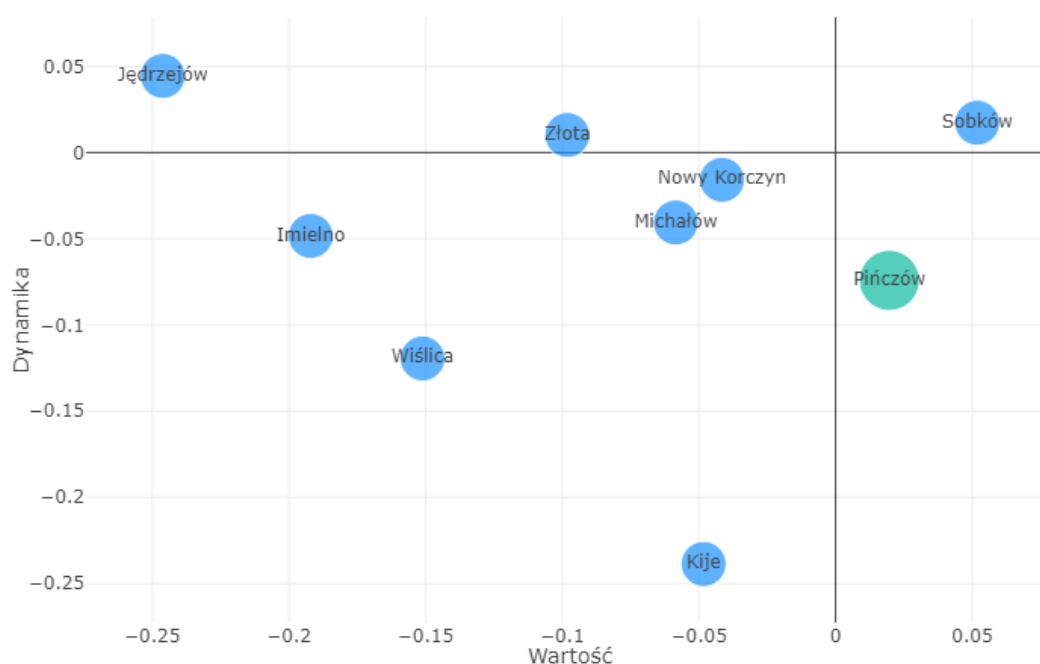
W latach 2015-2019 ogólny wskaźnik rozwoju dla partnerstwa Ponidzie przyjmował wartości ujemne. Oznacza to, że pozycja konkurencyjna partnerstwa, na którą składa się siła konkurencyjna poszczególnych partnerskich gmin była niekorzystna. W roku 2019 wskaźnik ten nieznacznie wzrósł względem roku poprzedniego, utrzymując, jednakże wartość poniżej zera, niższą niż w latach 2015-2017.

Ryc. 31. Wskaźnik ogólny rozwoju obszaru partnerstwa – lata 2015-2019.

Źródło: <https://partnerstwa.monitorrozwoju.pl/> [dostęp 11.03.2021].

Ryc. 32. Pozycja poszczególnych gmin w partnerstwie.

Źródło: <https://partnerstwa.monitorrozwoju.pl/> [dostęp 11.03.2021].

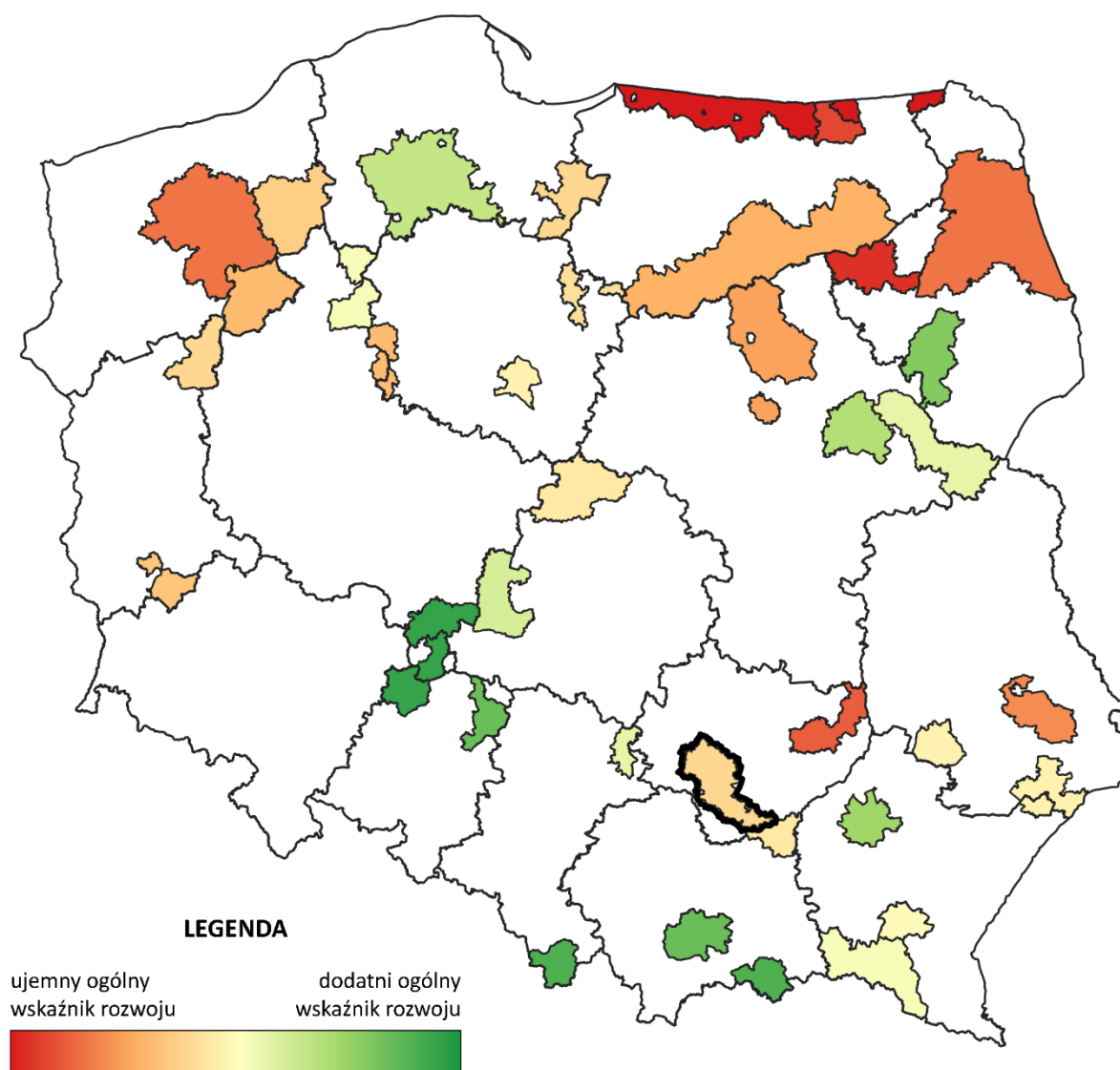
W analizowanym okresie najlepsza pozycja konkurencyjna charakteryzowała gminę Sobków – wartość ogólnego wskaźnika rozwoju (wartość wskaźnika > 0) oraz jego dynamika (dynamika > 0) wskazują na rosnącą przewagę gminy względem jednostek podobnych, należących do tej samej grupy porównawczej (GP). Konkurencyjną pozycję utrzymywała również gmina Pińczów (wartość wskaźnika > 0), choć jej przewaga nad GP stopniowo malała (dynamika < 0).

Gmina Jędrzejów w stosunku do innych gmin OP miała najłabszą pozycję w relacji do swojej grupy porównawczej. Podkreślić jednak należy, że dwie gminy – Jędrzejów i Złota, mimo aktualnie słabej pozycji konkurencyjnej budowały przewagę w swoich GP (dynamika > 0).

Odmienna sytuacja charakteryzowała pozostałe gminy, które w analizowanym okresie traciły swoją pozycję i siłę konkurencyjną. Były to gminy: Imielno, Nowy Korczyn, Michałów, Wiślica i Kije. Niekorzystnie w analizie porównawczej wypada Gmina Kije (wartość wskaźnika < 0 , dynamika < 0); w przypadku tej gminy dystans do średnich wartości w grupie porównawczej znacząco wzrósł.

Ujemne wartości wskaźnika rozwoju (siedem na dziewięć gmin) i stopniowa utrata przewagi konkurencyjnej większości jednostek w swoich grupach porównawczych (sześć na dziewięć gmin) wyrażająca się w ujemnej dynamice – inne JST w GP rozwijają się szybciej, powodując, że ogólny wskaźnik rozwoju obszaru partnerstwa również przyjmuje wartości ujemne.

Ryc. 33. Ogólny wskaźnik rozwoju partnerstw uczestniczących w projekcie pilotażowym CWD.

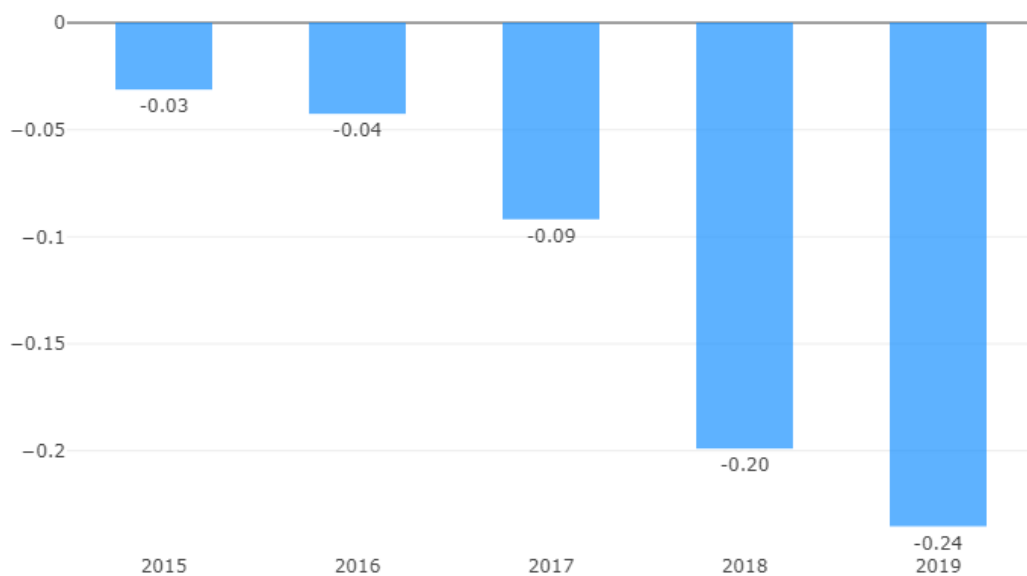
Źródło: Oprac. ZMP na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego.

2.1.1. Wymiar gospodarczy

W latach 2015-2019 ogólny wskaźnik rozwoju OP w wymiarze gospodarczym przyjmował wartości ujemne (Ryc. poniżej). Wskaźnik ten z roku na rok osiągał coraz niższe wartości, co wskazuje na słabnącą siłę i mniej korzystną pozycję konkurencyjną partnerstwa.

Dynamika rozwoju gospodarczego OP ma bardzo duże znaczenie dla ogólnej oceny procesów rozwojowych na tym obszarze. Spadek siły konkurencyjnej OP w wymiarze gospodarczym w latach 2015-2019 wpłynął na obniżenie ogólnego wskaźnika rozwoju dla OP. Kolejne lata nie przynoszą poprawy w wymiarze gospodarczym.

Ryc. 34. Ogólny wskaźnik rozwoju obszaru partnerstwa w wymiarze gospodarczym – I. 2015-2019.

Źródło: <https://partnerstwa.monitorrozwoju.pl/> [dostęp 11.03.2021].

Ryc. 35. Pozycja gmin w partnerstwie – wymiar gospodarczy.

Źródło: <https://partnerstwa.monitorrozwoju.pl/> [dostęp 11.03.2021].

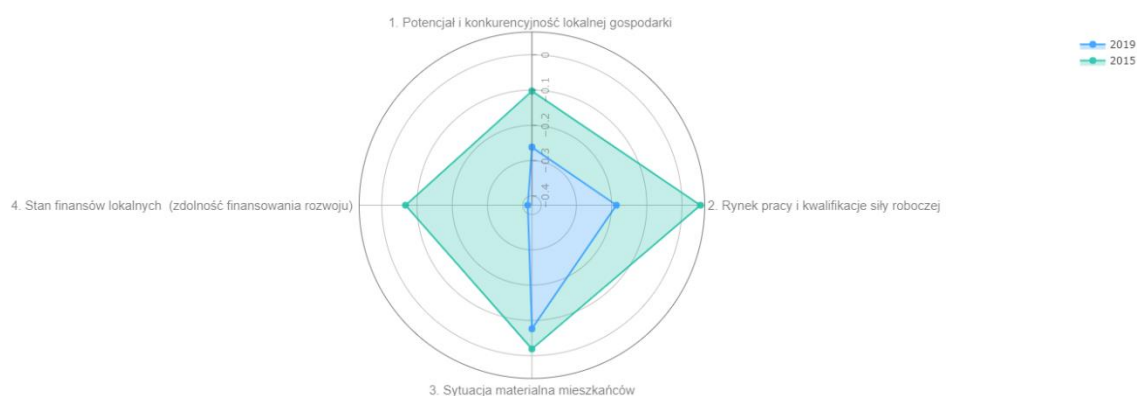
O aktualnym stopniu konkurencyjności partnerstwa decyduje pozycja poszczególnych partnerskich gmin, która w analizowanym okresie systematycznie słabła. Wszystkie jednostki charakteryzował bowiem ujemny wskaźnik rozwoju gospodarczego oraz ujemna wartość dynamiki tego wskaźnika.

Pośród analizowanych gmin w najlepszej sytuacji znajdowały się gminy Sobków i Nowy Korczyn, a także Michałów (z rosnącym dystansem do średniej w grupie). Wartość wskaźnika rozwoju w wymiarze gospodarczym dla wszystkich pozostałych gmin była niższa niż średnia w odpowiednich GP, a dystans w stosunku do najlepszych i średnich JST w tych grupach rósł.

Na stosunkowo niskie wartości syntetycznego wskaźnika rozwoju gospodarczego miały wpływ niekorzystne zmiany w podobszarach takich jak: stan finansów lokalnych rozumiany jako zdolność finansowania rozwoju przez jednostki samorządu terytorialnego, a także sytuacja na lokalnym rynku pracy w powiązaniu z kwalifikacjami siły roboczej. W 2019 roku, w porównaniu z rokiem 2015 znacząco zmalała zdolność finansowania rozwoju przez JST, nastąpiły też niekorzystne zmiany na rynku pracy. Znacząco zmniejszyły się potencjał i siła konkurencyjna OP.

Wybrane, szczególnie ważne dla partnerstwa elementy składające się na siłę i pozycję konkurencyjną w wymiarze gospodarczym zostały przeanalizowane w dalszej części tego rozdziału.

Ryc. 36. Dynamika zmian w podobszarach — ogólny wskaźnik rozwoju obszaru partnerstwa w wymiarze gospodarczym.

Źródło: <https://partnerstwa.monitorrozwoju.pl/> [dostęp 11.03.2021].

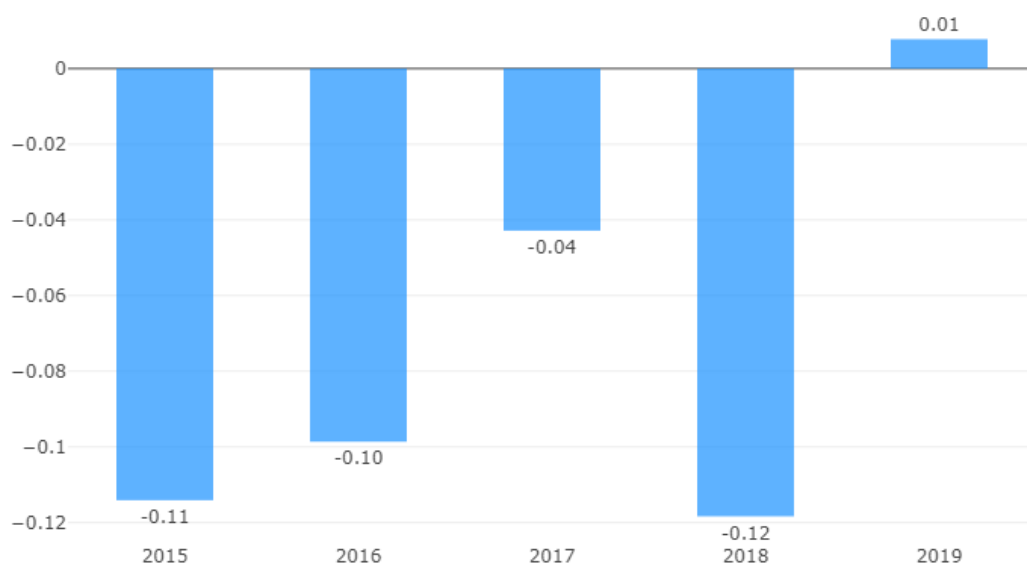
2.1.2. Wymiar społeczny

W latach 2015-2018 ogólny wskaźnik rozwoju OP w wymiarze społecznym przyjmował wartości ujemne. Jednakże na uwagę zasługuje fakt, iż w roku 2019 odnotowano znaczący wzrost wartości tego wskaźnika względem roku

poprzedniego. Po raz pierwszy w analizowanym okresie osiągnął on wartość dodatnią (0,01).

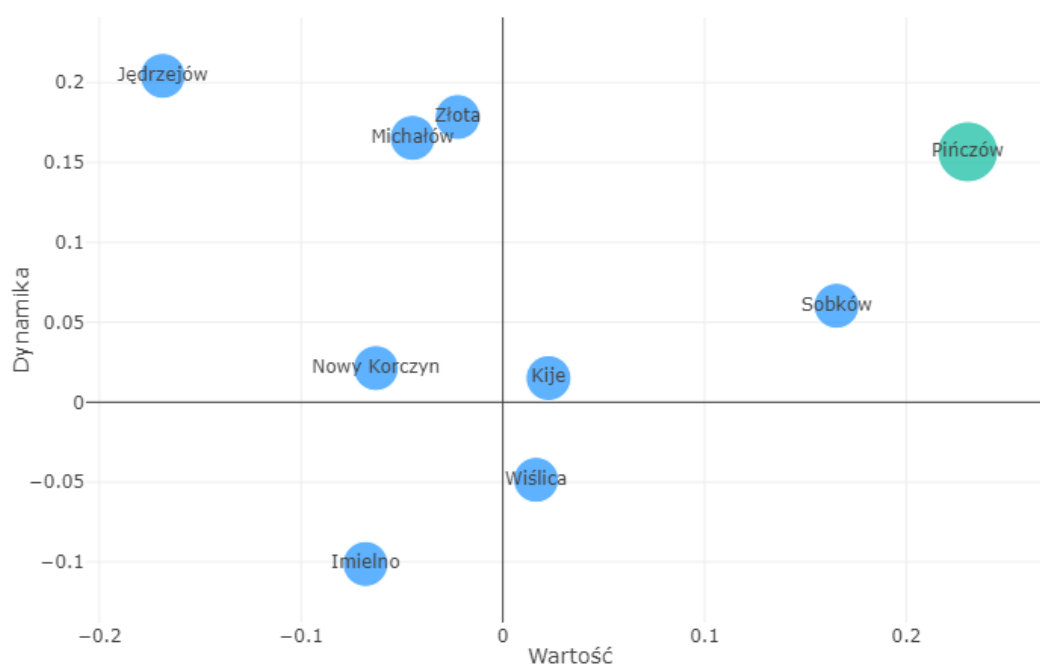
W stosunku do roku 2015 poprawie uległa dostępność i jakość zasobów mieszkaniowych, a także dostępność i jakość infrastruktury społecznej oraz usług. Pozytywne zmiany nastąpiły także w zakresie zasobów instytucjonalnych OP, kapitału społecznego i integracji oraz poziomu bezpieczeństwa.

Ryc. 37. Ogólny wskaźnik rozwoju obszaru partnerstwa w wymiarze społecznym – lata 2015-2019.

Źródło: <https://partnerstwa.monitorrozwoju.pl/> [dostęp 11.03.2021].

Ryc. 38. Pozycja gmin w partnerstwie – wymiar społeczny.

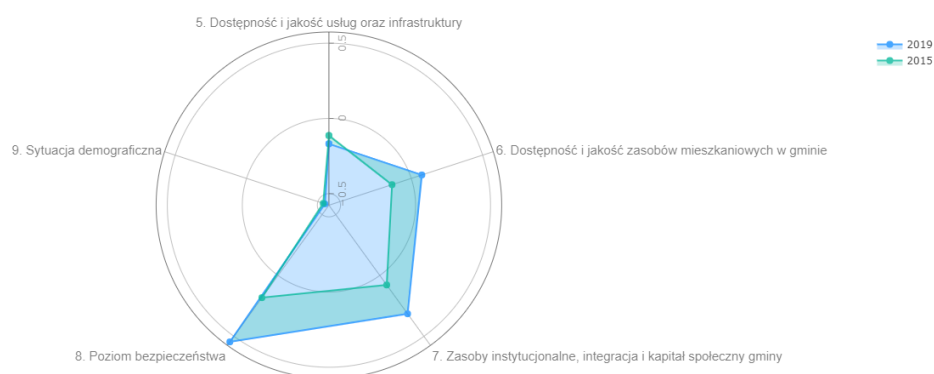

Źródło: <https://partnerstwa.monitorrozwoju.pl/> [dostęp 11.03.2021].

Pozycja konkurencyjna gmin Pińczów, Sobków i Kije w wymiarze społecznym jest stosunkowo silna – gminy te powiększały swoją przewagę nad innymi jednostkami należącymi do odpowiednich GP. Konkurencyjną pozycję utrzymywała również gmina Wiślica, choć jej przewaga nad GP w analizowanym okresie stopniowo malała. Pozostałe gminy takie jak Jędrzejów, Złota, Michałów i Nowy Korczyn, charakteryzują się niższą konkurencyjnością, ale powiększają swoją przewagę w stosunku do średniej w GP. Wyjątkiem jest gmina Imielno, której pozycja w GP jest relatywnie słaba, a do tego dzieli ją rosnący dystans w stosunku do średniej w swojej grupie porównawczej.

Wybrane, szczególnie ważne dla partnerstwa elementy składające się na siłę i pozycję konkurencyjną w wymiarze społecznym zostały przeanalizowane w dalszej części tego rozdziału.

Ryc. 39. Dynamika zmian w podobszarach – ogólny wskaźnik rozwoju obszaru partnerstwa w wymiarze społecznym – lata 2015-2019.

Źródło: <https://partnerstwa.monitorrozwoju.pl/> [dostęp 11.03.2021].

2.1.3. Wymiar środowiskowy

Wybrane, szczególnie ważne dla partnerstwa elementy składające się na siłę i pozycję konkurencyjną w wymiarze środowiskowym zostały przeanalizowane w dalszej części tego rozdziału.

2.2. Analiza wskaźnikowa pogłębiona dla obszaru partnerstwa

2.2.1. Sytuacja demograficzna

Liczba ludności obszaru partnerstwa (OP) według stanu na dzień 31 grudnia 2019 roku wynosiła 86 097 osób, co stanowiło niespełna 7% (6,98%) ogółu ludności województwa świętokrzyskiego. Największą jednostką pod względem liczby mieszkańców jest gmina miejsko-wiejska Jędrzejów – według danych GUS w grudniu 2019 roku zamieszkiwało ją 27 898 osób, to jest ponad 32% ogółu mieszkańców OP. Najmniejszą jednostką pod względem potencjału ludnościowego jest gmina wiejska Imielno – w 2019 roku liczyła ona zaledwie 4 338 mieszkańców, co stanowiło odpowiednio 5,04 % ogółu mieszkańców OP.

Tabela 11. Liczba mieszkańców obszaru partnerstwa w latach 2016-2019.

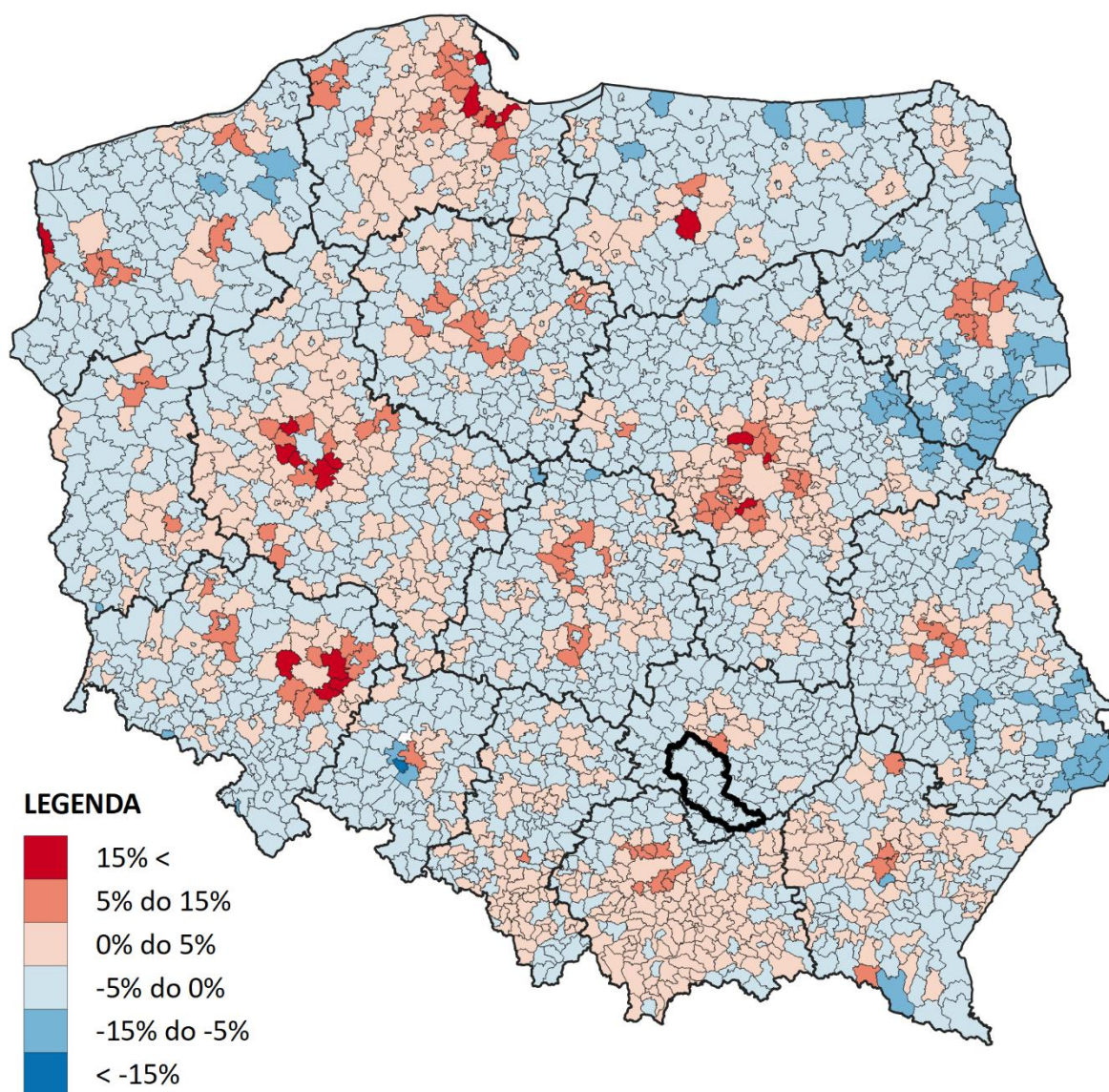
Nazwa gminy	2016	2017	2018	2019
Kije	4 480	4 431	4 415	4 373
Michałów	4 644	4 634	4 606	4 564
Pińczów	21 088	20 938	20 831	20 626
Złota	4 519	4 461	4 461	4 463
Imielno	4 451	4 420	4 404	4 338
Jędrzejów	28 446	28 324	28 095	27 898
Sobków	8 526	8 533	8 491	8 466
Nowy Korczyn	6 100	6 036	5 981	5 916
Wiślica	5 563	5 552	5 541	5 453
OP PONIDZIE	87 817	87 329	86 825	86 097

Źródło: Oprac. własne na podstawie danych BDL/GUS, Statystycznego Vademecum Samorządowca.

W latach 2016-2019 nastąpił spadek liczby mieszkańców OP o blisko 2% (1,96%) – analiza danych ilościowych pozwala zaobserwować, iż jest to tendencja stała dla

wszystkich gmin obszaru partnerstwa oraz większości gmin województwa świętokrzyskiego (patrz Ryc. 40).

Ryc. 40. Zmiana liczby mieszkańców w ostatnich 5 latach jako % ludności w roku bazowym.

Źródło: Oprac. ZMP na podstawie danych GUS za rok 2019.

Na pogarszającą się sytuację demograficzną OP wpływają zarówno ruchy migracyjne ludności, jak i ruchy naturalne związane z dzietnością i umieralnością.

Tabela 12. Przyrost naturalny na 1 000 ludności w latach 2016-2019.

Nazwa gminy	Przyrost naturalny na 1 000 ludności w latach 2016-2019
-------------	---

	2016	2017	2018	2019
Kije	-4,92	-8,29	-5,44	-9,12
Michałów	-5,55	-2,38	-8,91	-6,77
Pińczów	-3,31	-2,62	-1,82	-3,23
Złota	-3,76	-10,04	-3,83	-5,18
Imielno	-1,12	-1,80	-7,70	-5,72
Jędrzejów	-2,49	-2,53	-2,62	-4,00
Sobków	-0,23	0,00	-1,29	-1,30
Nowy Korczyn	-8,18	-6,76	-9,02	-4,03
Wiślica	-4,11	-5,6	-9,37	-7,63

Źródło: Oprac. własne na podstawie danych BDL/GUS.

Przyrost naturalny na obszarze partnerstwa kształtuje się niekorzystnie przyjmując w latach 2016-2019 ujemne wartości dla każdej z partnerskich gmin. Według danych GUS za rok 2019 najniższy wskaźnik przyrostu naturalnego odnotowano dla gminy Kije (-9,12), najwyższy spośród gmin obszaru partnerstwa cechował natomiast gminę Sobków (-1,3). Wartość wskaźnika przyrostu naturalnego dla gmin OP od wielu lat ulega dynamicznym zmianom – zjawisko to obrazuje Ryc. 41 zamieszczona poniżej.

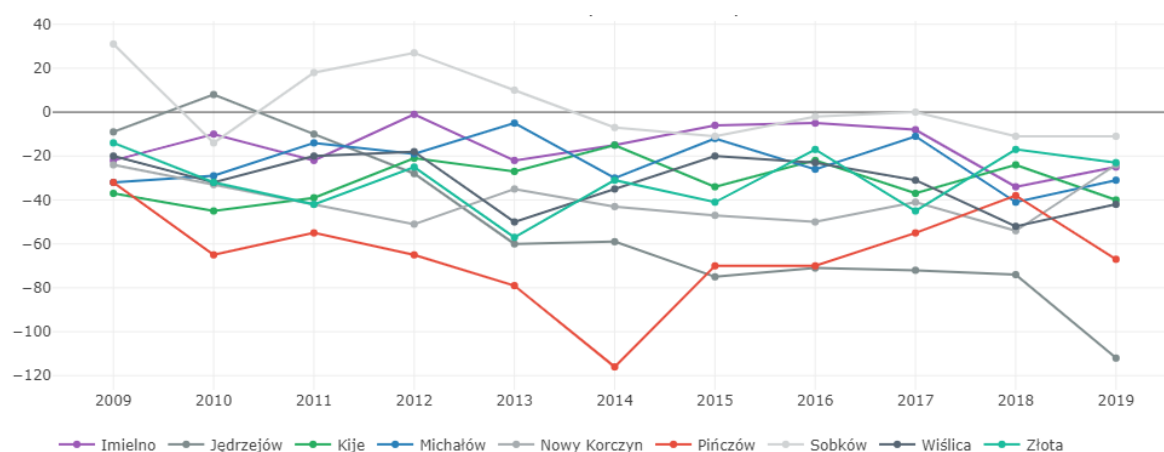
Tabela 13. Przyrost naturalny w ostatnich 3 latach na 1 000 ludności.

Nazwa gminy	Przyrost naturalny w ostatnich 3 latach na 1 000 ludności			
	2016	2017	2018	2019
Kije	-15,85	-20,99	-18,8	-23,1
Michałów	-14,64	-10,57	-16,93	-18,19

Pińczów	-12,14	-9,31	-7,82	-7,76
Złota	-19,69	-23,09	-17,71	-19,05
Imielno	-5,84	-4,3	-10,67	-15,44
Jędrzejów	-7,21	-7,7	-7,72	-9,25
Sobków	-2,35	B/D	-2,83	-2,83
Nowy Korczyn	-22,95	-22,86	-24,24	-20,11
Wiślica	-14,02	-13,33	-19,13	-22,92

Źródło: <https://analizy.monitorrozwoju.pl/> [dostęp: 05.03.2021].

Ryc. 41. Przyrost naturalny w latach 2009-2019.

Źródło: <https://analizy.monitorrozwoju.pl/> [dostęp: 05.03.2021].

Saldo migracji na obszarze partnerstwa kształtuje się również niekorzystnie. Należy jednak zauważyć, iż w analizowanym okresie w dwóch spośród dziewięciu gmin OP wskaźnik salda migracji za rok 2019 przyjmował wartości wyższe niż w roku poprzednim (gmina Złota, gmina Sobków).

Tabela 14. Saldo migracji – ogółem.

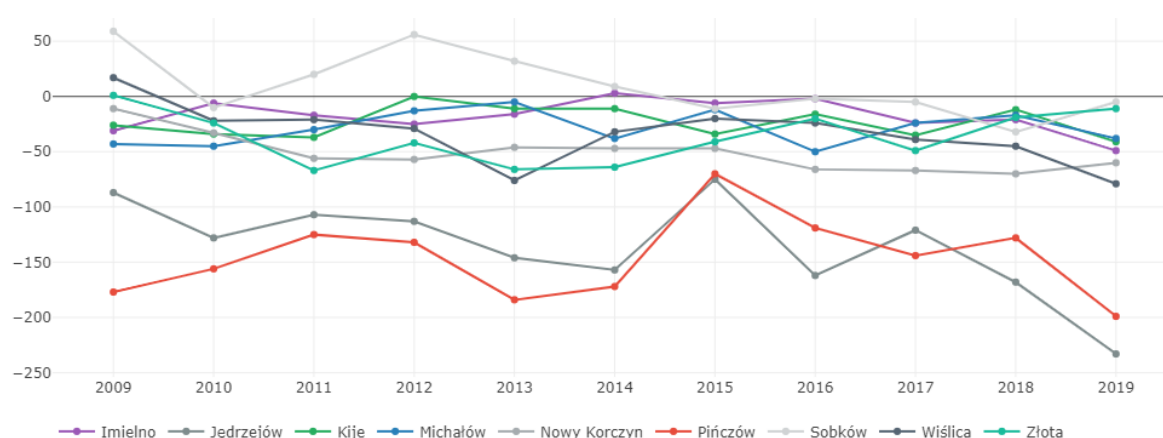
Nazwa gminy	Saldo migracji – ogółem			
	2016	2017	2018	2019

Kije	6	2	12	-1
Michałów	-24	-13	24	-7
Pińczów	-49	-89	-90	-132
Złota	-3	-4	-2	12
Imielno	3	-16	13	-24
Jędrzejów	-91	-49	-94	-121
Sobków	0	-5	-21	6
Nowy Korczyn	-16	-26	-16	-36
Wiślica	-1	-8	7	-37

Źródło: <https://analizy.monitorrozwoju.pl/> [dostęp: 05.03.2021].

Analiza wskaźnikowa dla gmin obszaru partnerstwa za lata 2009-2019 wskazuje, iż zjawisko depopulacji spowodowane niekorzystnym saldem migracji oraz niskim przyrostem naturalnym występuje ze szczególnym natężeniem na terenie dwóch gmin miejsko-wiejskich OP – w gminie Pińczów oraz gminie Jędrzejów.

Ryc. 42. Saldo migracji i przyrost naturalny w latach 2009-2019.

Źródło: <https://analizy.monitorrozwoju.pl/> [dostęp: 05.03.2021].

Ruchy migracyjne odnotowane w statystykach publicznych dotyczą w dużej mierze osób młodych, aktywnych zawodowo. Zjawisko to powoduje niekorzystne zmiany

w strukturze wiekowej społeczności OP – dynamiczny przyrost osób starszych oraz malejący udział mieszkańców do 17 roku życia – w konsekwencji prowadząc do obniżenia potencjału społeczno-ekonomicznego gmin obszaru partnerstwa. Według danych GUS na dzień 31 grudnia 2019 roku w strukturze ludności obszaru partnerstwa według ekonomicznych grup wieku dominowały osoby w wieku produkcyjnym (18 - 59 lat dla kobiet i 65 lat dla mężczyzn) stanowiąc 59% ogółu mieszkańców OP. Drugą pod względem liczebności grupę stanowiły osoby w wieku poprodukcyjnym – 60+ dla kobiet, 65+ dla mężczyzn (24%). Najślabiej reprezentowane były osoby w wieku przedprodukcyjnym, do 17 roku życia (17%).

Tabela 15. Ludność według ekonomicznych grup wieku w latach 2018-2019.

Gmina	Ludność w wieku przedprodukcyjnym (17 lat i mniej)		Ludność w wieku produkcyjnym		Ludność w wieku poprodukcyjnym	
	2018	2019	2018	2019	2018	2019
Kije	724	702	2660	2623	1031	1048
Michałów	839	829	2692	2671	1075	1064
Pińczów	3184	3122	12718	12471	4929	5033
Złota	839	829	2692	2671	1075	1064
Imielno	825	795	2564	2498	1015	1045
Jędrzejów	4803	4752	16723	16429	6569	6717
Sobków	1628	1593	5172	5124	1691	1749
Nowy Korczyn	883	892	3609	3518	1489	1506
Wiślica	868	824	3399	3335	1274	1294
OP PONIDZIE	14593	14338	52229	51340	20148	20520

Źródło: Oprac. własne na podstawie danych BDL/GUS.

Tabela 16. Udział ludności według ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem w latach 2018-2019.

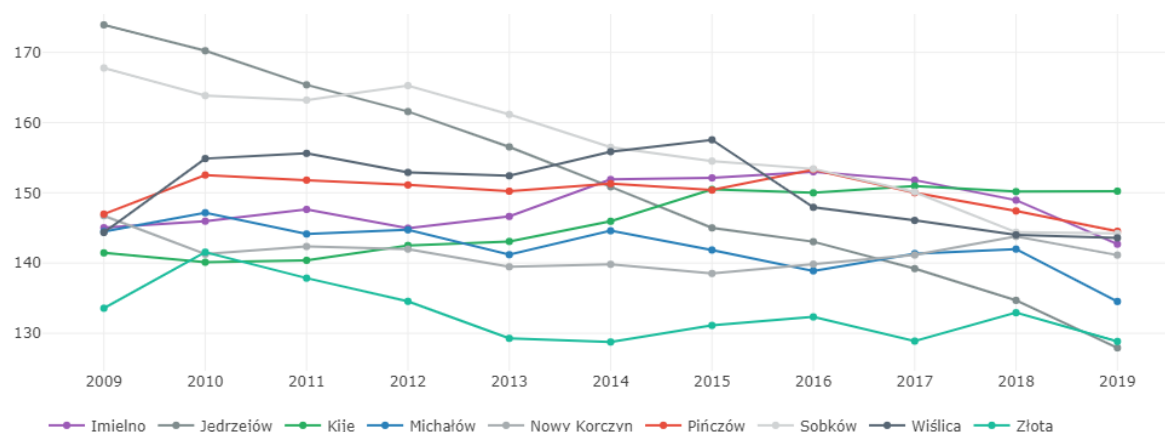
Gmina	Ludność w wieku przedprodukcyjnym		Ludność w wieku produkcyjnym		Ludność w wieku poprodukcyjnym	
	2018	2019	2018	2019	2018	2019
Kije	16,4	16,1	60,2	60,0	23,4	24,0
Michałów	18,2	18,2	58,4	58,5	23,3	23,3
Pińczów	15,3	15,1	61,1	60,5	23,7	24,4
Złota	18,2	18,2	58,4	58,5	23,3	23,3
Imielno	18,7	18,3	58,2	57,6	23,0	24,1
Jędrzejów	17,1	17,0	59,5	58,9	23,4	24,1
Sobków	19,2	18,8	60,9	60,5	19,9	20,7
Nowy Korczyn	14,8	15,1	60,3	59,5	24,9	25,5
Wiślica	15,7	15,1	61,3	61,2	23,0	23,7
OP PONIDZIE	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Źródło: Oprac. własne na podstawie danych BDL/GUS.

W latach 2018-2019 w gminach obszaru partnerstwa odnotowano stopniowy wzrost liczby mieszkańców grupy poprodukcyjnej, przy malejącym udziale grupy mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym. Według danych GUS w 2019 roku największy odsetek osób w wieku 59-65+ odnotowano w dwóch gminach miejsko-wiejskich OP – gminie Nowy Korczyn oraz gminie Pińczów.

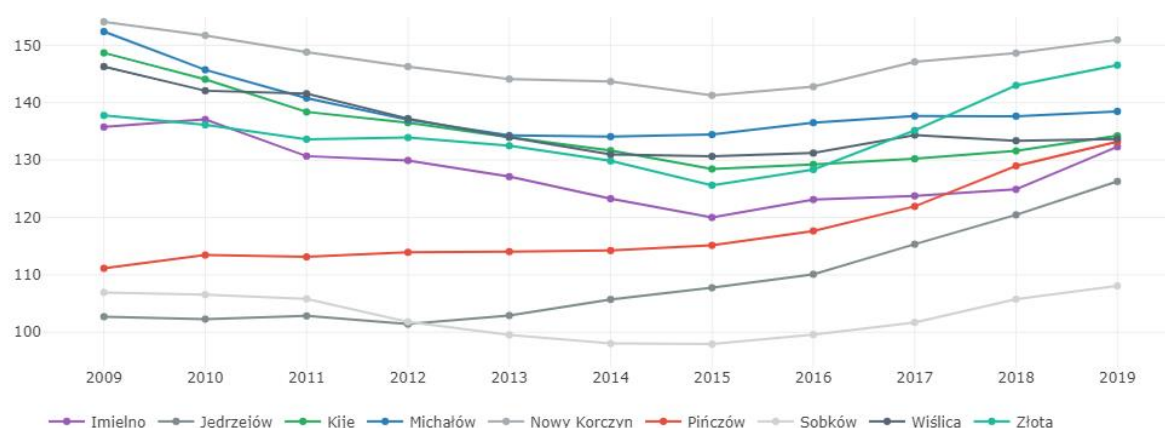
Zmiany w strukturze wiekowej ludności następują powoli. Choć z roku na rok są niewielkie, długofalowo powodują niekorzystne skutki w zakresie kapitału ludnościowego, społecznego oraz potencjału zasobów pracy – wzrost kosztów społecznych i obciążeń grupy aktywnej zawodowo.

Ryc. 43. Liczba mieszkańców w wieku 25-34 lat na 1 000 mieszkańców.

Źródło: <https://analizy.monitorrozwoju.pl/> [dostęp: 05.03.2021].

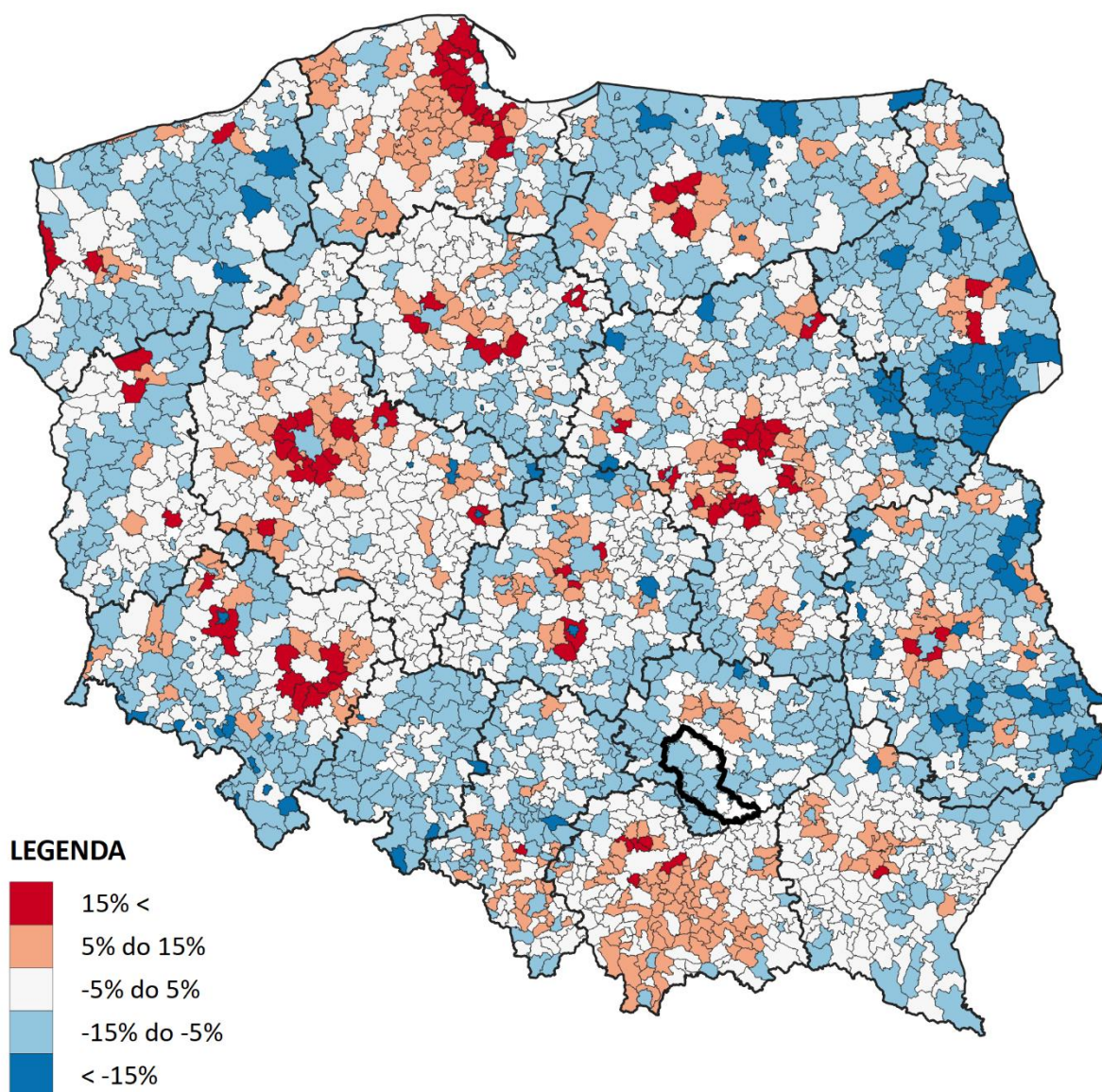
Ryc. 44. Ludność w wieku 70 lat i więcej na 1 000 mieszkańców.

Źródło: <https://analizy.monitorrozwoju.pl/> [dostęp: 05.03.2021].

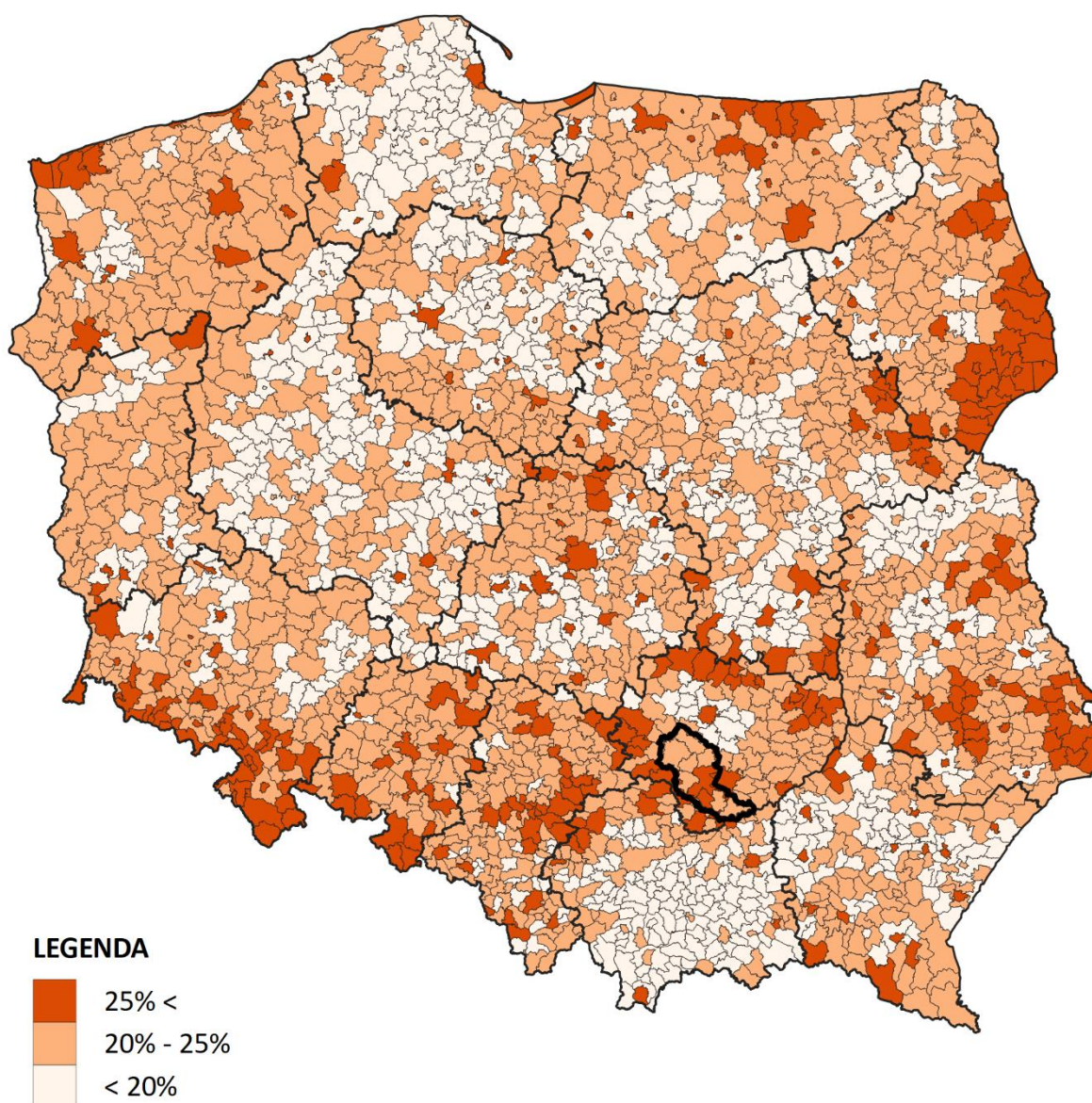
Demograficzne starzenie się populacji obszaru partnerstwa jest procesem nieuniknionym. Obecnie prognozuje się, iż odsetek osób w wieku 65 lat i więcej będzie systematycznie rósł we wszystkich gminach OP. Według analiz GUS w 2030 będzie on najwyższy w gminach powiatu pińczowskiego – gminie Pińczów oraz gminie Złota osiągając wartość powyżej 25%, co zilustrowano na Ryc. 46.

Ryc. 45. Prognoza liczby ludności ogółem w 2030 roku.

Źródło: Oprac. ZMP na podstawie prognozy ludności gmin GUS na lata 2017-2030.

Ryc. 46. Prognozowany odsetek ludności w wieku 65+ w 2030 roku.

Źródło: Oprac. ZMP na podstawie prognozy ludności gmin GUS na lata 2017-2030.

Starzenie się populacji obszaru partnerstwa pod względem demograficznym, a tym samym wzrost obciążeń w wymiarze społeczno-ekonomicznym będzie jednym z wyzwań, z którym partnerstwo będzie musiało się zmierzyć.

2.2.2. Popyt na usługi publiczne i rynkowe oraz na infrastrukturę techniczną i społeczną w kontekście zmian demograficznych

Zmiany demograficzne w istotny sposób wpływają na całokształt procesów społeczno-gospodarczych obszaru partnerstwa, na sytuację ekonomiczno-finansową gmin i powiatu. Systematycznie malejący potencjał demograficzny partnerstwa powoduje poważne zmiany w gospodarce, zaburza równowagę pomiędzy podażą i popytem na pracowników, powoduje spadek konkurencyjności lokalnych przedsiębiorstw i atrakcyjności inwestycyjnej obszaru.

Wpływa też znacząco na sytuację lokalnych samorządów. Bezpośrednio – przede wszystkim poprzez obniżenie kwoty należnego samorządom udziału w podatku dochodowym i zwiększenie wydatków na cele społeczne oraz wzrost jednostkowych kosztów przystosowania, utrzymania i rozwoju lokalnej infrastruktury technicznej i społecznej.

Pośrednio – m.in. poprzez malejące wpływy z podatków i opłat wnoszonych przez przedsiębiorców, a także wzrost jednostkowych kosztów osobowych realizacji zadań przez samorządy.

Przeciwdziałanie skutkom negatywnych zmian demograficznych jest niezwykle trudne i kosztowne.

Tabela 17. Skutki depopulacji i starzenia się społeczności obszaru partnerstwa.

Sfery życia społeczno-gospodarczego	Skutki depopulacji i starzenia się społeczności obszaru partnerstwa
Popyt na usługi publiczne i rynkowe	• spadek popytu na usługi spowodowany zmniejszającą się liczbą mieszkańców, • wzrost kosztów jednostkowych usług publicznych i rynkowych, • obciążenie budżetów gmin i powiatu dodatkowymi kosztami, • spadek rentowności usług niepublicznych (rynkowych), ograniczenie oferty usługowej podmiotów prywatnych, • zmiana profilu gospodarczego firm, w ostateczności likwidacja części działalności
Popyt na infrastrukturę techniczną	• wzrost kosztów utrzymania infrastruktury technicznej, • obciążenie budżetów gmin i powiatu dodatkowymi kosztami

Sfery życia społeczno-gospodarczego	Skutki depopulacji i starzenia się społeczności obszaru partnerstwa
Popyt na infrastrukturę społeczną	• wzrost popytu na usługi społeczne, opiekuńcze, rehabilitacyjne, zdrowotne, • wzrost zapotrzebowania na nową infrastrukturę techniczną, w tym placówki, sprzęt ogólnego zastosowania i sprzęt specjalistyczny, • wzrost oczekiwań względem istniejącej infrastruktury technicznej – problem dostępności architektonicznej, • zmiany w zakresie świadczenia usług publicznych związanych z działalnością edukacyjną, kulturalną, rekreacyjną – konieczność dostosowania zakresu świadczonej oferty do rosnącej liczby osób starszych, • wzrost kosztów prowadzenia placówek opiekuńczo-wychowawczych takich jak szkoły, przedszkola, żłobki przy malejącej liczbie dzieci, • wzrost liczby nieużytkowanych obiektów infrastruktury społecznej (szkoły, przedszkola, żłobki, placówki opiekuńczo-wychowawcze, kulturalno-oświatowe i sportowo-rekreacyjne), • konieczność adaptacji nieużytkowanych obiektów pod nowe funkcje
Potencjał społeczny	• spadek potencjału społecznego – starzenie się społeczności, migracje ludzi młodych i kreatywnych

Sfery życia społeczno-gospodarczego	Skutki depopulacji i starzenia się społeczności obszaru partnerstwa
Potencjał ekonomiczny	• niski stopień dostępnych zasobów pracy to jest osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym, • konieczność aktywizacji zawodowej osób w wieku poprodukcyjnym, • konieczność wdrażania mechanizmów zachęcających osoby starsze do aktywności zawodowej, • ubóstwo ekonomiczne części mieszkańców spowodowane spadkiem dochodów z tytułu rent i emerytur, • spadek siły nabywczej i ograniczenie popytu na dobra i usługi, w tym te produkowane lokalnie, • ograniczenie produkcji oraz podaży dóbr i usług na lokalnym rynku – pogorszenie kondycji rodzimych wytwórców i usługodawców, • zmiana profilu wytwórczości zgodnie ze ewoluującymi potrzebami mieszkańców
Rynek pracy i konkurencyjność lokalnej gospodarki	• niekorzystne perspektywy rozwoju lokalnego rynku pracy, • spadek konkurencyjności lokalnej gospodarki w związku ze skutkami spadku potencjału ekonomicznego, • zmiany w profilu lokalnego rynku pracy – „rynek pracownika” (potencjalny wzrost wynagrodzeń, rozwój dodatkowych świadczeń), • konieczność poszukiwania pracowników poza OP, • brak wykwalifikowanej siły roboczej
Bezpieczeństwo i zdrowie mieszkańców	• wzrost zapotrzebowania na usługi medyczne o charakterze podstawowym i specjalistycznym, • wzrost zapotrzebowania na usługi opiekuńcze świadczone publicznie i prywatnie, w tym te o charakterze całodobowym, • obciążenie budżetów gmin i powiatu dodatkowymi kosztami

Sfery życia społeczno-gospodarczego	Skutki depopulacji i starzenia się społeczności obszaru partnerstwa
Sytuacja finansowa mieszkańców (dochody) i gmin/powiatu (podatki)	• spadek dochodów mieszkańców – głównym źródłem dochodów znaczącej liczby mieszkańców będzie emerytura, • wzrost ubóstwa ekonomicznego dużej części społeczeństwa, • spadek dochodów gmin i powiatu, wzrost wydatków w przeliczeniu na jednego mieszkańca, • trudności w równoważeniu podstawowych elementów budżetu, • spadek liczby przedsięwzięć inwestycyjnych, prorozwojowych, • uzależnienie budżetów gmin od zewnętrznych źródeł finansowania
Aktywność ekonomiczna	• malejąca aktywność ekonomiczna osób w wieku przed- i poprodukcyjnym, • wzrost liczby osób starszych aktywnych zawodowo, • większe zapotrzebowanie na miejsca pracy dostosowane do możliwości osób starszych, • wydłużenie aktywności ekonomicznej części społeczności lokalnej
Aktywność społeczna, integracja społeczna i poczucie tożsamości lokalnej	• wzrost znaczenia różnych form aktywności skierowanych do osób starszych, • spadek liczby ludzi młodych, kreatywnych, aktywnych społecznie, • konieczność wykształcenie liderów lokalnych w grupie osób najstarszych, • konflikty międzypokoleniowe w społeczności z dominującym odsetkiem osób starszych
Współpraca z kluczowymi partnerami	• konieczność podjęcia współpracy (lub jej intensyfikacja) z partnerami instytucjonalnymi, przedsiębiorcami, organizacjami pozarządowymi celem przeciwdziałania negatywnym skutkom zmian demograficznych

Sfery życia społeczno-gospodarczego	Skutki depopulacji i starzenia się społeczności obszaru partnerstwa
Dostosowanie infrastruktury i usług do potrzeb mieszkańców	• profilowanie infrastruktury i usług pod kątem osób starszych, • konieczność wdrażania rozwiązań uniwersalnych (projektowanie uniwersalne) oraz wymogów dostępnościowych
Środowisko naturalne	• przyjmowanie przez mieszkańców postaw i stosowanie rozwiązań nie ekologicznych z uwagi na słabnący potencjał ekonomiczny, • trudności we wdrażaniu rozwiązań ekologicznych (wymiany źródeł ciepła, OZE), opór społeczny spowodowany obawą przed rosnącymi kosztami eksploatacyjnymi, brak akceptacji społecznej na kapitałochłonne rozwiązania chroniące środowisko naturalne, • konieczność promowania postaw ekologicznych, rozwoju edukacji ekologicznej (np. prowadzących do ograniczenia niskiej emisji, związanych z zastosowaniem alternatywnych metod ogrzewania budynków mieszkalnych)

Źródło: Oprac. własne.

2.2.3. Potencjał społeczny i ekonomiczny społeczności na obszarze partnerstwa, potencjał ekonomiczny podmiotów prawnych, potencjał partnerów

Potencjał społeczny mieszkańców

Znaczącą grupę organizacji pozarządowych funkcjonujących na obszarze partnerstwa stanowią Ochotnicze Straże Pożarne (OSP)¹⁹ oraz Koła Gospodyń Wiejskich (KGW)²⁰, a także stowarzyszenia działające w obszarze kultury fizycznej – z badań przeprowadzonych wśród partnerów wynika, iż są to organizacje najbardziej aktywne i zrzeszające największą liczbę mieszkańców²¹.

Do ważniejszych przedsięwzięć realizowanych na przestrzeni ostatnich pięciu lat przez lokalne organizacje pozarządowe zaliczyć należy:

w gminie Imielno:

- projekt pn. „Adaptacja części pomieszczeń budynku byłej szkoły w Helenówce na potrzeby świetlicy wiejskiej” zrealizowany przez OSP w Helenówce,
- projekt pn. „Adaptacja pomieszczeń budynku OSP w Imielnie na potrzeby świetlicy wiejskiej” zrealizowany przez OSP w Imielnie,
- projekt pn. „Sportowy Dzień Dziecka” przygotowany i przeprowadzony przez Gminny Klub Sportowy w Imielnie,

w gminie Sobków:

- festyn pn. "Krew darem życia" organizowany od 20 lat, podczas którego oprócz zabaw, występów i atrakcji organizowana jest zbiórka krwi dla potrzebujących,

¹⁹ Według informacji udzielonych przez partnerów w gminie Imielno funkcjonuje 14 Ochotniczych Straży Pożarnych, w gminie Wiślica – 6, w gminie Złota – 8, w gminie Kije – 9, w gminie Michałów – 10, a w gminie Pińczów – 19.

²⁰ Według informacji udzielonych przez partnerów w gminie Imielno funkcjonuje 5 Kół Gospodyń Wiejskich, w gminie Wiślica – 18, w gminie Kije – 10, w gminie Michałów – 11, a w gminie Pińczów – 13.

²¹ Na podstawie informacji pozyskanych od poszczególnych partnerów ustalono, iż na terenie gminy Imielno działa 21 organizacji pozarządowych, w gminie Sobków – 12, w gminie Pińczów – 76, w gminie Kije – 24, w gminie Wiślica – 27, a w gminie Nowy Korczyn – 22.

w gminie Pińczów:

- akcja krwiodawstwa organizowana od 28 edycji przez Stowarzyszenie „Krewkich Ponidzian”,
- spływy kajakowe organizowane przez Stowarzyszenie „Ziemia Pińczowska”,
- „Bieg na Grochowiska” organizowany przez stowarzyszenia i grupy nieformalne,
- „Bieg szlakiem Mięty i Kamienia” organizowany przez LOT Ziemi Pińczowskiej wspólnie ze Starostwem Powiatowym w Pińczowie,

w gminie Złota:

- coroczne folklorystyczne imprezy kulturalne, np. Festyn rodzinny „Sobótki”, Festyn rodzinny „Święto Ogórka”, Festyn „Powrót do tradycji”, dożynki gminne, Festyn „Powitanie lata”,
- imprezy sportowo rekreacyjne, np. rozgrywki piłki nożnej, Bieg „Tropem Wilczym” i inne jak np. Festyn organizowany z okazji dnia dziecka,

w gminie Wiślica:

- przedsięwzięcia realizowane przez KGW,
- przedsięwzięcia realizowane w ramach programu „Otwartych Stref Aktywności”,

w gminie Michałów:

- projekt pn. „Od czwartego roku bez książeczki ani kroku” – uroczyste wręczenie każdemu czterolatki w gminie książeczki,
- Mikołajki dla dzieci z terenu gminy połączone z zabawami mikołajkowymi,
- warsztaty weekendowe dla osób w każdym wieku, warsztaty ludowe, florystyczne, kulturalne dla dzieci i młodzieży,

w gminie Kije:

- widowiska plenerowe o tematyce historycznej takie jak "Pociąg do przeszłości", "Pożegnanie Komendanta", "Pogwarki na wieży", "Wesele pod Klerykowem",
- coroczne rajdy „Pamięć i Tożsamość” organizowane w rocznicę Bitwy pod Kliszowem,
- śpiewanie pieśni maryjnych w Górkach, Włoszczowicach, w Kliszowie,
- konkursy śpiewacze o charakterze folklorystycznym, np. "Ciżbą Śpiewanie",
- odnawianie pomników na nowym i starym cmentarzu w ramach corocznych zbiórek w dniu Wszystkich Świętych,

- projekt zakładający wykonanie na starym cmentarzu tzw. Parku Pamięci upamiętniającego lokalnych bohaterów,
- projekt pn. „Od czwartego roku bez książeczki ani kroku” – uroczyste wręczanie każdemu czterolatki w gminie książeczki,

w gminie Nowy Korczyn:

- organizacja cyklicznych imprez kulturalnych takich jak Kingonalia, Sobótki,
- organizacja wydarzeń sportowych takich jak turnieje piłki nożnej, siatkowej, plażowej, tenisa stołowego,
- przedsięwzięcia dotyczące zagospodarowania świetlic wiejskich.

Z badań przeprowadzonych w ramach projektu CWD wynika, iż jedynie niewielki odsetek mieszkańców angażuje się w działania na rzecz lokalnej społeczności. Aktywni społecznie mieszkańcy OP najchętniej zrzeszają się w ramach OSP, KGW lub innych organizacji funkcjonujących lokalnie; część mieszkańców wybiera także grupy nieformalne. Zdecydowana większość społeczeństwa preferuje jednak postawę bierną – mieszkańcy chętniej korzystają z dostępnej lokalnie oferty, rzadziej decydują się na jej aktywne współtworzenie.

Zjawisko to zdaje się dotyczyć przede wszystkim mniejszych gmin wiejskich obszaru partnerstwa takich jak Imielno czy Michałów.

Tabela 18. Organizacje pozarządowe funkcjonujące na obszarze partnerstwa.

Typ organizacji	Ważniejsze organizacje	Organizacje posiadające status OPP
Stowarzyszenia kultury fizycznej	gmina Imielno: Gminny Klub Sportowy w Imielnie, gmina Wiślica: UKS „Podgrodzie”, UKS „Miłek”, Koło Wędkarskie w Wiślicy, gmina Pińczów: UKS „Football Academy Pińczów”, Szkółka Piłkarska „Football Academy Pińczów”, Ludowy Klub Jeździecki „Ponidzie”, Stowarzyszenie Sportowe Piłki Nożnej Kobiet "Victoria", Towarzystwo Sportowe 1946 „Nida” – Stowarzyszenie w Pińczowie, Aeroklub Regionalny w Pińczowie gmina Złota: Gminny Klub Sportowy "Strzelec" Chroberz, ULKS "Chrobry" Chroberz, UKS przy ZPO w Złotej, Klub Sportowy "Tiger" Złota gmina Michałów: UKS	LKS „Gród Wiślica”, Aeroklub Regionalny w Pińczowie, ULKS Włoszczowice
Stowarzyszenia	gmina Imielno: Stowarzyszenie „Eko-karczunek” w Imielnie,	Stowarzyszenie Rozwoju Gminy Kije, Stowarzyszenie Pomocy Dzieciom Niepełnosprawnym "Świetlik" w Pińczowie, Towarzystwo Przyjaciół Ponidzia, Stowarzyszenie Ludowe „Chata Bogucka” w Bogucicach Pierwszych, Stowarzyszenie Społeczno-

	gmina Kije: Klub Seniora w Kijach, Stowarzyszenie Rozwoju Gminy Kije, Stowarzyszenie Kobiet Wsi Włoszczowice, gmina Pińczów: Lokalna Organizacja Turystyczna Ziemi Pińczowskiej, Pińczowski Klub Polskiej Sztuki Walki Signum Polonicum, Lokalna Grupa Działania „Ponidzie”, Stowarzyszenie "Ziemia Pińczowska", Stowarzyszenie „Ludowe Chata Bogucka” w Bogucicach Pierwszych, Stowarzyszenie Pomocy Dzieciom Niepełnosprawnym "Światlik" w Pińczowie, Stowarzyszenie „Klub Wodny KON-TIKI” w Pińczowie, gmina Złota: Stowarzyszenie Na Rzecz Aktywizacji Społecznej i Ekorozwoju Nadnidziańskiej Wsi Wojśławice, Stowarzyszenie Turystyczno-Agroturystyczne "Ponidzie" Nieprowice, Stowarzyszenie "Ośrodek Kulturalno-Historyczny Beldonek – Pałac Wielopolskich w Chrobrzu", Stowarzyszenie Chroberska Kuźnia Talentów, Stowarzyszenie Drugi Dom w Miernowie, Stowarzyszenie Emerytów i Rencistów "Aktywny Senior" z siedzibą w Złotej, Chroberskie Stowarzyszenie Kobiet, Stowarzyszenie Mieszkańców Nieprowic "Nieprowice Razem"	Kulturalne "Dla Ponidzia", Polskie Stowarzyszenie Diabetyków Oddział Powiatowy w Pińczowie
--	--	---

Fundacje	gmina Kije: Fundacja Pomocy Osobom Niepełnosprawnym „Złote Serce” (szkoła i internat), gmina Pińczów: Fundacja "Ekorozwój Ponidzia", Fundacja Pomocy Osobom Niepełnosprawnym "Złote Serce" w Pińczowie	Fundacja Pomocy Osobom Niepełnosprawnym "Złote Serce" w Pińczowie,
Ochotnicze Straże Pożarne	gmina Pińczów: OSP w Skowronnie Dolnym, OSP w Kozubowie, OSP w Zagości Starej, OSP w Pińczowie, OSP w Bogucicach, Osp W Chruścicach, OSP w Krzyżanowicach, OSP w Koperni gmina Kije: OSP w Kijach KSRG, OSP we Włoszczowicach KSRG, OSP Umianowicach, OSP w Stawianach, OSP w Gartatowicach, OSP w Czechowie, OSP w Kliszowie, OSP w Rębowie, OSP Samostrzałowie gmina Złota: OSP w Chrobrzu, OSP w Złotej, OSP w Pełczyskach, OSP w Stawiszycach, OSP w Miernowie, OSP w Nieprowicach, OSP w Niegostawicach, OSP w Żurawnikach	dwie Ochotnicze Straże Pożarne z siedzibą w gminie Wiślica
Koła Gospodyń Wiejskich	gmina Pińczów: Stowarzyszenie KGW w Sadku, Stowarzyszenie KGW „Pasterzanki” w Pasturce, Stowarzyszenie KGW “Kopernianki”, Stowarzyszenie KGW “Młodzawy dziś i jutro”, KGW „Skałczanki”, KGW „Skowronianki”, KGW Kozubów	

	gmina Kije: KGW Włoszczowce, KGW Kije, KGW Gołuchów, KGW Kliszów, KGW Czechów, KGW Rębów, KGW Górki, KGW Umianowice, KGW Wola Żydowska i Żydówek, KGW Gartatowice gmina Złota: GKGW w Złotej, KGW w Stawiszycach, KGW w Nieprowicach, Koło Gospodyń i Gospodarzy Wiejskich w Pełczyskach	
--	--	--

Źródło: Oprac. własne. na podstawie badań przeprowadzonych wśród partnerów.

Aktywność mieszkańców obszaru partnerstwa w ramach gminnych rad konsultacyjnych jest także stosunkowo niewielka. Może to wynikać z faktu, iż społeczne organy doradcze takie jak Rada Seniorów czy Rada Młodzieżowa nie cieszą się lokalnie dużą popularnością. Wyjątkiem jest gmina Pińczów i gmina Michałów, w których z powodzeniem działa Rada Seniora. Ponadto jedynie w gminie Pińczów zdecydowano się na wprowadzenie w 2018 roku budżetu obywatelskiego. Wśród projektów złożonych i zrealizowanych w ramach Budżetu Obywatelskiego Miasta i Gminy Pińczów dominowały przedsięwzięcia związane ze sportem, turystyką i rekreacją. Z przeprowadzonych badań wynika, iż w pozostałych jednostkach OP funkcjonują tzw. fundusze sołeckie.

Analizując aktywność społeczną mieszkańców OP należy zwrócić uwagę na frekwencję wyborczą, która na przestrzeni ostatnich trzech lat systematycznie rośnie. Najniższe wyniki odnotowano podczas wyborów samorządowych w 2018 roku. Najwyższą frekwencję uzyskano natomiast podczas ubiegłorocznych wyborów prezydenckich, kiedy to w każdej z partnerskich gmin przekroczyła ona sześćdziesięcioprocentowy próg, w wybranych jednostkach zbliżając się nawet do 70%.

Tabela 19. Frekwencja końcowa w wyborach samorządowych w 2018 roku.

Powiat		Gmina	
Nazwa	Frekwencja	Nazwa	Frekwencja
pińczowski	49,76%	Pińczów	46,07%
		Złota	59,48%
		Michałów	B/D
		Kije	56,81%
jędrzejowski	51,21%	Jędrzejów	B/D
		Sobków	51,10%
		Imielno	B/D
Buski	49,72%	Nowy Korczyn	B/D

		Wiślica	B/D
--	--	---------	-----

Źródło: Oprac. własne na podstawie <https://pkw.gov.pl/>.

Tabela 20. Frekwencja końcowa w wyborach do Sejmu i Senatu w 2019 roku.

Sejm		Senat	
Powiat	Frekwencja	Powiat	Frekwencja
pińczowski	52,85%	pińczowski	52,85%
jędrzejowski	56,98%	jędrzejowski	56,98%
Buski	56,08%	buski	56,08%

Źródło: Oprac. własne na podstawie <https://pkw.gov.pl/>.

Tabela 21. Frekwencja w II turze wyborów Prezydenckich w 2020 roku.

Powiat		Gmina	
Nazwa	Frekwencja	Nazwa	Frekwencja
pińczowski	62,98%	Pińczów	62,68%
		Złota	61,85%
		Michałów	63,77%
		Kije	66,67%
jędrzejowski	66,85%	Jędrzejów	67,24%
		Sobków	68,60%
		Imielno	67,29%
Buski	65,0%	Nowy Korczyn	61,84%

		Wiślica	61,26%
--	--	---------	--------

Źródło: Oprac. własne na podstawie <https://pkw.gov.pl/>.

Potencjał ekonomiczny mieszkańców

Średni miesięczny dochód podatników będących mieszkańcami obszaru partnerstwa (według wartości do opodatkowania) wyniósł w 2019 roku 2 398,88 zł. Był on znacznie niższy niż w sąsiedniej gminie Busko-Zdrój (3 175,61 zł) oraz w mieście wojewódzkim (3 803,48 zł). Do obliczenia średniego dochodu na jednego podatnika przyjmuje się wszystkie dochody mieszkańców, bez względu na źródło ich pozyskania: ze stosunku pracy, z tytułu umów cywilnoprawnych, z tytułu prowadzenia własnej działalności gospodarczej czy z tytułu rent i emerytur.

W poszczególnych gminach OP dochody te były bardzo zróżnicowane. Najwyższy średni dochód przypadający na jednego podatnika odnotowano w gminie Jędrzejów (2 914,36 zł) i gminie Pińczów (2 829,16zł). W pozostałych gminach OP był on odpowiednio niższy: w gminie Kije – 2 535,56 zł, w gminie Nowy Korczyn – 2 378,84 zł, w gminie Złota – 2 253,92 zł, w gminie Michałów – 2 177,91 zł, w gminie Sobków – 2 574,87 zł. Najniższy średni dochód przypadający na jednego podatnika wyliczono dla gmin Imielno – 1 901,29 zł i Wiślica – 2 024,00 zł.

Analiza średniego dochodu podatników – mieszkańców poszczególnych partnerskich gmin daje wyobrażenie na temat potencjału siły nabywczej lokalnych społeczności. Dodatkowe informacje dostarcza szczegółowa analiza liczebności poszczególnych grup wyodrębnionych zgodnie z kryterium wysokości osiągniętych dochodów.

W 2019 roku w ośmiu spośród dziewięciu partnerskich gmin największą grupę stanowiły osoby, których dochody (z różnych źródeł) nie przekraczały kwoty płacy minimalnej. Wyjątek stanowiła gmina Pińczów – odsetek podatników, których dochody były niższe wyniósł dokładnie 50%; w gminie Jędrzejów grupa ta stanowiła 51% ogółu podatników, w gminach Kije, Wiślica Michałów, Złota – od 60 do 66%. Największy odsetek osób osiągających dochody poniżej kwoty płacy minimalnej odnotowano w gminach Nowy Korczyn oraz Imielno – odpowiednio 69% i 70%.

Znaczącą grupą stanowiły osoby, których dochody wahały się pomiędzy 1/3 kwoty płacy minimalnej a wartością płacy minimalnej w badanym roku – w gminach Jędrzejów i Pińczów stanowiły one od 26 do 28% ogółu podatników, w gminach Wiślica, Michałów, Kije i Sobków – od 20 do 24%, w pozostałych gminach poniżej 20% (Nowy Korczyn, Imielno, Złota).

Najmniej liczebną grupę w każdej z gmin stanowiły osoby, których średnie dochody przekroczyły dwukrotność lub czterokrotność płacy minimalnej – w gminie Pińczów było to 21% ogółu podatników, w gminie Imielno 10%.

W innej sytuacji są młodzi ludzie do 26 roku życia. Ich zarobki średnio są znacznie niższe, ale też od 2019 roku nie są one opodatkowane.

Jak wynika z przeprowadzonych badań wysokość zarobków nie jest uznawana przez mieszkańców OP za konkurencyjną. Blisko 80% (79,76%) ogółu mieszkańców obszaru partnerstwa uznało ją za słabą stronę gmin OP, a ponad 70% (71,24%) młodzieży jako czynnik zachęcający do wyjazdu – poza obszar partnerstwa oraz poza województwo świętokrzyskie.

Powyższa analiza procentowego udziału poszczególnych grup ze względu na wysokość uzyskiwanych dochodów świadczy o niskiej zamożności, a nawet o ubóstwie dużej części społeczności obszaru partnerstwa. Jest to poważny problem społeczny i ekonomiczny. Widoczny jest również dystans, który dzieli gminy obszaru partnerstwa od gmin sąsiednich czy miasta wojewódzkiego.

Tabela 22. Wysokość dochodów podatników gmin obszaru partnerstwa w 2019 roku.

Nazwa gminy	Struktura według wysokości dochodów	Liczba podatników	Wartość dochodu
gmina Pińczów	do 1/3 minimalnej	1939	2 993 394
	od 1/3 do 2/3 minimalnej	2587	34 610 322
	od 2/3 do minimalnej	2439	50 909 197
	minimalna	171	3 625 091
	do 2 x minimalna	3990	130 898 312
	4 x minimalna	2176	133 947 142
	powyżej 4 x minimalna	749	120 046 968
	łączna liczba podatników i wartość dochodu	14 051	477 030 425
	Średni miesięczny dochód (kwota do opodatkowania)		2 829,16
gmina Złota	do 1/3 minimalnej	458	654 215

Nazwa gminy	Struktura według wysokości dochodów	Liczba podatników	Wartość dochodu
	od 1/3 do 2/3 minimalnej	1069	14 967 375
	od 2/3 do minimalnej	335	6 948 498
	minimalna	38	808 003
	do 2 x minimalna	518	16 742 094
	4 x minimalna	277	17 391 383
	powyżej 4 x minimalna	107	18 274 316
	Łączna liczba podatników i wartość dochodu	2 802	75 785 884,22
	Średni miesięczny dochód (kwota do opodatkowania)		2 253,92
gmina Michałów	do 1/3 minimalnej	497	684 518
	od 1/3 do 2/3 minimalnej	936	13 028 967
	od 2/3 do minimalnej	433	8 809 892
	minimalna	45	964 170
	do 2 x minimalna	569	18 162 287
	4 x minimalna	282	17 230 538
	powyżej 4 x minimalna	98	15 865 509
	Łączna liczba podatników i wartość dochodu	2 860	74 745 881,48
	Średni miesięczny dochód (kwota do opodatkowania)		2 177,91
gmina Kije	do 1/3 minimalnej	485	719 717
	od 1/3 do 2/3 minimalnej	772	10 504 281
	od 2/3 do minimalnej	514	10 596 457
	minimalna	30	637 180
	do 2 x minimalna	693	22 586 415

Nazwa gminy	Struktura według wysokości dochodów	Liczba podatników	Wartość dochodu
	4 x minimalna	361	21 302 482
	powyżej 4 x minimalna	122	24 233 839
	łączna liczba podatników i wartość dochodu	2 977	90 580 370,75
	Średni miesięczny dochód (kwota do opodatkowania)		2 535,56
gmina Jędrzejów	do 1/3 minimalnej	2773	4 567 023
	od 1/3 do 2/3 minimalnej	3433	46 023 848
	od 2/3 do minimalnej	3737	77 831 088
	minimalna	315	6 675 671
	do 2 x minimalna	4992	162 427 879
	4 x minimalna	2891	178 271 707
	powyżej 4 x minimalna	1310	204 450 291
	łączna liczba podatników i wartość dochodu	19 451	680 247 506,3
	Średni miesięczny dochód (kwota do opodatkowania)		2 914,36
gmina Sobków	do 1/3 minimalnej	1029	1 557 698
	od 1/3 do 2/3 minimalnej	1197	16 065 485
	od 2/3 do minimalnej	972	20 188 346
	minimalna	97	2 049 813
	do 2 x minimalna	1415	45 528 754
	4 x minimalna	850	51 220 739
	powyżej 4 x minimalna	271	43 557 759
	łączna liczba podatników i wartość dochodu	5 831	180 168 595,2

Nazwa gminy	Struktura według wysokości dochodów	Liczba podatników	Wartość dochodu
	Średni miesięczny dochód (kwota do opodatkowania)		2 574,87
gmina Imielno	do 1/3 minimalnej	546	764 988
	od 1/3 do 2/3 minimalnej	967	13 484 309
	od 2/3 do minimalnej	381	7 771 937
	minimalna	50	1 055 392
	do 2 x minimalna	492	15 795 341
	4 x minimalna	205	12 258 026
	powyżej 4 x minimalna	80	10 950 963
	Łączna liczba podatników i wartość dochodu	2 721	62 080 956,91
	Średni miesięczny dochód (kwota do opodatkowania)		1 901,29
gmina Nowy Korczyn	do 1/3 minimalnej	642	954 434
	od 1/3 do 2/3 minimalnej	1304	17 825 123
	od 2/3 do minimalnej	492	9 837 454
	minimalna	37	788 072
	do 2 x minimalna	654	20 503 619
	4 x minimalna	247	15 406 667
	powyżej 4 x minimalna	138	34 995 673
	Łączna liczba podatników i wartość dochodu	3 514	100 311 041,2
	Średni miesięczny dochód (kwota do opodatkowania)		2 378,84
gmina Wiślica	do 1/3 minimalnej	591	878 869
	od 1/3 do 2/3 minimalnej	1106	14 892 204

Nazwa gminy	Struktura według wysokości dochodów	Liczba podatników	Wartość dochodu
	od 2/3 do minimalnej	466	9 359 174
	minimalna	38	793 513
	do 2 x minimalna	691	21 920 415
	4 x minimalna	350	20 827 135
	powyżej 4 x minimalna	120	12 985 114
	Łączna liczba podatników i wartość dochodu	3 362	81 656 424,15
	Średni miesięczny dochód (kwota do opodatkowania)		2 024,00
OP PONIDZIE	Łączna liczba podatników i wartość dochodu	57 569	1 822 607 085
	Średni miesięczny dochód (kwota do opodatkowania)		2 398,88
gmina Busko-Zdrój	do 1/3 minimalnej	2866	4 673 598
	od 1/3 do 2/3 minimalnej	3918	52 359 080
	od 2/3 do minimalnej	3805	78 922 248
	minimalna	333	7 028 986
	do 2 x minimalna	6226	200 783 372
	4 x minimalna	3384	206 187 269
	powyżej 4 x minimalna	1673	296 218 796
	Łączna liczba podatników i wartość dochodu	22 205	846 173 348,6
	Średni miesięczny dochód (kwota do opodatkowania)		3 175,61
miasto Kielce	do 1/3 minimalnej	15895	28 333 546
	od 1/3 do 2/3 minimalnej	14230	181 996 775
	od 2/3 do minimalnej	24172	509 517 168

Nazwa gminy	Struktura według wysokości dochodów	Liczba podatników	Wartość dochodu
	minimalna	1346	28 691 894
	do 2 x minimalna	42600	1 419 909 125
	4 x minimalna	25538	1 541 909 714
	powyżej 4 x minimalna	14219	2 588 206 956
	Łączna liczba podatników i wartość dochodu	138 000	6 298 565 177
	Średni miesięczny dochód (kwota do opodatkowania)		3 803,48

Źródło: Oprac. własne na podstawie danych POLTAX za 2019 rok.

Sytuacja finansowa partnerstwa – możliwości finansowania rozwoju

Z punktu widzenia zdolności do finansowania rozwoju lokalnego istotne jest kształtowanie się poziomu nadwyżki operacyjnej, to jest różnicy między dochodami bieżącymi a wydatkami bieżącymi. Z jednej strony jest to wymóg ustawowy, z drugiej jedna z determinant zwiększania zdolności spłaty i obsługi zadłużenia. Uzyskana nadwyżka operacyjna (NO) może zostać przeznaczona na spłatę długu lub finansowanie zadań majątkowych w zależności od potrzeb danej JST.

Wzrost poziomu nadwyżki operacyjnej jest zatem zjawiskiem pozytywnym i pożądanym. Im większa część dochodów bieżących pozostaje w dyspozycji samorządu, tym więcej środków można przeznaczyć na wydatki majątkowe. W latach 2015-2019 obserwuje się wzrost poziomu nadwyżki operacyjnej brutto dla wszystkich jednostek OP, co ilustrują poniższe tabele. Należy, jednak zauważyć, iż o możliwościach zwiększania wydatków majątkowych to jest kwot przeznaczanych na cele inwestycyjne decydują jednostkowe budżety poszczególnych partnerów.

Tabela 23. Podstawowe wskaźniki dotyczące sytuacji finansowej w latach 2015-2019 – dane ogólne dla gmin obszaru partnerstwa.

Elementy budżetu	Równoważenie elementów budżetu				
[w mln]	2015	2016	2017	2018	2019
Dochody bieżące	252,53	301,87	320,79	335,68	371,81

Wydatki bieżące	229,66	277,89	298,98	312,11	343,56
Nadwyżka operacyjna	22,87	23,98	21,81	23,57	28,25
Spląty długu	6,22	8,04	10,00	11,94	10,21

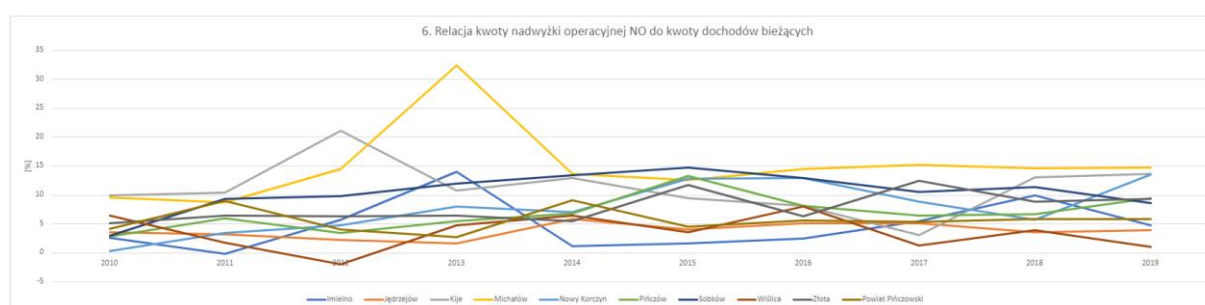
Źródło: Oprac. własne na podstawie www.analizy.monitorrozwoju.pl [dostęp 13.03.2021].

Tabela 24. Podstawowe wskaźniki dotyczące sytuacji finansowej w latach 2015-2019 – dane dla powiatu pińczowskiego.

Elementy budżetu	Równoważenie elementów budżetu				
[w mln]	2015	2016	2017	2018	2019
Dochody bieżące	38,64	39,58	40,48	43,52	52,53
Wydatki bieżące	36,89	37,36	38,28	40,93	49,46
Nadwyżka operacyjna	1,76	2,22	2,20	2,59	3,07
Spląty długu	0,84	0,99	0,99	1,06	1,22

Źródło: Oprac. własne na podstawie danych MPSiR.

Ryc. 47. Relacja kwoty nadwyżki operacyjnej NO do kwoty dochodów bieżących w latach 2010-2019.

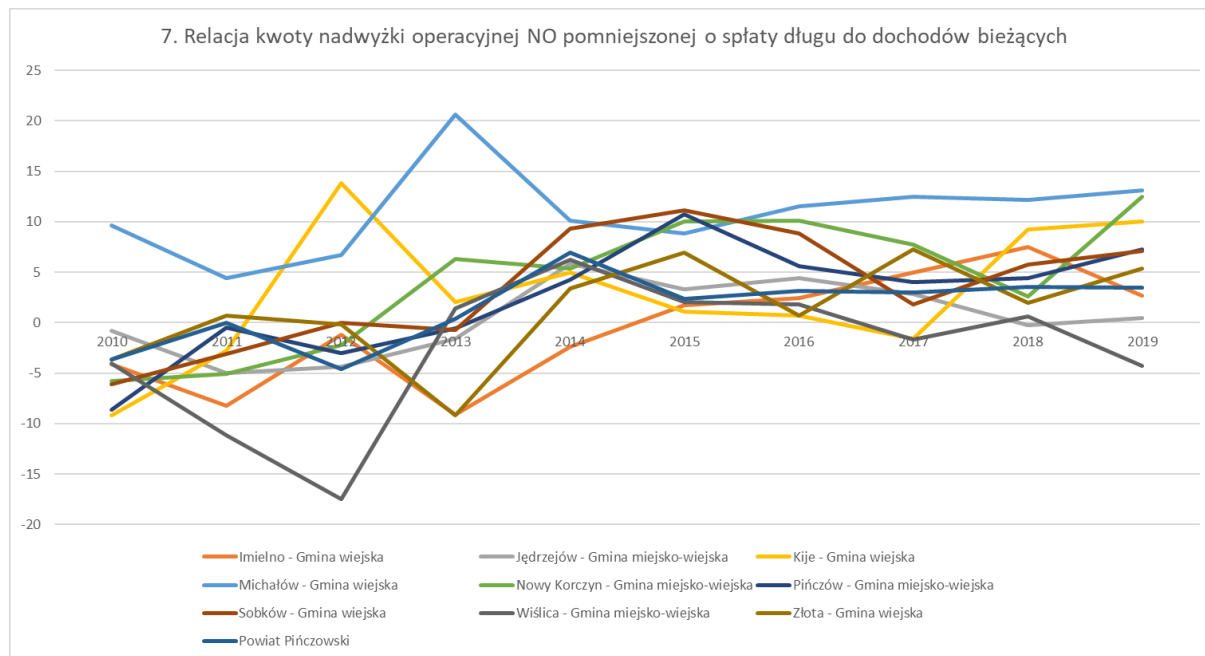

Źródło: Oprac. własne na podstawie [analizy.monitorrozwoju.pl](http://www.analizy.monitorrozwoju.pl) [dostęp 13.03.2021].

Analizując wartości nadwyżki operacyjnej (NO) należy także zwrócić uwagę na relację nadwyżki operacyjnej netto – to jest NO pomniejszonej o spląty długu do kwoty dochodów bieżących. Wartość wyniku operacyjnego netto informuje o wysokości środków finansowych, które mogą zostać przeznaczone na wydatki majątkowe. Jest to szczególnie istotne dla oceny zdolności do finansowania nowych

inwestycji przez poszczególnych członków partnerstwa. Co do zasady przyjmuje się, że wartość wskaźnika powinna kształtować się powyżej 1%.

Ryc. 48. Relacja kwoty nadwyżki operacyjnej NO pomniejszonej o słaty długu do kwoty dochodów bieżących w latach 2010-2019 [w %].

Źródło: Oprac. własne na podstawie www.analizy.monitorrozwoju.pl [dostęp 13.03.2021].

Z zaprezentowanych danych wynika, że sytuacja w obrębie partnerstwa była zróżnicowana i ulegała dynamicznym zmianom w czasie. W latach 2010-2013 ujemny poziom nadwyżki operacyjnej netto został zidentyfikowany w większości jednostek OP za wyjątkiem gminy Michałów – jednostkowo wartość ta była dodatnia w gminie Kije w roku 2012, 2013, w gminie Złota – 2011, w gminie Wiślica i gminie Nowy Korczyn – 2013. Jednostki OP uzyskały dodatnie wartości nadwyżki operacyjnej netto w relacji do dochodów bieżących w drugiej części analizowanego okresu to jest w latach 2014-2019 osiągając tym samym pewną stabilizację. Zjawisko to należy wiązać z faktem, iż począwszy od 2014 roku nastąpiła zmiana przepisów, która determinowała wzrost zdolności do spłaty i obsługi długu przez JST wspomnianym wyżej poziomem nadwyżki operacyjnej. Ujemny poziom nadwyżki operacyjnej netto w latach 2014-2019 został zidentyfikowany incydentalnie w gminie Imielno (2014), w gminie Kije (2017), gminie Wiślica (2017, 2019) oraz w gminie Nowy Korczyn (2018). W całym analizowanym okresie najniższy poziom wskaźnika osiągnęła gmina Wiślica — w 2012 roku jego wartość była najniższa w skali całego partnerstwa, podobnie działo się w latach 2014-2018, czyli w okresie względnej stabilności sytuacji na OP, od 2018 roku obserwuje się także ponownie tendencję spadkową.

Analiza dochodów własnych jednostek obszaru partnerstwa w latach 2010-2019 wskazuje na stopniowy wzrost tego elementu budżetu w każdej z partnerskich JST. Podwojeniu uległy dochody własne gmin wiejskich takich jak Złota, Michałów, Kije, Sobków i Imielno. Mniejszy, ale również znaczący wzrost zanotowały gminy miejsko-wiejskie – Pińczów i Jędrzejów. Spośród gmin OP największy przyrost względem pierwszego roku analizy odnotowano w gminie Wiślica – dochody tej JST w analizowanym okresie wzrosły prawie trzykrotnie. W 2019 roku dochody własne gminy Jędrzejów były prawie pięciokrotnie wyższe niż w gminie Sobków i ponad dziesięciokrotnie wyższe niż w gminie Imielno. Wartość dochodów własnych gminy Pińczów w 2019 roku była natomiast ponad dziesięciokrotnie wyższa niż w gminie Kije i ponad ośmiokrotnie wyższa niż w gminach Złota i Michałów. Najwyższa dynamika przyrostu wartości dochodów własnych charakteryzowała gminy wiejskie należące do powiatu pińczowskiego to jest gminę Złota, Michałów i Kije, a także gminę Sobków należącą do powiatu jędrzejowskiego. Niepodważalnym liderem wśród gmin OP była gmina Wiślica – dynamika dla tego elementu budżetu w analizowanym okresie była najwyższa. W przeliczeniu na jednego mieszkańca dochody własne gmin miejsko-wiejskich o znaczeniu powiatowym to jest gminy Pińczów i gminy Jędrzejów znacząco różniły się od dochodów pozostałych gmin. W 2019 roku gmina Pińczów zajmowała pod tym względem pierwszą pozycję, tuż za nią pozycjonowała się gmina Jędrzejów.

Wzrost dochodów własnych gmin OP w latach 2010-2019 przedstawiono w Tab. 25. Obrazuje ona dużą różnicę w zakresie nominalnej kwoty tych dochodów dla poszczególnych jednostek OP.

Tabela 25. Dochody własne jednostek obszaru partnerstwa w latach 2010-2019 wraz z dynamiką [w mln zł].

Gmina	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Dyna- mika*
Jędrzejów	26,12	29,47	31,39	32,67	36,05	36,75	38,39	39,11	42,63	47,62	82,28%
Pińczów	24,32	28,52	28,56	30,76	31,99	35,55	33,72	34,74	36,98	41,30	69,83%
Sobków	4,19	4,85	5,11	5,45	6,29	7,84	7,89	8,27	9,17	9,87	135,55%
Nowy Korczyn	4,2	4,12	4,83	5,09	5,82	7,52	7,21	6,47	6,33	8,06	92,15%
Wiślica	2,36	3,77	4,28	4,30	5,72	5,49	6,34	5,72	6,09	6,60	179,75%
Kije	2,64	2,75	6,56	4,54	5,67	5,45	5,79	5,49	6,08	6,47	145,05%
Michałów	2,36	3,18	3,09	7,45	4,24	4,74	4,29	4,64	4,96	5,85	148,05%
Złota	2,13	2,25	2,45	2,81	3,17	3,82	3,72	3,94	4,48	4,96	132,63%
Imielno	2,28	2,62	3,09	5,08	3,28	3,51	3,70	3,82	5,37	4,65	104,24%
Powiat Pińczowski	10,01	12,20	8,49	10,68	12,31	10,42	10,92	11,41	12,42	18,20	...

*Dynamika dla danej partnerskiej jednostki jest obliczana na podstawie stosunku wartości dochodów własnych w pierwszym roku analizowanego okresu do wartości dochodów własnych w roku ostatnim.

Źródło: Oprac. własne na podstawie www.analizy.monitorrozwoju.pl [dostęp 13.03.2021].

Tabela 26. Dochody własne jednostek obszaru partnerstwa w przeliczeniu na 1 mieszkańca w latach 2010-2019 wraz z dynamiką [w zł].

Gmina	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Dyna- mika*
Pińczów	1 171,69	1 395,00	1 349,32	1 560,30	1 525,30	1 712,17	1 624,38	1 701,94	1 802,07	2 132,80	82,03%
Jędrzejów	1 007,48	1 055,29	1 142,78	1 141,92	1 287,26	1 306,61	1 365,33	1 428,79	1 555,53	1 784,49	77,12%
Kije	674,38	626,59	1 470,74	1 044,69	1 315,63	1 654,41	1 446,89	1 251,27	1 391,64	1 478,44	119,23%
Nowy Korczyn	664,34	684,97	837,61	873,16	979,06	1 265,65	1 182,88	1 092,07	1 059,60	1 411,89	112,53%
Michałów	532,21	762,42	653,55	1 559,78	905,89	1 006,57	970,90	1 019,38	1 079,20	1 284,70	141,39%
Wiślica	438,79	720,43	808,41	794,25	1 024,03	979,71	1 175,50	1 050,40	1 099,00	1 270,69	189,59%
Sobków	519,41	590,31	720,44	645,93	740,12	919,43	962,99	969,44	1 085,82	1 266,93	143,92%
Złota	503,24	480,99	563,06	606,47	700,78	842,36	825,88	1 064,51	1 263,28	1 110,95	120,76%
Imielno	781,92	796,42	847,15	892,40	1 319,67	1 106,39	781,92	796,42	847,15	892,40	102,01%
Powiat Pińczowski	920,6	1 028,49	945,06	975,1	1 034,32	1 042,89	998,73	1 076,07	1 141,43	1417,25	...

*Dynamika dla danej partnerskiej jednostki jest obliczana na podstawie stosunku wartości dochodów własnych w pierwszym roku analizowanego okresu do wartości dochodów własnych w roku ostatnim.

Źródło: Oprac. własne na podstawie www.analizy.monitorrozwoju.pl [dostęp 13.03.2021].

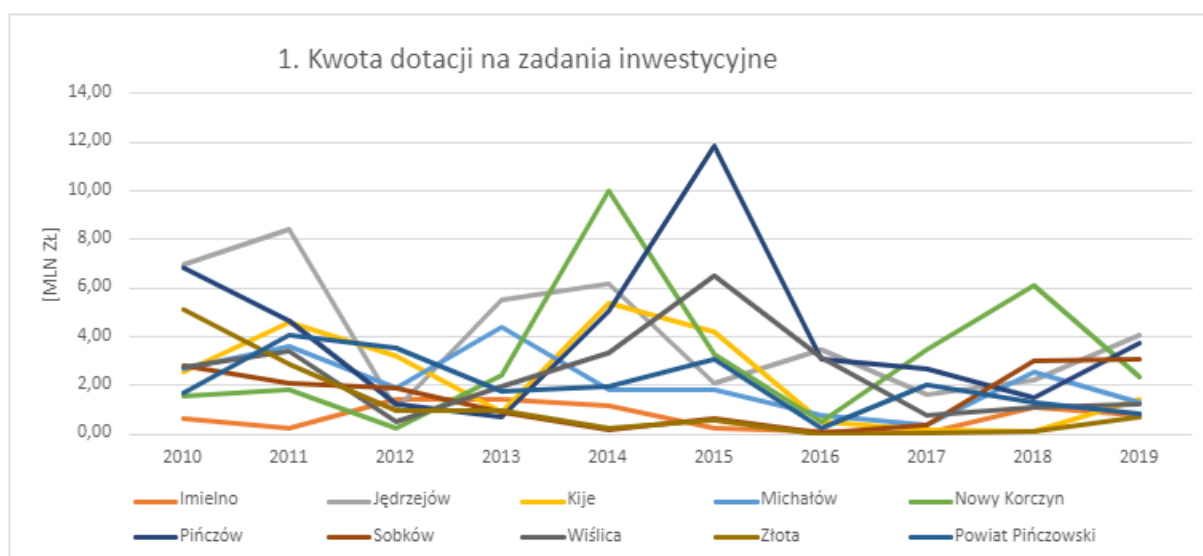
Tabela 27. Kwota dotacji na zadania inwestycyjne w latach 2010-2019 [w mln zł].

Gmina	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Suma
Jędrzejów	6,95	8,44	1,05	5,49	6,19	2,07	3,46	1,65	2,22	4,06	41,58
Pińczów	6,84	4,67	1,23	0,73	5,06	11,85	3,06	2,71	1,49	3,70	41,34
Sobków	2,82	2,08	1,90	0,86	0,19	0,66	0,07	0,33	3,03	3,08	15,02
Nowy Korczyn	1,55	1,79	0,22	2,42	9,97	3,24	0,51	3,45	6,11	2,34	31,60
Kije	2,53	4,62	3,20	0,88	5,41	4,21	0,48	0,17	0,09	1,42	23,01
Michałów	2,65	3,59	1,87	4,38	1,82	1,82	0,79	0,39	2,57	1,28	21,16
Wiślica	2,77	3,43	0,53	1,98	3,34	6,54	3,13	0,74	1,12	1,23	24,81
Imielno	0,64	0,23	1,45	1,41	1,17	0,22	0,10	0,02	1,06	0,74	7,04
Złota	5,13	2,9	0,94	0,95	0,23	0,57	0,00	0,007	0,13	5,13	16,00
Powiat Pińczowski	1,66	4,04	3,56	1,76	1,93	3,09	0,20	2,0	1,26	0,86	20,36

Źródło: Oprac. własne na podstawie www.analizy.monitorrozwoju.pl [dostęp 13.03.2021].

Duże dysproporcje wystąpiły w obrębie jednostek OP w zakresie kwot dotacji pozyskanych na zadania inwestycyjne. Jest to zapewne wynikiem różnicy wielkości poszczególnych JST, zakresu ich zadań i wielkości budżetów. Zarówno gmina Pińczów, jak i gmina Jędrzejów pozyskały w analizowanym okresie łącznie ponad 41 mln zł, gmina Nowy Korczyn nieco ponad 31 mln zł, gmina Wiślica, Michałów i Kije co najmniej 21 mln. Szczegółowe dane dla wszystkich JST OP znajdują się w Tab. 27. Analiza dynamiki tego zjawiska wskazuje na skokowy przyrost kwot pozyskanych środków w latach 2011, 2014, 2015 i 2018. Nie dotyczy to jednak wszystkich partnerów – gmina Imielno w niewielkim stopniu korzystała ze wsparcia w postaci dotacji na inwestycje.

Ryc. 49. Kwota dotacji na zadania inwestycyjne w latach 2010-2019.

Źródło: Oprac. własne na podstawie www.analizy.monitorrozwoju [dostęp 13.03.2021].

Na podstawie przeprowadzonej analizy należy stwierdzić, iż poszczególni członkowie partnerstwa posiadali ograniczone możliwości przeznaczenia środków własnych po spłacie długu na działania prorozwojowe o charakterze inwestycyjnym. Pozytywnym aspektem był natomiast fakt, iż wskaźnik relacji wartości nadwyżki budżetowej brutto przed spłatą długu do dochodów bieżących w analizowanym czasookresie dla wszystkich partnerskich JST osiągał wartości dodatnie co pozwala wnioskować o pewnej stabilności sytuacji finansowej. W przypadku pomniejszenia uzyskanej nadwyżki operacyjnej o kwoty spłaty długu niektórzy członkowie partnerstwa osiągalali wartości ujemne. W takich sytuacjach źródłem finansowania inwestycji mogły być wyłącznie dochody majątkowe oraz środki zwrotne. W związku z powyższym należy monitorować sytuację i dążyć do osiągnięcia możliwie najwyższych nadwyżek operacyjnych, które będą mogły zostać przeznaczone na spłatę długu oraz finansowanie działań prorozwojowych.

2.2.4. Rynek pracy, potencjał i konkurencyjność lokalnej gospodarki

Podmioty gospodarki narodowej

Według danych GUS za rok 2019 na obszarze partnerstwa funkcjonowało łącznie 6 813 podmiotów gospodarki narodowej, z czego ponad 40% (41,77%) zlokalizowanych było na terenie gminy Jędrzejów – odpowiednio udział procentowy podmiotów GN funkcjonujących na terenie gminy Pińczów wynosił 24,13%. W stosunku do roku 2018 nastąpił wzrost ich liczby o 237 podmiotów, to jest o blisko 3,5% (3,48%) ogółu podmiotów w roku 2019.

Tabela 28. Liczba podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze REGON w podziale na gminy obszaru partnerstwa – dane za rok 2019.

Ogółem w podziale na gminy			
Powiat pińczowski (2728)			
Pińczów	Złota	Michałów	Kije
1 644	275	260	274
Powiat jędrzejowski (6 750)			
Jędrzejów	Sobków	Imielno	---
2 846	595	231	---
Powiat buski (6 118)			
Nowy Korczyn	Wiślica	---	---
327	361	---	---

Źródło: Oprac. własne na podstawie Statystycznego Vademecum Samorządowca.

Analiza podmiotów gospodarki narodowej na OP uwzględniająca wyłącznie sektor rolniczy, przemysłowy i budowlany wskazuje, iż pod względem liczebności na obszarze partnerstwa dominują podmioty sektora budowlanego – ponad 50% (50,57%), w dalszej kolejności sektora przemysłowego (39,69%) i rolniczego (9,55%).

Tabela 29. Podmioty gospodarki narodowej w rejestrze REGON w podziale na sektor rolniczy, przemysłowy, budowlany – dane za 2019 roku.

Gmina	Sektor rolniczy		Sektor przemysłowy		Sektor budowlany	
	Gmina	Powiat	Gmina	Powiat	Gmina	Powiat
Pińczów	21	61	167	293	212	399
Złota	9		28		54	
Michałów	14		37		36	
Kije	9		37		59	
Jędrzejów	86	265	417	980	345	1 038
Sobków	22		71		154	
Imielno	14		35		53	
Nowy Korczyn	10	109	30	426	77	1 197
Wiślica	16		13		78	

Źródło: Oprac. własne na podstawie Statystycznego Vademecum Samorządowca.

Według danych GUS najliczniejszą grupę podmiotów zarejestrowanych w REGON stanowią mikroprzedsiębiorstwa zatrudniające nie więcej niż 9 osób – w 2019 roku było ich aż 6 281 to jest blisko 96% (95,86%) ogółu podmiotów gospodarki narodowej na OP. Niezbyt liczną grupę stanowiły podmioty zatrudniające do 50 osób – odpowiednio 3,38% oraz średnie przedsiębiorstwa – 0,69%. Najstabilniej reprezentowane były duże podmioty zatrudniające powyżej 250 osób – w 2019 roku było ich na obszarze partnerstwa jedynie pięć.

Pod względem liczby zarejestrowanych w REGON podmiotów gospodarczych zdecydowanym liderem jest gmina Jędrzejów – według danych GUS za rok 2019 na 10 tys. mieszkańców przypadało w tej gminie aż 1 019 podmiotów. W pozostałych gminach OP wskaźnik ten miał znacznie niższą wartość: w gminie Pińczów – 797, w gminie Złota – 616, w gminie Michałów – 570, w gminie Kije – 627,

w gminie Sobków – 593, w gminie Imielno – 408, w gminie Nowy Korczyn – 553, w gminie Wiślica – 662.

Tereny inwestycyjne

Tereny inwestycyjne znajdują się wyłącznie na obszarach czterech partnerskich gmin – gminy Jędrzejów, gminy Pińczów, gminy Kije oraz gminy Wiślica. Zestawienie terenów inwestycyjnych oraz ich przeznaczenie wynikające z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego przedstawiono w poniższej tabeli (patrz Tab. 30).

Tabela 30. Tereny inwestycyjne na obszarze partnerstwa.

Gmina	Powiat	Lista terenów	Przeznaczenie
Jędrzejów	jędrzejowski	Jędrzejów (9.169 ha), Jędrzejów (9.169 ha), Jędrzejów (3.315 ha), Jędrzejów (3.2747 ha)	zabudowa przemysłowa, teren przeznaczony pod działalność gospodarczą
Pińczów	pińczowski	Pińczów (0.3155 ha), Pińczów (0.3155 ha), Pińczów (5.9378 ha)	tereny przeznaczone pod przemysł i usługi towarzyszące
Kije		Górki (18.28 ha), Górki (23.5468 ha), kopalnia Gołuchów (2.91 ha), Kije (5.4 ha)	tereny pod zabudowę usługową, produkcyjną, składową, tereny upraw rolnych dopuszczających eksploatację
Wiślica	Buski	Goryśławice (4.86 ha), Wiślica (1.4 ha), Konieczmosty (0.76 ha)	brak miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego

Źródło: Oprac. własne na podstawie portalu SIPWŚ [dostęp 17.03.2021].

Jędrzejowska strefa ekonomiczna

W kwietniu 2016 roku tereny inwestycyjne gminy Jędrzejów zostały włączone do Krakowskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej (SSE). Decydujący wpływ na tę decyzję miał fakt usytuowania Jędrzejowa przy budowanej wówczas trasie E7 oraz możliwość powiększanie terenów inwestycyjnych gminy w przyszłości.

Jędrzejowską podstrefę SSE stanowią tereny przewidziane pod zabudowę przemysłową i składową, które zostały objęte ustaleniami miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego "Jędrzejów – Południe". Część terenów inwestycyjnych położona jest także w samym Jędrzejowie pomiędzy ulicami: Przemysłową, Dygasińskiego, Przypkowskiego, Partyzantów i granicą administracyjną miasta Jędrzejów.

Pierwszą firmą, która zdecydowała się zainwestować w jędrzejowskiej podstrefie ekonomicznej była Spółka Eco Technologia działająca w branży metalowej. Obecnie na terenach wchodzących w skład jędrzejowskiej podstrefy SSE rozpoczęła się budowa hali produkcyjnej tej firmy o łącznej powierzchni ponad 2 000 m². Z uzyskanych informacji wynika, iż w ciągu 10 lat gmina Jędrzejów sprzedała działki 16 podmiotom, a swoje zakłady wybudowało na terenie gminy już siedem firm.

Najwięksi pracodawcy obszaru partnerstwa

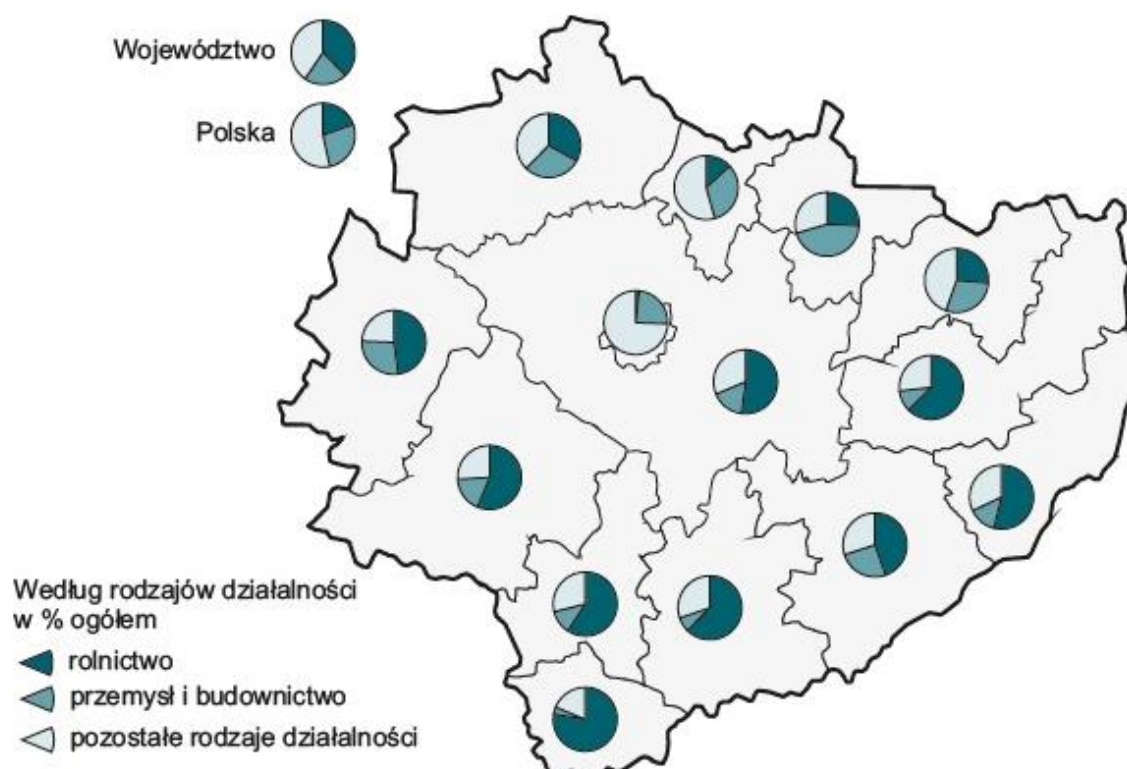
Do największych pracodawców na obszarze partnerstwa należą podmioty związane z branżą rolno-spożywczą takie jak Gomar Pińczów czy Natur-Vit. Firma Natur-Vit, której zakłady i plantacje zlokalizowane są na terenie gminy Pińczów i gminy Kije zajmuje się uprawą, skupem, przetwórstwem i sprzedażą surowców zielarskich, firma Gomar Pińczów z siedzibą w Pińczowie – wliczana w poczet największych firm spożywczych w regionie świętokrzyskim odpowiada za produkcję i sprzedaż produktów owocowo-warzywnych. Do liczących się zakładów branży spożywczej usytuowanych na obszarze partnerstwa zaliczyć należy także dawny Browar "Strzelec" z siedzibą w gminie Jędrzejów – obecnie jeden z browarów duńskiego koncernu Danish Brewery Group oraz firmę AGROPOLE Nieprovice z siedzibą w gminie Złota – zakład produkcyjno-handlowy, którego oferta obejmuje suszone warzywa i zioła, przyprawy oraz mieszanki warzywno-ziołowe, a także cebulę prażoną oraz farsze dla piekarń i gastronomii.

Na obszarze partnerstwa poza branżą rolno-spożywczą najliczniej reprezentowane są zakłady przetwórstwa przemysłowego, zakłady budowlane, a także firmy z obszaru transportu i handlu.

Jednym z najważniejszych pracodawców OP z branży przetwórstwa przemysłowego jest Spółka Dolina Nidy Sp. z o.o., która jest znanym i cenionym producentem gipsowych materiałów budowlanych – naturalnych i syntetycznych. Firma

ta posiada dwa zakłady przemysłowe, w tym jeden w miejscowości Leszcze w gminie Pińczów. Drugim liczącym się na rynku producentem materiałów gipsowo-kartonowych z siedzibą w Pińczowie są zakłady produkcyjne Rigips Stawiany należące do międzynarodowej grupy Saint-Gobain. Do ważniejszych zakładów na obszarze partnerstwa zaliczyć należy zakład produkcyjny FAMET „BIFAMET” S.A. specjalizujący się w projektowaniu, produkcji i usługach montażowych aparatury procesowej i urządzeń przemysłowych z siedzibą w Jędrzejowie.

Ryc. 50. Struktura pracujących^a w województwie świętokrzyskim – dane za rok 2019.

^a Dane dotyczą podmiotów gospodarczych, w których liczba pracujących przekracza 9 osób; z pracującymi w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie.

Źródło: Statystyczne Vademecum Samorządowca.

Ważnym sektorem lokalnej gospodarki jest także transport i działalność magazynowa. Do największych firm świadczących usługi transportu krajowego i międzynarodowego, spedycji oraz logistyki magazynowej należą Spółka SPED PARTNER Sp. z o.o. oraz Regesta Spółka Akcyjna z siedzibami w mieście Pińczów.

Ważnym pracodawcą na terenie gminy Kije jest Spółka Novatek Green Energy zajmująca się logistyką i sprzedażą gazu – płynnego (gaz LPG) oraz skroplonego (gaz

LNG)²², a także Spółka Złote Ziarno Sp. z o.o. trudniąca się przeładunkiem, magazynowaniem, logistyką oraz sprzedażą produktów rolnych²³.

W branży budowlanej na uwagę zasługuje Przedsiębiorstwo Budownictwa Ogólnego "KARTEL" z siedzibą w Jędrzejowie.

Zasoby pracy

Według danych GUS za rok 2019 największy odsetek pracujących na terenie powiatu pińczowskiego, jędrzejowskiego i buskiego stanowiły osoby zatrudnione w rolnictwie, w dalszej kolejności w sektorze poza-rolniczym i poza-przemysłowym. Najmniejszy odsetek pracujących dotyczył sektora przemysłowego i budowlanego.

Według danych GUS za rok 2019 stopa bezrobocia rejestrowanego w powiecie pińczowskim, jędrzejowski i buskim wynosiła odpowiednio 6,3%, 6,9% i 3,7%. Odsetek osób bezrobotnych w w/w powiatach był niższy niż w regionie – 8%, ale wyższy niż w kraju – 5,2%. Wyjątek stanowił powiat buski, w którym stopa bezrobocia była niższa niż wartość krajowa. Warto zauważyć, iż powiat pińczowski oraz powiat buski znalazły się w grupie powiatów o najniższym bezrobociu w skali całego województwa.

Spośród 2 324 osób zarejestrowanych jako bezrobotne ponad połowę stanowili mieszkańcy gmin OP należących do powiatu jędrzejowskiego – 51,42%, w dalszej kolejności mieszkańcy powiatu pińczowskiego – 40,71% i buskiego – 7,87%.

Tabela 31. Rynek pracy – dane za rok 2019 (bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób oraz gospodarstw indywidualnych w rolnictwie).

Gmina	Pracujący		Bezrobotni zarejestrowani	
	Gmina	Powiat	Gmina	Powiat
Pińczów	4 683	5 778	625	1 081
Złota	229		107	

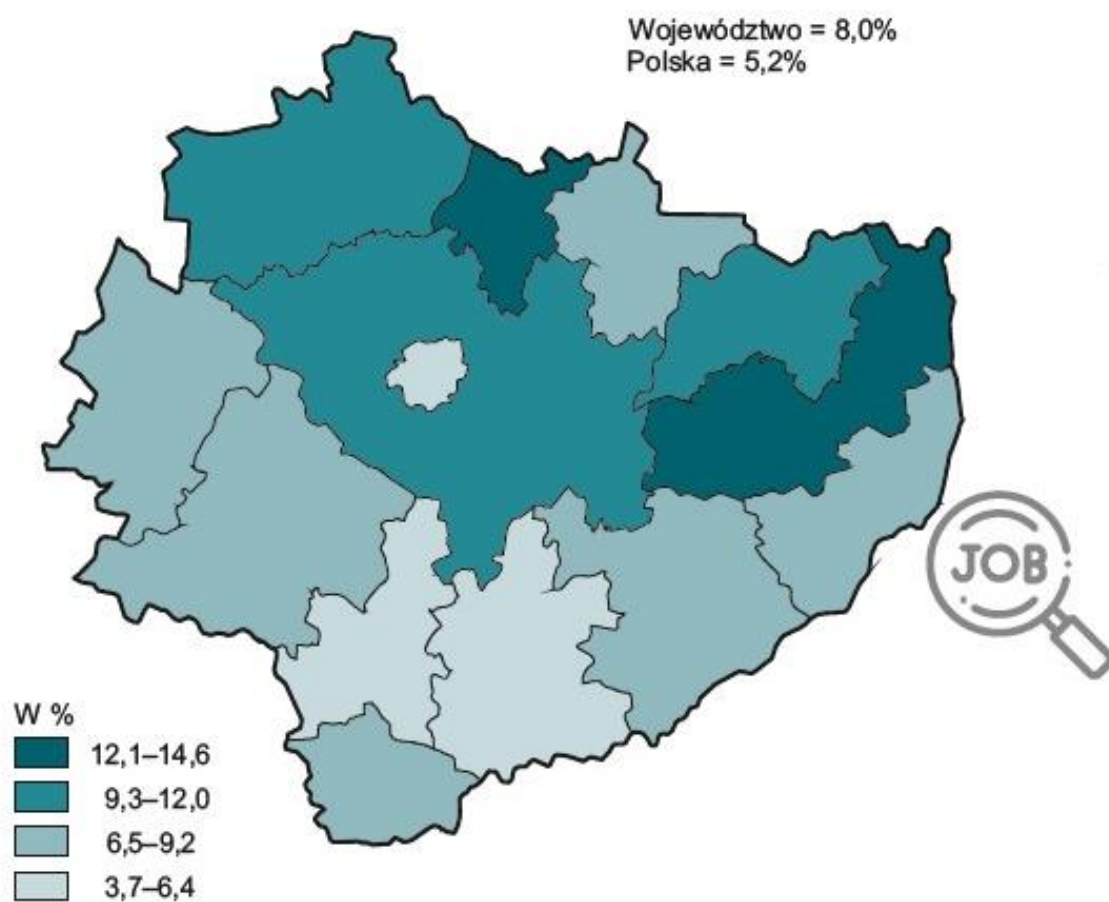
²²Spółka Novatek Green Energy dysponuje dwoma terminalami przeładunkowymi w miejscowości Gołuchów i Wola Żydowska.

²³Spółka Złote Ziarno Sp. z o.o. świadczy usługi magazynowe w centrum przeładunkowym zlokalizowanym na terenie miejscowości Wola Żydowska.

Michałów	300		90	
Kije	332		124	
Jędrzejów	5 730	11 855	850	2 414
Sobków	597		218	
Imielno	295		127	
Nowy Korczyn	377	11 158	108	1 319
Wiślica	255		75	

Źródło: Oprac. własne na podstawie Statystycznego Vademecum Samorządowca.

Ryc. 51. Stopa bezrobocia w województwie świętokrzyskim – dane za rok 2019.

Źródło: Statystyczne Vademecum Samorządowca.

Instytucje otoczenia biznesu

Do instytucji otoczenia biznesu i wsparcia inwestycji o zasięgu lokalnym, regionalnym i ogólnokrajowym działających na rzecz rozwoju przedsiębiorczości i inwestycji na obszarze partnerstwa zaliczyć należy:

- Cech Rzemieślników i Przedsiębiorców Różnych w Jędrzejowie,
- Cech Rzemiosł Różnych w Pińczowie,
- Lokalną Grupę Działania „Ziemia Jędrzejowska – GRYF” z siedzibą w Jędrzejowie,
- Lokalną Grupę Działania "Ponidzie" z siedzibą w Pińczowie,
- Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa z siedzibą w Kielcach,
- Biuro Polityki Gospodarczej i Rozwoju Regionalnego z siedzibą w Kielcach,
- Business Lantern Office z siedzibą w Kielcach,
- Fundusz Pożyczkowy Województwa Świętokrzyskiego Sp. z o.o. z siedzibą w Kielcach,
- Główny Punkt Informacyjny o Funduszach Europejskich (GPloFE) z siedzibą w Kielcach,
- Lożę Świętokrzyską Bussines Centre Club (BCC) z siedzibą w Kielcach,
- Izbę Gospodarczą „Grono Targowe Kielce",
- Izbę Rzemieślników i Przedsiębiorców z siedzibą w Kielcach,
- Kielecki Park Technologiczny,
- Krajowe Stowarzyszenie Wspierania Przedsiębiorczości - Biuro w Kielcach,
- Staropolską Izbę Przemysłowo-Handlową z siedzibą w Kielcach,
- Stowarzyszenie Integracja i Rozwój z siedzibą w Kielcach,
- Stowarzyszenie Forum Pracodawców z Siedzibą w Kielcach,
- Stowarzyszenie "Instytut Strategii Przedsiębiorczości" z siedzibą w Kielcach,
- Świętokrzyski Fundusz Poręczeniowy Sp. z o.o. z siedzibą w Kielcach,
- Świętokrzyski Związek Pracodawców Prywatnych Lewiatan z siedzibą w Kielcach,
- Świętokrzyskie Centrum Nauki i Transferu Technologii Sp. z o.o.,
- Świętokrzyski Inkubator Przedsiębiorczości Sp. z o.o.,
- Świętokrzyską Agencję Rozwoju Regionu z siedzibą w Kielcach,
- Świętokrzyskie Biuro Rozwoju Regionalnego z siedzibą w Kielcach,
- Świętokrzyską Izbę Rolniczą w Kielcach
- Targi Kielce Sp. z o.o. oraz
- Regionalne Centrum Naukowo-Technologiczne.

Większość instytucji otoczenia biznesu znajduje się poza obszarem partnerstwa, w mieście Kielce. Wyjątek stanowią Cech Rzemiosł Różnych w Pińczowie oraz Cech

Rzemieślników i Przedsiębiorców Różnych w Jędrzejowie, LGD – „GRYF” i LGD – „Ponidzie” oraz lokalnie działające oddziały banków i firm ubezpieczeniowych.

2.2.5. Stan i jakość środowiska na obszarze oraz zagospodarowanie przestrzenne

Uwarunkowanie przestrzenne rozwoju obszaru partnerstwa

Struktura przestrzenna gmin OP jest zróżnicowana, uwarunkowana rolą jakie partnerskie jednostki pełnią w strukturze osiedleńczej.

Ryc. 52. Klasa pokrycia terenu.

Legenda

CLC_2018		
Zabudowa miejska zwarta	Grunty orne	Lasy iglaste
Zabudowa luźna	Sady i plantacje	Lasy mieszane
Tereny przemysłowe lub handlowe	Łąki, pastwiska	Lasy w stanie zmian
Tereny kolejowe i drogi	Złożone systemy upraw i działek	Bagna śródlądowe
Miejsca eksploatacji odkrywkowej	Tereny rolnicze / naturalne	Cieki
	Lasy liściaste	Zbiorniki wodne

Źródło: Oprac. ZMP na podstawie danych CLC_2018. Projekt Corine Land Cover 2018 w Polsce został zrealizowany przez Instytut Geodezji i Kartografii i sfinansowany ze środków Unii Europejskiej. Wyniki projektu zostały pozyskane ze strony internetowej Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska clc.gios.gov.pl.

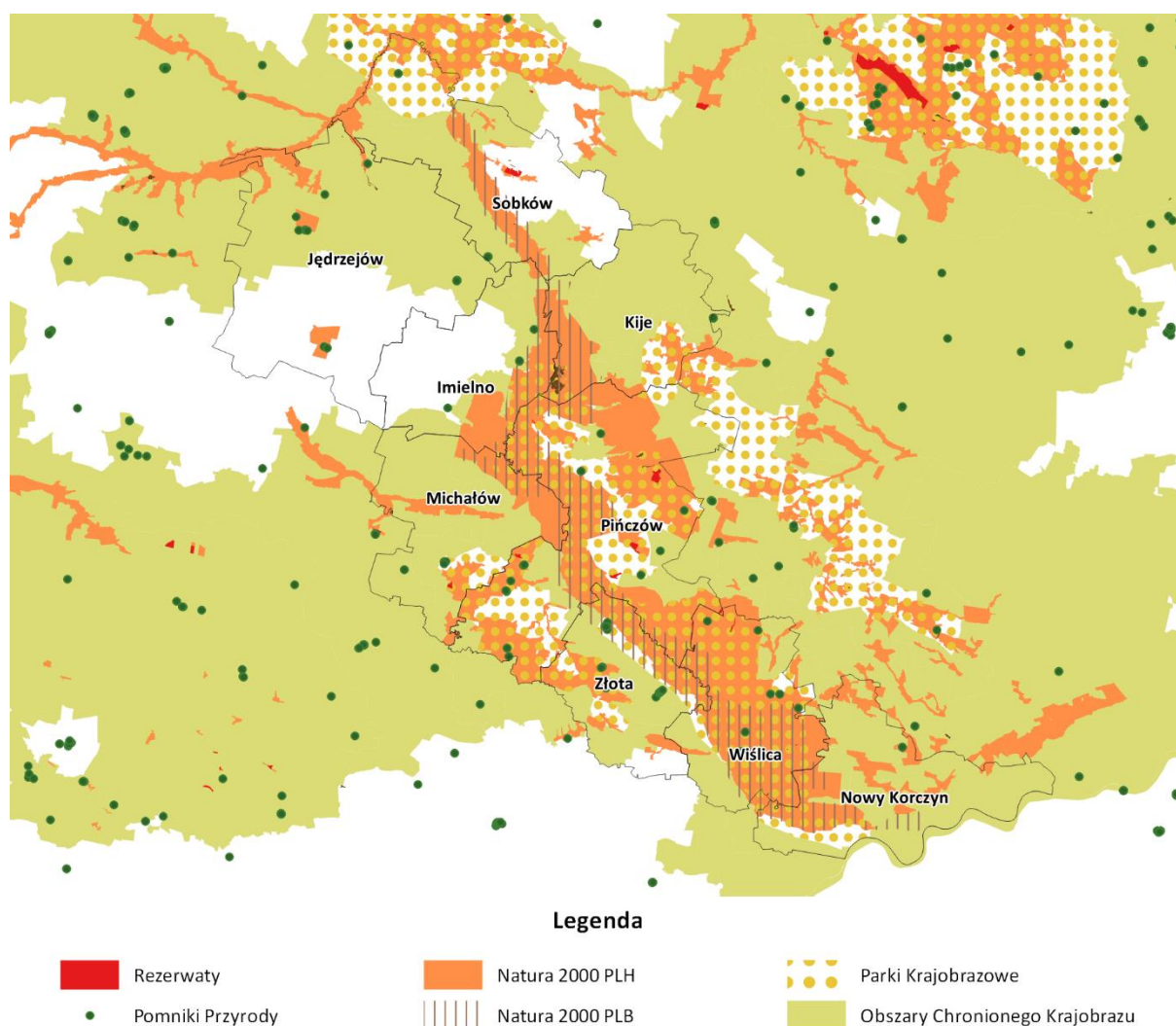
Gminy miejsko-wiejskie – Pińczów oraz Jędrzejów, stanowiące główne ośrodki gospodarcze regionu, wyróżniają się w strukturze przestrzennej obszaru partnerstwa pod względem wielkości, liczby mieszkańców, a także walorów urbanistyczno-architektonicznych.

Z uwagi na strukturę form zagospodarowania terenu na obszarze partnerstwa dominują rolnicze przestrzenie produkcyjne – grunty orne oraz łąki i pastwiska. W gminach OP takich jak Imielno, Michałów oraz Wiślica decydujący wpływ na kształtowanie się systemu osadniczego miały układy komunikacyjne, wzdłuż których skupia się zabudowa mieszkalna. Większe rozdrobnienie charakteryzuje pozostałe gminy OP takie jak Kije, Złota, Sobków i Nowy Korczyn.

Gminą o największym procentowym udziale obszarów leśnych oraz największej nominalnej powierzchni lasów jest gmina Jędrzejów – 5 284 ha terenów leśnych stanowił blisko 1/4 terytorium gminy. Wysoki udział terenów zalesionych charakteryzuje również gminy Michałów Pińczów i Sobków – odpowiednio 20,2%, 20,9%, 23,0%.

Z analizy stanu zagospodarowania przestrzennego i uwarunkowań rozwojowych miast i jednostek wiejskich wynika, iż istotną barierę rozwoju przestrzennego gmin obszaru partnerstwa stanowią obszary chronione, które zgodnie z wyliczeniami zajmują ponad 83% ogółu powierzchni OP. Na podstawie przeprowadzonych badań wynika, iż zjawisko to dotyczy w największym stopniu gminy Pińczów oraz gminy Wiślica, w których udział powierzchni objętych ochroną w stosunku do powierzchni gminy ogółem jest największy. Wyjątek stanowi gmina Jędrzejów, której ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego "Jędrzejów – Południe" dopuszczają lokalizację w południowej części gminy zakładów przemysłowych i składowych (tereny te zostały włączone do SSE).

Ryc. 53. Formy ochrony przyrody.

Źródło: Oprac. ZMP na podstawie danych Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska.

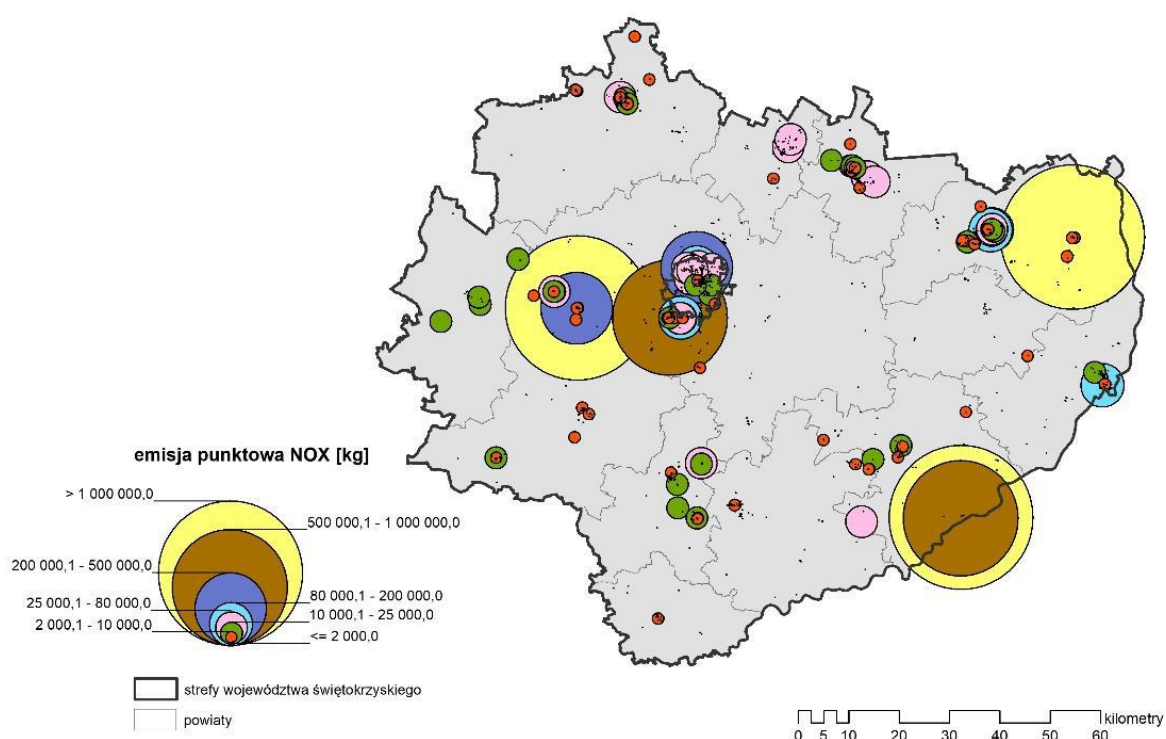
Z danych GUS za rok 2019 wynika, iż stopień pokrycia miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego gmin OP jest bardzo zróżnicowany – jedynie gmina Kije w całości została objęta MPZP. W przypadku pozostałych jednostek odsetek ten jest zdecydowanie mniejszy.

Stan środowiska – powietrze

Według raportu opracowanego przez Główny Inspektorat Ochrony Środowiska (GIOŚ) za rok 2020 głównym czynnikiem mającym wpływ na jakość powietrza w województwie świętokrzyskim jest emisja pochodząca z sektora komunalno-bytowego (emisja powierzchniowa). W strukturze zanieczyszczeń sektor ten odpowiada za 38,4% emisji tlenku siarki (SO_x), 6,1% emisji tlenku azotu (NO_x), 59% emisji pyłu PM_{10} , 77,7% emisji pyłu $\text{PM}_{2,5}$ oraz 92,4% emisji benzo(a)pirenu – B(a)P.

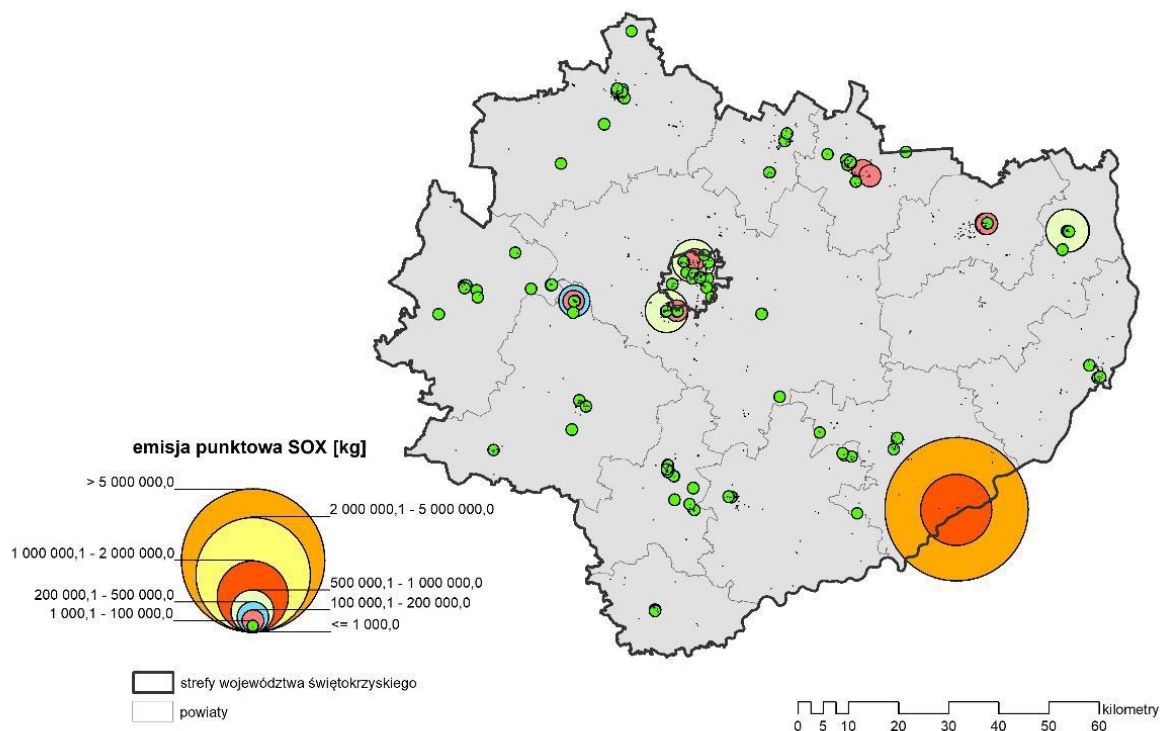
W skali województwa świętokrzyskiego emisja punktowa generuje stosunkowo nieduże ilości zanieczyszczeń pyłowych, sektor energetyczny i przemysłowy jest natomiast istotnym źródłem emisji zanieczyszczeń gazowych – pochodzi z niego aż 61,4% SO_x oraz 48,2% NO_x ogólnej emisji tych zanieczyszczeń. Według danych GUS za 2019 rok zakłady szczególnie uciążliwe dla środowiska znajdowały się na terenie dwóch spośród dziewięciu partnerskich gmin, to jest na terenie gminy Pińczów i gminy Jędrzejów. W 2019 roku wyemitowały one odpowiednio 99,0 oraz 10,8 tys. ton zanieczyszczeń gazowych.

Ryc. 54. Rozmieszczenie oraz ładunki emisji przemysłowej NO_x w 2018 roku w województwie świętokrzyskim.

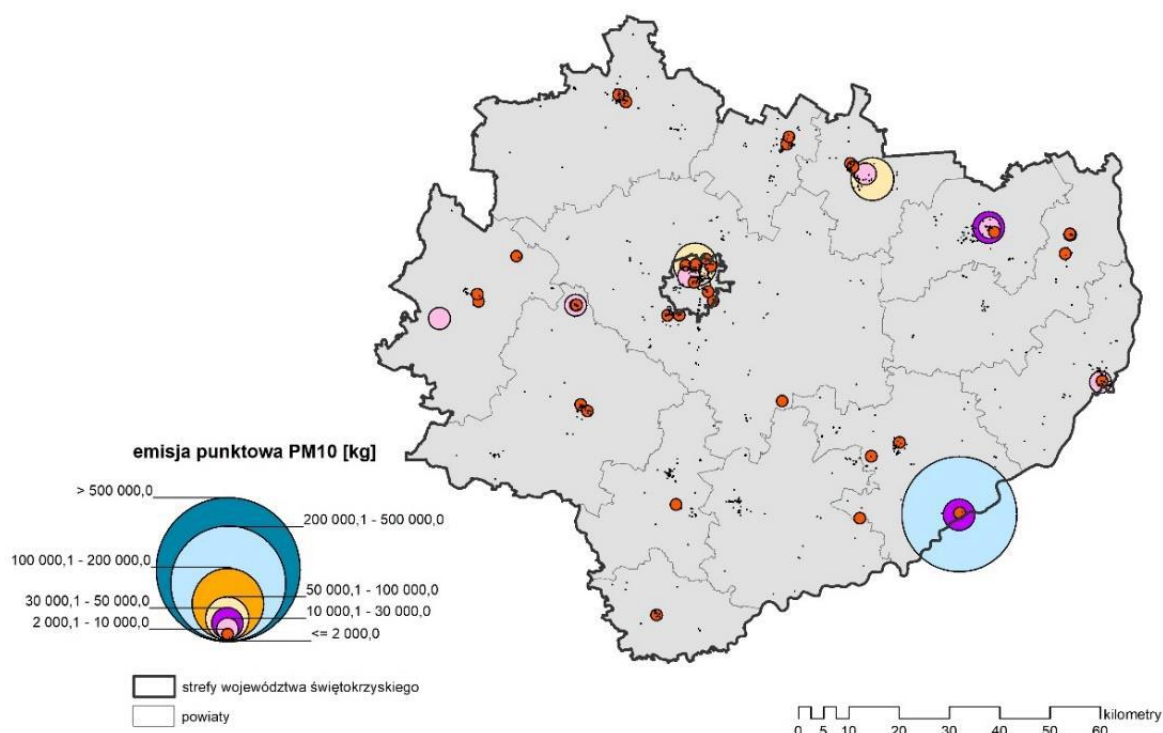
Źródło: Krajowy Ośrodek Bilansowania i Zarządzania Emisjami (KOBIZE) za: Główny Inspektorat Ochrony Środowiska (Departament Monitoringu Środowiska. Regionalny Wydział Monitoringu Środowiska w Kielcach), Stan Środowiska w Województwie Świętokrzyskim. Raport 2020.

Ryc. 55. Rozmieszczenie oraz ładunki emisji przemysłowej SO_x w 2018 roku w województwie świętokrzyskim.

Źródło: Krajowy Ośrodek Bilansowania i Zarządzania Emisjami (KOBIZE) za: Główny Inspektorat Ochrony Środowiska (Departament Monitoringu Środowiska. Regionalny Wydział Monitoringu Środowiska w Kielcach), Stan Środowiska w Województwie Świętokrzyskim. Raport 2020.

Ryc. 56. Rozmieszczenie oraz ładunki emisji przemysłowej PM₁₀ w 2018 roku w województwie świętokrzyskim.

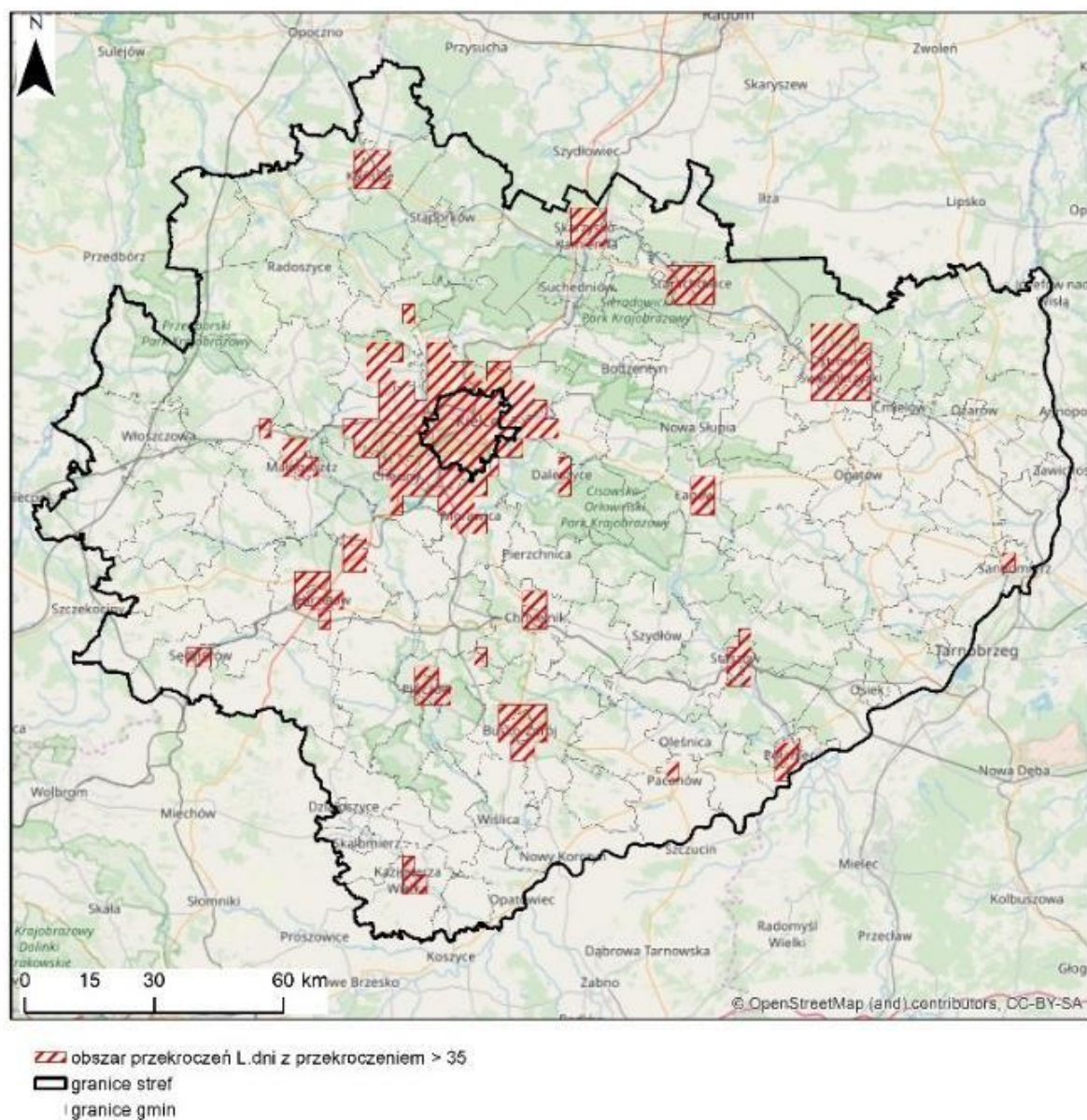
Źródło: Krajowy Ośrodek Bilansowania i Zarządzania Emisjami (KOBIZE) za: Główny Inspektorat Ochrony Środowiska (Departament Monitoringu Środowiska. Regionalny Wydział Monitoringu Środowiska w Kielcach), Stan Środowiska w Województwie Świętokrzyskim. Raport 2020.

Analiza monitoringu jakości powietrza dla województwa świętokrzyskiego prowadzona w latach 2013-2018 pozwala zaobserwować trend spadkowy i dotrzymywanie dopuszczalnych lub docelowych poziomów stężeń dla większości zanieczyszczeń. Wyjątek stanowią najbardziej szkodliwe zanieczyszczenia powietrza, do których zaliczyć należy pyły zawieszone PM₁₀, PM_{2,5} oraz B(a)P.

Analiza stężeń PM₁₀ wskazuje na przekroczenia we wszystkich latach z okresu 2013-2018 dla poziomu informowania (100 µg/m³) oraz prawie wszystkich latach, za wyjątkiem 2013, dla poziomu alarmowego (150 µg/m³). Analogiczna sytuacja dotyczy poziomu dopuszczalnych stężeń dla pyłu PM_{2,5} – badania wskazują na przekroczenia w całym analizowanym okresie.

Jednym z najniebezpieczniejszych zanieczyszczeń powietrza jest bezno(a)piren zawarty w pyłe zawieszonym PM₁₀, który wykazuje silne działanie rakotwórcze.

Ryc. 57. Obszary przekroczeń pyłu zawieszonego PM₁₀ względem dobowego poziomu dopuszczalnego (50µg/m³) w woj. świętokrzyskim w 2018 roku.

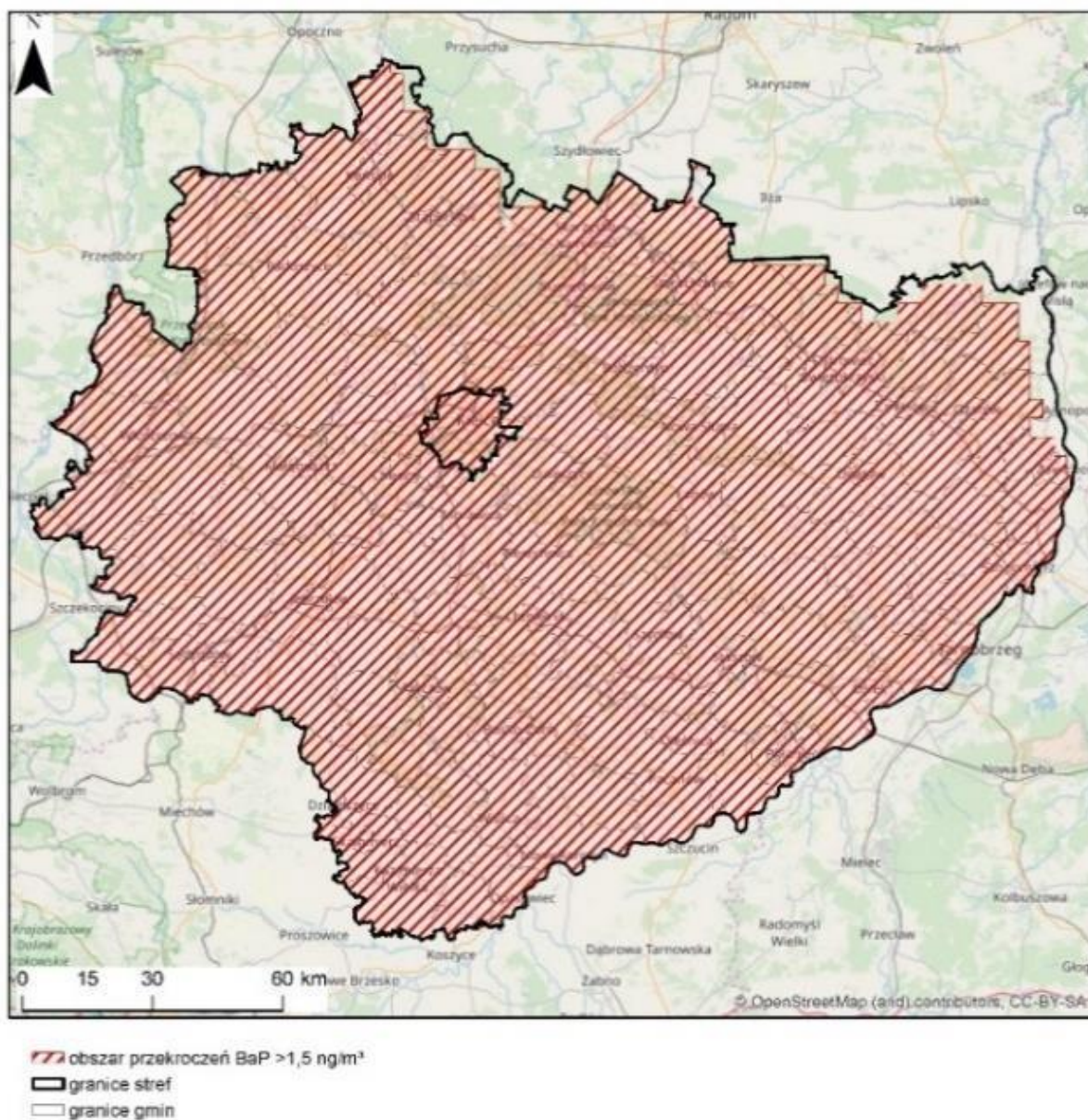

Źródło: Państwowy Monitoring Środowiska (PMŚ) za: Główny Inspektorat Ochrony Środowiska (Departament Monitoringu Środowiska. Regionalny Wydział Monitoringu Środowiska w Kielcach), Stan Środowiska w Województwie Świętokrzyskim. Raport 2020.

Głównym źródłem powstawania B(a)P jest m.in. niepełne spalanie paliw stałych w niskich temperaturach 300-600°C, w indywidualnych niskosprawnych kotłach grzewczych, jak również spalanie odpadów w instalacjach do tego nieprzeznaczonych. Konsekwencją jest tzw. zjawisko niskiej emisji, które w okresie grzewczym jest poważnym problemem – niska emisja zagraża życiu i zdrowiu

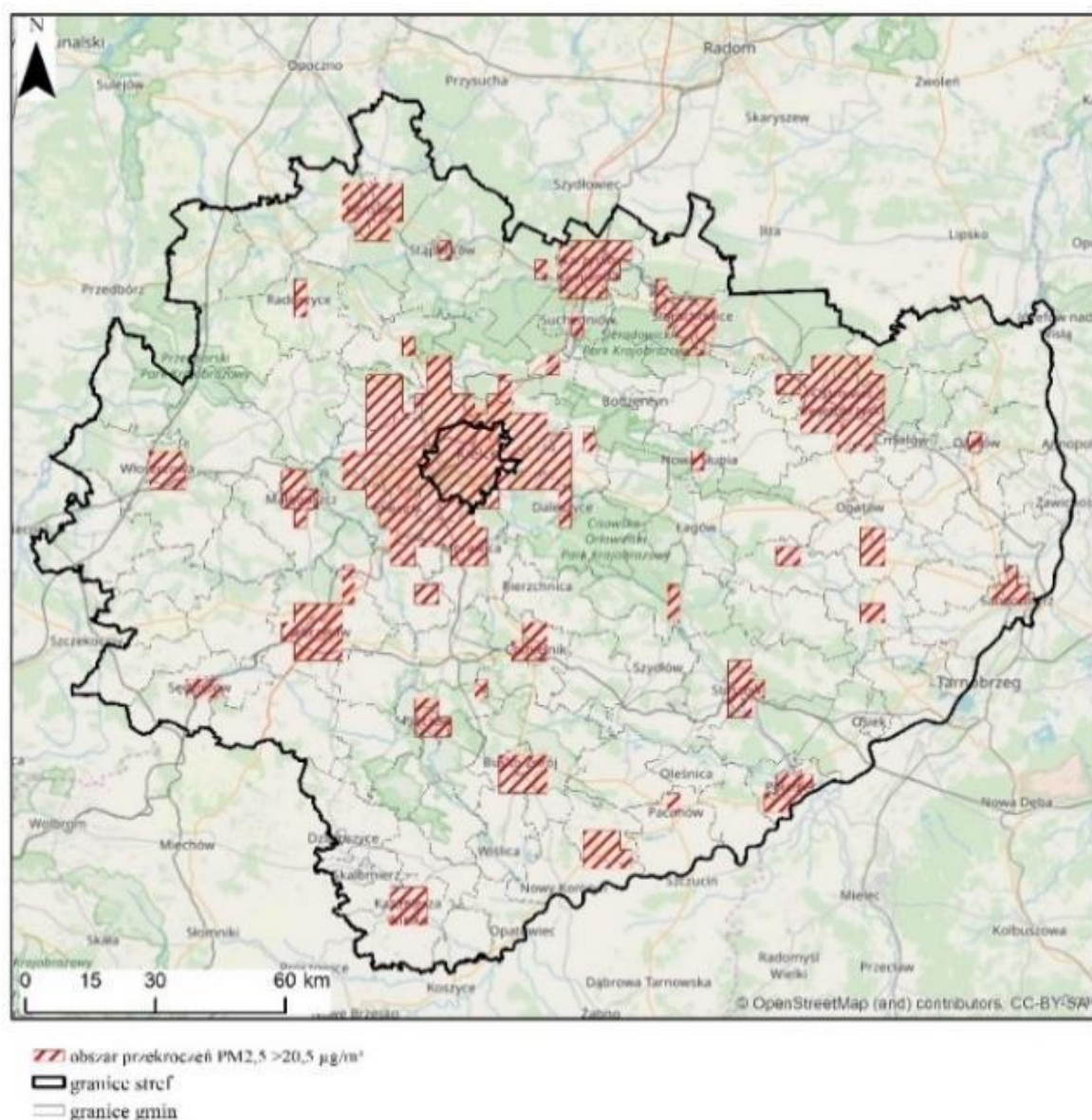
mieszkańców, obniża jakość i komfort życia, czyni spustoszenie w środowisku naturalnym, a także obniża atrakcyjność obszaru jako miejsca zamieszkania.

Ryc. 58. Obszary przekroczeń benzo(a)pirenu w pyłe PM₁₀ w woj. świętokrzyskim w 2018 roku pod względem poziomu docelowego (1ng/m³).

Źródło: Państwowy Monitoring Środowiska (PMŚ) za: Główny Inspektorat Ochrony Środowiska (Departament Monitoringu Środowiska. Regionalny Wydział Monitoringu Środowiska w Kielcach), Stan Środowiska w Województwie Świętokrzyskim. Raport 2020.

Ryc. 59. Obszary przekroczeń pyłu zawieszonego PM_{2,5} (faza II) w woj. świętokrzyskim w 2018 roku.

Źródło: Państwowy Monitoring Środowiska (PMŚ) za: Główny Inspektorat Ochrony Środowiska (Departament Monitoringu Środowiska. Regionalny Wydział Monitoringu Środowiska w Kielcach), Stan Środowiska w Województwie Świętokrzyskim. Raport 2020.

W analizowanym okresie klasyfikacja stref województwa świętokrzyskiego pod kątem ochrony zdrowia dla benzo(a)pirenu i pyłu zawieszonego PM₁₀ była niekorzystna – zarówno strefa miasta Kielce, jak i strefa świętokrzyska zaliczane były do klasy C. W przypadku pyłu PM_{2,5} sytuacja w latach 2011-2018 ulegała zmianom. W roku 2013 klasę C nadano obu strefom województwa, w latach 2014, 2015 i 2017

klasa C utrzymała się wyłącznie dla miasta Kielce, natomiast w latach 2016 i 2018 obie strefy uzyskały klasę A²⁴.

Ocena jakości powietrza dla województwa świętokrzyskiego za rok 2018 wykazała:

- dla pyłu zawieszonego PM₁₀; strefie świętokrzyskiej, w tym obszarowi partnerstwa przyznano klasę C wymagającą działań naprawczych z uwagi na występowanie na terenie tej strefy obszarów, na których odnotowano przekroczenia średniodobowej wartości dopuszczalnej,
- dla benzo(a)pirenu; strefie świętokrzyskiej, w tym obszarowi partnerstwa przyznano klasę C wymagającą działań naprawczych z uwagi na występowanie na terenie tej strefy obszarów, na których odnotowano przekroczenia rocznej wartości docelowej,
- dla pyłu PM_{2,5}; strefie świętokrzyskiej, w tym obszarowi partnerstwa przyznano klasę A oznaczającą zachowanie średniorocznych stężeń dopuszczalnych.

W ogólnej ocenie stan powietrza na obszarze partnerstwa nie jest zadowalający – w 2018 roku pod względem ochrony zdrowia została przekroczona dopuszczalna liczba dni z przekroczeniami normy stężeń dobowych pyłu PM₁₀ oraz średnia roczna wartość poziomu docelowego. Zjawisko to jest charakterystyczne dla trzech gmin obszaru partnerstwa – gminy Pińczów, gminy Jędrzejów i gminy Sobków. Analogiczna sytuacja dotyczy średniorocznego stężenia pyłu PM_{2,5}, co zilustrowano na Ryc. 59. Na obszarze partnerstwa występują również przekroczenia stężeń pyłu B(a)P, które są charakterystyczne dla całego województwa świętokrzyskiego.

Stan środowiska – opady atmosferyczne

Monitoring zanieczyszczenia opadów atmosferycznych prowadzony w latach 2016-2018 przez Państwowy Monitoring Środowiska na zlecenie Generalnego Inspektoratu Ochrony Środowiska (GIOŚ) wykazał, iż obciążenie terenu województwa świętokrzyskiego poszczególnymi ładunkami jednostkowymi wybranych zanieczyszczeń było najniższe dla roku 2018. Spośród badanych

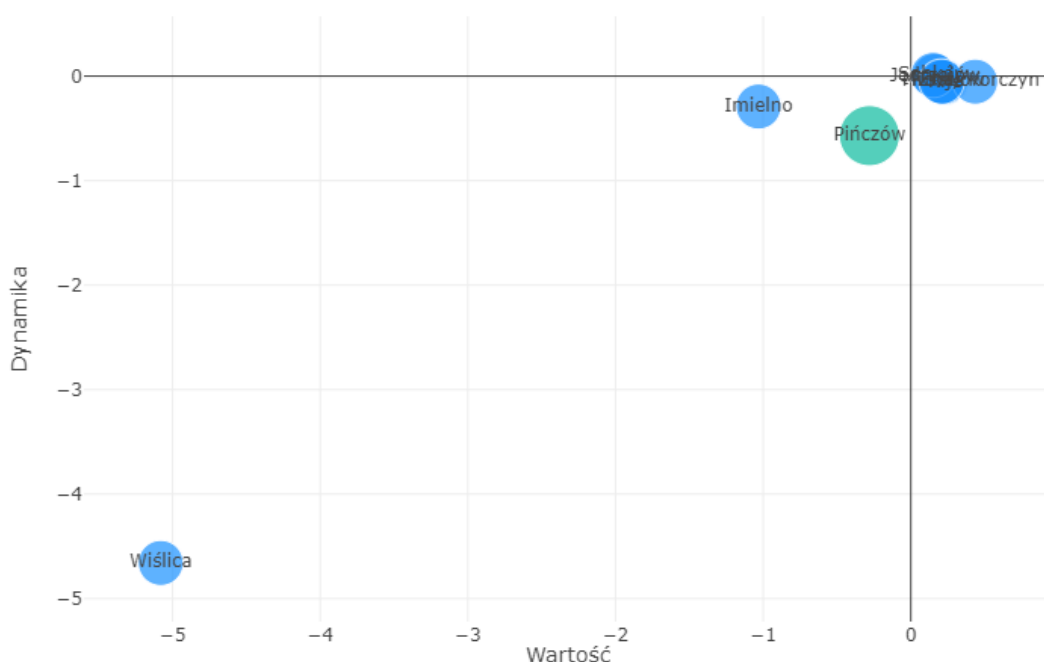
²⁴Zaliczenie strefy do danej klasy wiąże się z określonymi wymaganiami dotyczącymi działań na rzecz poprawy jakości powietrza (w przypadku, gdy nie są dotrzymane wartości kryterialne) lub utrzymania tej jakości, jeżeli spełnia ona przyjęte standardy. W szczególności dotyczy to klasy C, gdzie skutkiem takiej klasyfikacji strefy jest konieczność opracowania dla niej programu ochrony powietrza (POP).

substancji negatywny wpływ na środowisko mogą mieć kwasotwórcze związki siarki i azotu, związki biogenne i metale ciężkie, natomiast występujące w opadach kationy zasadowe pozytywnie oddziałują na środowisko. Z przeprowadzonych przez PMS badań wynika, iż w 2018 roku największymi ładunkami badanych substancji w województwie obciążony został powiat jędrzejowski.

Stan środowiska – wody powierzchniowe

Według raportu opracowanego przez Główny Inspektorat Ochrony Środowiska (GIOŚ) za rok 2020 największy wpływ na jakość i ilość zasobów wód powierzchniowych na terenie województwa świętokrzyskiego miał: pobór wody, odprowadzanie do wód ścieków komunalnych powstających w wyniku działalności człowieka, zanieczyszczenia obszarowe, w tym pochodzące z rolnictwa, a także zanieczyszczenia spływające do wód wraz z opadami atmosferycznymi. W dalszej kolejności były to ścieki pochodzące z zakładów przemysłowych.

Ryc. 60. Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności w ciągu roku w przeliczeniu na 1 mieszkańca.

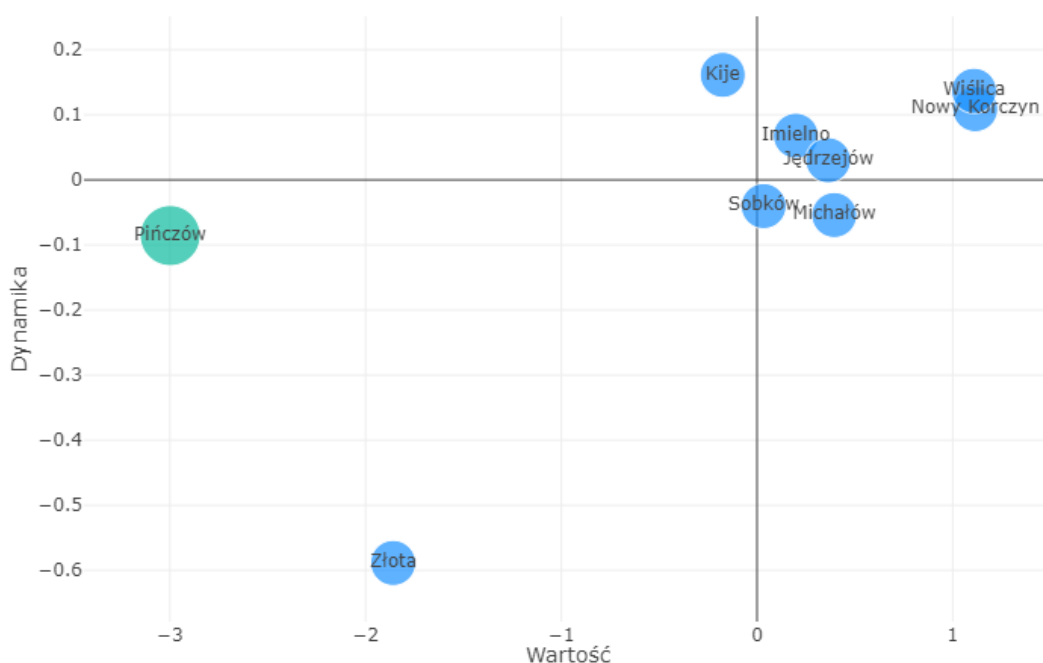

Źródło: <https://partnerstwa.monitorrozwoju.pl/> [dostęp 16.03.2021].

Analiza wskaźnikowa dla gmin obszaru partnerstwa przeprowadzona za pośrednictwem narzędzia Związku Miast Polskich – Monitor Rozwoju Lokalnego II w wskazuje na większe zużycie wody na potrzeby bytowo-gospodarcze niż średnie,

wyliczone dla odpowiednich grup porównawczych, w gminach takich jak: Pińczów, Imielno oraz Wiślica. W przypadku pozostałych jednostek wskaźnik zużycia wody na potrzeby GN i ludności w ciągu roku w przeliczeniu na 1 mieszkańca plasował się na poziomie średniej w GP dla analizowanych gmin.

Ryc. 61. Ścieki komunalne i przemysłowe wymagające oczyszczenia odprowadzane do wód lub do ziemi w ciągu roku na 1 mieszkańca.

Źródło: <https://partnerstwa.monitorrozwoju.pl/> [dostęp 16.03.2021].

Gminy Wiślica, Nowy Korczyn, Imielno i Jędrzejów cechował także mniejszy niż średni dla odpowiednich GP odsetek zanieczyszczeń odprowadzanych do środowiska naturalnego. Wartość tego wskaźnika była również korzystna dla gminy Sobków i gminy Michałów, choć ujemna dynamika wskazuje na słabnącą przewagę tych gmin nad jednostkami z odpowiednich GP. Gmina Kije stopniowo odbudowywała swoją przewagę dzięki dodatniej dynamice zmian. Najtrudniejsza sytuacja charakteryzowała natomiast gminę Pińczów i gminę Złota, dla których wartość wskaźnika była wyższa niż średnia w grupach porównawczych, a niekorzystna dynamika wskazuje na wzrost liczby zanieczyszczeń w stosunku do średnich wartości dla odpowiednich GP.

Dzięki licznym przedsięwzięciom w zakresie porządkowania gospodarki ściekowej w województwie świętokrzyskim z roku na rok systematycznie rośnie liczba mieszkańców korzystających z sieci kanalizacyjnej oraz z oczyszczalni ścieków. Na obszarze partnerstwa działania te prowadzone są z różną intensywnością o czym świadczą duże dysproporcje w zakresie przyrostu sieci wodociągowej względem

sieci kanalizacyjnej na terenie poszczególnych partnerskich gmin. Zjawisko to stanowi jedną z potencjalnych przyczyn zanieczyszczenia wód powierzchniowych powstającymi w drodze działalności człowieka ściekami komunalnymi. Ograniczona dostępność sieci kanalizacyjnej sprawia, iż na OP wykorzystywane są nadal na dużą skalę zbiorniki bezodpływowe, w zdecydowanie mniejszym stopniu przydomowe oczyszczalnie ścieków – potwierdzają to dane GUS za rok 2019, które zaprezentowano w Tab. 32. Według danych pochodzących ze statystyk publicznych największy odsetek mieszkańców korzystających z lokalnych oczyszczalni ścieków cechuje gminy powiatu pińczowskiego takie jak: Pińczów, Złota i Kije – odsetek ten waha się od 59,56% w gminie Złota do 61,15% w gminie Pińczów. Wśród gmin powiatu jędrzejowskiego z lokalnych oczyszczalni korzysta niespełna połowa mieszkańców – 47,25% w gminie Sobków oraz 49,35% w gminie Jędrzejów. Stosunkowo niski odsetek charakteryzuje gminy powiatu buskiego to jest Nowy Korczyn i Wiślicę, odpowiednio 33,16% i 37,59%. Według danych GUS za rok 2019 na terenie gminy Imielno oraz gminy Michałów nie występowały oczyszczalnie ścieków.

Tabela 32. Gospodarka ściekowa gmin obszaru partnerstwa – dane za rok 2019.

Gmina	Oczyszczalnie ścieków	Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków	Gromadzenie i wywóz nieczystości ciekłych		
			Nieczystości ciekłe, bytowe odebrane w m ³	Zbiorniki bezodpływowe	Oczyszczalnie przydomowe
Pińczów	4	12 612	13 372,0	2 015	363
Złota	2*	2 658	340,0	305	340
Michałów	brak	340	1 050,5	913	6
Kije	1	2 671	28 000,0	371	1
Jędrzejów	2	13 767	17 868	2 574	3
Sobków	1	4 000	6 206,2	670	121
Imielno	brak	B/D	2 977,1	626	575

Nowy Korczyn	1	1 962	1 102,6	842	177
Wiślica	1	2 050	680,5	620	277

*informacja pozyskana bezpośrednio od partnera.

Źródło: Oprac. własne na podstawie Statystycznego Vademecum Samorządowca oraz danych własnych gmin obszaru partnerstwa.

Z ogólnej oceny wynika, iż gospodarka ściekowa na obszarze partnerstwa nie spełnia współczesnych kryteriów i oczekiwań mieszkańców. System zagospodarowania nieczystości ciekłych, w którym znaczącą rolę odgrywa nadal gromadzenie ich w zbiornikach bezodpływowych stanowi poważne zagrożenie dla środowiska naturalnego, które postrzegane jest jako jeden z najważniejszych walorów, zasobów i potencjałów obszaru partnerstwa, który należy otoczyć szczególną ochroną.

Istotnym zagrożeniem dla środowiska wodnego są również zanieczyszczenia obszarowe wśród których znaczny udział stanowią zanieczyszczenia powstające w wyniku rolniczego zagospodarowania terenu, a także wody deszczowe, które zanieczyszczają się w przyziemnych warstwach atmosfery²⁵.

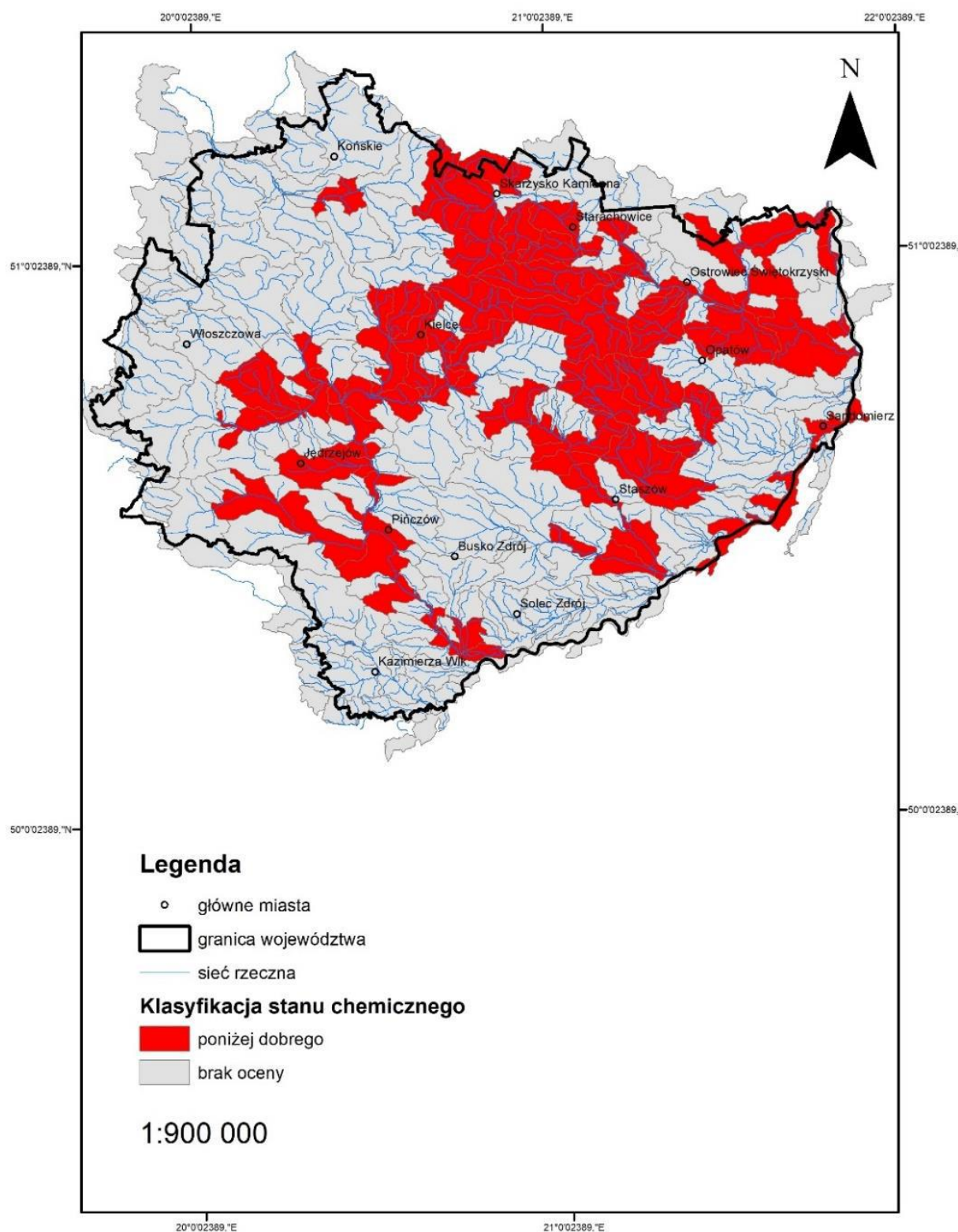
W roku 2018 monitoring jakości wód powierzchniowych na obszarze województwa świętokrzyskiego realizowany był zgodnie z „Programem Państwowego Monitoringu Środowiska województwa świętokrzyskiego na lata 2016-2020”. Badania prowadzono w ramach: monitoringu diagnostycznego, operacyjnego, monitoringu wód na obszarach chronionych oraz monitoringu badawczego w obrębie zlewni rzek: Kamiennej, Wisły, Koprzywianki, Opatówki, Czarnej Staszowskiej, Nidy, Pilicy i Czarnej Włoszczowskiej. Monitoring wód na obszarach chronionych prowadzono zgodnie z programem PMŚ dla województwa świętokrzyskiego w jednolitych częściach wód powierzchniowych (jcwp) znajdujących się na obszarach ochrony siedlisk i gatunków – Natura 2000, obszarach zagrożonych eutrofizacją oraz obszarach wyznaczonych do celów rekreacyjnych, w tym kąpieliskowych.

²⁵Są to głównie ścieki pochodzące z terenów rolniczych związane z hodowlą zwierzęcą oraz nieczystości pochodzące z wybiegów otwartych dla zwierząt. Głównymi źródłami tego typu zanieczyszczeń są substancje biogenne, głównie związki azotu i fosforu, a także mineralne i organiczne nawozy stosowane do uprawy roślin.

Ocena ogólna oraz ocena stanu chemicznego wykazała niezadowalający stan wód na całym analizowanym obszarze. Wskaźnikami, które zadecydowały o niskiej jakości wód powierzchniowych były:

- elementy biologiczne, w tym ichtiofauna, fitobentos i makrofity,
- wskaźniki fizyko-chemiczne, w tym twardość ogólna, przewodność, wapń, magnez, substancje rozpuszczone, substancje biogenne w tym azot azotynowy, azot ogólny,
- elementy chemiczne, wśród których dominowały wskaźniki: benzo(a)piren i fluoranten.

Ryc. 62. Ocena stanu jcwp w województwie świętokrzyskim w roku 2018.

źródłem danych hydrograficznych jest Mapa Podziału Hydrograficznego Polski w skali 1:10 000 zrealizowana w ramach projektu pt. „Informatyczny system osłony kraju przed nadzwyczajnymi zagrożeniami”, współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach 7 osi priorytetowej Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka, Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej oraz budżetu państwa oraz na podstawie danych Państwowego Monitoringu Środowiska

Źródło: Państwowy Monitoring Środowiska (PMS) za: Główny Inspektorat Ochrony Środowiska (Departament Monitoringu Środowiska. Regionalny Wydział Monitoringu Środowiska w Kielcach), Stan Środowiska w Województwie Świętokrzyskim. Raport 2020.

Niezadawalający stan wód powierzchniowych zdiagnozowano również dla gmin obszaru partnerstwa – według badań przeprowadzonych przez PMS jakość wód Nidy i jej najważniejszych dopływów została oceniona jako „zła” na co decydujący wpływ miał wysoki stopień zanieczyszczenia elementami chemicznymi takimi jak fluoranten, benzo(a)piren i benzo(a)piren.

Tabela 33. Klasyfikacji stanu chemicznego i stanu wód w wybranych jednolitych częściach wód powierzchniowych na terenie woj. świętokrzyskiego.

Nazwa jednolitych części wód powierzchniowych	Nazwa pkt pomiarowo-kontrolnego	Ocena stanu chemicznego	Wskaźniki chemiczne poniżej stanu dobrego	Ocena stanu wód
Nida od Strugi Dąbie do Hutki	Nida - Mniszek	Poniżej stanu dobrego	benzo(a)piren	zły
Nida od Hutki do Czarnej Nidy	Nida – Żerniki	Poniżej stanu dobrego	fluoranten, benzo(a)piren	zły
Nida od Czarnej Nidy do Cieku od Korytnicy	Nida - Mokrsko	Poniżej stanu dobrego	benzo(a)piren	zły
Nida od Cieku od Korytnicy do ujścia	Nida - Nowy Korczyn	Poniżej stanu dobrego	benzo(a)piren	zły
Czarna Nida od Stokowej do Pierzchnianki	Czarna Nida - Kaczyn	Poniżej stanu dobrego	benzo(a)piren	zły
Czarna Nida od Pierzchnianki do Morawki z Luborzanką (od Zalewu Cedzyna do ujścia)	Czarna Nida - Bieleckie Młyny	Poniżej stanu dobrego	benzo(a)piren	zły
Czarna Nida od Morawki do ujścia	Czarna Nida – Tokarnia	Poniżej stanu dobrego	benzo(a)piren	zły

Mierzawa od Cieku od Gniewięcina do ujścia	Mierzawa - Pawłowice	Poniżej stanu dobrego	fluoranten, benzo(a)piren	zły
Brzeźnica	Brzeźnica - Borszowice	Poniżej stanu dobrego	fluoranten, benzo(a)piren, benzo(ghi)perylen	zły
Maskalis od Doptywu z Olganowa do ujścia	Maskalis - Szczytniki	Poniżej stanu dobrego	fluoranten, benzo(a)piren	zły

Źródło: Oprac. własne na podstawie: *Wyniki klasyfikacji stanu/potencjału ekologicznego, stanu chemicznego i stanu wód w jednolitych częściach wód powierzchniowych monitorowanych na terenie woj. świętokrzyskiego – ocena 2018 rok*. Państwowy Monitoring Środowiska (PMŚ) za Główny Inspektorat Ochrony Środowiska (Departament Monitoringu Środowiska. Regionalny Wydział Monitoringu Środowiska w Kielcach), Stan Środowiska w Województwie Świętokrzyskim. Raport 2020.

2.2.6. Inne, specyficzne dla obszaru partnerstwa

Sieciowa infrastruktura komunalna wodociągowa, kanalizacyjna, ciepłownicza

Jako jeden z deficytów obszaru partnerstwa został wskazany niedostateczny rozwój gminnej infrastruktury sieciowej – wodociągowej, kanalizacyjnej oraz gazowej. Według danych GUS za rok 2019 wielu mieszkańców OP nie dysponowało dostępem do sieci kanalizacyjnej, a część z nich nie korzystało nadal z wody dostarczanej wodociągiem. Na terenie partnerstwa zdiagnozowano także niemalże całkowity brak sieci ciepłowniczej – gazowej, co ilustruje Tab. 36. Niedorozwój, a nierzadko brak sieci gazowniczej powoduje, że ta forma ogrzewania nie może być rozpatrywana jako alternatywa dla tradycyjnych, nie-ekologicznych źródeł grzewczych będących przyczyną zjawiska tzw. niskiej emisji charakterystycznego zarówno dla OP, jak i całego województwa świętokrzyskiego.

Tabela 34. Ludność – w % ogółu ludności korzystająca z instalacji wodociągowej.

	Gmina			Powiat
	2017	2018	2019	2019
Pińczów	93,4	93,4	93,4	92,1

Złota	91,8	91,7	91,8	
Michałów	75,2	75,8	75,8	
Kije	94,8	94,8	94,9	
Jędrzejów	76,5	76,5	76,7	77,6
Sobków	95,3	95,6	95,7	
Imielno	82,1	82,6	82,6	
Nowy Korczyn	B/D	B/D	84,8	91,1
Wiślica	B/D	97,4	97,4	

Źródło: Oprac. własne na podstawie Statystycznego Vademecum Samorządowca.

Tabela 35. Ludność – w % ogółu ludności korzystająca z instalacji kanalizacyjnej.

	Gmina			Powiat
	2017	2018	2019	2019
Pińczów	69,6	69,5	69,4	51,6
Złota	34,3	33,4	33,6	
Michałów	14,5	14,9	14,9	
Kije	56,5	57,1	57,6	
Jędrzejów	52,5	52,4	52,5	38,0
Sobków	46,6	47,3	47,8	
Imielno	B/D	B/D	B/D	
Nowy Korczyn	B/D	B/D	27,9	51,5

Wiślica	B/D	38,8	38,8	
----------------	-----	------	------	--

Źródło: Oprac. własne na podstawie Statystycznego Vademecum Samorządowca.

Tabela 36. Ludność – w % ogółu ludności korzystająca z instalacji gazowej.

	Gmina			Powiat
	2017	2018	2019	2019
Pińczów	2,9	3,5	3,8	2,0
Złota	---	---	---	
Michałów	---	---	---	
Kije	0,1	0,1	0,1	
Jędrzejów	1,9	2,3	2,6	1,0
Sobków	0,1	0,1	0,1	
Imielno	---	---	---	
Nowy Korczyn	B/D	B/D	43,1	40
Wiślica	B/D	0,4	---	

Źródło: Oprac. własne na podstawie Statystycznego Vademecum Samorządowca.

Tabela 37. Gminy OP na tle gmin powiatu i województwa – dane za rok 2019.

Gmina	Odsetek ludności korzystającej z instalacji					
	wodociągowej (lokata gm. w pow. i w woj.)		kanalizacyjnej (lokata gm. w pow. / w woj.)		gazowej (lokata gm. w pow. / w woj.)	
Pińczów	3	42	1	15	1	49
Złota	4	49	3	57	3	71

Michałów	5	95	5	85	3	71
Kije	2	36	2	25	2	69
Jędrzejów	7	92	1	32	1	53
Sobków	1	31	2	42	3	69
Imielno	4	81	8	94	4	71
Nowy Korczyn	7	77	5	69	3	17
Wiślica	2	22	4	51	8	71

Źródło: Oprac. własne na podstawie Statystycznego Vademecum Samorządowca.

Tabela 38. Odpady – dane za rok 2019.

Gmina	Odpady komunalne zebrane w tonach (w ciągu) roku	Odpady komunalne z gospodarstw domowych	Odpady z gospodarstw domowych jako % ogółu odpadów komunalnych
Pińczów	5 063	3 687	72,82%
Złota	652	582	89,26%
Michałów	637	621	97,49%
Kije	687	644	93,74%
Jędrzejów	6 032	5 162	85,58%
Sobków	1 105	987	89,32%
Imielno	573	518	90,40%
Nowy Korczyn	1 042	1 015	97,41%

Wiślica	978	860	87,93%
----------------	-----	-----	--------

Źródło: Oprac. własne na podstawie Statystycznego Vademecum Samorządowca.

Odsetek ludności zamieszkującej gminy obszaru partnerstwa, korzystającej z instalacji wodociągowej, kanalizacyjnej, gazowej nie jest zadowalający. Jest on również zróżnicowany zarówno w obrębie OP, jak i w obrębie poszczególnych powiatów co ilustrują powyższe tabele.

Szczególnie trudna sytuacja dotyczy sieci kanalizacyjnej. Według opracowania GUS za rok 2019 jedynie cztery spośród dziewięciu gmin OP znalazły się w pierwszej pięćdziesiątce JST województwa świętokrzyskiego o największym stopniu usieciowienia – są to gminy Pińczów, Jędrzejów, Kije i Sobków. Biorąc pod uwagę powyższe kryterium wszystkie pozostałe gminy lokowały się w drugiej pięćdziesiątce, spośród których lepsza sytuacja cechowała gminę Wiślica i gminę Złota. Gminy Michałów i Imielno należały natomiast do tych JST regionu świętokrzyskiego, w których odsetek ludności korzystających z sieci kanalizacyjnej był najmniejszy – odpowiednio 85 i 94 miejsce wśród 102 gmin województwa świętokrzyskiego.

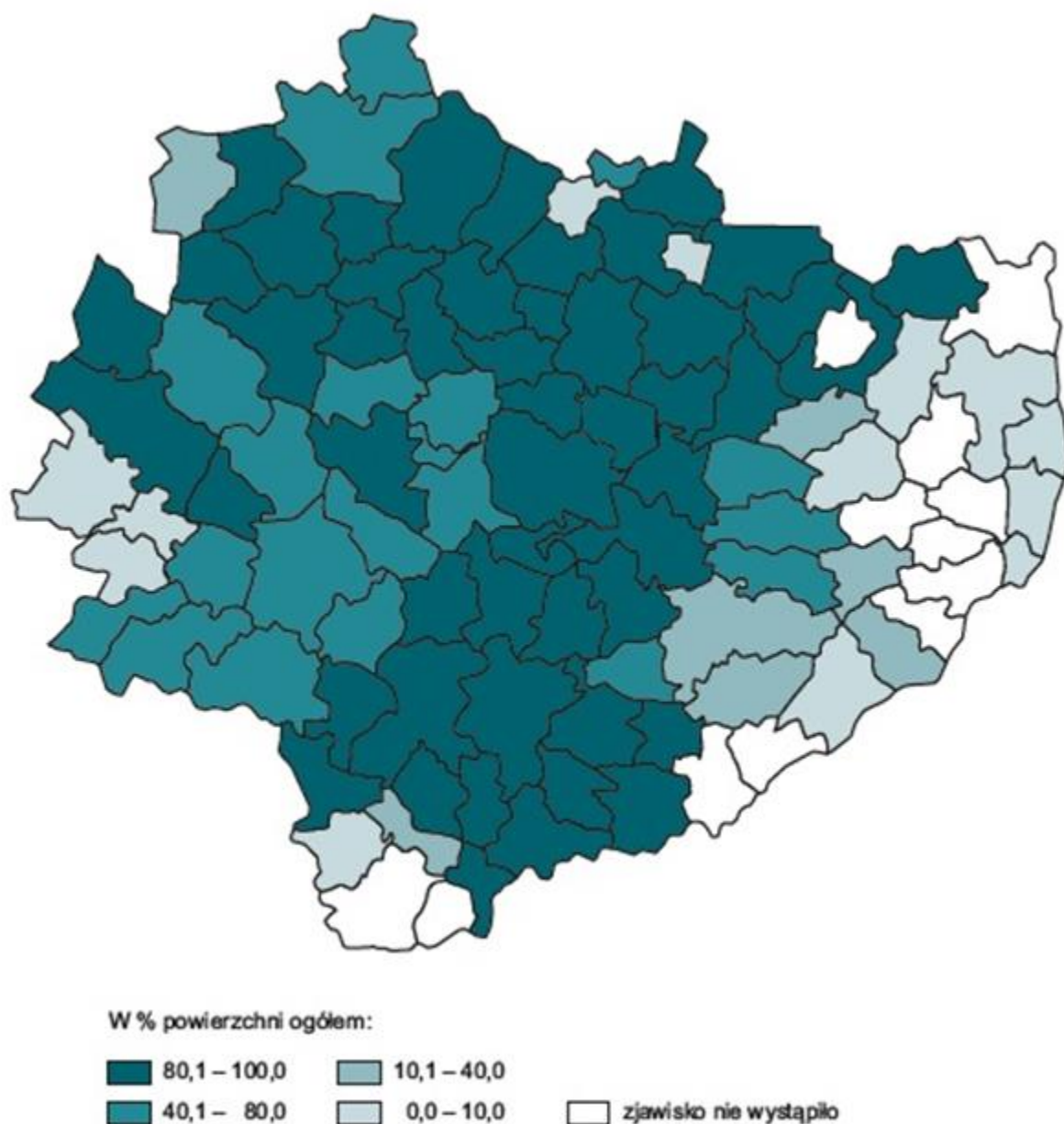
Jak pokazują dane GUS za 2019 rok dostęp do sieci gazowej był również poważnie ograniczony. Za wyjątkiem Gminy Nowy Korczyn i Gminy Pińczów, wszystkie pozostałe jednostki ulokowano w drugiej pięćdziesiątce JST województwa świętokrzyskiego.

Szczególnie trudna sytuacja wystąpiła w gminach Michałów i Imielno, w których odsetek mieszkańców korzystających z ww. infrastruktury sieciowej był najniższy. Według danych GUS za rok 2019 w obu gminach nie zlokalizowano ani jednej oczyszczalni ścieków, a odsetek mieszkańców korzystających z tych usług na tle pozostałych gmin OP był najniższy.

Turystyka i przemysł czasu wolnego

Obszar partnerstwa charakteryzuje się stosunkowo dużym potencjałem turystycznym z uwagi m.in. na ponadprzeciętne walory przyrodnicze i krajobrazowe (zidentyfikowane i opisane w rozdziale 1). Według opracowania GUS za rok 2019 ponad 83% powierzchni OP zostało zaklasyfikowane jako terytorium szczególnie cenne przyrodniczo – od 80% do 100% powierzchni prawnie chronionych.

Ryc. 63. Powierzchnia o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chroniona – dane za rok 2019.

Źródło: Statystyczne Vademecum Samorządowca.

Ważną składową potencjału turystycznego OP, poza zidentyfikowanymi wcześniej walorami, jest baza turystyczna, na którą składa się: baza noclegowa i gastronomiczna, baza sportowo-rekreacyjna, obiekty kultury i ich działalność oraz infrastruktura uzupełniająca, a także dostępne atrakcje turystyczne.

Baza noclegowa i jej wykorzystanie

Dane ilościowe dotyczące bazy noclegowej i jej wykorzystania w powiatach OP w latach 2015 i 2019 przedstawiono poniżej²⁶.

Tabela 39. Baza noclegowa i jej wykorzystania w powiatach OP w latach 2015 i 2019.

Powiat	Rodzaj wskaźnika	2015	2019	2019/2015
pińczowski	Liczba obiektów noclegowych – ogółem	5	5	100,0%
	Hotele, motele, pensjonaty i inne obiekty hotelowe	1	2	200,0%
	Turystyczne obiekty noclegowe ogółem na 10 tys. ludności – ogółem	1,2	1,3	108,3%
	Miejsca noclegowe na 1000 ludności – ogółem	4,80	6,34	132,1%
	Miejsca noclegowe całoroczne na 1000 ludności – ogółem	3,71	5,01	135,0%
	Udzielone noclegi na 1000 ludności – ogółem	B/D	350,18	B/D
	Noclegi udzielone turystom krajowym w turystycznych obiektach noclegowych ogółem na 10 tys. mieszkańców – ogółem	B/D	3 448	B/D
	Udzielone noclegi turystom zagranicznym w turystycznych	B/D	54	B/D

²⁶Szczegółowe dane dot. bazy noclegowej, jej struktury i wykorzystania agregowane są w statystyce publicznej jedynie na poziomie powiatów, dlatego też obszar partnerstwa na potrzeby tej analiza reprezentują powiaty: pińczowski, jędrzejowski oraz buski. Pomimo dostępności danych za 2020 rok ze względu na zbyt duży wpływ pandemii COVID-19 na sferę turystyczną za ostatni rok analizy w tym przypadku przyjęto rok 2019.

	obiektach noclegowych na 10 tys. mieszkańców – ogółem			
	Stopień wykorzystania miejsc noclegowych	10,8	16,8	155,5%
	Turyści korzystający z noclegów na 1000 ludności – ogółem	B/D	21,82	B/D
jędrzejowski	Liczba obiektów noclegowych – ogółem	10	10	100,0%
	Hotele, motele, pensjonaty i inne obiekty hotelowe	4	5	125,0%
	Turystyczne obiekty noclegowe ogółem na 10 tys. ludności – ogółem	1,1	1,2	109,1%
	Miejsca noclegowe na 1000 ludności – ogółem	6,84	8,27	120,9%
	Miejsca noclegowe całoroczne na 1000 ludności – ogółem	6,39	7,26	113,6%
	Udzielone noclegi na 1000 ludności – ogółem	200,44	439,30	219,2%
	Noclegi udzielone turystom krajowym w turystycznych obiektach noclegowych ogółem na 10 tys. mieszkańców – ogółem	1 966	4 169	212,1%
	Udzielone noclegi turystom zagranicznym w turystycznych obiektach noclegowych na 10 tys. mieszkańców – ogółem	39	224	574,0%
	Stopień wykorzystania miejsc noclegowych	9,2	16,7	181,5%
	Turyści korzystający z noclegów na 1000 ludności – ogółem	66,62	172,09	258,3%
buski	Liczba obiektów noclegowych – ogółem	32	36	112,5%
	Hotele, motele, pensjonaty i inne obiekty hotelowe	15	18	120,0 %
	Turystyczne obiekty noclegowe ogółem na 10 tys. ludności – ogółem	4,4	5,0	113,6%

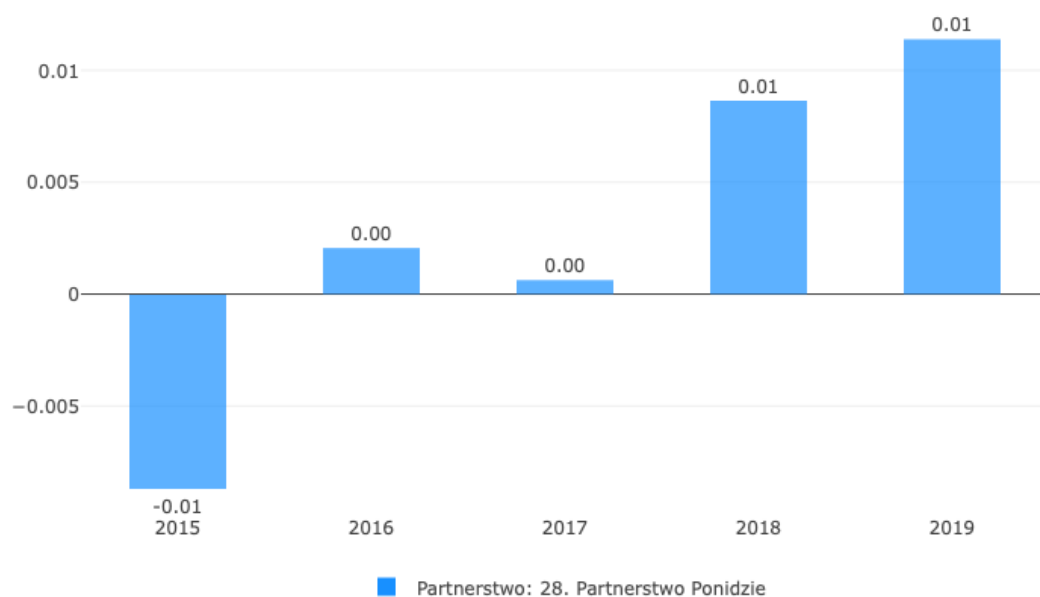
	Miejsca noclegowe na 1000 ludności – ogółem	42,15	46,72	110,8%
	Miejsca noclegowe całoroczne na 1000 ludności – ogółem	41,24	45,71	110,8%
	Udzielone noclegi na 1000 ludności – ogółem	9 548,45	11 542,43	120,8%
	Noclegi udzielone turystom krajowym w turystycznych obiektach noclegowych ogółem na 10 tys. mieszkańców – ogółem	94 257	113 573	120,5%
	Udzielone noclegi turystom zagranicznym w turystycznych obiektach noclegowych na 10 tys. mieszkańców – ogółem	1 227	1 852	150,9%
	Stopień wykorzystania miejsc noclegowych	66,3	68,8	103,7%
	Turyści korzystający z noclegów na 1000 ludności – ogółem	1 226,39	1 680,66	137,0%

Źródło: Oprac. własne na podstawie danych GUS/BDL.

Przystępując do analizy wskaźnikowej danych dotyczących bazy noclegowej oraz stopnia jej wykorzystania należy podkreślić, iż dla OP powiat buski nie może być traktowany jako reprezentacyjny – wiodące miejscowości turystyczne takie jak Busko-Zdrój i Solec-Zdrój, decydujące o wartości analizowanych wskaźników znajdują się bowiem poza obszarem partnerstwa. Powiat ten może stanowić natomiast referencję i punkt odniesienia dla pozostałych dwóch powiatów OP. Analiza danych ilościowych dla powiatu pińczowskiego i powiatu jędrzejowskiego wskazuje na trend wzrostowy. Należy, jednakże podkreślić, iż przyrost ten był zdecydowanie większy dla powiatu jędrzejowskiego niż dla powiatu pińczowskiego. Pomimo korzystnego wzrostu analizowanych wskaźników dla obu w/w jednostek dystans dzielący analizowane powiaty względem powiatu buskiego pozostaje nadal znaczący.

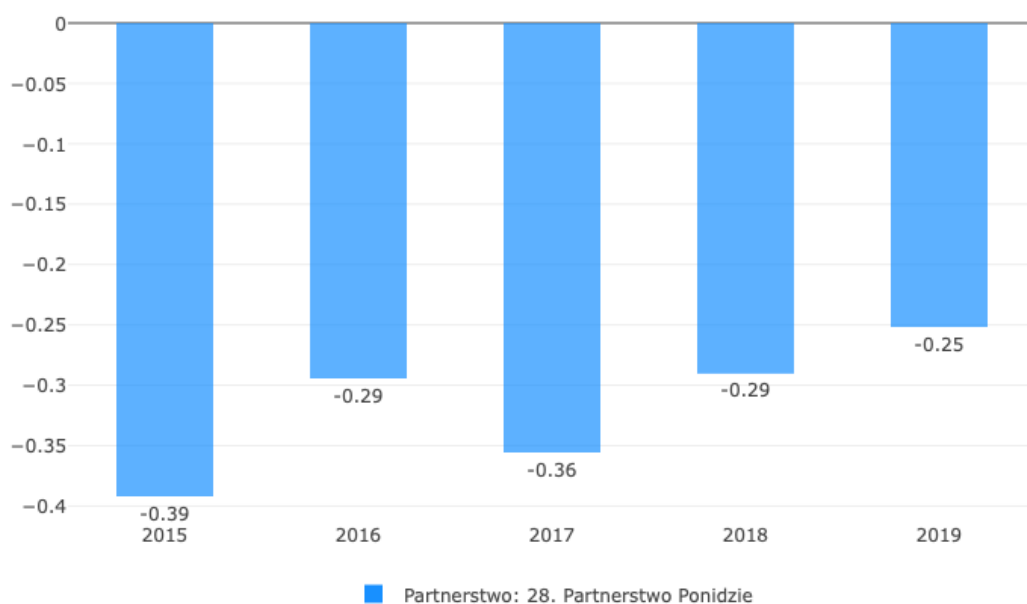
Trend wzrostowy dla obszaru partnerstwa (dane na poziomie powiatów) potwierdzają dane prezentowane za pośrednictwem narzędzia Związku Miast Molskich – Monitor Rozwoju Lokalnego II.

Ryc. 64. Liczba udzielonych noclegów na 1000 mieszkańców (dane powiatowe).

Źródło: <https://partnerstwa.monitorrozwoju.pl/> [dostęp 11.03.2021].

Ryc. 65. Miejsca noclegowe w hotelach, motelach, pensjonatach i innych obiektach hotelowych na 1000 mieszkańców (dane powiatowe).

Źródło: <https://partnerstwa.monitorrozwoju.pl/> [dostęp 11.03.2021].

Diagnoza w obszarze turystyki i przemysłów czasu wolnego wskazała na niedorozwój infrastruktury rekreacyjno-sportowej, która stanowi często ważny element potencjału turystycznego destynacji. Większe obiekty sportowe takie jak: stadiony, uniwersalne boiska wielofunkcyjne, hale sportowe czy pływalnie znaczące w kontekście rozwoju funkcji turystycznej znajdują się wyłącznie na terenie większych gmin miejsko-wiejskich to jest gminy Pińczów oraz gminy Jędrzejów. Jak wykazały przeprowadzone badania bilansu usług ogólnodostępne obiekty sportowe zlokalizowane na terenie pozostałych partnerskich gmin mają zazwyczaj ogólnogminny charakter, a tym samym wykorzystywane są przede wszystkim przez społeczność lokalną.

Tabela 40. Obiekty sportowe bez obiektów przyszkolnych – dane za 2018 rok.

Gmina					
	Stadiony – ogółem	Boiska – ogółem	Hale spor- towe o wy- miarach od 36x19 – ogółem	Pływalnie kryte – ogó- łem	Inne obiekty
Pińczów	1	2 (uniwer- salne-wielo- zadaniowe)	1	1	13
Złota	1	1 (piłkar- skie)	---	---	5
Michałów	---	---	---	---	---
Kije	---	1 (uniwer- salne-wielo- zadaniowe), 1 (piłkar- skie)	---	---	20
Jędrzejów	2	2 (piłkar- skie)	---	1	2 (siłownie ze- wnętrzne), 1 (skatepark)
Sobków	---	15 (piłkar- skie), 8 (do	---	---	---

		piłki siatkowej)			
Imielno	1	1 (piłkarskie), 1 (uniwersalne)			10 (siłownie zewnętrzne)
Nowy Korczyn	1	---	---	---	---
Wiślica	1	3	---	---	1 (siłownie zewnętrzne)

Źródło: Oprac. własne na podstawie Banku Danych Lokalnych oraz danych pozyskanych od partnerów.

Instytucje kultury i oferta spędzania czasu wolnego

Do najważniejszych instytucji kultury o charakterze lokalnym oraz ponadlokalnym zlokalizowanych na obszarze partnerstwa zaliczyć należy:

- Pińczowskie Samorządowe Centrum Kultury w Pińczowie,
- Miejską i Gminną Bibliotekę Publiczną w Pińczowie,
- Muzeum Regionalne w Pińczowie,
- Centrum Kultury w Jędrzejowie,
- Miejsko-Gminną Bibliotekę Publiczną w Jędrzejowie,
- Muzeum im Przytkowskich w Jędrzejowie,
- Muzeum Archeologiczne w Wiślicy.

Zestawienie to uzupełniają dane statycznych GUS za rok 2019 prezentujące informacje ilościowe nt. innych podmiotów działających w obszarze kultury, do których zaliczyć należy: Centra, Domy i Ośrodki Kultury oraz kluby i świetlice (patrz Tab. 41). Przyrost liczby uczestników zajęć i imprez organizowanych przez te instytucje kultury prezentuje natomiast Ryc. 66.

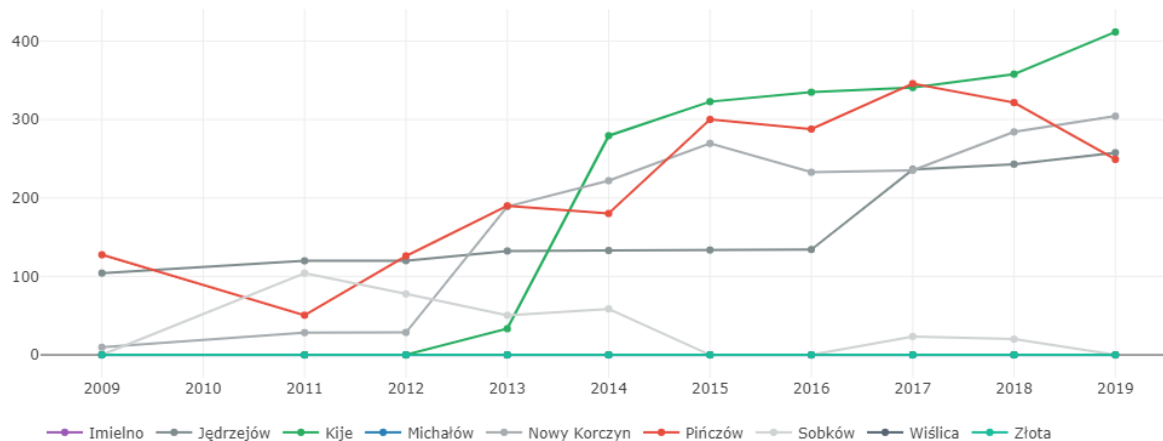
Tabela 41. Instytucje kultury (centra, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice) – dane za rok 2019.

Gmina	Placówki		Imprezy		Uczestnicy Imprez	
	Gmina	Powiat	Gmina	Powiat	Gmina	Powiat
Pińczów	2	9	258	384	32 277	40 277

Złota	brak		B/D		B/D	
Michałów	brak		B/D		B/D	
Kije	5		60		3 040	
Jędrzejów	1		247		3875	
Sobków	12	15	58	518	770	80 720
Imielno	brak		B/D		B/D	
Nowy Korczyn	1		69		8 200	
Wiślica	brak	6	B/D	695	B/D	212 946

Źródło: Oprac. własne na podstawie Statystycznego Vademecum Samorządowca.

Ryc. 66. Uczestnicy zajęć Centrów, Domów i Ośrodków Kultury na 10 000 mieszkańców.

Źródło: <https://partnerstwa.monitorrozwoju.pl/> [dostęp 11.03.2021].

Przeprowadzone w ramach projektu CWD badania internetowe mieszkańców OP wskazują, jednakże na niezadowalającą atrakcyjność, a przez to i konkurencyjność oferty spędzania czasu wolnego. Według blisko 63% (62,86%) ogółu mieszkańców oraz połowy uczniów szkół ponadpodstawowych oferta i infrastruktura kulturalno rozrywkowa są jedną ze słabych stron gmin OP.

Infrastruktura około-turystyczna

Walory przyrodniczo-krajobrazowe obszaru partnerstwa sprzyjają rozwojowi turystyki rowerowej. Przez obszar partnerstwa przebiega wiele tras rowerowych o charakterze lokalnym i ponadlokalnym. Do najważniejszych zaliczyć należy:

- Trasa Pińczów – Krzyżanowice Dolne – Pińczów,
- Trasa Pińczów – Gacki – Pińczów,
- Trasa Pińczów – Zagość Stara – Pińczów,
- Trasa Pińczów – Chroberz – Pińczów
- Trasa Pińczów – Bełk – Pińczów
- Trasa Pińczów – Mierzwin – Pińczów,
- Pińczów – Imielno – Kije – Pińczów,
- Trasa w ciągu kolejki wąskotorowej Jakubów – Liścin – Raków – Jędrzejów.

Według danych GUS za rok 2019 stopień wyposażenia gmin w infrastrukturę około-turystyczną – rowerową jest zróżnicowany. Najdłuższe odcinki ścieżek rowerowych znajdują się na obszarze gminy Pińczów i gminy Jędrzejów, w dalszej kolejności na terenie gmin Wiślica i Sobków. Należy zauważyć, iż w wybranych gminach OP inwestycje w tym zakresie nie było dotychczas realizowane. Z informacji pozyskanych od partnerów wynika, jednakże, iż obecnie planuje się działania zmierzające do rozbudowy sieci dróg rowerowych i pieszo-rowerowych.

Organizacje turystyczne i podmioty z branży turystycznej

Do podmiotów z branży turystycznej o zasięgu lokalnym działających na rzecz promocji turystycznej obszaru, wspierających funkcjonowanie i rozwój funkcji turystycznej zaliczyć należy:

- Lokalną Organizację Turystyczną "Moc Ponidzia" z siedzibą w Busku Zdroju,
- Lokalną Organizację Turystyczną "Ziemia Jędrzejowska" z siedzibą w Jędrzejowie oraz
- Lokalną Organizację Turystyczną „Ziemi Pińczowskiej” z siedzibą w Pińczowie.

Przeprowadzone w ramach projektu CWD badania pokazują, iż większość podmiotów z branży turystycznej znajduje się poza obszarem partnerstwa. Wyjątek stanowią LOT-y działające na obszarze powiatu pińczowskiego, jędrzejowskiego i buskiego.

Miernikiem znaczenia turystyki jako samodzielnej gałęzi gospodarki jest również wskaźnik nasycenia gospodarki przedsiębiorstwami z branży turystycznej (utożsamiając ją z sekcją PKD I – działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi oraz z sekcją PKD R – działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją).

Tabela 42. Nasycenie lokalnej gospodarki przedsiębiorcami z branży turystycznej – dane za rok 2020.

Powiat	Rodzaj wskaźnika	2020
pińczowski	% udział prowadzących działalność gospodarczą w sekcji PKD I – działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi w ogólnej liczbie prowadzących działalność gospodarczą	3,17%
	% udział prowadzących działalność gospodarczą w sekcji PKD R – działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją w ogólnej liczbie prowadzących działalność gospodarczą	1,06 %
	% udział osób prawnych i jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej w sekcji I – działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi w ogólnej liczbie osób prawnych i jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej	1,93%
	% udział osób prawnych i jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej w sekcji w sekcji PKD R – działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją w ogólnej liczbie osób prawnych i jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej	4,53%
jędrzejowski	% udział prowadzących działalność gospodarczą w sekcji PKD I – działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi w ogólnej liczbie prowadzących działalność gospodarczą	2,04%
	% udział prowadzących działalność gospodarczą w sekcji PKD R – działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją w ogólnej liczbie prowadzących działalność gospodarczą	0,88%
	% udział osób prawnych i jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej w sekcji I – działalność związana z zakwaterowaniem i usługami	1,97%

	gastronomicznymi w ogólnej liczbie osób prawnych i jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej	
	% udział osób prawnych i jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej w sekcji w sekcji PKD R – działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją w ogólnej liczbie osób prawnych i jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej	4,07%
buski	% udział prowadzących działalność gospodarczą w sekcji PKD I – działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi w ogólnej liczbie prowadzących działalność gospodarczą	3,75%
	% udział prowadzących działalność gospodarczą w sekcji PKD R – działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją w ogólnej liczbie prowadzących działalność gospodarczą	0,92%
	% udział osób prawnych i jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej w sekcji I – działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi w ogólnej liczbie osób prawnych i jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej	2,15%
	% udział osób prawnych i jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej w sekcji w sekcji PKD R – działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją w ogólnej liczbie osób prawnych i jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej	5,39%

Źródło: Oprac. własne na podstawie danych GUS/BDL.

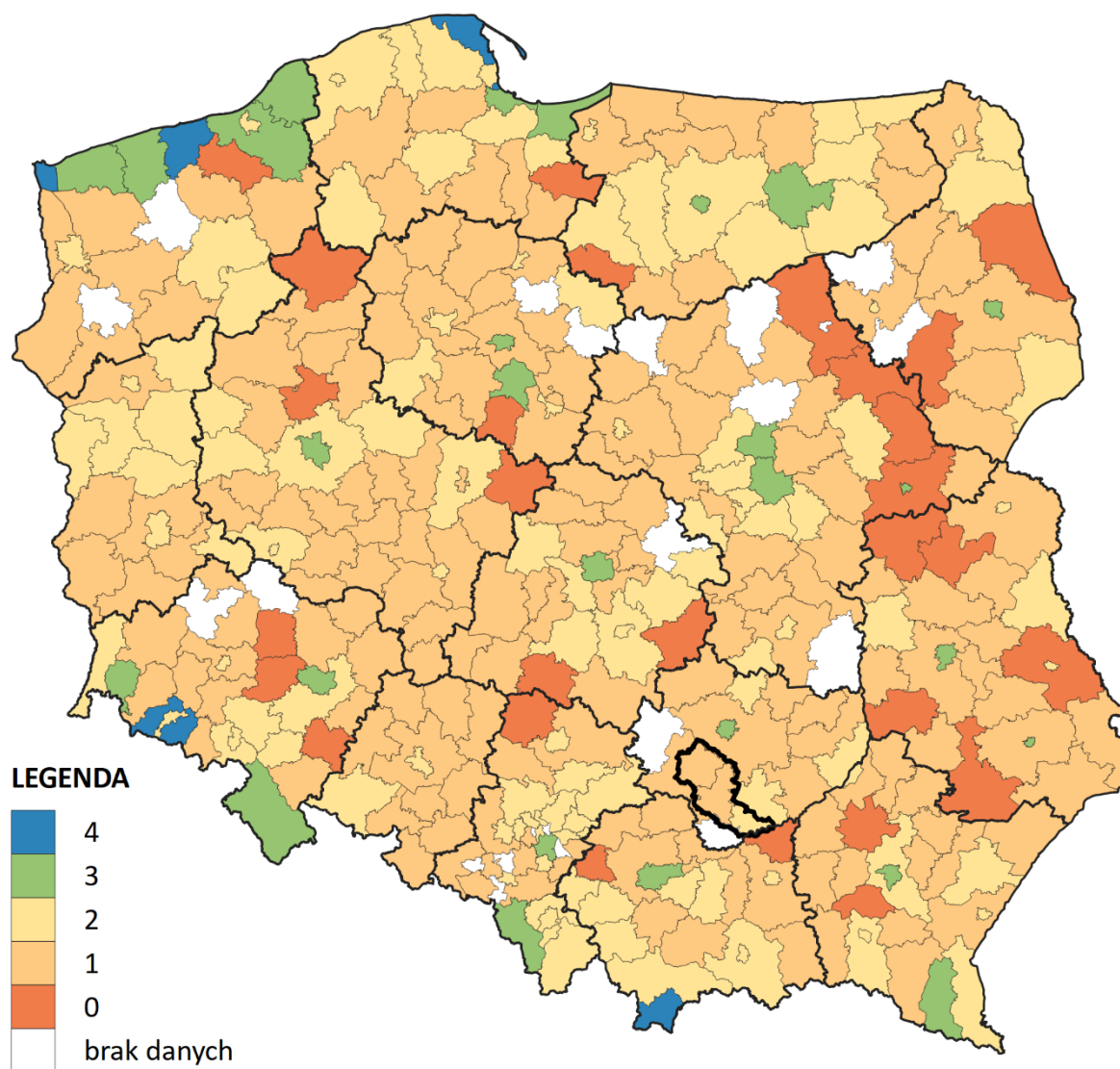
Analiza zgromadzonych danych wskazuje na bardzo niskie nasycenie lokalnej gospodarki przedsiębiorstwami związanymi z branżą turystyczną. Zjawisko to dotyczy również powiatu buskiego, który we wcześniejszych analizach został wskazany jako referencyjny. Niewiele wyższe wskaźniki dla powiatu buskiego mogą świadczyć, iż na jego terenie działają przedsiębiorstwa nie zarejestrowane lokalnie, co wskazywałoby na niski stopień nakierowania lokalnej gospodarki na sektor turystyczny również w tej jednostce.

Rozwój funkcji turystycznej gmin obszaru partnerstwa

Podsumowaniem prowadzonej do tej pory analizy jest wskaźnik rozwoju funkcji turystycznej powiatów OP. Funkcja turystyczna to działalność społeczno-

ekonomiczna, która jest nakierowana na obsługę turystów i którą miejscowość lub obszar spełnia w systemie gospodarki narodowej (GN). O konkurencyjności danej miejscowości, gminy czy regionu decyduje wiele czynników, w tym te o charakterze zewnętrznym i wewnętrznym.

Ryc. 67. Pozycja powiatów wg syntetycznego wskaźnika rozwoju funkcji turystycznej – dane za rok 2019.

Źródło: Oprac. ZMP na podstawie danych BDL/GUS oraz metodyki A. Szromka.

Korzystając z metodologii opracowanej przez prof. Adama Szromka na Ryc. 67 przedstawiono aktualny stopień rozwoju funkcji turystycznej poszczególnych powiatach OP w 2019 roku. Zgodnie z przyjętą metodologią jest on wypadkową

wartości wskaźnika rozwoju funkcji turystycznej (WRFT)²⁷, ma charakter syntetyczny i powstaje w oparciu o cztery wskaźniki szczegółowe – dwa wskaźniki intensywności ruchu turystycznego oraz dwa wskaźniki zagospodarowania turystycznego. Są to:

- wskaźniki zagospodarowania turystycznego takie jak:
 - wskaźnik Baretje’a—Deferta informujący o liczbie miejsc noclegowych w danym roku przypadających na 100 mieszkańców,
 - wskaźnik gęstości bazy noclegowej informujący o liczbie miejsc noclegowych przypadających na 1 km² powierzchni,
- wskaźniki intensywności ruchu turystycznego takie jak:
 - wskaźnik Schneidera informujący o liczbie turystów przypadających na 100 mieszkańców,
 - wskaźnik Deferta, informujący o liczbie turystów przypadających na 1 km² powierzchni.

Syntetyczny wskaźnik rozwoju funkcji turystycznej (WRFT) jest wystandaryzowany i przyjmuje wartość od 0 do 4. Na podstawie jego wartości określa się stopień (pozycję) rozwoju funkcji turystycznej jednostki terytorialnej (PRFT) w skali od 0 do 4, gdzie 0 oznacza bardzo niski, a 4 bardzo wysoki stopień rozwoju funkcji turystycznej danego obszaru.

Analiza wskaźnikowa OP wskazuje, iż PRFT dla powiatu pińczowskiego, jędrzejowskiego oraz buskiego przyjmuje odpowiednio wartości 1,1 i 2. Na klasyfikację powiatu buskiego do grupy o wyższej wartości wskaźnika, a tym samym wyższym stopniu rozwoju funkcji turystycznej zadecydowały zapewne miejscowości uzdrowiskowe takie jak Solec-Zdrój i Busko-Zdrój.

Ogólna ocena stopnia rozwoju funkcji turystycznej OP w oparciu o wskaźnik PRFT jest niezadowolająca oraz wskazuje na konieczność podjęcia ukierunkowanych działań mających na celu zwiększenie konkurencyjności obszaru. Na niekorzystną ocenę OP wpłynęły wartości wskaźników cząstkowych obrazujące poziom zagospodarowania turystycznego oraz intensywność ruchu turystycznego. Dla obszaru partnerstwa szczególnie istotne wydają się wskaźniki szczegółowe opisujące ilość miejsc noclegowych w przeliczeniu na 100 mieszkańców oraz ilość miejsc

²⁷Pozycja określająca poziom rozwoju funkcji turystycznej jednostki terytorialnej jest miarą ilościową odzwierciedlającą jedynie liczbę miejsc noclegowych oraz turystów na danym obszarze (w przeliczeniu na jego powierzchnię oraz ludność). Nie uwzględnia jakościowych miar stopnia rozwoju funkcji turystycznej jednostki terytorialnej, w szczególności struktury miejsc noclegowych pod względem ich rodzaju.

noclegowych w przeliczeniu na 1 km² powierzchni. W analizowanym okresie osiągają one stosunkowo niskie wartości wskazując na znaczny niedorozwój bazy noclegowej powiatów OP. Stopień aktualnego poziomu ruchu turystycznego również nie jest zadowalający – jest on niższy dla powiatu pińczowskiego i jędrzejowskie oraz wyższy dla powiatu biskiego.

Z ogólnej oceny wynika, iż potencjał turystyczny gmin OP jest umiarkowany, a turystyka i przemysł czasu wolnego rozwijają się na obszarze partnerstwa głównie za sprawą popytu lokalnego i regionalnego. Na terenie partnerskich gmin funkcjonuje niewielu przedsiębiorców z branży turystycznej, którzy realnie uprawiają turystykę. Szansą na jej rozwój jest współpraca z pobliskimi miejscowościami uzdrowiskowymi oraz działającymi lokalnie przedsiębiorcami. Niezbędne jest również stosowanie rozwiązań marketingowych wokół wybranych elementów potencjału turystycznego oraz ich komercjalizacja – tworzenie ofert, produktów turystycznych, pakietów (głównie przez branżę turystyczną).

Tabela 43. Syntetyczny wskaźnik rozwoju funkcji turystycznej – dane za rok 2019.

	POZIOM ZAGOSPODAROWANIA TURYSTYCZNEGO				INTENSYWNOŚĆ RUCHU TURYSTYCZNEGO				WSKAŹNIK SYNTETYCZNY: Wskaźnik rozwoju funkcji turystycznej (Wrft)	
	Wskaźnik Baretje'a-Deferta (Wbd)		Wskaźnik gęstości bazy noclegowej (Wgbn)		Wskaźnik Schneidera (Wsch)		Wskaźnik Deferta (Wd)		Wartość: (Wbd+Wgbn+Wsch+Wd)/16	POZIOM wskaźnika rozwoju funkcji turystycznej (Wrft)
	miejsca noclegowe / 100 mieszkańców	poziom Wbd wg klasyfikacji A. Szromka	miejsca noclegowe / 1km2 powierzchni	Poziom Wgbn wg klasyfikacji A. Szromka	liczba turystów / 100 mieszkańców	Poziom Wsch wg klasyfikacji A. Szromka	liczba turystów / 1 km2 powierzchni	Poziom Wd wg klasyfikacji A. Szromka		
Polska	2,15	1	2,64	1	92,92	2	11,05	2	0,38	2
Powiat buski	4,67	1	3,46	1	168,07	2	124,31	2	0,38	2

Powiat jędrze- jowski	0,83	1	0,56	0	17,21	1	11,69	1	0,19	1
Powiat pińczow- ski	0,63	0	0,40	0	21,18	1	13,45	1	0,13	1

Źródło: Oprac. ZMP na podstawie danych BDL/GUS oraz metodyki A. Szromka.

Dostępność komunikacyjna

Sieć połączeń drogowych na obszarze partnerstwa jest dość dobrze rozwinięta. Przez OP przebiega droga ekspresowa nr 7 (S7 Gdańsk-Rabka Zdrój) oraz trzy drogi krajowe umożliwiające połączenia regionalne i ponadregionalne. Są to:

- na północy obszaru partnerstwa droga krajowa nr 7 (DK7 Gdańsk-Elbląg-Warszawa-Kielce-Kraków-Chyżne) biegnąca przez gminę Jędrzejów i gminę Sobków oraz droga krajowa nr 78 (DK78 Chałupki-Wodzisław Śląski-Gliwice-Zawiercie-Chmielnik) biegnąca przez gminę Jędrzejów, gminę Imielno oraz gminę Kije,
- na południu obszaru partnerstwa droga krajowa nr 79 (DK79) biegnąca przez gminę Nowy Korczyn.

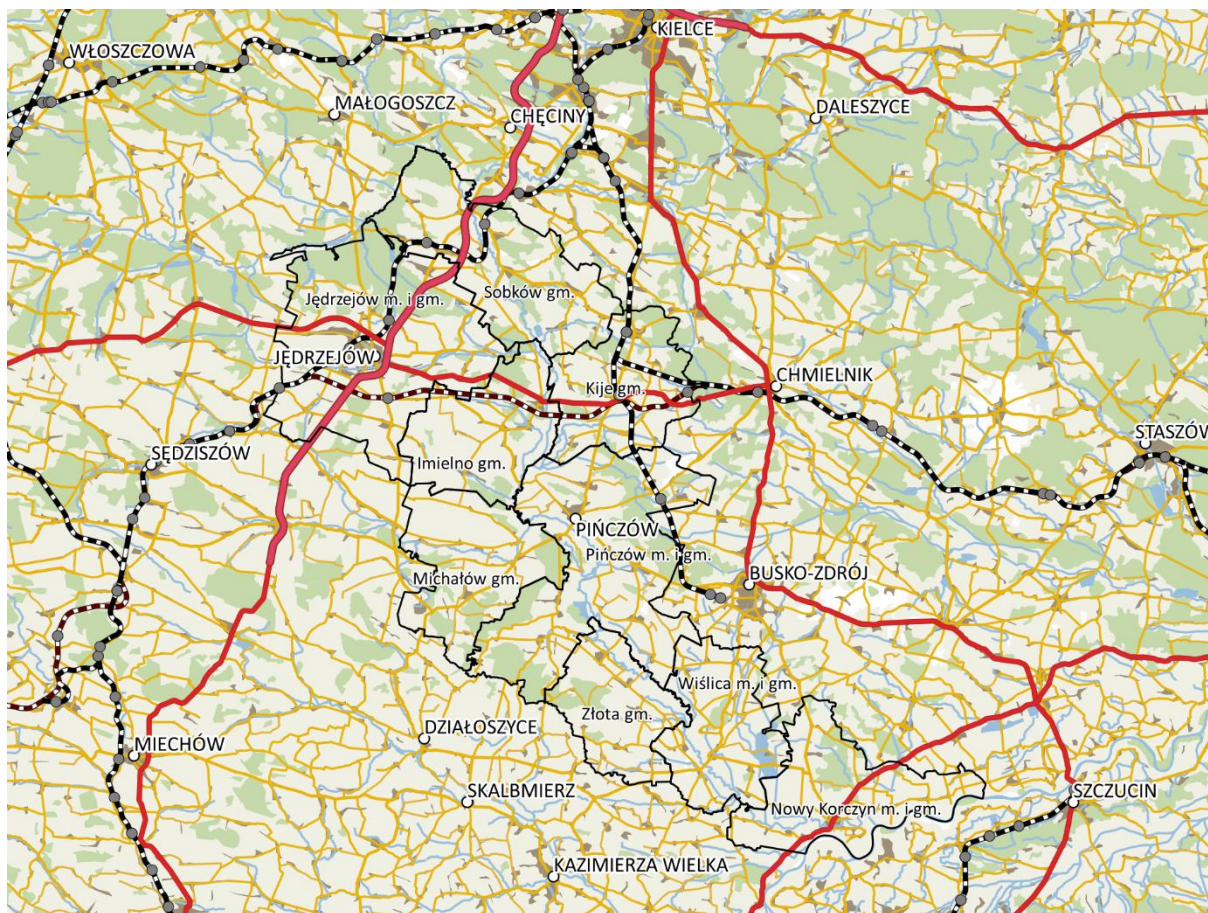
Przez OP przebiegają również drogi wojewódzkie takie jak:

- DW728 z Końskich do Jędrzejowa,
- DW766 z Morawicy do Węchadłowa łącząca południową obwodnicę Krakowa z drogą krajową nr 73 (DK73) w Busku Zdroju (Pińczów, Kije, Michałów, Złota),
- DW767 prowadząca z Pińczowa do Buska-Zdroju (Pińczów),
- DW768 prowadząca z Kazimierzy Wielkiej do Jędrzejowa,
- DW973 prowadząca z Tarnowa do Buska-Zdroju (Nowy Korczyn),
- DW771 prowadząca z Wiślicy do Srożysk,
- DW776 prowadząca z Buska-Zdroju do Kazimierzy Wielkiej (Wiślica).

Uzupełnieniem sieci dróg krajowych i wojewódzkich są drogi powiatowe, które zapewniają połączenie gmin obszaru partnerstwa z ważnymi węzłami komunikacyjnymi. Drogi gminne i wewnętrzne umożliwiają natomiast obsługę obszaru sołectw, a także służą jako drogi dojazdowe do użytków rolnych.

Znacznie słabiej rozwinięta jest sieć połączeń kolejowych. Spośród partnerskich JST jedynie gmina Jędrzejów posiada połączenie kolejowe o znaczeniu ponadlokalnym – przez miasto przechodzi ważny szlak łączący Kraków i Katowice z Warszawą i Lublinem. W pozostałych gminach OP brak jest bezpośredniego połączenia kolejowego, istniejąca infrastruktura kolejowa nie służy do przewozu osobowego (linia szerokotorowa tzw. LHS) lub ma jedynie charakter sezonowy (linia kolei wąskotorowej). Przez powiat pińczowski przebiega wprawdzie linia kolei normalnotorowej Kielce – Włoszczowice – Busko, jednakże z uwagi na swoje peryferyjne położenie (linia biegnie granicami powiatu) nie ma większego znaczenia komunikacyjnego.

Ryc. 68. Szkielet układu komunikacyjnego.

Źródło: Oprac. ZMP na podstawie danych GUGiK oraz GDDKiA.

Istotnym problemem na obszarze partnerstwa jest ograniczona dostępność transportowa, która jest przyczyną występowania zjawiska tzw. białych plam komunikacyjnych. Według danych pozyskanych od partnerów transport publiczny nie dociera do części miejscowości OP. Zaliczyć do nich należy:

- Karczunek, Rajchotka, Zegartowice, Opatkowice Cysterskie, Opatkowice Pojałowskie usytuowanych na terenie gminy Imielno,
- Wawrowice, Gluzy, Sielec, Brzezcie usytuowanych na terenie gminy Wiślica,
- Choiny w gminie Sobków,
- Kostrzeszyn w gminie Złota,
- Kołków, Sadkówka, Karolów w gminie Michałów oraz do części miejscowości na terenie gminy Kije.

W Jędrzejowie²⁸, Nowym Korczynie i Imielnie²⁹ funkcjonuje model hybrydowy polegający na łączeniu przewozów szkolnych z komunikacją publiczną. Jednakże istotnym mankamentem takiego rozwiązania jest niewystarczająca częstotliwość połączeń, które godzinowo są uzależnione od przewozów szkolnych. W obecnej sytuacji pandemicznej transport publiczny został dodatkowo ograniczony z uwagi na COVID 19.

W gminach Wiślica i Pińczów transport szkolny jest zorganizowany odrębnie i nie jest łączony z transportem publicznym. Mieszkańcy miejscowości na terenie gminy Wiślica, do których nie dociera transport publiczny zmuszeni są korzystać z uprzejmości kierowców autobusów szkolnych.

Transport osobowy jest także ograniczony z uwagi na małą rentowność połączeń komunikacyjnych – z informacji uzyskanych od partnerów firmy przewozowe nie osiągają często zamierzonych zysków ze świadczonych usług, przez co stają się one dla nich mało opłacalne. Ograniczona i mało atrakcyjna oferta przewozowa jest powodem spadku zainteresowania mieszkańców korzystaniem z transportu zbiorowego na rzecz transportu prywatnego, samochodowego.

Obszar partnerstwa cechuje niewystarczający stopień skomunikowania z miastami i powiatami ościennymi – istnieje ograniczona liczba regularnych połączeń zewnętrznych i wewnętrznych. Na OP znajduje się wiele miejscowości, które nie są obsługiwane przez komunikację zbiorową. Komunikację zbiorową obsługują częściowo przewoźnicy prywatni, a częściowo jest ona uzależniona od przewozów szkolnych – w określonych porach i tylko w okresie nauki szkolnej.

Sytuację pogarsza niezadowalający stan części infrastruktury drogowej, braki w infrastrukturze przeznaczonej dla pieszych oraz w infrastrukturze oświetleniowej (przede wszystkich w miejscowościach wiejskich), a także bardzo słabo rozwinięta sieć dróg rowerowych, które mogłyby stanowić istotną alternatywę dla transportu samochodowego. Z informacji pozyskanych od partnerów wynika, jednakże, iż obecnie planuje się działania zmierzające do rozbudowy sieci dróg rowerowych i pieszo-rowerowych co zilustrowano w poniższej tabeli.

²⁸ W gminie Jędrzejów model hybrydowy obowiązuje od września 2020 roku.

²⁹ Od 2020 roku w gminie Imielno z modelu hybrydowego korzystały następujące miejscowości: Kawęczyn, Opatkowice Murowane, Opatkowice Drewniane, Grudzyń, Mierzwin, Helenówka, Bełk.

Tabela 44. Długość ścieżek rowerowych – dane za rok 2019.

Gmina	Powiat	Długość ścieżek rowerowych	Istniejące i planowane połączenia między-gminne i między-powiatowe
Pińczów	pińczowski	27 i 102 km	aktualnie planuje się budowę 26-cio km odcinka ścieżki pieszo-rowerowej na odcinku Pińczów – Złota –Wiślica – Busko-Zdrój
Złota		brak	
Michałów		brak	obecnie planuje się budowę ścieżki rowerowej długości ok. 3 km
Kije		brak	
Jędrzejów	jędrzejowski	10,4 km	
Sobków		0,8 km	
Imielno		brak	planuje się budowę ścieżki rowerowej wzdłuż torów kolejki wąskotorowej łączącą gminę Imielno z gminą Jędrzejów i gminą Kije
Nowy Korczyn	buski	brak	aktualnie konsultowane są dwie ścieżki: od nowego mostu na Wiśle w miejscowości Nowy Korczyn do granicy gminy w miejscowości Kocina (granica z gminą Opatowiec) i dalej w kierunku gminy Wiślica – dł. ok. 9 km, a także od granicy gminy w Brzostkowie do miejscowości Nowy Korczyn – dł. ok 8 km.
Wiślica		3,75 km	aktualnie planuje się budowę 26-cio km odcinka ścieżki pieszo-rowerowej na odcinku Pińczów – Złota –Wiślica – Busko-Zdrój

Źródło: Oprac. własne na podstawie Statystycznego Vademecum Samorządowca oraz danych własnych gmin obszaru partnerstwa.

3. Analiza potencjałów, barier i potrzeb rozwojowych obszaru partnerstwa

3.1. Potencjał obszaru partnerstwa

Potencjały obszaru partnerstwa to przede wszystkim posiadane zasoby oraz oferowane produkty i usługi, które przynoszą lub mogą przynieść korzyści bezpośrednie (dochody) lub pośrednie poprzez wytworzenie wartości dodanej dla mieszkańców i interesariuszy partnerstwa. W trakcie pracy nad raportem diagnostycznym przygotowywanym w ramach projektu CWD „Centrum Wsparcia Doradczego” wspólnie z Grupą Roboczą dokonano:

- identyfikacji zasobów występujących na obszarze partnerstwa, zakresu ich wykorzystania, a także klasyfikacji zdefiniowanych zasobów w oparciu o przyjętą typologię,
- identyfikacji produktów wytwarzanych na bazie zidentyfikowanych zasobów, w tym wskazania tych najistotniejszych, wpływających lub mogących wpłynąć na rozwój partnerstwa.

Tabela 45. Najważniejsze zasoby obszaru partnerstwa i produkty o największym potencjale i perspektywach rozwojowych.

Rodzaj zasobu	Zasób lub grupa zasobów	Najważniejsze produkty powiązane z danym zasobem, generujące największe korzyści społeczno-gospodarcze	Produkty najpełniej wykorzystujące dany zasób	Produkty częściowo wykorzystujące dany zasób, zasób niewykorzystany	Zasoby, produkty o największym potencjale rozwojowym
środowisko naturalne (obszary chronione)	parki krajobrazowe (Kozubowski Park Krajobrazowy, Nadnidziański Park Krajobrazowy, Szaniecki Park Krajobrazowy), rezerваты przyrody, obszary Natura 2000	Ponidziański Szlak Rezerwatów	Ponidziański Szlak Rezerwatów, ścieżki przyrodniczo-dydaktyczne (np. Gartatowice-Stawiany-Umianowice)	zespół jaskiń w Rezerwacie Przyrody „Skorocice”	
środowisko naturalne (rzeki i zbiorniki wodne, tereny nadrzeczne)	rzeka Nida i jej dopływy, bulwary nadrzeczne, stawy, jeziora, tereny zalewowe	Bieg szlakiem „Mięty i Kamienia”, wędkarstwo rekreacyjne, kajakarstwo rekreacyjne	imprezy sportowo-rekreacyjne (np. Bieg szlakiem „Mięty i Kamienia”), wędkarstwo rekreacyjne, kajakarstwo rekreacyjne		Zbiornik „Pińczów”
środowisko naturalne (flora i fauna)	miłek wiosenny, żółw błotny, orzeł bielik, groszek panoński i inne			Ogród na Rozstajach	Centrum Edukacji Przyrodniczej w Umianowicach
środowisko naturalne (gleby)	żyzne gleby (I-III klasa)	produkty branży rolno-spożywczej, przede wszystkim zboża	produkty branży rolno-spożywczej		
środowisko naturalne (surowce naturalne)	złoża gipsu, piasku, wapieni, wody mineralne	produkty branży przemysłowej, wydobywczej	produkty branży przemysłowej, wydobywczej	wapień pińczowski, wody mineralne	miasto Pińczów ze statusem uzdrowiska
środowisko naturalne (klimat)	lecnicze właściwości klimatu			lecnicze właściwości klimatu	miasto Pińczów ze statusem uzdrowiska
firmy, przedsiębiorstwa	przedsiębiorstwa rolne, firmy z branży rolno-spożywczej, firmy z innych branż: przemysłowej, wydobywczej, budowlanej, handlowo-usługowej, transportowej	produkty branży rolno-spożywczej, przemysłowej, wydobywczej	produkty branży rolno-spożywczej, przemysłowej, wydobywczej, usługi budowlane, handlowe, transportowe		Giełda Rolno-Spożywcza w Pińczowie
Instytucje, stowarzyszenia, fundacje, kluby, lokalni liderzy	Lokalne Grupy Działania (LGD „Ponidzie”, LGD „Gryf”), Ochotnicze Straże Pożarne, Koła Gospodyń Wiejskich, uczniowskie kluby sportowe, Aeroklub, Klub	oferta lokalnych instytucji kultury, folklorystyczne imprezy kulturalne, loty motolotnią, treningi i rozgrywki sportowe, spływy kajakowe	działania promujące turystykę, w tym agroturystykę, folklorystyczne imprezy kulturalne, regionalne produkty kulinarne, loty motolotnią,		

	Wodny KON-TIKI, Muzeum Archeologiczne w Wiślicy, Muzeum im. Przypkowskich w Jędrzejowie, Muzeum Regionalne w Pińczowie		treningi i rozgrywki sportowe, spływy kajakowe, oferta lokalnych instytucji kultury		
infrastruktura, obiekty	tereny inwestycyjne, w tym tereny uzbrojone, Jędrzejowska Strefa Ekonomiczna (podstrefa SSE)	nieruchomości przeznaczone na cele inwestycyjne (prowadzenie działalności gospodarczej)	nieruchomości przeznaczone na cele inwestycyjne (prowadzenie działalności gospodarczej)		Jędrzejowska Strefa Ekonomiczna (podstrefa SSE)
infrastruktura techniczna (turystyczna)	gospodarstwa agroturystyczne, domki letniskowe, pola namiotowe, kolejka wąskotorowa	Gospodarstwo Rybackie Górki, Gospodarstwo Rybackie Stawy, Ośrodek Wypoczynkowy w Krzyżanowicach, Stajnia Kliszów	wędkowanie rekreacyjne, sprzedaż ryb, organizacja imprez okolicznościowych, oferta noclegowa, jazda konna	Kolejka wąskotorowa „Ciuchcia Express Ponidzie”	Kolejka wąskotorowa „Ciuchcia Express Ponidzie”
infrastruktura techniczna (turystyczna)	ośrodki wypoczynkowe i inne	Ośrodek Sielsko na Wygodzie, Zamek Rycerski w Sobkowie Stadnina Koni Michałów	organizacja imprez okolicznościowych, oferta noclegowa, oferta typu „beauty”, jazda konna		
istniejąca infrastruktura (kulturalna)	Kasztelania w Kijach	Kasztelania w Kijach	Spektakle Teatru Kasztelańskiego, Orkiestra Kasztelańska		
istniejąca infrastruktura (rekreacyjno-sportowa)	hala widowiskowo-sportowa, boiska wielofunkcyjne i inne, pływalnie, place zabaw, siłownie „pod chmurką”, przystanie kajakowe, skateparki	Ośrodek Sportów i Rekreacji w Pińczowie	spływy kajakowe, oznakowany szlak kajakowy, rozgrywki sportowe, w tym ligowe, nauka tańca, ścianka wspinaczkowa, skateparki		
lokalne tradycje, obyczaje, folklor	kult św. Kingi, tradycje kulinarne, rękodzielnicze, wojskowe, kolejarskie, tradycje wypasu owiec, dożynki gminne	„Święto plonów”	Szlak Kulinarny Ponidzia i Powiśla, folklorystyczne imprezy kulturalne (np. Kingonalia, Święto Plonów, Dzień Kolejarza, Jarmark Bożonarodzeniowy)		
historia, wydarzenia historyczne	państwo wiślan, bitwa pod Kliszowem, imieniny marszałka Piłsudskiego w Grudzynach	„Rajd Republiki Pińczowskiej”, „Bieg na Grochowiska”	imprezy sportowo-rekreacyjne (np. Imieninowy Rajd Józefa Piłsudskiego”, Rajd „Tożsamość i Pamięć”, „Rajd Republiki Pińczowskiej”)		
dziedzictwo kulturowe, symbole	architektura sakralna (kościelna, klasztorna, synagoga), architektura pałacowa, przydrożne kapliczki, krzyże, świątki, grodziska, kopce, zabytki ruchome	Muzeum Archeologiczne w Wiślicy, Muzeum im. Przypkowskich w Jędrzejowie, Muzeum Regionalne w Pińczowie	szlaki turystyczne (np. szlak turystyczny „Madonny Ponidzia”, „Szlak Cysterski”), Pałac Wielopolskich w Pińczowie, oferta Muzeum Archeologicznego w Wiślicy,	szlak turystyczny (np. szlak samochodowy architektury drewnianej)	oferta Muzeum Archeologicznego w Wiślicy

			oferta Muzeum Przytkowskich w Jędrzejowie, oferta Muzeum Regionalnego w Pińczowie		
rozpoznawalność obszaru i reputacja mieszkańców	życzliwi, gościnni mieszkańcy sielskość, spokój, piękno krajobrazu			życzliwi, gościnni mieszkańcy sielskość, spokój, piękno krajobrazu	
niewykorzystane, zapomniane obiekty, przestrzenie	budynki pokolejowe, tereny pokolejowe, zabytkowa infrastruktura kolejowa (drewniany most kolejowy na palach)			budynki pokolejowe, tereny pokolejowe, zabytkowa infrastruktura kolejowa (drewniany most kolejowy na palach)	ścieżki pieszo-rowerowe, szlak dydaktyczno-historyczny – Centra Dydaktyczno-Regionalne w Pińczowie i Wiślicy (patrz szlak turystyczny „Nida”)

Źródło: Warsztaty mapowania zasobów i produktów OP. Oprac. własne.

3.2. Bariery, problemy, deficyty rozwojowe

Wykorzystując zgromadzone w trakcie pracy nad raportem diagnostycznym dane ilościowe i jakościowe wspólnie z Grupą Roboczą:

- dokonano identyfikacji barier, problemów i deficytów rozwojowych istotnych dla obszaru partnerstwa,
- przeprowadzono analizę przyczynowo-skutkową dla każdego ze zidentyfikowanych problemów,
- wskazano problem kluczowy to jest taki, który generuje najwięcej problemów, a jego skutki są najbardziej odczuwalne dla większości interesariuszy procesu rozwojowego.

Bariery, problemy i deficyty rozwojowe

Wykorzystując technikę warsztatową – tzw. drzewo problemów zidentyfikowano następujące problemy rozwojowe:

- depopulacja i starzenie się społeczeństwa,
- niezadowalająca jakość powietrza,
- niezadowalający stan wód powierzchniowych,
- niewystarczająca dostępność usług komunalnych,
- niska dostępność komunikacyjna,
- niedostateczny rozwój lokalnej przedsiębiorczości,
- niska konkurencyjność lokalnego rynku pracy,
- niedostatecznie zagospodarowany potencjał turystyczny i przyrodniczy,
- niedostateczna aktywność społeczna mieszkańców.

Analiza przyczynowo-skutkowa barier, problemów i deficytów rozwojowych

Dla każdego zdefiniowanego problemu przeprowadzono analizę przyczynowo - skutkową co zilustrowano poniżej:

skutki:

- obniżenie potencjału gospodarczego – redukcja wolnych zasobów do pracy,
- obniżenie potencjału społecznego,
- zmiany w popycie na usługi publiczne i prywatne oraz na infrastrukturę techniczną i społeczną (usługi edukacyjne, społeczne, kulturalne),
- wzrost kosztów na usługi zdrowotne i społeczne, niższe dochody gminy,
- konieczność wydłużenia okresu aktywności zawodowej,
- rosnąca liczba osób z niepełnosprawnościami,
- niewystarczająca integracja społeczna – wykluczenie społeczne,
- rozwarstwienie ekonomiczne,
- zmiana modelu opieki nad osobami starszymi

depopulacja i starzenie się społeczeństwa

przyczyny:

- niski przyrost naturalny,
- migracje wewnętrzne i zewnętrzne,
- wydłużenie czasu trwania życia,
- **niewystarczająca atrakcyjność obszaru partnerstwa jako miejsca dobrego do życia**

...

obniżenie atrakcyjności obszaru partnerstwa jako miejsca zamieszkania → migracja mieszkańców do miejsc o lepszych warunkach do życia

degradacja zasobu przyrodniczego → osłabienie potencjału turystycznego obszaru partnerstwa

skutki:

- smog w sezonie grzewczym,
- zwiększona zachorowalność na choroby układu oddechowego, nowotwory i choroby układu krążenia,
- obniżony komfort życia mieszkańców

niezadawalająca jakość powietrza

przyczyny:

- zjawisko niskiej emisji – stosowanie tradycyjnych, nie ekologicznych źródeł ogrzewania i paliw,
- niskie parametry termoizolacyjne zabudowy publicznej i prywatnej – zwiększone zużycie paliw,
- małe zainteresowanie mieszkańców wymianą źródeł ogrzewania na ekologiczne – obawa przed wzrostem kosztów eksploatacyjnych,
- niedostateczna świadomość ekologiczna mieszkańców,
- wysoki stopień zanieczyszczenia powietrza włóknami azbestu,
- brak wystarczających środków finansowych na inwestycje ekologiczne

...

obniżenie atrakcyjności obszaru partnerstwa jako miejsca zamieszkania → migracja mieszkańców do miejsc o lepszych warunkach do życia,
degradacja zasobu przyrodniczego → osłabienie potencjału turystycznego obszaru partnerstwa

skutki:

- utrudnienia w zaopatrzeniu w wodę (rolnictwo, leśnictwo, przemysł, turystyka),
- zanik przepływu wody w ciekach wodnych, wysychanie zbiorników wodnych,
- degradacji ekosystemów wodnych, mokradłowych i bagiennych, degradacja gleb,
- większa koncentracja zanieczyszczeń,
- zmniejszenie atrakcyjności przyrodniczej, sportowo-rekreacyjnej

niezadowalający stan wód powierzchniowych

przyczyny:

- zmiany klimatyczne, niekorzystna periodyzacja klimatu (dłuższe okresy suche),
- wysoki pobór wody związany z działalnością człowieka (rolnictwo, leśnictwo, przemysł),
- stosowanie nie ekologicznych rozwiązań w rolnictwie,
- niski zasób wód retencyjnych, brak rozwiązań zatrzymujących wodę,
- **niewystarczająca dostępność usług komunalnych** – niedorozwój infrastruktury sieciowej, przede wszystkim wodno-kanalizacyjnej,

- **niezadowalająca jakość powietrza** – transfer zanieczyszczeń do wód powierzchniowych za pośrednictwem opadów atmosferycznych,
- niska świadomość ekologiczna

...

**obniżenie atrakcyjności obszaru partnerstwa jako miejsca pracy i zamieszkania → migracja mieszkańców do miejsc o lepszych warunkach do życia,
degradacja zasobu przyrodniczego → osłabienie potencjału turystycznego obszaru partnerstwa**

skutki:

- obniżony komfort życia mieszkańców, głównie obszarów wiejskich,
- zanieczyszczenie i degradacja terenów zielonych,
- **niezadowalający stan wód powierzchniowych,**
- **niezadowalająca jakość powietrza**

niewystarczająca dostępność usług komunalnych

przyczyny:

- wysokie koszty inwestycji infrastrukturalnych – brak środków finansowych w budżetach gmin na inwestycje infrastrukturalne,
- słabo rozwinięta sieć wodno-kanalizacyjna,
- słabo rozwinięta sieć gazowa

...

obniżenie atrakcyjności obszaru partnerstwa jako miejsca pracy i zamieszkania → migracja mieszkańców do miejsc o lepszych warunkach do życia

skutki:

- utrudniona komunikacja z gminami ościennymi, miastami powiatowymi i miastem wojewódzkim,
- utrudniony dostęp do usług niedostępnych na terenie gminy,
- wykluczenie części społeczeństwa, która nie dysponuje własnym środkiem transportu,
- wzmożony ruch samochodowy – wzrost hałasu oraz stopnia zanieczyszczenia powietrza,

- zerwanie więzi z miejscem zamieszkania we wczesnym etapie rozwoju – młodzi ludzie wyjeżdżający do szkół ponadpodstawowych nie wracają do swoich rodzinnych miejscowości po ukończeniu nauki

niska dostępność komunikacyjna

przyczyny:

- białe plamy komunikacyjne – transport publiczny nie dociera do wszystkich miejscowości,
- brak odpowiedniej sieci dróg,
- zły stan infrastruktury drogowej,
- brak siatki regularnych połączeń,
- niewystarczające środki finansowe na inwestycje drogowe,
- nierentowność połączeń – firmy transportowe nie osiągają oczekiwanych zysków,
- niedorozwój ścieżek pieszo-rowerowych

...

obniżenie atrakcyjności obszaru partnerstwa jako miejsca pracy → migracja mieszkańców do miejsc o lepszych warunkach do życia

skutki:

- **niska konkurencyjność lokalnego rynku pracy,**
- brak dużych, nowoczesnych firm,
- niskie dochody z podatku PIT i CIT,
- brak wypracowanej marki produktu

niedostateczny rozwój lokalnej przedsiębiorczości

przyczyny:

- niedostateczne wsparcie istniejących i potencjalnych przedsiębiorców,
- niedostateczna liczba instytucji otoczenia biznesu,
- ograniczenia inwestycyjne wynikające z obowiązujących form ochrony przyrody,
- niewystarczająca profesjonalizacja gospodarki rolnej,
- niedobór wykwalifikowanych kadr,
- niski stopień przedsiębiorczości mieszkańców,
- **niedostatecznie zagospodarowany potencjał turystyczny i przyrodniczy**

...

obniżenie atrakcyjności obszaru partnerstwa jako miejsca pracy → migracja mieszkańców do miejsc o lepszych warunkach do życia

skutki:

- niska konkurencyjność obszaru partnerstwa jako atrakcyjnego miejsca do pracy

niska konkurencyjność lokalnego rynku pracy

przyczyny:

- dominacja gospodarki opartej na rolnictwie i przemyśle rolno-spożywczym,
- niewielki odsetek miejsc pracy w sektorze poza-rolniczym,
- niekonkurencyjne płace,
- **niedostatecznie zagospodarowany potencjał turystyczny i przyrodniczy**

...

niewielka rola turystyki jako liczącego się sektora gospodarki

skutki:

- niedostateczna rola turystyki jako liczącego się sektora lokalnej gospodarki
- niski stopień konkurencyjności lokalnej oferty turystycznej, lokalnych produktów turystycznych – przyjazdy krótkoterminowe,
- niewykształcona marka miejsca – brak rozpoznawalności,
- poczucie niewykorzystanych szans

niedostatecznie zagospodarowany potencjał turystyczny i przyrodniczy

przyczyny:

- słabo rozwinięta infrastruktura około-turystyczna (noclegowa, gastronomiczna),
- niewystarczająco rozwinięta baza rekreacyjno-sportowa,
- niski potencjał branż turystycznych – organizacji, przedsiębiorców i firm,
- brak sprecyzowanej grupy odbiorców usług turystycznych,
- niski stopień współpracy z liczącymi się w regionie ośrodkami turystycznymi, np. Busko-Zdrój,
- **niska dostępność komunikacyjna,**
- niezagospodarowane obiekty zabytkowe,

- brak statusu miejscowości uzdrowiskowej – Pińczów

...

skutki:

- słaba znajomość spraw gminy, problemów jej rozwoju,
- niewielki wpływ mieszkańców na bieg spraw we wspólnocie samorządowej,
- niski stopień integracji i zaangażowania wspólnot lokalnych,
- obojętność lub nasilenie się niezadowolenia, postaw roszczeniowych,
- zaburzona komunikacja pomiędzy samorządem a mieszkańcami,
- brak wiedzy o opiniach mieszkańców,
- niedostateczna liczba partnerów wśród organizacji pozarządowych w działaniach na rzecz wspólnot lokalnych

niedostateczna aktywność społeczna mieszkańców

przyczyny:

- bierność, niechęć do wspólnych działań,
- nieskuteczny dialog – niedostateczna wiedza lub przekonanie o skuteczności różnych form partycypacji społecznej,
- bariery w komunikacji z mieszkańcami,
- poczucie braku sprawczości i wpływu na sprawy gminy wśród mieszkańców

IDENTYFIKACJA PROBLEMU KLUCZOWEGO

Na podstawie przeprowadzonej analizy przyczynowo-skutkowej dla tak zdefiniowanych problemów i barier rozwojowych uznano, iż problemem kluczowym obszaru partnerstwa jest:

„niewystarczająca atrakcyjność osadnicza obszaru partnerstwa oraz niezadawalający stopień rozwoju gospodarczego”.

3.3. Determinanty potrzeb rozwojowych obszaru partnerstwa

W rozdziałach 3.1. i 3.2. zidentyfikowano najważniejsze zasoby i produkty oraz zdiagnozowano problemy i deficyty obszaru partnerstwa. W niniejszym rozdziale wskazano na te elementy, które w procesie rozwoju mogą wzmacniać lub osłabiać potencjały partnerstwa oraz pogłębiać lub przyczyniać się do eliminowania zdiagnozowanych problemów. Elementy te definiuje się jako determinanty lub jako tzw. czynniki rozwoju. Mogą mieć one charakter mierzalny (np. dostępność komunikacyjna, dostępność określonych usług), lub trudno-mierzalny (np. zaufanie, współpraca, wspólna wizja rozwoju). Czynniki rozwoju zidentyfikowane dla obszaru partnerstwa zaprezentowano w układzie klasycznej analizy SWOT (szanse, zagrożenia, silne i słabe strony).

W definiowaniu determinant rozwojowych obszaru partnerstwa wykorzystano wyniki badań przeprowadzonych na potrzeby projektu CWD „Centrum Wsparcia Doradczego”. Odpowiedzi respondentów reprezentujących poszczególne grupy zaprezentowano w tabelach poniżej – w tabeli wskazano odpowiedzi, które w każdej z grup otrzymały największy odsetek głosów.

Tabela 46. Mocne strony – potencjały obszaru partnerstwa według poszczególnych grup respondentów.

	mieszkańcy	uczniowie	liderzy lokalni
więzi i tradycje rodzinne	72,62%	78,76%	76,60%
lokalny patriotyzm, dziedzictwo i historia	60,95%	60,62%	87,23%
relacje z przyjaciółmi znajomymi	66,43%	75,66%	68,09%
atrakcyjność turystyczna – przyrodnicza, kulturowa, zabytki	69,05%	53,10%	93,62%
jakość i czystość środowiska naturalnego	60,00%	67,70%	80,85%
bezpieczeństwo	60,71%	64,16%	85,11%
estetyka otoczenia i jakość przestrzeni publicznych	49,05%	55,31%	65,96%
lokalne produkty, kultura, wyroby, usługi		49,12%	

warunki dla rolnictwa – prowadzenia własnego gospodarstwa rolnego			74,47%
--	--	--	--------

Źródło: Badania ankietowe przeprowadzone w ramach projektu CWD. Oprac. własne.

Tabela 47. Słabe strony – deficyty obszaru partnerstwa według poszczególnych grup respondentów.

	mieszkańcy	uczniowie	liderzy lokalni
ofert pracy, rynek pracy	84,05%	65,04%	65,04%
wysokość zarobków i płac	79,76%	71,24%	71,24%
możliwość kontynuowania nauki, kształcenia się	72,38%	59,73%	59,73%
oferta i infrastruktura kulturalna i rozrywkowa	62,86%	50,00%	50,00%
oferta usług społecznych	62,62%	45,13%	45,13%
oferta handlowa, oferta usług dla mieszkańców i firm	59,76%	...	40,27%
komunikacja i transport zbiorowy	59,52%	51,77%	51,77%
warunki do otwarcia i prowadzenia własnej firmy	58,33%	48,23%	48,23%

Źródło: Badania ankietowe przeprowadzone w ramach projektu CWD. Oprac. własne.

Tabela 48. Determinanty potrzeb rozwojowych obszaru partnerstwa zaprezentowane w układzie SWOT.

MOCNE STRONY • walory przyrodniczo-krajobrazowe, • walory kulturowe i turystyczne, • poczucie bezpieczeństwa, • poczucie tożsamości lokalnej, patriotyzm lokalny, • wysoka jakość przestrzeni publicznych, • dogodne warunki do rozwoju rolnictwa i produkcji rolno-spożywczej (położenie, gleby, klimat)	SŁABE STRONY • niska dostępność komunikacyjna, • niska dostępność dobrze płatnych i atrakcyjnych miejsc pracy, • niedorozwój infrastruktury sieciowej, • niedorozwój infrastruktury okołoturystycznej, kulturalnej, rozrywkowej, • niedorozwój oferty kulturalnej i rozrywkowej, • słabe warunki do otwarcia i prowadzenia własnej firmy, • mała liczba firm z branży turystycznej, • słaba promocja regionu, brak marki regionu (Ponidzie)
SZANSE • zatrzymanie mieszkańców, • wspólna wizja rozwoju partnerskich JST, • integracja działań prorozwojowych, • intensyfikacja współpracy z liczącymi się ośrodkami turystycznymi w regionie (Busko-Zdrój, Solec-Zdrój), • intensyfikacja współpracy międzysektorowej, • rozwój nowoczesnego, ekologicznego rolnictwa, • profesjonalizacja branży turystycznej i przemysłów czasu wolnego, • wzmocnienie marki i rozpoznawalności obszaru partnerstwa, w tym produktów lokalnych, • stabilizacja sytuacji finansowej JST, • tworzenie dobrego klimatu do rozwoju przedsiębiorczości, • angażowanie się mieszkańców i przedsiębiorców we współpracę na rzecz rozwoju	ZAGROŻENIA • zanik usług publicznych i rynkowych, • wzrost kosztów usług, • pauperyzacja społeczeństwa, • zmiany klimatyczne, • „wysysanie” zasobów do bardziej atrakcyjnych ośrodków miejskich, • pogarszanie się parametrów środowiskowych, • brak środków finansowych na rozwój, w tym na realizację kapitałochłonnych przedsięwzięć infrastrukturalnych, • przewaga konkurencyjna liczących się ośrodków turystycznych w województwie (Busko-Zdrój, Góry Świętokrzyskie)

Źródło: Oprac. własne.

3.4. Kluczowe wyzwania, kierunki strategicznej interwencji

Wszystkie wymienione w rozdziale 3.3. determinanty są czynnikami wpływającymi na rozwój społeczno-gospodarczy obszaru partnerstwa. Większość z nich oddziałuje stymulująco na procesy rozwojowe. Kluczowym wyzwaniem staje się zatrzymanie mieszkańców poprzez wzmocnienie potencjału gospodarczego i atrakcyjności osiedleńczej OP.

Z przeprowadzonych analiz wynika, iż determinantami, które mogą ten proces hamować są: depopulacja i towarzyszące jej negatywne zjawiska demograficzne, pogłębiająca się pauperyzacja społeczeństwa, wykluczenie komunikacyjne, pogarszająca się jakość środowiska naturalnego, niedorozwój infrastruktury sieciowej, trudna sytuacja finansowa samorządów oraz brak funduszy na przedsięwzięcia rozwojowe. Powodują one stopniową marginalizację obszarów wiejskich i utratę funkcji społeczno-gospodarczych przez ośrodki miejskie.

Mając na uwadze powyższe, na podstawie wiedzy eksperckiej członków Grupy Roboczej, a także wyników przeprowadzonych badań i analiz wskazano następujące kluczowe wyzwania i kierunki strategicznej interwencji:

- **transport i komunikacja** – poprawa dostępności komunikacyjnej, rozwój ścieżek pieszo-rowerowych,
- **środowisko naturalne** – ograniczenie niskiej emisji, wzrost udziału energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych,
- **infrastruktura komunalna** – budowa kanalizacji sanitarnej,
- **turystyka i przemysł czasu wolnego** – turystyczne zagospodarowanie obiektów zabytkowych, rozwój bazy okołoturystycznej, sportowo-rekreacyjnej i tej służącej kulturze, wzrost jakości i dostępności oferty sportowej, rekreacyjnej, kulturalnej,
- **promocja** – budowa marki regionu Ponidzia, produktu, kreowanie wizerunku,
- **gospodarka i przedsiębiorczość** – tworzenie rynku zbytu produktów rolno-spożywczych, wykorzystywanie nowoczesnych i ekologicznych rozwiązań w rolnictwie, świadczenie specjalistycznego doradztwa dla przedsiębiorców, pobudzanie przedsiębiorczości, kreowanie przyjaznego klimatu dla rozwoju przedsiębiorczości, rozwój MŚP, w tym tych z branży turystycznej.

Spis rysunków

Ryc. 1.	Obszar Strategicznej Interwencji Ponidzie (OSI Ponidzie).....	13
Ryc. 2.	Położenie partnerstwa.....	15
Ryc. 3.	Rezerwat przyrody „Skorocice”.....	18
Ryc. 4.	Meandry rzeki Nidy.....	19
Ryc. 5.	Podział fizyczno-geograficzny województwa świętokrzyskiego.....	20
Ryc. 6.	Surowce naturalne województwa świętokrzyskiego.	23
Ryc. 7.	Zespół Parków Krajobrazowych Ponidzia.	27
Ryc. 8.	Stanowisko miłka wiosennego na Kopcu Pradziejowym w Gartatowicach.	29
Ryc. 9.	Zamek w Mokrsku Dolnym.	31
Ryc. 10.	Kaplica św. Anny w Pińczowie.....	32
Ryc. 11.	Kościół rzymskokatolicki pw. św. Jana Apostoła i Ewangelisty.....	34
Ryc. 12.	Pałac Wielopolskich.	37
Ryc. 13.	Orzeł bielik, którego siedlisko znajduje się na terenie gminy Kije.....	40
Ryc. 14.	Kasztelania w Kijach.....	41
Ryc. 15.	Kolegiata w Wiślicy – widok z lotu ptaka.....	43
Ryc. 16.	Rynek w Nowym Korczynie.....	46
Ryc. 17.	Nowy Korczyn – widok z lotu ptaka.....	49
Ryc. 18.	Centrum gminy Imielno.	51
Ryc. 19.	Kościół pw. św. Piotra i Pawła w Mierzwinie.	54
Ryc. 20.	Zabytkowy kościół pw. Marii Magdaleny w Chomentowie.....	56
Ryc. 21.	Zamek rycerski w Sobkowie (fortalicja w Sobkowie).....	57
Ryc. 22.	Urząd Gminy w Michałowie.....	61
Ryc. 23.	Kościół pw. św. Wawrzyńca w Michałowie.....	63
Ryc. 24.	Ośrodek Zdrowia w Michałowie.....	69
Ryc. 25.	Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji w Pińczowie – widok z lotu ptaka.....	71
Ryc. 26.	Spływ Kajakowy rzeką Nidą.....	88
Ryc. 27.	Ciuchcia Express Ponidzie.....	90
Ryc. 28.	Peron Ciuchci Express Ponidzie – Wygoda.....	91

Ryc. 29.	Ludowy Klub Jeździecki „Ponidzie”.....	92
Ryc. 30.	Stawy rybne w miejscowości Stawy.....	93
Ryc. 31.	Wskaźnik ogólny rozwoju obszaru partnerstwa – lata 2015-2019.....	107
Ryc. 32.	Pozycja poszczególnych gmin w partnerstwie.....	108
Ryc. 33.	Ogólny wskaźnik rozwoju partnerstw uczestniczących w projekcie pilotażowym CWD.	109
Ryc. 34.	Ogólny wskaźnik rozwoju obszaru partnerstwa w wymiarze gospodarczym – I. 2015-2019.	110
Ryc. 35.	Pozycja gmin w partnerstwie – wymiar gospodarczy.....	110
Ryc. 36.	Dynamika zmian w podobszarach — ogólny wskaźnik rozwoju obszaru partnerstwa w wymiarze gospodarczym.	111
Ryc. 37.	Ogólny wskaźnik rozwoju obszaru partnerstwa w wymiarze społecznym – lata 2015-2019.	112
Ryc. 38.	Pozycja gmin w partnerstwie – wymiar społeczny.	113
Ryc. 39.	Dynamika zmian w podobszarach – ogólny wskaźnik rozwoju obszaru partnerstwa w wymiarze społecznym – lata 2015-2019.	114
Ryc. 40.	Zmiana liczby mieszkańców w ostatnich 5 latach jako % ludności w roku bazowym.	116
Ryc. 41.	Przyrost naturalny w latach 2009-2019.....	118
Ryc. 42.	Saldo migracji i przyrost naturalny w latach 2009-2019.	119
Ryc. 43.	Liczba mieszkańców w wieku 25-34 lat na 1 000 mieszkańców.....	122
Ryc. 44.	Ludność w wieku 70 lat i więcej na 1 000 mieszkańców.	122
Ryc. 45.	Prognoza liczby ludności ogółem w 2030 roku.....	123
Ryc. 46.	Prognozowany odsetek ludności w wieku 65+ w 2030 roku.....	124
Ryc. 47.	Relacja kwoty nadwyżki operacyjnej NO do kwoty dochodów bieżących w latach 2010-2019.	146
Ryc. 48.	Relacja kwoty nadwyżki operacyjnej NO pomniejszonej o staty długu do kwoty dochodów bieżących w latach 2010-2019 [w %].	147
Ryc. 49.	Kwota dotacji na zadania inwestycyjne w latach 2010-2019.	152
Ryc. 50.	Struktura pracujących ^a w województwie świętokrzyskim – dane za rok 2019. ...	158
Ryc. 51.	Stopa bezrobocia w województwie świętokrzyskim – dane za rok 2019.....	160
Ryc. 52.	Klasa pokrycia terenu.....	163

Ryc. 53.	Formy ochrony przyrody.....	165
Ryc. 54.	Rozmieszczenie oraz ładunki emisji przemysłowej NO _x w 2018 roku w województwie świętokrzyskim.....	166
Ryc. 55.	Rozmieszczenie oraz ładunki emisji przemysłowej SO _x w 2018 roku w województwie świętokrzyskim.....	167
Ryc. 56.	Rozmieszczenie oraz ładunki emisji przemysłowej PM ₁₀ w 2018 roku w województwie świętokrzyskim.....	168
Ryc. 57.	Obszary przekroczeń pyłu zawieszonego PM ₁₀ względem dobowego poziomu dopuszczalnego (50µg/m ³) w woj. świętokrzyskim w 2018 roku.	169
Ryc. 58.	Obszary przekroczeń benzo(a)pirenu w pyłe PM ₁₀ w woj. świętokrzyskim w 2018 roku pod względem poziomu docelowego (1ng/m ³).	170
Ryc. 59.	Obszary przekroczeń pyłu zawieszonego PM _{2,5} (faza II) w woj. świętokrzyskim w 2018 roku.	171
Ryc. 60.	Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności w ciągu roku w przeliczeniu na 1 mieszkańca.	173
Ryc. 61.	Ścieki komunalne i przemysłowe wymagające oczyszczenia odprowadzane do wód lub do ziemi w ciągu roku na 1 mieszkańca.	174
Ryc. 62.	Ocena stanu jcwp w województwie świętokrzyskim w roku 2018.	178
Ryc. 63.	Powierzchnia o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chroniona – dane za rok 2019.	185
Ryc. 64.	Liczba udzielonych noclegów na 1000 mieszkańców (dane powiatowe).....	189
Ryc. 65.	Miejsca noclegowe w hotelach, motelach, pensjonatach i innych obiektach hotelowych na 1000 mieszkańców (dane powiatowe).....	189
Ryc. 66.	Uczestnicy zajęć Centrów, Domów i Ośrodków Kultury na 10 000 mieszkańców.	192
Ryc. 67.	Pozycja powiatów wg syntetycznego wskaźnika rozwoju funkcji turystycznej – dane za rok 2019.	196
Ryc. 68.	Szkielet układu komunikacyjnego.....	202

Spis tabel

Tabela 1.	Liczba ludności i gęstość zaludnienia.	15
Tabela 2.	Powierzchnia gmin, liczba miejscowości i liczba sołectw.	16
Tabela 3.	Stopień pokrycia lasami i wskaźnik lesistości.....	24
Tabela 4.	Parki Ponidzia.	25

Tabela 5.	Matryca bilansu usług publicznych i rynkowych – EDUKACJA I WYCHOWANIE.	75
Tabela 6.	Matryca bilansu usług publicznych i rynkowych – OPIEKA ZDROWOTNA I POMOC SPOŁECZNA.	78
Tabela 7.	Matryca bilansu usług publicznych i rynkowych – DZIAŁALNOŚĆ ZWIĄZANA Z KULTURĄ, ROZRYWKĄ I REKREACJĄ.	80
Tabela 8.	Matryca bilansu usług publicznych i rynkowych – USŁUGI RYNKOWE I RYNEK PRACY.	82
Tabela 9.	Projekty realizowane wspólnie przez partnerów porozumienia Ponidzie.	97
Tabela 10.	Matryca celów operacyjnych jednostek terytorialnych obszaru partnerstwa.	104
Tabela 11.	Liczba mieszkańców obszaru partnerstwa w latach 2016-2019.	115
Tabela 12.	Przyrost naturalny na 1 000 ludności w latach 2016-2019.	116
Tabela 13.	Przyrost naturalny w ostatnich 3 latach na 1 000 ludności.	117
Tabela 14.	Saldo migracji – ogółem.	118
Tabela 15.	Ludność według ekonomicznych grup wieku w latach 2018-2019.	120
Tabela 16.	Udział ludności według ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem w latach 2018-2019.	121
Tabela 17.	Skutki depopulacji i starzenia się społeczności obszaru partnerstwa.	125
Tabela 18.	Organizacje pozarządowe funkcjonujące na obszarze partnerstwa.	133
Tabela 19.	Frekwencja końcowa w wyborach samorządowych w 2018 roku.	137
Tabela 20.	Frekwencja końcowa w wyborach do Sejmu i Senatu w 2019 roku.	138
Tabela 21.	Frekwencja w II turze wyborów Prezydenckich w 2020 roku.	138
Tabela 22.	Wysokość dochodów podatników gmin obszaru partnerstwa w 2019 roku.	140
Tabela 23.	Podstawowe wskaźniki dotyczące sytuacji finansowej w latach 2015-2019 – dane ogólne dla gmin obszaru partnerstwa.	145
Tabela 24.	Podstawowe wskaźniki dotyczące sytuacji finansowej w latach 2015-2019 – dane dla powiatu pińczowskiego.	146
Tabela 25.	Dochody własne jednostek obszaru partnerstwa w latach 2010-2019 wraz z dynamiką [w mln zł].	149
Tabela 26.	Dochody własne jednostek obszaru partnerstwa w przeliczeniu na 1 mieszkańca w latach 2010-2019 wraz z dynamiką [w zł].	150
Tabela 27.	Kwota dotacji na zadania inwestycyjne w latach 2010-2019 [w mln zł].	151

Tabela 28.	Liczba podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze REGON w podziale na gminy obszaru partnerstwa – dane za rok 2019.	154
Tabela 29.	Podmioty gospodarki narodowej w rejestrze REGON w podziale na sektor rolniczy, przemysłowy, budowlany – dane za 2019 roku.	155
Tabela 30.	Tereny inwestycyjne na obszarze partnerstwa.	156
Tabela 31.	Rynek pracy – dane za rok 2019 (bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób oraz gospodarstw indywidualnych w rolnictwie).	159
Tabela 32.	Gospodarka ściekowa gmin obszaru partnerstwa – dane za rok 2019.	175
Tabela 33.	Klasyfikacji stanu chemicznego i stanu wód w wybranych jednolitych częściach wód powierzchniowych na terenie woj. świętokrzyskiego.	179
Tabela 34.	Ludność – w % ogółu ludności korzystająca z instalacji wodociągowej.	180
Tabela 35.	Ludność – w % ogółu ludności korzystająca z instalacji kanalizacyjnej.	181
Tabela 36.	Ludność – w % ogółu ludności korzystająca z instalacji gazowej.	182
Tabela 37.	Gminy OP na tle gmin powiatu i województwa – dane za rok 2019.	182
Tabela 38.	Odpady – dane za rok 2019.	183
Tabela 39.	Baza noclegowa i jej wykorzystania w powiatach OP w latach 2015 i 2019.	186
Tabela 40.	Obiekty sportowe bez obiektów przyszkolnych – dane za 2018 rok.	190
Tabela 41.	Instytucje kultury – dane za rok 2019.	191
Tabela 42.	Nasycenie lokalnej gospodarki przedsiębiorcami z branży turystycznej – dane za rok 2020.	194
Tabela 43.	Syntetyczny wskaźnik rozwoju funkcji turystycznej – dane za rok 2019.	199
Tabela 44.	Długość ścieżek rowerowych – dane za rok 2019.	204
Tabela 45.	Najważniejsze zasoby obszaru partnerstwa i produkty o największym potencjale i perspektywach rozwojowych.	206
Tabela 46.	Mocne strony – potencjały obszaru partnerstwa według poszczególnych grup respondentów.	216
Tabela 47.	Słabe strony – deficyty obszaru partnerstwa według poszczególnych grup respondentów.	217
Tabela 48.	Determinanty potrzeb rozwojowych obszaru partnerstwa zaprezentowane w układzie SWOT.	218

